

**T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
KAMU YÖNETİMİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**AVRUPA KONSEYİ'NDE STRATEJİK DAĞ YÖNETİŞİMİ
MODELİ: TÜRKİYE İÇİN BİR YAKLAŞIM**

Yakup ÖZKAYA

**Danışman
Prof. Dr. Zerrin Toprak KARAMAN**

İZMİR - 2014

YÜKSEK LİSANS
TEZ/ PROJE ONAY SAYFASI

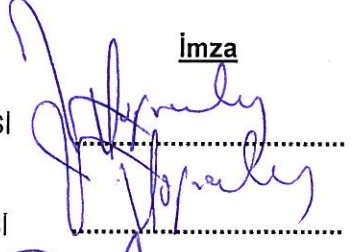
2010800998

Üniversite : Dokuz Eylül Üniversitesi
Enstitü : Sosyal Bilimler Enstitüsü
Adı ve Soyadı : Yakup ÖZKAYA
Tez Başlığı : Avrupa Konseyinde Stratejik Dağ Yönetişimi Modeli: Türkiye için Bir Yaklaşım

Savunma Tarihi : 28.08.2014

Danışmanı : Prof.Dr.Zerrin TOPRAK KARAMAN

JÜRİ ÜYELERİ

<u>Ünvanı, Adı, Soyadı</u>	<u>Üniversitesi</u>	<u>İmza</u>
Prof.Dr.Zerrin TOPRAK KARAMAN	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ	
Doç.Dr.Yunus Emre ÖZER	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ	
Prof.Dr.Asuman ALTAY	DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ	

Oybirliği (X)

Oy Çokluğu ()

Yakup ÖZKAYA tarafından hazırlanmış ve sunulmuş "Avrupa Konseyinde Stratejik Dağ Yönetişimi Modeli: Türkiye için Bir Yaklaşım" başlıklı Tezi () / Projesi () kabul edilmiştir.

Prof.Dr. Utku UTKULU
Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi / Projesi olarak sunduğum "Avrupa Konseyi'nde Stratejik Dağ Yönetişimi Modeli: Türkiye İçin Bir Yaklaşım"adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

....../...../.....

Adı SOYADI

İmza

ÖZET
Yüksek Lisans Tezi
Avrupa Konseyi’nde Stratejik Dağ Yönetişimi Modeli:
Türkiye İçin Bir Yaklaşım
Yakup ÖZKAYA

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Kamu Yönetimi Anabilim Dalı
Kamu Yönetimi Programı

Dünyadaki temiz su kaynaklarının büyük bir bölümünün karşılandığı dağlık alanlar doğal kaynaklarının yanı sıra çoğu kere sınırlı kapasitedeki beşeri sermayesi ile de korumacı özel yönetim gerektiren alanlardır. Ancak dünyanın yaklaşık %26’sını kaplayan dağlık alanlar özellikle insanların doğal çevreye verdikleri zararlar ile tahribata uğramış ve sürdürülebilir kalkınma politikaları yönüyle de ihmal edilmişlerdir. 1990’lı yıllarda verilmeye başlayan önem sonucunda 1992 yılındaki Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı’nda dağlık alanlar konusu, “Hassas Ekosistemler” olarak özel bir başlık halinde değerlendirilmeye alınarak nitelik kazanmıştır. Böylelikle dağ, dağlık alan kavramları tüm dünyanın gündeminde tartışılmıştır.

Dağlık alanlarla ilgili ortak çalışmaların gerçekleştirilememesi, her ülkenin farklı fiziksel koşullara sahip olması sebebiyle birbirinden farklılık gösteren eğim, yükselti ve topografya gibi ülkeden ülkeye değişen kriterlerle tanımlanmasından kaynaklanmaktadır. Uluslararası düzeyde ortak bir tanım yapılamadığı için hükümetlerce ortak bir politika da izlenememektedir. Dağlık alanlardaki doğal kaynakların rasyonel yönetimi ve buralarda yerleşik nüfusun sosyo-ekonomik açıdan yaşam kalitesi standartlarının gelişimlerinde yaşanan sorunlar Avrupa’da bölgesel gelişmeye yönelik çalışmalarda önemli yer tutmaktadır. Buna karşılık Türkiye’de dağlık alan yönetimine ilişkin akademik çalışmaların yok denecek kadar az olması, daha çok ormanlar konusuna odaklanması, bu çalışmanın konusunun tercih edilmesinin temel nedenidir. Bu

araştırmada,“dağlık alanların yönetiminde bir metot olarak yönetişim pratiğinin kullanılabilirliği” değerlendirilmiştir. Ayrıca, Dünya’da, Avrupa  lkelerinde ve Türkiye’de dağlık alanlara verilen önemle birlikte uluslararası sözleşmeler ve araştırmalar özellikle Avrupa Konseyi yönüyle çok yönlü değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Dağlık alan, Sürdürülebilir Dağ Kalkınması, Sürdürülebilir Kalkınma, Korunan Alanlar, Avrupa Konseyi

ABSTRACT

Master Thesis

Strategic Mountain Governance Model in the Council of Europe : An

Approach For Turkey

Yakup ÖZKAYA

Dokuz Eylül University

Graduate of Social Sciences

Department of Public Administration

Public Administration Program

Mountain areas, where most of the clean water resources on Earth are fullfilled with, require specific protectionist management because of having natural resources and social capital which is in a limited capacity. These mountain areas that cover 26 percent of Earth, are faced with devastation because of human's endamagement to the natural environment. Moreover, mountain ranges are neglected in the aspect of sustainable development politics. In the result of paying a lot of importance to the subject of mountain ranges in 1990s, these areas are evaluated as a special subject called "Fragile Ecosystems". Thus, the concepts of mountain and mountain areas are discussed in whole World's agenda.

Having different physical conditions cause different slope, elevation and topography from country to country. Hence, it is not possible to achive common projects about mountain ranges. Also it is not possible to implement common politics by all governments because a common, international concept cannot be described. The issues about the rational management of natural resources of mountain ranges and the improvement of the population's standarts of living in a sosio-economic way in these areas reserve an important place in the studies about regional development in Europe. On the contrary, the raritiness of these studies and the focus on mountain ranges in Turkey is the main reason behind the preference of this study. In this study, "the usage of governance practice as a method in the management of mountain ranges " is evaluated. In this context,

academic studies and international conventions, which are carried out in the light of the importance of mountain ranges on Earth, in Europe and in Turkey, are evaluated in our thesis especially aspects of European Council in a versatile way.

Keywords:Mountain Areas, Sustainable Mountain Development, Sustainable Development, Protected Areas, European Council

**AVRUPA KONSEYİ'NDE STRATEJİK DAĞ YÖNETİŞİMİ MODELİ:
TÜRKİYE İÇİN BİR YAKLAŞIM**

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	xi
TABLolar LİSTESİ	xiii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiv
EKLER LİSTESİ	xv
 GİRİŞ	 1

BİRİNCİ BÖLÜM

DAĞLAR VE ÇEVRESEL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK

1.1. DAĞ KAVRAMI VE TANIMLAMALARI	3
1.1.1. Avrupa Birliği Ülkelerinde Dağ Tanımlama Kriterleri	11
1.1.2. Dağlık Alanlarda Yerleşim Merkezleri (Belediyeler)	14
1.2. DÜNYADA DAĞLARA VERİLEN ÖNEM	17
1.3. AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİNDE DAĞLARA VERİLEN ÖNEM	18
1.4. AVRUPA ÜLKELERİNDE DAĞ POLİTİKALARI	21
1.4.1. Dağlık Alan Ülkeleri	22
1.4.2. Sektörel Kalkınma Modelini Benimseyen Dağlık Ülkeler	23
1.4.3. Sürdürülebilir Kalkınma Modelini Benimseyen Dağlık Ülkeler	24
1.4.4. Dağlık Alanı Olmayan Ülkeler	24
1.5. AVRUPA'DAKİ ÖNEMLİ ULUSLARARASI DAĞLIK ALAN ORGANİZASYONLARI	 25

1.5.1.Mountain Partnership (Dağ Ortaklığı)	26
1.5.2. Euromontana	30
1.6. DAĞLARIN SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMASI	32
1.6.1. Gündem 21	35
1.6.2. Dağların Sürdürülebilir Kalkınmasında Yönetişim ve Uluslararası Ağlar	37
1.6.3. Dağların Sürdürülebilir Kalkınmasında Teşvik Edici Önemli Hükûmetler Arası Çalışmalar	39
1.6.4. Dağların Sürdürülebilir Kalkınmasında Teşvik Edici Diğer Çalışmalar	44

İKİNCİBÖLÜM

AVRUPA KONSEYİ FELSEFESİ VE YEREL VE BÖLGESEL YÖNETİMLER KONGRESİ KARARLARINDA DAĞLIK ALANLAR

2.1. AVRUPA KONSEYİ ÖRGÜTLENMESİ VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK FELSEFESİ	47
2.2.AVRUPA KONSEYİ DAĞLIK ALAN POLİTİKALARININ ŞEKİLLENDİRİLMESİNDE ÖNE ÇIKAN AVRUPA DAĞLARI	49
2.2.1. Alp Dağları	50
2.2.1.1.Alp Dağları İçin Geliştirilen Politikalar	54
2.2.1.2. Alpelerde Yönetişim Uygulamaları	57
2.2.1.3.Alplerdeki Önemli Gelişmeler ve Zayıflıklar	58
2.2.2.Karpat Dağları	59
2.3.AVRUPA KONSEYİ YEREL VE BÖLGESEL YÖNETİMLER KONGRESİ'NİN DAĞLIK ALANLARA İLİŞKİN KARARLARI	66
2.3.1.Avrupa Dağları için Yeni Bir Siyasi Proje: Terk Edilen Dağlık Alanları Kaynağa Dönüştürmek (2002 yılı Uluslararası Dağlar Yılı 136 Nolu Karar)	70

2.3.2. Avrupa Taşımacılık Politikası ve Küreselleşme Sorunu Dağlık Alanların Sürdürülebilir Gelişimi Konferansı	
2003 Yılı Sonuç Deklarasyonu	72
2.3.3. Dağlık Alanlarda Sürdürülebilir Kalkınma ve Karpaz Dağları Tecrübesi	
26-28 Ekim 2010 Tarihli 315 Nolu Kararı	75
2.3.4. Avrupa Dağlık Bölgeleri Sürdürülebilir Gelişimi İçin Avrupa Üye Devletleri Konseyi Uzhgorod (Ukrayna) 8- 10 Eylül 2010 Sonuç Bildirisi	78

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE VE DAĞLIK ALAN YÖNETİMİ

3.1. TÜRKİYE’DE DAĞLIK ALANLAR	80
3.2. TÜRKİYE’DE DAĞLIK ALAN YÖNETİMİ VE POLİTİKA ARAÇLARI	83
3.3. DAĞ VE DAĞLIK ALANLARIN YASAL MEVZUAT VE PLANLARDAKİ YERİ	86
3.4. KORUNAN ALANLAR VE TÜRKİYE’DEKİ ÖNEMİ	97
3.4.1. Dünyada Korunan Alanlar ve Biyoçeşitlilik	97
3.4.2. Dağlarda Korumacı Politikalar: Afet-Risk Yönetimi	102
3.4.2.1. Dağlık Alanlarda Sürdürülebilirlik Vizyonu	103
3.4.2.2. Dağlık Alanlarda Ekolojik Hassasiyet	105
3.4.2.3. Dağ Ekosistemlerinin Sürdürülebilir Geleceği	106
3.5. TÜRKİYE’DE KORUNAN ALANLARIN ÖNEMİ	108
3.5.1. Tanıtım	108
3.5.2. Türkiye’deki Örnek Uygulamalar	111
3.5.2.1. Kaz Dağı Milli Parkı Koruma Alanı	111
3.5.2.2. Küre Dağları Milli Parkı Koruma Alanı	116
3.6. DAĞLIK ALANLARIN GÜÇLÜ, ZAYIF, FIRSAT VE TEHDİT ANALİZİ (GZFT-SWOT ANALİZİ); TÜRKİYE’DEKİ DURUM	118
SONUÇ	125
KAYNAKÇA	135

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AKPM	Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi
AKYBYK	Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi
BM	Birleşmiş Milletler
CLRAE	The Congress of Local and Regional Authorities of Europe (Avrupa Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi)
CNPA	Network Of Protected Areas For The Carpathians (Karpas Korunan Alanlar Ağı)
DAY	Dağ Alanları Yönetimi
DF	Dağ Forumu
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
DSİ	Devlet Su İşleri
ECOSOC	Economic and Social Council (Ekonomik ve Sosyal Konsey)
EU	European Union (Avrupa Birliği)
FAO	Food and Agriculture Organization (Gıda ve Tarım Örgütü)
HES	Hidro-elektirik Santral
ICIMOD	The International Centre for Integrated Mountain Development (Uluslar arası Bütünleşik Dağ Kalkınması Merkezi)
IPARD	Instrument for Pre-Accession Assistance Rural Development (Katılım Öncesi Kırsal Kalkınma Mali Yardım Aracı)
LIM	Law on Investment in Mountain Regions (Dağlık Bölgelerde Yatırım Yasası)
NORDREGIO	Nordic Centre for Spatial Development (Mekansal Kalkınma Kuzey Avrupa Merkezi)
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü)
SBE	Sosyal Bilimler Enstitüsü

SDC	Swiss Agency For Development and Cooperation (İsviçre Kalkınma ve İşbirliği Ajansı)
SMD	Sustainable Mountain Development (Sürdürülebilir Dağ Kalkınması)
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
TCP	Training and Cooperation Plan (Teknik İşbirliği Programı)
UCA	University of Central Arkansas (Orta Asya Üniversitesi)
UNEP	United Nations Environment Programme (Birleşmiş Milletler Çevre Programı)
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü)
UNU	United Nations University (Birleşmiş Milletler Üniversitesi)
WCMC	World Conservation Monitoring Centre (Dünya Koruma ve İzleme Merkezi)

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Avrupa Birliği Ülkelerinde Dağ Tanımlama Kriterleri	s.12
Tablo 2: Belediyelerin Dağlık Alan Olarak Belirlenen Yerlerdeki Topraklarının Oranları	s.15
Tablo 3: Uluslararası Dağlar Yılı İle İlgili Küresel Toplantılar	s.42
Tablo 4: Türkiye’deki Koruma Alanları	s.109
Tablo 5: Dağlık Alanların GZFT Analizi	s.124

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Avrupa’da Dağlık Alanlar	s.7
Şekil 2: Belediyelerin Dağlık Alan Olarak Nitelendirilen Topraklardaki Oranları	s.9
Şekil 3: Dağlık Belediyelerin Ortalama Yükseltisi	s.10
Şekil 4: Orta, Doğu ve Güney Doğu Avrupa Dağları	s.21
Şekil 5: Alp Dağları	s.50
Şekil 6: Karpat Dağları	s.61
Şekil 7: Hindukuş Himalaya Bölgesi Dağları	s.100
Şekil 8: Karpatlar Bulunan Korunan Alanlar	s.101
Şekil 9: Kaz Dağı Milli Parkı	s.112
Şekil 10: Küre Dağları	s.117
Şekil 11: Türkiye’nin İdari Teşkilatlanmasında Dağlık Alan Yönetimi İle İlişkili Mekanizmalar	s.126

EKLER LİSTESİ

EK 1: Sürdürülebilir Dağ Yönetimi Stratejisinin Hazırlanması Faaliyeti	ek s. 1
EK 2: Dağlık Alan Kalkınması Konusunda Kurumların Görüş, Öneri, Gözlem ve Yorumları	ek.s. 4
EK 3: 8- 10 Eylül 2010 Sonuç Bildirisi; Avrupa Dağlık Bölgeleri Sürdürülebilir Gelişimi İçin Avrupa Üye Devletleri Konseyi Uzhgorod (Ukrayna)	ek.s.13
Ek 4: Türkiye'deki Milli Parklar	ek.s.19
EK 5: Tabiatı Koruma Alanları	ek.s.21
EK 6: Avrupa Dağlık Bölgeler Şartı Taslağı	ek.s.22

GİRİŞ

Çevresine göre daha yüksek coğrafi yapıya sahip kara parçaları olan dağların net bir tanımı yoktur. Fakat dünya genelindeki hemen hemen bütün tanımlar yükselti, eğim ve topografya olarak üç temel kriter üzerinden yapılmaktadır. Dağlık alanlar ise dağ ve çevresinde barındırdığı flora, fauna, doğal kaynaklar ve insan yerleşimlerini ifade etmektedir. Dağlık alanlarda yaşayan insanların yaşam kalitesini korumaya odaklanan (dağlık alanlarla dağlık olmayan alanlardaki olanakların eşit olmasını sağlama amacıyla) Avrupa Konseyi felsefesi yönüyle konu geniş anlamda ele alınmıştır. Bu alanların genellikle gelişmemiş bölgeler olması nedeniyle de bütünlük sektörel kalkınma dinamiklerinin desteklenmesine bağlı olarak belirtilen bölgeler ilgi odağı haline gelmiştir

Dağlık alanlarda gerek doğal kaynakların sürdürülebilirliği gerekse beşeri sermayenin gelişimini sağlamak açısından yönetimlerin hassasiyet göstermelerini teşvik etmek amacıyla, Birleşmiş Milletler Teşkilatı 2002 yılını “Dünya Dağlar Yılı” olarak ilan etmiştir. Bu şekilde dağlık alanlara dünyanın ilgisi çekilmiştir. Türkiye açısından da gerek bölgesel kalkınma programları gerekse Avrupa Birliği’ne üyelik sürecinde gerekli şartların sağlanması bakımından “Dağlık Alanların Yönetimi” konusu daha önemli hale gelmiştir. Dağlar; sadece doğal alanlar, turistik alanlar ve kentsel bölgeler için bir yurt alanı olarak değil ayrıca istihdam ve yüksek kaliteli kamu hizmetleri ile çevrili yaşam alanları olarak da kabul edilmelidir. Ayrıca iklim değişiklikleri dağlık alanları nüfus hareketleri yönüyle de cazip kılmakta ve bu alanlara özel yönetim modelinin süreç içerisinde uygulamaya geçirilmesi gerekliliğini sorgulamaya değer hale getirmektedir. Ayrıca, dağlık alanların yönetiminde kamu kurum ve kuruluşları arasındaki yetki ve görev paylaşımında ciddi sorunlar bulunmaktadır. Gerek dünyada gerekse Türkiye’de dağlık alanların yönetimi üzerine yeteri kadar bilimsel araştırma olmaması çalışmamızın temel gerekçelerinden birisini oluşturmaktadır.

Tezin ilk bölümünde öncelikle dağ kavramı ve Avrupa ülkelerinin dağ tanımlamalarına yer verilirken Dünya’da ve Avrupa’da dağlara verilen önem tartışılmıştır. Ayrıca dağlık alanlarla ilgili seçilen önemli uluslararası organizasyonlar hakkında bilgi verilmiş ve bu organizasyonların yaptıkları çalışmalara da yer

verilmiştir. Ayrıca, dağlık alanların sürdürülebilir kalkınması, sürdürülebilir kalkınma ilkeleri doğrultusunda incelenmiştir.

Tezin ikinci bölümünde Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi'nin dağlık alanlara ilişkin tavsiye ve sonuç kararları incelenmiştir. Kararlar genellikle Karpat ve Alp dağları üzerine yoğunlaştığı için bu dağların genel özellikleri ekonomik, sosyal ve kültürel boyutuyla değerlendirme kapsamına alınmıştır. Yine bu bölümde Avrupa Konseyi sözleşmeleri ile birlikte doğrudan dağlık alanları ilgilendiren “Avrupa Dağlık Bölgeler Şartı Taslağı” Avrupa için neden önemlidir, felsefesi nedir, taslak süreci neden tamamlanamamıştır ve taslağın geliştirilme stratejileri nelerdir gibi sorulara cevap aranmaktadır.

Tezin üçüncü bölümü olan son bölümde, Türkiye’de dağlık alanların yasal düzenlemelerdeki yeri tartışılırken kamu kurum ve kuruluşlarının dağlık alanlarla ilgili görev ve sorumlulukları analiz edilmiştir. Ayrıca dağlık alanların birer parçası olan koruma alanlarının önemi hukuki statüleri bakımından değerlendirilmiştir. Son olarak dağlık güçlü, zayıf, tehdit ve fırsat yönlerine değinilerek bu alanlarda yaşanan sorunların çözümlerine yönelik çeşitli görüş ve öneriler getirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

DAĞLAR VE ÇEVRESEL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK

Dağların sahip olduğu zengin doğal ve kültürel miras onu zamanla önemli bir konu haline getirmiştir. Böylelikle, dağlık alanları tanımlama ihtiyacı doğmuştur. Dünya üzerinde farklı coğrafi ve fiziksel özelliklere sahip dağların olması da doğal olarak birbirinden farklı tanımların gelişmesine zemin hazırlamıştır. Çok disiplinli bir konu olması itibari ile dağ tanımlamaları yapılırken farklı bilim dallarından faydalanılması gerekmektedir. Kuşkusuz, “dağ” denildiğinde akla gelen ilk şey dağların fiziki özellikleri olacaktır. Ancak konu derinlemesine araştırıldığında coğrafi olarak çok büyük bir öneme sahip olan dağların sadece fiziki coğrafyada yeryüzü şekilleri olarak tanımlanan bir kavram olmadığı görülmektedir. Aşağıda bu konu incelenmektedir.

1.1. DAĞ KAVRAMI VE TANIMLAMALARI

Dağ olmayan alanları dağlardan ayırmak için çok sayıda dağ tanımı yapılmıştır ancak herkesin uzlaştığı net bir tanım elde edilememiştir. Bu uzlaşamama, doğal olarak her ülkenin kendi coğrafi yapısı ve yerleşim birimlerinin konumlarına göre dağ ve dağlık alan kavramı geliştirmesine neden olmuştur ve bu idari refleks dağ kavramlarını farklılaştırmıştır.

Dağ kavramı ile ilgili kesin bir tanımın yapılması, gerek dağlara ilişkin mevzuat hükümlerinin düzenlenmesinde, gerekse bölgesel farklılıklardan doğacak sorunların çözülmesinde zorunluluk haline gelmiştir. Her ülkenin mevzuatında kullanılan dağ tanımlamaları için öncelikli kriter yükseltidir. Dağları, alçak kesimlerden (ovalardan) daha tehlikeli ve yaşam koşulları daha zor olan belli yükseltiler şeklinde tanımlandığında en anlamlı ve ana kriterin yükselti olduğu görülmektedir. Böylelikle birçok ülkede yükselti farklılıkları özel yasalar çıkarılması ihtiyacını doğurmuştur. Yükselti farklılıkları, dağlık alanlarda yürütülen tarımsal faaliyetlerin planlanmasında öncelikle dikkate alınmaktadır. Dağ bölgelerini tanımlamak için bir diğer kriter, bölgelerin birbirinden farklı topografik yapılarıdır.

Dağ tanımının farklılaşmasına birkaç örnek vermek gerekirse; Gürcistan, yasal düzenlemelerinde dağları, deniz seviyesinden 1500 metre yüksekliğe sahip alanlar olarak tanımlamaktadır. Fakat bazı bölgelerde “dağ” kavramı yükseklik 1000 metre (bazen 800 metre) olmasına rağmen dağ kabul edilmektedir. Bunun sebebi yamaç eğimleri, coğrafi konum, çevresel, ekonomik ve etnik özellikler, toprak ve tarım arazilerinin kalitesi, demografik parametreler ve göç eğilimleri gibi birtakım özel kriterlerinde dikkate alınmasından kaynaklanmaktadır. Benzer şekilde Ukrayna, dağ yerleşimlerini deniz seviyesinden 400 metre yüksek alanlar şeklinde topografik kriterlere göre tanımlamaktadır. Ukrayna’nın bu tanımında ekilebilir arazilerin kıtlığı(kişi başına tarım arazisi=0.60 hektar) ve iklim şartları(soğuk ve uzun kış, soğuk ve kısa yaz, yüksek yağış miktarı sel vb.) etkilidir. Diğer yasalarda da bazı tanımlar mevcuttur. Örneğin; Fransa hukukunda dağlık alanlar için standart olan yükseklik ve eğim gibi kriterler mevcuttur. Fakat yükselti parametreleri deniz aşırı topraklara ve anakarada bulunan alanlara bağlı olarak farklılık göstermektedir. Polonya ise üç bölgeyi dağlık alan olarak kabul etmektedir. Bunlar; Karpaty, Sudety and Oewietokrzyskie’dir. Buna ek olarak, deniz seviyesinden 350 metre yüksek olan bu alanların %50’sinde birçok yerleşim alanı ve tarım alanları bulunmaktadır. Bu durumda dağlık alanları tanımlamak için dokuz derecelik bir yamaç eğimi için 250 metre yükselti, altı ila dokuz derece arasında yamaç eğimi için ise 300 metre yükselti yeterli olacaktır.¹

İsviçre Kalkınma Ajansı desteği ile UNEP-WCMC yükseklik, eğim ve topografya gibi temel kriterleri kullanarak dağ alanlarını sınıflandırmaya gitmiştir. Buna göre²;

Dünya üzerinde eğim ve yükseklik aralığı elde etmek için UNEP- World Conservation Monitoring Centre-WCMC’nin yapmış olduğu uydu görüntülerinden elde edilen GTOPO30 Sayısal Digital Elevation Model (DEM- Sayısal Yükseklik Modeli) ile ABD Jeolojik Etüdler Birimi (USGS EROS Veri Merkezi-1996) tarafından topografik verileri kullanılmıştır. Amaç küresel boyutta bir dağlık alan

¹ Annie Villeneuve, Astrid Castelein ve Mohamed Ali Mekouar, **Mountains and the Law- Emerging Trends**, Development Law Service FAO Legal Office, Rome, 2002, s.14.

²UNEP-WCMC (Simon Blyth, Brian Groombridge, Igor Lysenko, Lera Miles, Adrian Newton), **Development Mountain Watch, Enviromental Change and Sustainable in Mountains**, UNEP World Conservation Monitoring Centre, Geneva, 2002, s.74.

haritası çıkarmaktır. Buradan elde edilen parametreler ile altı dağ sınıfı tanımı elde edilmiştir:

1. Yükseklik > 4500 metre
2. Yükseklik 3500-4500 metre
3. Yükseklik 2500-3500 metre
4. Yükseklik 1500-2500 metre ve eğim 2°
5. Yükseklik 1000-1500 metre ve eğim 5° ya da 7 km. yarıçaplı bir alanda yerel yükseltisi > 300 metre
6. Yüksekli 300-1000 metre ve 7 km. yarıçaplı bir alanda yerel yükseltisi > 300 metre
7. İlk altı kategoriye uymayan ancak dağ sıraları arasında 25 km^2 den küçük alana sahip platolar, şeklinde sınıflandırılmıştır.

Topografik özelliklere dayalı bir diğer tanım Avrupa Birliği tarafından 2004 yılında yapılan araştırma sonucunda yayınlanan “Mountain Areas in Europe: Analysis of Mountain Areas in EU Member States, Acceding and Other European Countries” – Nordregio raporunda yer almaktadır. Buna göre dağlık alanlar³;

- 1- Yüksekliği 2500 metre ve daha fazla olan alanlar,
- 2- Yüksekliği 1500 ile 2499 metre arasında ve en az 2° eğime sahip yarıçapı 3 km olan alanlar,
- 3- Yüksekliği 1000 ile 1499 metre arasında ve en az 5° eğime sahip olan alanlar veya yarıçapı 7 km olan bir alanda bulunan ve en az 300 metre yüksekliğe olan alanlar,
- 4- Yüksekliği 300-999 metre arasında olan ve 7 km. yarıçaplı bir alanda yerel yükseltisi en az 300 metre olan alanlar,
- 5- Yüksekliği 0-299 metre arasında olanlar ve standart sapması > 50 metre (kuzey-güney-doğu-batı için) olan alanlar şeklinde sınıflandırılmıştır.

Avrupa Birliği IPARD Programı çerçevesinde dağlık alanlar;

³ Nordic Centre for Spatial Development, “Mountain Areas in Europe: Analysis of Mountain Areas in EU Member States, Acceding and Other European countries”, **Final Report**, 2004, http://europa.eu.int/comm/regional_policy/sources/docgener/studies/study_en.htm, (02.19.2014), s.ii.

- Yükseltisi 800 metreden yüksek (toplam karasal alanın %66,7'si),
- Yükseltisi 800-1000 metre aralığında (toplam karasal alanın %16,7'si),
- Yükseltisi 1000 metreden yüksek alanlar (toplam karasal alanın %50'si) olarak üç gruba ayırmıştır.
- Yine aynı çalışmada dağlık alan tanımı; 1000 metre yükseltiden yüksek ya da yükseltisi 500-1000 metre arasında ve eğimi %17'den fazla olan alanlar olarak yapılmıştır.⁴

Türk Dil Kurumu dağı, “*Yer kabuğunun çıkıntılı, yüksek, eğimli yamaçlarıyla çevresine hâkim ve oldukça geniş bir alana yayılan bölümü*”⁵ olarak tanımlanmıştır.

Dağ ve dağlık alan ile ilgili çeşitli tanımlamalar yapılmış olsa da genel bir ifadeyle, dağ; ova ve plato gibi daha alçakta bulunan alanlardan eğimli yamaçlarla ayrılmış, daha çok aşınım süreçlerinin görüldüğü yüksek birimler olarak ifade edilebilir. Dağlık alan ise; içinde ova ve plato gibi ve eğimi az alanların bulunduğu, çevresine göre belirli bir yükseklikteki tek veya sıra dağlık alanlar şeklinde tanımlanmaktadır.⁶

Dağlık Alanların tanımlarına bakıldığında ülkeden ülkeye farklılık gösterdiğini görüyoruz. GTOPO30 Sayısal Yükseklik Modeli çalışmasında dağların küresel tanımının yapılabilmesi için çeşitli verilere ulaşılmıştır. Verilere göre aşağıda sunulan şekil 1’de toplam olarak 1,7 milyon km²’lik dağlık alan görülmektedir.⁷

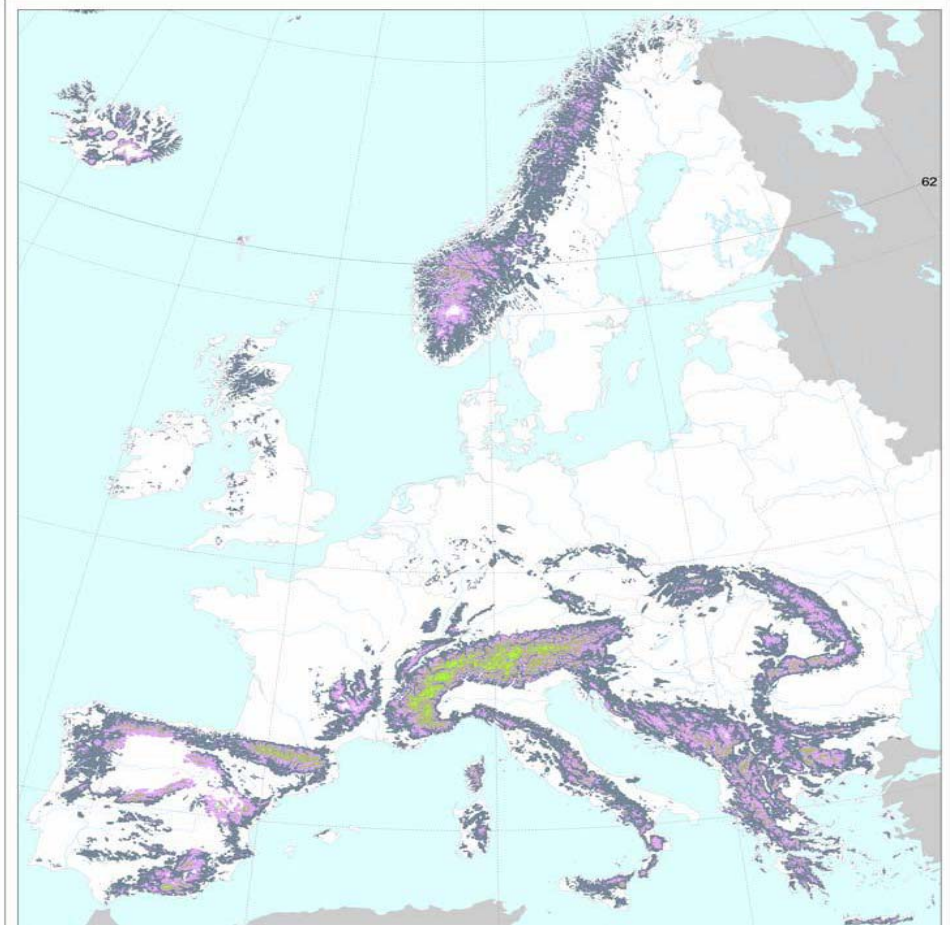
⁴ Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, **Katılım Öncesi Yardım Aracı Kırsal Kalkınma (IPARD) Programı (2007-2013)**, <http://ipard.tarim.gov.tr/aaa.pdf>, (03.04.2014).

⁵ Türk Dil Kurumu Sözlüğü, “Dağ”, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.501f5c2b2ab9f3.52300031, (03.04.2014).

⁶ Barbaros Gönençgil, Yıldırım Güngör, “Dağ Alanları Yönetimi (DAY) ve Planlaması Açısından Erciyes Dağı”, **I. Ulusal Erciyes Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, (Ed. Bekir Çoksevim ve Osman Ceyhan), Kayseri, 2005, s.60.

⁷ Nordic Centre for Spatial Development, s.19.

Şekil 1: Avrupa'da Dağlık Alanlar

Kaynak: Mountains of Europe, Using UNEP-WCMC 2000 Global Delineation, s.20.

Araştırmaya göre sosyo-ekonomik anlamda dağlık bölgelerde doğal engeller iki unsurdan oluşmaktadır⁸:

a) Yükselti: Kış sıcaklıklarındaki azalış, sıcaklıklardaki zıtlıklar ve yükseltinin artması çeşitli sorunlara sebep olmaktadır. Bu sorunlara arazinin tarımsal kullanımında yaşanan sıkıntılar, özellikle kış aylarında karayolu taşımacılığının güçleşmesi ve ısıtma maliyetlerinin artmasını örnek verebiliriz.

b)Topografya: Engabeli arazi nedeniyle bölgesel erişilebilirlik kısıtlanır, haberleşme ve diğer altyapı maliyetleri daha pahalı hale gelir ve modern tarım ve sanayi üretimi daha zor gerçekleşir.

⁸ Nordic Centre for Spatial Development, s.19.

UNEP-WCMCN'in çalışmasında farklı topografik kriterler aşağıdaki veriler elde edilmiştir⁹:

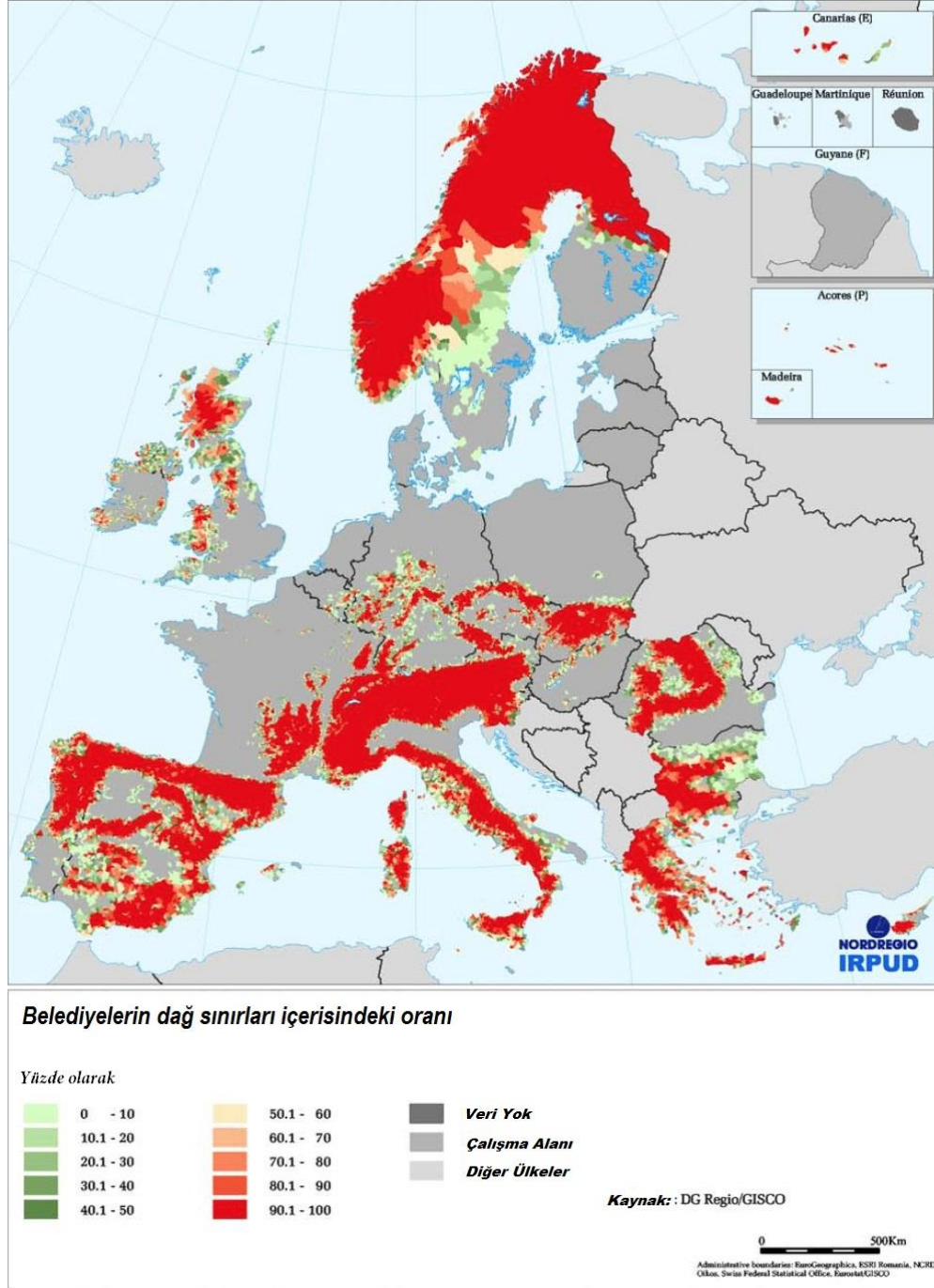
- 300m'nin altında; amaç, İskoç ve Norveç haliçleri ve Akdeniz kıyısı dağlık alanları gibi güçlü yerel farklar olan alanları belirlemektir. *DEM'in* (Sayısal Yükseklik Modeli) her bir noktası için onu çevreleyen (Kuzey- Kuzey doğu – Doğu – Güney- Doğu- Güney- Güney batı- Batı- Kuzey batı) sekiz esas noktayla standart ayırım hesaplanmıştır. Eğer bu standart ayrılma elli metre ya da daha fazla olursa manzara düşük yükseltiye rağmen yeterince sert bir dağlık olarak düşünülmektedir.
- 300m ve 1000m arasında, alanlar ya bir önceki kriterde bahsedilen yerde buluşur veya yükseltilerin yarıçapı 7km içinde 300 metrede değişen ya da daha fazla olduğu yerler dağlık olarak düşünülür.
- 1000m ve 1500m arasında, önceki her bir kriterlerden bahsedilen yerde buluşan bütün alanlar dağlık olarak düşünülür. Buna ek olarak maksimum eğimin her bir nokta ve 5 ya da daha fazlasını çevreleyen 8 nokta arasında olduğu alanlar da dağlık olarak düşünülür.
- 1500m ve 2500m arasında, önceki bütün kriterlere ek olarak maksimum eğimin her bir nokta ve 2 ya da daha fazlasını çevreleyen 8 nokta arasında olduğu alanlar da dağlık olarak düşünülür.
- 2500m'nin üzerinde bütün alanlar dağ olarak kabul edilir;

Araştırmada bölgesel ya da kırsal gelişim için önemli olan karakteristik araziler ya da topografik kriterlere dayalı tarımsal çizimler kullanılmış birçok ülke için çeşitli veriler elde edilmiştir. Ancak dağlık alanlarıyla ön planda olan üç ülkenin çiziminin yapılmadığı görülmektedir. Bu ülkeler Finlandiya, Polonya ve Norveç'tir.

Yukarıda belli kriterlere göre tanımlanan dağlık alanlardaki belediye yerleşimlerinin payı da çalışmada değerlendirilmiştir. Şekil 2 bize bu yerleşimlerin oranını göstermektedir.

⁹ Nordic Centre for Spatial Development, s.22.

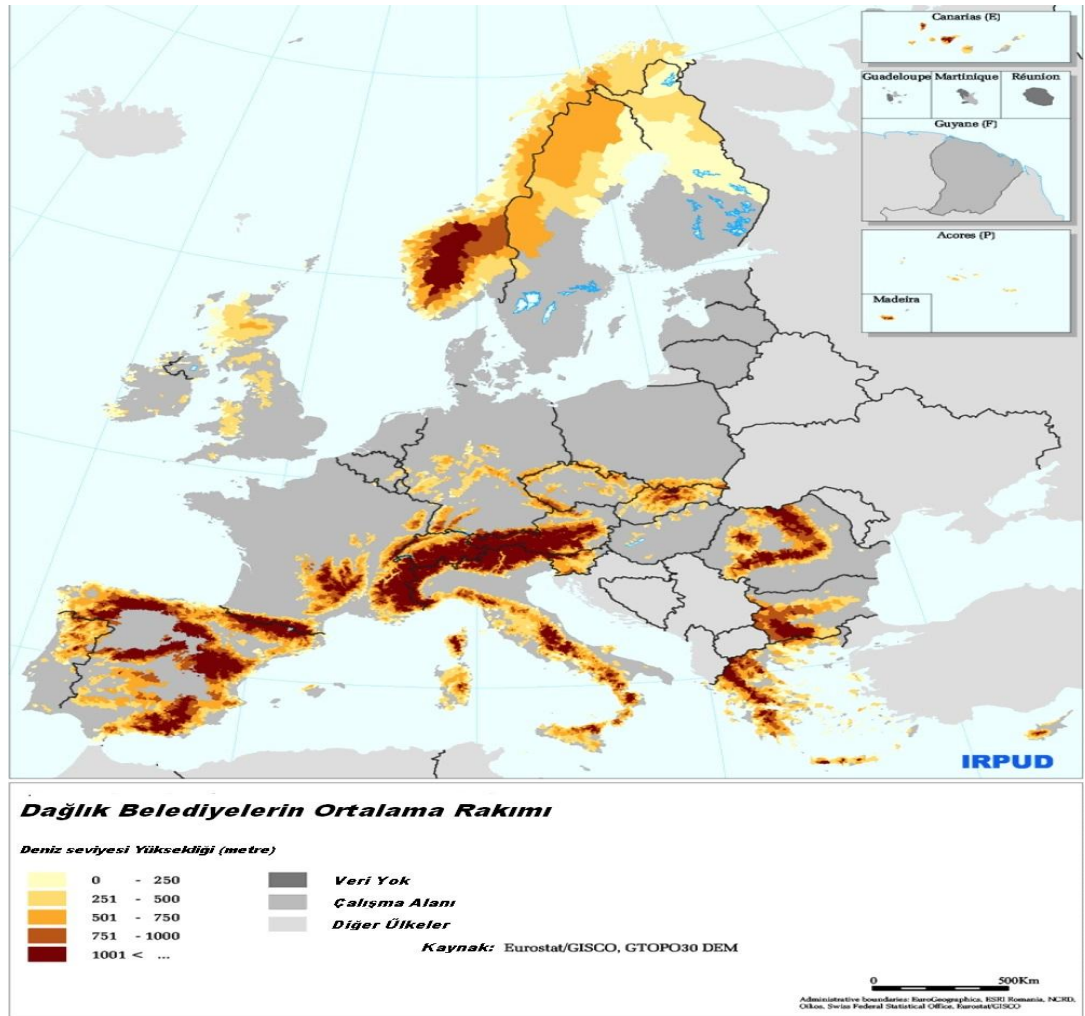
Şekil 2: Belediyelerin Dağlık Alan Olarak Nitelendirilen Topraklardaki Oranları

Kaynak: NORDREGIO (Nordic Centre for Spatial Development), Mountain Areas in Europe: Analysis of mountain areas in EU member states, acceding and other European countries, http://europa.eu.int/comm/regional_policy/sources/docgener/studies/study_en.htm, 2004, (02.19.2014), s.25.

Şekil 2’de belediye yerleşimleri haritalandırılırken ve haritadan da görüleceği gibi, dağlık alanlar artan nüfus ile birlikte kentsel sınırlara yaklaşmıştır. Yeryüzündeki yerleşim alanlarının dağılımına bakıldığında dağlık alanlar içerisindeki oranın bir hayli yüksek olduğu görülmektedir. Bu yerleşimler söz konusu araştırmada belediye olarak nitelendirilmiştir. Bu alanları dağlık belediyeler olarak düşünebilmek için, belediyelerin dağ olarak sınırlanmış alan içinde en azından yüzde ellilik bir yüzölçümünün olması gerektiği ifade edilmiştir. Şekil 3’te ise bu yerleşimlerin yer aldıkları ortalama yükseltileri belirtilmektedir. Örneğin; İsviçre, İtalya, İspanya, Romanya, Norveç gibi ülkelerde ortalama yükseltinin 1000 metre ve üzerinde belediye yerleşimleri olduğu görülmektedir.

Şekil 3: Dağlık Belediyelerin Ortalama Yükseltisi

Kaynak: Nodregio, 2004, s.27.

Şekil 2 ve şekil 3'ten anlaşılacağı üzere Avrupa'da yoğun olarak haritalandırılmış büyük dağ kitleleri üzerinde birçok yerleşim bulunmakta ve yüksek rakımlara ulaştıkça yerleşim sayısı azalmaktadır. Aşağı havzalarda geçim kaynağı çeşitliliği yukarı havzalara göre oldukça fazladır. Bu nedenle yüksek kesimlerde yerleşimlerin artış göstermesinin en büyük sebebi genellikle bu alanlardaki turizm faaliyetleri olarak gösterilebilir. Özellikle kış turizmi ile birlikte yüksek kesimlerde istihdam oranı artmakta ve bölge ekonomisi canlılık kazanmaktadır.

1.1.1. Avrupa Birliği Ülkelerinde Dağ Tanımlama Kriterleri

Dağlık alanlarda amaçlanan herhangi bir politika için ciddi bir ihtiyaç haline gelen şey bu alanların tanımlanması ve sınırlarının belirlenmesidir. Çoğu ülkede, AB Direktifi CEE 75/268 ve sonraki düzenlemelerle ilgili yükselti kriteri kullanılmıştır: Yükselti, bazı durumlarda eğim ile bazı durumlarda da iklim ve yer bilimi gibi başka kriterle birleştirilmiş ve bir dağ tanımı yapılmaya çalışılmıştır. Buna göre; genellikle, kuzeyden güneye yükselti eşiğinde bir azalma olduğu görülmektedir. Tanımlama gereksiniminin öncelikli sebebi, verimlilik üzerindeki sınırları yüzünden tarımsal sübvansiyon alması gereken alanların belirlenmesi ihtiyacından doğmaktadır. Böylece, bu eğilim, ulusal veya bölgesel uyarlamalar ile çeşitli değerlerin verilmesine sebep olmuştur. Dağlar, Avrupa Birliği ülkelerinde ve Norveç'te (600 m) yukarıda belirtilen durum dikkate alınarak tanımlamalar yapılmıştır. Öte yanda bazı ülkelerde nüfus önemli kriter olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin, İsviçre' de LIM(Law on Investment in Mountain Regions) in tanımlamasına göre ülkenin sadece %24 ü dağlık kabul edilir ve nüfus bir kriter olarak ele alınır. Bazı durumlarda, örtüşen sınırlamalarla ve dâhil olmayan parçalarda iki ya da üç tanım ortaya çıkmaktadır:

Avrupa Birliği kararlarından birinde (950/97 yönetmeliğinde değiştirilen ve sonra 1257/99 yönetmeliğinin 18. maddesindeki 75/268 Direktifi) dağ, tarımda daha az tercih edilen bölgelerin bir parçası olarak tanımlanmıştır. Bu kabul, son 10 yılda Avrupa Birliğine katılan ülke uygulamalarında daha yaygındır. Çünkü az gelişmiş tarım alanlarının sınırlandırılması ve belirlenmesiyle, bu ülkeler adaylık sürecinde

ödenek ve destek almaları için bir ön koşulu gerçekleştirmiş ve bir anlamda zorunlu olarak dağlık alanlar belirlenmiştir. Buna göre;¹⁰

- AB'nin tarım için genişlemesinden önce dağ tanımlaması yapan iki ülke Avusturya ve Bulgaristan'dır.
- Bölgesel ya da ulusal içerikte, çok sektörel politikalar ya da sürdürülebilir kalkınma için dağ tanımlaması ihtiyacı doğmuştur. Örneğin; Fransa dağlarla kaplı bir ülke olmasa da, dağlık alan yönetimi politikalarıyla ilgili bir yasayı yürürlüğe sokmuştur. Buna göre, dağlarda tarım ve hayvancılığın yapılabilmesi için yükseklik ve eğime bağlı olarak karşılaşılan engelleri gidermek amacıyla coğrafi konumlar belirlenmiş ve müdahale kapsamına alınmıştır. Böylelikle Fransa sınırları içerisinde bulunan dağların topografik haritası çıkarılmış, 6128 belediyeye ait 124,000 km²'lik bir yüz ölçüme sahip olduğu tespit edilmiştir. Bu da Karasal olarak Fransa'nın %30'una tekabül etmekte ve 6 dağlık bölgeye yayılmaktadır. Bunlar; Alp Dağlarının Kuzeyi ve Güneyi, Pireneler, Jura Dağı, Massif Central, Voges Dağları ve Korsika'dır.¹¹

Tablo 1: Avrupa Birliği Ülkelerinde Dağ Tanımlama Kriterleri

Üye Ülke	En düşük yükseklik	Diğer Kriterler
Avusturya	700 metre	Aynı zamanda 500 metrenin üzerinde ve eğim> % 20
Belçika	300 metre	
Fransa	700 metre(genel olarak) 600 metre(Vosges- Fransa'nın kuzeyinde) 800 metre (Akdeniz)	Alanın %80'inde üzerinde ve eğim>%20

¹⁰ Nordic Centre for Spatial Development, s.22.

¹¹ Claude Meyzenq ve Jean-Paul Rampnoux, **Kıbrıs Başbakanlık Web Sitesi için Hazırlanan Fransa Dağları Bilgi Fişi**, 2002, http://www.ambafrance-cy.org/spip.php?page=mobile_art&art=736, (03.04.2014), s.1.

Almanya	700 metre	İklimsel zorluklar
Yunanistan	800 metre	Aynı zamanda 600 metre ve eğim>%16 600 metrenin altında ise eğim>%20
İrlanda	200 metre	
İtalya	600 metre	Yükselti farkı>600 metre
Portekiz	700 metre (Tejo nehrinin kuzeyi) 800 metre (Tejo nehrinin güneyi)	Eğim>%25
İspanya	1000 metre	Eğim>%20 Yükselti kazanımı 400 metre
Birleşik Krallık	240 metre	
Bulgaristan	600 metre, ya da en yüksek ve en düşük zirveleri arasında 400 metreden daha fazla bir farklılık olması ¹²	Aynı zamanda en az 200 metre yükselti farkı/km ² ve eğim>12°
Güney Kıbrıs	800 metre	500 metrenin üzerinde ve ortalama eğim>%15
Çek Cumhuriyeti	700 metre	
Macaristan	600 metre	400 metrenin üzerinde ve eğim>%10
Polonya	350 metre	eğim>12° ya da Belediyelerdeki Tarım Arazisi>50%
Romanya	600 metre	Aynı zamanda eğim>20°

¹² A.Villeneuve ve diğerleri, s.35.

Slovakya	600 metre	500 metrenin üzerinde ve eğim>%7 ya da ortalama eğim >12°
Slovenya	700 metre	500 metrenin üzerinde ve tarım alanının yarısından fazlasının eğimi>%15 ya da eğim>%20
Kıbrıs	800 metre	500 metrenin üzerinde ve ortalama eğim>%15

Kaynak: National reports; European of Mountain Forests (2000), aktaran Nordregio, **Avrupa Birliği Ülkelerinde Dağ Tanımlama Kriterleri**, s.150 (Tablo 8.1 ve 8.2 tablolarının tarafımdan güncelleştirilmiş halidir).

Tablo 1'e göre Avusturya, Fransa Almanya, Portekiz, Çek Cumhuriyeti ve Slovenya dağlık alanlar için genel yükselti kriterini 700 metre olarak belirlemiştir. Ancak bazı düşük yükseltilerde eğim de bölgeden bölgeye farklılık göstermekte ve düşük yükseltiye rağmen eğimin derecesine göre, yükseltiler dağlık alan olarak kabul edilebilmektedir. Öte yandan İtalya, Bulgaristan, Macaristan, Romanya ve Slovakya ise dağlık alan tanımlamalarında genel yükselti sınırını 600 metre olarak kabul etmektedir. Avrupa'da dağlık alan belirleme kriterinde İrlanda 200 metre ile en düşük, İspanya ise 1000 metre ile en yüksek yükseltiyi dağ olarak kabul etmektedir.

1.1.2. Dağlık Alanlarda Yerleşim Merkezleri (Belediyeler)

Bir başka analiz dağlık belediyelerin sınırlarının ülke topraklarının toplamına oranı ve dağlık olmayan belediyelerin ülke toplamına oranının saptanmasıdır. Dağlarla kaplı bir alanın oranı beklenildiği gibi dağ alanlarında yaşayan nüfusun oranından daha yüksektir. Bu da basitçe dağların ulusal bir toprakta kapladığı yerlerde nüfus merkezlerinin genelde ovalara yerleşmesini yansıtmaktadır. Buna göre;

Tablo 2: Belediyelerin Dağlık Alan Olarak Belirlenen Yerlerdeki Topraklarının Oranları

<i>Ülkeler</i>	Dağlık Belediyelerin Toplamına Oranı %	Ülke Dağlık Olmayan Belediyelerin Toplamına Oranı %
<i>Avusturya</i>	73.34	26.66
<i>Belçika</i>	4.20	95.80
<i>Danimarka</i>	0.00	100.00
<i>Finlandiya</i>	49.37	50.63
<i>Fransa</i>	25.25	74.75
<i>Almanya</i>	14.72	85.28
<i>Yunanistan</i>	77.88	22.12
<i>İrlanda</i>	10.61	89.39
<i>İtalya</i>	59.94	40.06
<i>Lüksemburg</i>	4.43	95.57
<i>Hollanda</i>	0.00	100.00
<i>Portekiz</i>	39.12	60.88
<i>İspanya</i>	55.59	44.41
<i>İsveç</i>	50.85	49.15
<i>İngiltere</i>	25.21	74.79
<i>Bulgaristan</i>	48.76	51.24
<i>Kıbrıs</i>	47.44	52.56
<i>Çek Cumh.</i>	32.26	67.74
<i>Estonya</i>	0.00	100.00
<i>Macaristan</i>	4.70	95.30
<i>Letonya</i>	0.00	100.00
<i>Litvanya</i>	0.00	100.00
<i>Malta</i>	0.00	100.00
<i>Polonya</i>	5.20	94.80
<i>Romanya</i>	37.84	62.16
<i>Slovakya</i>	61.98	38.02
<i>Slovenya</i>	77.98	22.02
<i>Norveç</i>	91.84	8.16
<i>İsviçre</i>	93.30	6.70

Kaynak: NORDREGIO (Nordic Centre for Spatial Development), **Mountain Areas in Europe: Analysis of mountain areas in EU member states, acceding and other European countries**, http://europa.eu.int/comm/regional_policy/sources/docgener/studies/study_en.htm, 2004, (02.19.2014), s.24

Tablo 2 incelendiğinde; Avrupa'nın büyük bir bölümünün dağ olarak kabul edildiği görülmektedir. Ancak; Danimarka, Hollanda, Estonya, Letonya, Litvanya, Malta gibi ülkelerde dağlık belediyelerin hiç olmadığına dikkat etmek gerekir. Yine Belçika, Almanya, Lüksemburg, Macaristan, Polonya gibi ülkelerde dağlık belediyelerin ülke toplamına oranı % 10'un altında görülmektedir. Aksine; Avusturya, Yunanistan, İspanya, İtalya, Slovakya, Slovenya, Norveç ve İsviçre'de bulunan yerleşim merkezlerinin yarısından fazlası dağlık bölge olarak kabul edilmektedir.

Bir bütün olarak Avrupa Birliği topraklarına nazaran 75,9 milyon insan (nüfusun %20,3'ü) dağ belediyelerinde yaşamaktadır. Eğer, dağlık alanı olmayan Danimarka ve Hollanda hariç tutulursa, oran paylaşımına bakıldığında devlet üyeleri arasında Belçika %0,8 oranıyla en düşük düzeyde dağlık alana sahip iken, Yunanistan %49,6 ve Avusturya %49,8 oranıyla neredeyse ülke topraklarının yarısına yakın dağlık alan yüzdesine sahip görülmektedir. Dağlık alanlar ve bu alanlarda yaşayan nüfus ilişkisi araştırıldığında, bazı ülkelerde büyük farklılıklar olmasının yanında Almanya için %14,72 dağlık alan ve bu alanda yaşayan %10,1 nüfusu ile yerleşiklik oldukça dengede değerlendirmesi yapılabilir. Buna karşılık, ülkenin yarısından fazlası dağlarla kaplı olan İsveç ve Finlandiya, nüfuslarının küçük bir yüzdesinin bu alanlarda yaşamasına rağmen dağlık alan olarak düşünülür. Öte yandan Birleşik Krallık, İtalya ve Yunanistan'ın dağ alanları ile yerleşimleri karşılaştırılması yapıldığında ciddi farklılıklar olduğu görülmektedir.¹³

Avrupa Birliğine yakın zamanda katılan ülkeler ve çalışmayı kapsayan iki ülke, büyük bir ölçüde daha düşük oranda (%17,6) dağ belediyelerinde yaşamakta iken, Slovenya, dağ alanlarında yaşayan nüfusunun (%64,9) en yüksek paylaşımına sahiptir. Slovakya ve Bulgaristan'da nüfusun hemen hemen yarısı dağlık alanlarda yaşar. Şu anki dağlarla kaplı alanların oranı ve dağlık alanlarda yaşayan nüfus Avrupa'daki çoğu ülke için oldukça dengededir. İstisna ise yaklaşık %47'si dağlık kabul edilirken, dağlık alanlarda yaşayan nüfusun oranı sadece %14,3 olan Kıbrıs'tır. Norveç'te nüfusun %63,4'ü dağlık alanlarda yaşarken bölgenin %91,3'ü dağlık olarak düşünülmektedir. İsviçre'de bu oransallık oldukça dengede görülmektedir.¹⁴

¹³ Nordic Centre for Spatial Development, s.280.

¹⁴ Nordic Centre for Spatial Development, s.280.

Avrupa ülkelerinin farklı fiziksel koşulları dağlık alan tanımlarındaki farklılığın da asıl sebebidir görüşümüzü yukarıdaki veriler de ispatlamaktadır. Böyle olsa da aynı dağ kütlelerinde yaşayan insanların sorunları ortaktır. Bu da tanımdan önce bu alanlar için izlenebilecek genel politikalar üretilmesini gerekli kılmaktadır.

1.2. DÜNYADA DAĞLARA VERİLEN ÖNEM

Dağ tanımlamalarında yaşanan ortak bir tanımlama yapılamamasının altında yatan temel sorun her ülkenin birbirinden farklı fiziksel koşullara sahip olması ve yerleşim merkezlerinin konumlarından kaynaklanıyordu. Dağlık Alanların yeryüzünde kapladıkları alanlar itibari ile de çeşitli çalışmalar yapılmış ve birbirine çok yakın değerler elde edilmiştir. Buna göre;

2002 yılında düzenlenen Bişkek Küresel Dağ Zirvesi verilerine¹⁵ ve Kapos'un araştırmalarına göre dağlar yeryüzünün %26'sını kaplamaktadır.¹⁶ Antarktika hariç tutulduğunda ise dağlar dünyanın kara kısmının %24'ünü kaplamaktadır¹⁷ Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Programı(UNEP) ve WCMC de dağ bölgelerinin yeryüzünün yaklaşık olarak %27'sini kapladığını belirtmiştir¹⁸. Platolar, geniş vadiler ve havzalar hariç tutulursa dağlar küresel kara alanının % 12,3'lük kısmı kaplamaktadır.¹⁹ Bu bölgelerde yaşayan nüfusun ise dünya nüfusunun %12'sini kapladığı görülmektedir.²⁰ Diğer taraftan bu nüfusun % 14'ünden fazla bir bölümü dağlara bitişik alanlarda yaşamaktadır²¹. Dağlarda yaşayan bu insanlar arasında sadece kopuk, fakir ve olanaklardan yoksun insanlar bulunmaz aynı zamanda dağlar zengin turist gruplarını ve Mexico City ve Jakarta gibi şehir merkezlerini de içinde

¹⁵ Bishkek Mountain Platform, **Bishkek Global Mountain Summit**, 28.10.-01.11.2002, Kyrgystan, <http://mountains.unep.ch/bgms/platformtext.html>, (11.03.2013), s.2.

¹⁶ V. Kapos, J.Rhind, M. Edwards, M.F.Price, and C. Ravillious, "Developing a map of World's Mountain Forest.", **Forests in Sustainable Mountain Development: a State of Knowledge Report For 2000**, (Ed. M.F.Price and N. Butt), CAB International Publishing, Wallingford, 2000, s.8.

¹⁷ Swiss Agency For Development and Cooperation (SDC), **Factsheet Rio +20**, No:2, Switzerland, 2012, s.1

¹⁸ UNEP-WCMC (Simon Blyth, Brian Groombridge, Igor Lysenko, Lera Miles, Adrian Newton), **Mountain Watch, Environmental Change and Sustainable Development in Mountains**, UNEP World Conservation Monitoring Centre, Cambridge, 2002, s.8.

¹⁹ SDC, s.1.

²⁰ Barbara Huddleston, Ergin Ataman, P. De Salvo, M. Zanetti, M. Bloise, J.Bel, G. Francheschini, and L. Fe d'Ostiani, **Towards a GIS-based Analysis of Mountain Environments and Populations**, Working Paper No. 10, Rome, FAO, 2003, s.4.

²¹ Macchi, M, ICIMOD, **Mountains of the World, Ecosystem Services in a Time of Global and Climate Change**, Kathmandu, 2010, s.9.

veya yamacında barındırmaktadır. İnsan perspektifinden bakıldığında; Su, enerji, tarım ve orman ürünleri açısından ve ayrıca biyolojik, kültürel farklılık, din ve turizm açısından dağlar dünya nüfusunun en az yarısı için hayati öneme sahiptir.²²

Dağlar, tatlı içme suyu, küresel yiyecek güvenliğini sağlamak için ovalardaki sulama ve hidro güç şeklindeki yeşil enerji için gerekli olan suyun % 60-80'ini karşılar. Dağlar birçok önemli besin ürününün bitki genetiği kaynakları kadar önemli mineralleri de karşılar. 34 küresel biyoçeşitlilik noktasının 17 tanesi dağlarda bulunmaktadır. Bunlardan biri olan Alp Dağları, Akdeniz kıyılarından sonra ikinci en önemli turist bölgesidir ve yılda 540 milyon kişilik birer gecelik konaklamalarla, İtalya ve İsviçre gibi özellikle sanayileşmiş ülkelerde, giderek kentleşen dünyanın en önemli turizm duraklarıdır.²³

Bu istatistikler dağların küresel bir öneme sahip olduğunu göstermektedir. Henüz 2000'li yıllara kadar dağlar küçük bir grup bilim adamının ilgi konusu olan, gelişim uzmanları ve karar vericiler için bir ilgi konusu olmayan alanlardı. 1992'de Rio'da düzenlenen Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma konulu konferans dağları küresel düzeye taşımak için eşsiz bir olanak sunmuştur. Bu konferansta ortaya konan plan çoğu ülke hükûmeti veya ülke başkanları tarafından kabul edilmiştir. Kırılgan ekosistemleri yönetimi: Sürdürülebilir dağ kalkınması olarak Gündem 21'in 13. faslında 2 program alanı ortaya atılıyor. Bunlar; Ekoloji ve dağ ekosistemlerinin sürdürülebilir kalkınması için bilgi üretmek bunları güçlendirmek ve su kaynaklarının geliştirilmesini teşvik etmek ve alternatif geçim kaynakları yaratmaktır.

1.3. AVRUPA BİRLİĞİ ÜLKELERİNDE DAĞLARA VERİLEN ÖNEM

Avrupa'daki dağların yönetimi 19. Yüzyılın sonlarından beri Avrupa ulusal mevzuatındaki en önemli konulardan biri haline gelmiştir. 1970'lerde bölgesel işbirliği yapılarının gelişimine ve 1990'lardan beri de Alpler ve Karpatlar için bölgesel yasal araçlara yer verilmiştir. Dağların sürdürülebilir kullanımını düzenlemeye yönelik bu hareket sonuçta sosyo-kültürel, ekonomik ve çevresel

²² Martin F. Price ve diğerleri, **Key Issues for Mountain Areas, Martin Price, Introduction: Sustainable Mountain Development from Rio to Bishkek and Beyond**, United Nations University Press, 2004,(Key Issues For Mountain Areas) s.1.

²³ SDC, s.1.

politikalar ile çeşitli sektörler ve yönetim düzeyleri için yasal araçlara geniş bir yol açmıştır. Buna ek olarak, Karpatlar bölgesinde geniş kapsamlı bölgesel bir anlaşma yürürlüğe konulmuş, aynı zamanda Kafkaslar ve Balkanlarda da ticari ve jeopolitik güvenlik adına bölgesel anlaşmalar yapılmıştır. Balkanlar ve Dinaric Arc, Karpatlar ve Kafkas dağları aynı zamanda Avrasya'nın dinamik jeopolitik bölgeleri içerisinde yer almaktadır.²⁴

Orta, Doğu ve Güneydoğu Avrupa'daki dağlar, eskiden beri orada yaşamış olan uluslar için sosyal, ekonomik ve çevresel anlamda önemli bir rol oynamıştır. Bugün Avrupa'nın şekillenmesinde büyük bir öneme sahip olan bu dağlar, sadece insanlar için değil aynı zamanda flora ve fauna için de güvenli ve doğal sığınaklardır. Ayrıca Avrupa'daki sınır ötesi büyük dağ grupları, dinamik yapıya sahip jeopolitik bölgelerde yer almaktadır.

Orta, Doğu ve Güneydoğu Avrupa'da bulunan başlıca dağlar Alpler, Balkan ve Dinaric Arc, Karpatlar ve Kafkaslardır. Bu dağlık alanlarda sürdürülebilir kalkınmayı gerçekleştirmek ve bu bölgelerde yaşayan topluluklar ve ovaların temel mal ve hizmetler ihtiyaçlarını sağlamak üzere küresel bir öneme sahiptir. Bununla birlikte dağlar, küresel değişikliklere karşı son derece hassastır. Yayla-ova bağlantısı göz önüne alındığında, bu değişikliklerin dağ sınırlarını aşan ciddi etkileri olabilmektedir.²⁵

Orta, Doğu ve Güneydoğu Avrupa dağlarının sürdürülebilir kalkınmaya katkısına baktığımızda; Avrupa'nın dağlık makro bölgelerinde bir yandan siyasi ve ekonomik marjinalleşme görülürken, diğer taraftan hala bazı durumlarda geçmişten miras kalan toprak anlaşmazlıkları ve çatışmaları yaşanmaktadır. Bu bölgeler milyonlarca insanın yaşamını sürdürdüğü alanlarıdır. Ancak bu alanlar; göç ve işsizlik, arazi kullanımı değişikliği, yaşam alanı dönüşümü ve parçalanması, ormansızlaşma, iklim değişikliğinin etkileri, sanayileşme, doğal kaynakların kötüye kullanılması, çevresel bozulma, enerji ihtiyacı ve su kıtlığı gibi değişen çeşitli ağır baskılara tabidir.²⁶ Su kıtlığı temiz su kaynakları olan nehirlerden, enerji ihtiyacı ise genellikle dağlık alanlarda yapılan HES'lerden (Hidro-elektirik Santral)

²⁴ Sustainable Mountain Development in Central, **Eastern and South Eastern Europe From Rio 1992 to 2012 and Beyond**, Mountain Partnership, Vienna, 2012, (Bölgesel Rapor), s.3.

²⁵ Sustainable Mountain Development in Central, Bölgesel Rapor, s.8.

²⁶ Sustainable Mountain Development in Central, Bölgesel Rapor, s.3.

karşılanmaktadır. Günümüz koşullarında artan nüfusun elektrik ihtiyacını karşılamada HES'ler de yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle dağlık alanlar üzerine rüzgar tribünleri kurulmakta ve doğal çevreye kuraklık gibi ciddi zararlar verilmektedir. Asıl sorun ise ülkelerin enerji ihtiyacını karşılama ve yeni enerji kaynakları bulma arayışı içerisinde olmaktan çevreye verdikleri zararı düşünemez hale gelmeleridir. Örneğin; 2014'te Brüksel'de yapılan G7 zirvesinde daha çok ülkelerin enerji ihtiyacından bahsedilmiş ve bu siyasi boyutta tartışılmaktan öteye geçmemiştir.

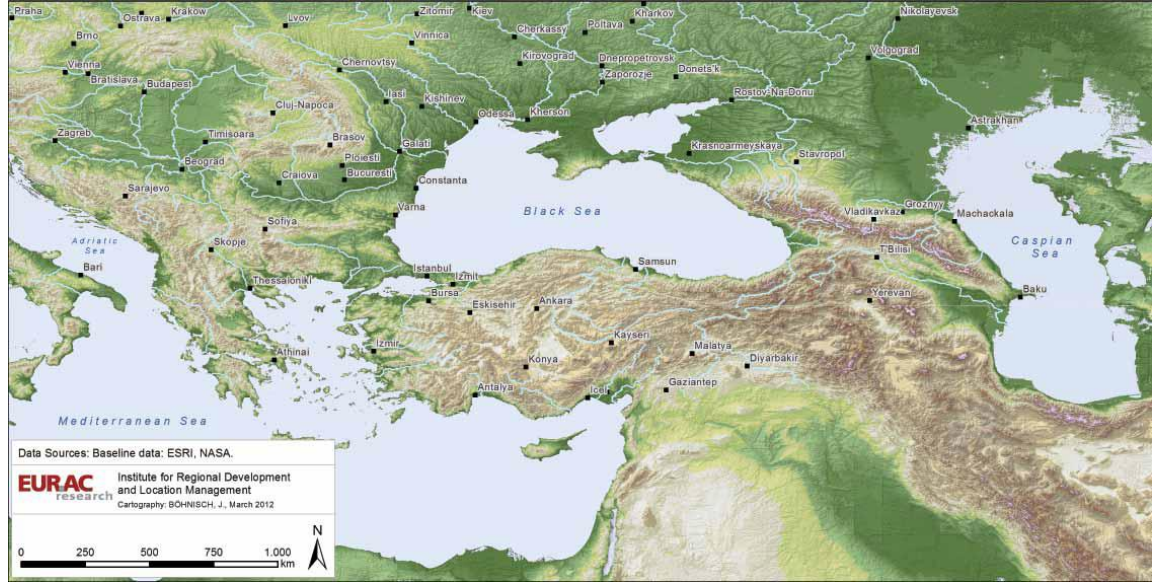
Avrupa'nın dağlık bölgesinde önemli bir varlık, Avrupa içinde kültürel ve ekolojik bir bağlantı sağlayan onun benzersiz ve çeşitliliğe sahip doğal ve kültürel mirasıdır. Ekonomileri geçiş sürecinde olan ülkelere orman kaynakları milli gelirde önemli rol oynamaktadır. Ormanların çeşitli fonksiyonları (rekreasyon, turizm, su, odun ve odun dışı ürünler, vb.) sürdürülebilir faydalar yaratmaktadır. Bu bölgeler genellikle büyük ölçüde tarıma bağlıdır, ancak organik ve yüksek kaliteli ürünlerin üretimi için eşsiz fırsatlar da sunmaktadır. Diğer taraftan bugünün küresel ekonomisinde dağlık alanların transit bölge olma özellikleri göz ardı edilememekle birlikte yine bu alanlar yenilenebilir enerjinin sürdürülebilir temini için potansiyel yaratmaktadır.²⁷ Avrupa'nın bu dağ bölgeleri yerel halkın geçim kaynağı olarak da, çevre dostu sürdürülebilir turizm faaliyetlerine dayanan bir potansiyel taşımaktadır.

Şekil 4'te Orta, Doğu ve Güney Doğu Avrupa Dağlarının birçok ülkeyi birbirine bağlayan sınır aşan özelliğe sahip olduğu görülmektedir. Ortak çalışma yapabilme başta güven unsuru olmak üzere, mevzuatın da ortaklaştırılması anlamına gelmektedir. Esasen, ulusal ve sınır ötesi sürdürülebilir dağ kalkınmasının tüm yönlerinde mevcut ilerleme için zorluklar ve fırsatlarla karşılaşmaktadır. Bu bağlamda, dağlık alanların toplumsal kalkınmasında yaşanan zorlukların aşılmasında ülkelerarası işbirliğini çok önemli hale getirmektedir. Bu tespitler, Avrupa Konseyinin çalışmalarının ve perspektifinin ne kadar önemli olduğunu da ortaya koymaktadır. Bir örnek vermek gerekirse; Karpat Bölgesinde, Karpatların Sürdürülebilir Kalkınması ve Korunması Çerçeve Sözleşmesi kapsamında uluslararası işbirliği, yerel nüfusun yaşam koşullarının iyileştirilmesine yönelik

²⁷ Sustainable Mountain Development in Central, Bölgesel Rapor, s.4.

tedbirler almak ve çevresel koruma ve sürdürülebilir bölgesel kalkınmayı dengelemek için önlemler alınmasında önemli bir rol oynamaktadır.

Şekil 4: Orta, Doğu ve Güney Doğu Avrupa Dağları

Kaynak: Sustainable Mountain Development in Central, Eastern and South Eastern Europe From Rio 1992 to 2012 and beyond, (Bölgesel Rapor) , 2012, s.4

Mevcut gelişim fırsatları, ulusal ve sınır ötesi sürdürülebilir dağ gelişiminin artışına katkı sağlamakta ve bu durum bölgesel istikrarın yükselmesine neden olmaktadır. Fakat bu daha çok orada yer alan devletlerin politik iradelerine bağlı olmaktadır. Bu nedenle Avrupa Konseyi dağlık alanlarla ilgili tüm çalışmalarında ve kararlarında işbirliğinin altını çizmekte ve bu konuda ilgili otoriteleri sorumluluk almaları için teşvik etmektedir.

1.4. AVRUPA ÜLKELERİNDE DAĞ POLİTİKALARI

Avrupa Birliği tarafından 2004 yılında yapılan araştırma sonucunda yayınlanan “Mountain Areas in Europe: Analysis of Mountain Areas in EU Member States, Acceding and Other European Countries” Nordregio’nun raporu doğrultusunda ülkelerin dağlık alanlarını etkileyen birtakım politikalar ve analizler

ortaya çıkmıştır. Avrupa'nın çeşitli kaynaklardan faydalanılan bu bilgilere ek olarak ulusal raporlardan da her ülkenin kendi dağlık alanları ile ilgili bilgiler elde edilmiştir. SWOT analizleri de dikkate alınmış ve bu rapordan aşağıdaki bilgiler elde edilmiştir:

Mevcut bilgilerin sentezi, analizi ve dağlık alanların tanımlanması sürdürülebilir kalkınmada rol alan 111 kişi ile yapılan görüşmelere dayanmaktadır. Bu kişiler yasal karar alıcılar, meslek örgütleri, sivil toplum temsilcileri, seçilmiş temsilciler ve araştırmacılardan oluşmaktadır. Rapordaki veriler incelendiğinde görüşmeler için seçilen ülkeler Avusturya, Belçika, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, Macaristan, İrlanda, İtalya, Lüksemburg, Norveç, Polonya, Portekiz, Romanya, Slovakya Slovenya, İspanya, İsveç, İsviçre ve Birleşik Krallık olduğu görülmektedir. Görüşmelerde kapalı ve yarı açık sorularla hazırlanan bir anket kullanılmıştır. Ayrıca, dağ konuları ile ilgili Avrupa ve uluslararası örgütlerle röportajlardaki gibi kapalı sorulara benzer bir dizi sorularla temasa geçilmiştir.

1.4.1.Dağlık Alan Ülkeleri

Kamu müdahaleleri Avrupa'daki dağlık alanlarda kalkınmayı desteklemek için kullanılabilir. Bu müdahaleler, bu alanların sadece önemi ve çeşitliliğine göre değil, aynı zamanda her ülkenin kurumsal planlamasına göre de önemli ölçüde değişebilir. Avrupa Birliğine üye ve aday ülkelerin çoğu özellikle bütünleşme açısından, hızlı bir değişim geçirmektedir. Bu doğrultuda, analiz amaçlarına uygun olması için “dağ politikaları” geniş bir çerçeve içerisinde incelenmiştir. Bunlar:²⁸

- Planlama gibi bazı konular hakkında bölgesel bir etkisi olan genel önlemler ve politikalar,
- Tarım, turizm vb. politikalarda dağlık alanların kalkınması üzerinde belirli bir etkiye sahip sektörel politikalar,
- Dağlık bölgeleri kapsayan ilgili faaliyetler veya programlar,

²⁸ Nordic Centre for Spatial Development, ss.147-148.

- Kendi özel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla dağlık alanlara yönelik tedbirler ve politikalar,
- Açıkça anlaşılabilir bütünleşik dağ politikalarıdır.

Araştırma kapsamında dağlık veya tepelik bölgelere sahip hemen hemen tüm ülkeler, örtülü veya açık bir “dağ politikası”na veya belirli konularda bir dağ yaklaşımına sahiptir. Ancak, yukarıda da belirtildiği gibi dağlık alan değerlendirmelerinde ülkeden ülkeye önemli farklılıklar vardır. Çünkü her ülke dağlık alan tanımlamalarını ve bu bölgelere ait özel politikalar belirlerken farklı kriterleri dikkate almaktadır. Bu da ortak bir dağlık alan yönetimi politikası üretilmesinin önündeki belki de en önemli engellerden biridir.

NORDREGIO ulusal düzeyde, temel olarak üç farklı yaklaşım tarif etmekte ve bir sınıflandırma yapmaktadır. Bunlar:

1.4.2. Sektörel Kalkınma Modelini Benimseyen Dağlık Ülkeler

Dağ politikaları sektörel düzeyde olan ülkelerden ele alınan dağ odaklı politikalarda 17 ülkede²⁹ en sık görülen sektör tarımdır. Tarımda sektörel politikalar genellikle çevre ve kırsal kalkınma ile bağlantılıdır. İrlanda, Macaristan, Portekiz ve Slovakya sürdürülebilirlik hedefleri özellikle tarım, çevre ve turizme yönlendirilmektedir. Dağ politikalarında çok sektörlü bir gelişimi benimseyen ülkelerde harekete başlangıç noktasının her zaman dağ tarımı olduğunu ancak zamanla dağ ekonomisindeki tarımın göreceli öneminin azaldığını da görmek gerekir³⁰.

Politikalar; altyapı, turizm ve çevresel hizmetler gibi diğer ekonomik sektörleri ihtiva etmek üzere arazi kullanımı için düzenlenmiştir. Özel uyarlamalar ile eğitim, bölgesel kalkınma, arazi kullanımı ve mekânsal planlama gibi konuları içeren sektörel politikalar listesi giderek genişlemiştir. Tarım için 1960’larda, küresel kalkınma için 1975’li yıllarda başlayan birtakım girişimler ile bütünleşik bir dağ

²⁹ Arnavutluk, Bosna Hersek, Bulgaristan, Hırvatistan, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Kosova, Letonya, Litvanya, Makdonya, Karadağ, Polonya, Romanya, Sırbistan, Slovakya, Slovenya <http://www.xprimm.com/CEE-Countries-2,10.htm>, (06.07.2013).

³⁰ Nordic Centre for Spatial Development, s.148.

politikasına sahip Avusturya, Almanya ve İspanya gibi ülkelerde çoğunlukla bölgesel düzeyde uygulamalar gerçekleştirilmiştir.³¹

1.4.3. Sürdürülebilir Kalkınma Modelini Benimseyen Dağlık Ülkeler

Sürdürülebilir bir kalkınma yaklaşımının en gelişmiş olduğu ülkelerde tarım politikaları, bütünleşik politikalar izlenmesine yol açmıştır. Fransa, İtalya ve İsviçre bu tür politikaları dağ yasaları ve dağ fonları gibi özel araçların onayı ile resmi bir bütünleşik dağ politikasına dönüştürmüştür. Fransa’da masif alanların (etrafı derelerle çevrilmiş dağ grubu) yönetimi için komiserliklerinin oluşturulması (1973), masiflerin sınıflandırılması ile ilgili dağ kanunu (1985), İtalya’da dağlık alanlar için özel politikaların genel ilkesi (1948); dağ toplulukları (1971), dağ kanunu (1994) ve İsviçre’de dağlık bölgelerdeki yatırım üzerindeki kanunlar (1974) bunlara örnek gösterilebilir. Ayrıca, Norveç de bütünleşik bir dağlık alan yönetimi politikasına sahiptir, ama bu modeli sadece dağlık alanlara yönelik bir politika ile sınırlandıramayız.

Bulgaristan, Romanya örneğindeki gibi her iki ülkede, Fransız ve İtalyan modelleri üzerinde inşa edilmiş gelişmekte olan ancak adı yazılmamış bütünleşik bir dağ politikası uygulanmaktadır. Başka bir ifade ile yasal bir tanımlama bulunmamaktadır.

İsviçre için, bütünleşik bir dağ politikası etkili bir şekilde bölgesel ve tarım politikasının birleşimine eşdeğerken diğer ülkelerde bu çok sektörlüdür. Sonuç olarak, çoğu Avrupa ülkesinde uygulanan dağ politikalarında bütünleşik sektörel yaklaşım içeren politikalar ağırlıkla uygulanmakta ise de resmi dokümanlarda vurgu yapılmamaktadır.³²

1.4.4. Dağlık Alanı Olmayan Ülkeler

Danimarka, Estonya, Letonya, Litvanya, Malta, Hollanda gibi ülkeler dağlık alanlar üzerine herhangi bir politika geliştirme gereği duymayan ülkelerdir. Çünkü bu ülkelerde dağ ve dağlık alan olarak nitelendirilebilecek bir alan hiç yoktur ya da bu

³¹ Nordic Centre for Spatial Development, s.148.

³² Nordic Centre for Spatial Development, s.149.

alanlar çok az ve düşük yükseltiye sahip oldukları için bu alanlara yönelik özel bir strateji geliştirilmemiştir.

Belirtilen bu dağlık alansız ülkelerde görüşülen kişiler, resmi olarak kabul edilen ve dağlık alan politikalarında başlıca rol oynayan statüdeki kişileri veya paydaşları temsil etmiştir. Çok az dağın olduğu ya da alçak dağların bulunduğu ülkelerdeki kişilerle de görüşülmüş ve görüşülen kişiler daha çok "araziler" veya "tepeler" hakkında konuşmuştur. Bu bölgelerde durum farklı olarak kabul edilse bile, kalkınma politikaları çoğunlukla gönüllü olarak kırsal politikalara (Belçika, İrlanda, Lüksemburg) veya bölgesel planlara dâhil edilmiştir(Polonya). Bir başka görüşme alanı ise büyük ölçüde dağlık ve dağ politikasına sahip olan ülkelerdir (Yunanistan, Norveç, Slovenya). İncelemelere göre bu ülkelerin politikaları genel kalkınma politikası ile eş anlamlıdır. Doğrudan dağlık alanlara özgü bir strateji planı hazırlanmamıştır.³³

1.5. AVRUPA'DAKİ ÖNEMLİ ULUSLARARASI DAĞLIK ALAN ORGANİZASYONLARI

Dağlık alanlarla ilgili dünyada ulusal ve uluslararası birçok kuruluş bulunmaktadır. İsviçre Kalkınma ve İşbirliği Kurumu, Dünya Dağ Halkları Ortaklığı, Dağ Forumu ve Bütünleşik Dağ Kalkınması Uluslararası Merkezi, Uluslararası Alpinist (Dağcılık ve Tırmanma) Birlikleri Ortaklığı, Pirene'nin Korunması İçin Uluslararası Ortak Konsey, Dünya Dağ Nüfusları Derneği, Mountain Partnership, Euromontana vb. bunlardan sadece birkaçıdır. Bunların içinde Avrupa Konseyi kararlarıyla da yakından ilgilenmesi, Avrupa Konseyi kararlarında etkili olan Alp Dağları ve Karpat Dağları üzerinde çeşitli projeler ve uygulamalar yapması yönleriyle önemli gördüğümüz Mountain Partnership ve Euromontana aşağıda değerlendirilmiştir.

³³ Nordic Centre for Spatial Development, s.147.

1.5.1.Mountain Partnership (Dağ Ortaklığı)

Dağ ortaklığı, üyelerini ortak hedefler doğrultusunda bir araya getiren Birleşmiş Milletler gönüllü ittifakıdır. Bu hedefler; dünya genelinde dağlık bölgelerde yaşayan insanların yaşam koşullarının geliştirilmesi ve dağlık bölgelerin korunmasıdır. Dağ Ortaklığı'nın hükûmetler arası kurumlar, özel sektör ve sivil toplum örgütleri olmak üzere 200'den fazla üyesi vardır. Güncel olarak 53 hükûmet, 14 hükûmetler arası organizasyon ve 168 sivil toplum örgütü ve özel sektör gruplarından oluşmaktadır.³⁴ Türkiye adına Orman ve Su İşleri Bakanlığı'nın yanı sıra, Dağlık Alanların Sürdürülebilirliği ve Yönetişimi Derneği, Türk Coğrafya Kurumu ve Kastamonu Üniversitesi Dağ Ortaklığı'na üye olan kurumlardır.

Dağ Ortaklığı, dağlık alanlarla ilgili ortak eylem ve program düzenleyen bir kuruluştur. Üyelerin de desteği ile ulusal, bölgesel ve uluslararası alanda somut girişimler oluşturmak, uygulamalar yapmaktadır. Aynı zamanda dağlık alanlarda yaşayan insanları ve dağ çevrelerini, karşılaştıkları sorunlar ve zorluklarla ilgili bilinçlendirmektedir. Dağ Ortaklığı; dağlık alanların sorunlarını küresel ilgi odağı haline getirmek için küresel görüşmelerde bulunmakta, Birleşmiş Milletler toplantılarında etkinlikler düzenlemekte dağlar ve iklim değişikliği konularında bölgesel toplantılar yapmaktadır. Ortak projelerin teşvik edilmesi için ülkeler ve kurumlar arası işbirliği için bir köprü görevi üstlenmekte, ortaklık için uygun ortamının yaratılmasını sağlamaktadır. Dağ Ortaklığı, teknik yayınları, politika sunumları, web sitesi(e –yönetişim araçları), sosyal medya araçları ve bültenleri ile bilgi paylaşımı sağlamakta dağlık alanların yönetilmesi kapsamında yıllık birtakım kurslar vermekte ve ulusal ve yerel çalıştaylar düzenlemektedir.³⁵

Dağ Ortaklığı çeşitli uygulamaları sonucunda dağlık alanların karşılaştığı bazı temel zorlukların altını çizmiştir; Dağlık bölgelerde yaşayan insanlar dünya genelinde en yoksul ve en çok açlık problemi yaşayan insanlardır. Nüfusun büyük çoğunluğu yoksulluk sınırının altında kalan gelişmekte olan ülkelerde toplamda 300 milyon kişinin gıda güvenliği yoktur. Dağlık alanlarda ormansızlaşma, kötü yönetilen madencilik ve turizm, sürdürülebilir olmayan tarım uygulamaları ve hızlı nüfus artışı

³⁴ Mountain Partnership, <http://www.mountainpartnership.org/about/en/>, (19.05.2014).

³⁵ Mountain Partnership, <http://www.mountainpartnership.org/about/en/>, (19.05.2014).

bu bölgelerde yaşayan insanların geçimleri hususunda bir risk unsuru oluşturmaktadır. Uygulama hataları nedeniyle çölleşme artmakta, biyoçeşitliliğin azalması yanında, sel ve toprak kaymaları afete dönüşen tehdit unsurları haline gelmektedir. Öte yandan dağ ekosistemleri iklim değişikliğine karşı önemli derecede hassastır. Buzul erimelerinin yıkıcı ve hızlı gerçekleşmesi bunun bir örneği olarak gösterilebilir.³⁶

Tüm bu olumsuz değişimler göz önünde gerçekleşmesine rağmen yerel halk hassas dağ ekosistemlerinin yukarıda sayılan ciddi sorunları ile mücadele etmede yeterli bilgi ve donanımına sahip değildir. Yine küçük çaplı da olsa yapılan organizasyonlarla seslerini duyurmaya çalışmakta ancak genellikle bunu da başaramamaktadırlar.

Dağ Ortaklığı'nın çalışmalarına göre³⁷;

- Yeryüzünün %25'ni dağlar kaplamaktadır.
- Dünya nüfusunun %12'si dağlarda yaşamaktadır.
- Dağlar; tarım, endüstriyel tüketim ve iç tüketimde kullanılan temiz su kaynaklarının %60-80'ini sağlamaktadır.
- Karasal biyoçeşitliliğin yaklaşık %25'ine ev sahipliği yapmasının yanında yerel olarak adapte olmuş ürün ve hayvanlar için hayati önemde genetik kaynaklardır.
- Biyosfer alanlarının neredeyse %60'ına, dünya miras alanlarının %30'una ev sahipliği yapmaktadır.
- Küresel turizmin %15-20'si dağlık alanlarda gerçekleşmektedir.

³⁶ Mountain Partnership, (Dağlık Alanda Yaşayan İnsanlar ve Yaşadıkları Çevreler İçin Birlikte Çalışmak)

http://www.mountainpartnership.org/fileadmin/templates/mountain_partnership/doc/4th_global_meeting_presentations/MP_Brochure/flyer2013TurcoNew.pdf, (19.05.2014).

³⁷ Mountain Partnership, (Dağlık Alanda Yaşayan İnsanlar ve Yaşadıkları Çevreler İçin Birlikte Çalışmak) , (19.05.2014)

Dağ Ortaklığı altı Andean devleti (Arjantin, Şili, Peru, Ekvador, Kolombiya ve Bolivya) ile bölgede sürdürülebilir dağ gelişiminin oluşturulması ve kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi için birlikte çalışmalar yapmaktadır. Dağ Ortaklığı ve Orta Asya'daki üyelerinin ortak çalışmalarına örnek olarak; Kırgız Cumhuriyeti'nin uzak dağ köylerinde yaşayan kırsal topluluklar için gazete çıkarılması ve gazetenin son olarak 480 köye ulaşılması verilebilir. Burada amaç sürdürülebilir dağ gelişiminde yararlı bilgiler ve iyi uygulamalar sağlamaktır. Yine Asya-Pasifik bölgesinde Bhutan hükûmetinin 2012 yılında cinsiyet ve sürdürülebilir dağ kalkınması konulu uluslararası bir konferansın düzenlemesi desteklenmiştir. 2013 yılında ise Kigali, Ruanda da düzenlenen toplantıda Dağ Ortaklığı Afrika Şampiyonlar Komitesi oluşturulmuştur. Bu Komite bölgenin sürdürülebilir dağlık alan kalkınmasının gündeminin ilerletilmesinde görevlendirilmiştir.³⁸

Dağ Ortaklığı 4.Küresel Toplantısı 17-20 Eylül 2013 tarihlerinde Erzurum'da düzenlemiştir. Türkiye hükûmetinin daveti üzerine Dağ Ortaklığı üyeleri olarak toplantı, 32 ülke temsilcisiyle birlikte, hükûmetler arası örgütler, sivil toplum örgütleri, akademik ve araştırma kurumlarından toplam 105 yabancı katılımcı ve bakanlıkların çeşitli müdürlüklerinden gelen bürokratlar ile yerel ve ulusal basın mensuplarının katılımıyla gerçekleşmiştir.

Toplantıda aşağıdaki konular üzerinde durulmuştur;³⁹

- Rio de Janeiro (1992) Dünya Zirvesi Gündem 21, 13. başlık olan “Hassas Ekosistemlerin Yönetimi: Sürdürülebilir Dağ Kalkınması”,
- 2002 Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun Dağlarla ilgili Çözümleri: 10 Kasım 1998 53/24; 20 Aralık 2000 55/189; 20 Aralık 2002 57/245; 23 Aralık 2003 58/216; 22 Aralık 2005 60/198; 19 Aralık 2007 62/196; 21 Aralık 2009 64/205 ve 22 Aralık 2011 66/205 gibi,
- 1 Kasım 2002 Bışkek Küresel Dağ Platformu.

³⁸ Mountain Partnership, (Dağlık Alanda Yaşayan İnsanlar ve Yaşadıkları Çevreler İçin Birlikte Çalışmak), (20.05.2014)

³⁹ Orman ve Su İşleri Bakanlığı, “4. Küresel Dağ Ortaklığı Toplantısı Sonuçları”, **Erzurum Sonuçları**, 17-20.09.2013.<http://www.ogm.gov.tr/SiteAssets/Sayfalar/4-KureselDagOrtakligiToplantisi/Erzurum%20Sonu%C3%A7lar%C4%B1.pdf>, s.1, (20.05.2014).

Dağ Ortaklığı toplantısında, kendi görev ve vizyonuylu bağdaşan hükûmetler arası, hükûmet dışı ve diğer kuruluşlara da açık olduğunu vurgulanmıştır. Ortaklık, deneyimlerin paylaşılmasının yanı sıra sürdürülebilir dağ gelişiminin önemine yönelik bilinçlendirme çalışmalarını dağlarla sınırlamayıp kırsal ve kentsel ayrımı yapmaksızın dünya genelinde yürütmeyi planlamaktadır. Bunun için de önemli kurum ve kuruluşların desteğini artırmayı ve küresel değişimlerden dolayı dağ çevrelerini ve topluluklarını tehdit eden unsurları dikkate alarak bilgi yönetim ve paylaşım ağı oluşturmayı ve kapasite geliştirmeyi hedeflemektedirler. Dağ Ortaklığı 4.Küresel Toplantısını düzenleyen Orman ve Su İşleri Bakanlığı, bu toplantıdan sonra Aralık 2013'te Çölleşme İle Mücadele Ulusal Strateji Belgesi'ni yayınlamıştır. Belgede sürdürülebilir çevre ve doğal kaynak yönetiminde, koruma geliştirme ve faydalanma dengesini çölleşme ve kuraklık boyutuyla tartışmış, kırsal kalkınmanın sağlandığı ve uluslararası işbirliğinin geliştirildiği önder bir Türkiye'yi hedeflemiştir.

- Dağ Ortaklığı'nın geçmişten günümüze yapmış olduğu faaliyetler şunlardır;⁴⁰
- 1992: Çevre ve Kalkınma ile ilgili BM Konferansı (UNCED) veya Rio Dünya Zirvesi, dünya uluslarının çoğu devlet veya hükûmet başkanları tarafından imzalanan '21. Gündem'deki 'Kırılgan Ekosistemler Yönetimi: Sürdürülebilir Dağ Gelişim' başlıklı 13. bölümü içermektedir.
- 1993: 21. Gündem'deki 13. bölümün Görev Yöneticisi olarak belirlenen FAO iken, BM "Dağlar için Öncü Kuruluş"tur
- 1994-96: 62 ülkenin temsilcileri ve Avrupa Birliği de dahil olmak üzere, Afrika, Asya / Pasifik, Avrupa, Latin Amerika'da düzenlenen hükûmetler arası görüşmeler.
- 1995: 1996 yılındaki Dağ Forumu'nun (DF) kuruluşuna öncülük eden Lima, Peru'daki uluslararası sivil toplum istişareleri.
- 1998: BM Genel Kurulu'nda 130 ülke tarafından desteklenen Uluslararası Dağlar Yılı Kararı (böyle bir karar destekleyen gelmiş geçmiş en büyük sayı).

⁴⁰ Mountain Partnership Secratariat, **Mountain Partnership Governance and Strategy 2014-2017**, 2013, <http://www.mountainpartnership.org/publications/publication-detail/en/c/200257/>, (04.07.2014),s.20.

- 2002: Uluslararası Dağlar Yılı 78 ülkedeki ulusal komiteler ile pek çok etkinliği ve dünya çapındaki diğer faaliyetleri içermektedir. Sürdürülebilir Kalkınma için Dünya Zirvesi (SKDZ) Uygulama Planı, sürdürülebilir dağ gelişimi üzerine odaklanmış olan 42. paragrafı içermektedir. FAO'da bulunan bir Ara Sekreterlik ile "Tip II" ortaklık olarak kurulmuş olan Dağ Ortaklığı.⁴¹
- 2003: DO İlk Küresel Toplantısı (Merano, İtalya); FAO'da kurulan Ara DOS.
- 2004: Çeşitli tematik ve bölgesel 'Ortaklık Girişimleri'nin kurulmasıyla birlikte DO İkinci Küresel Toplantısı (Cusco, Peru)
- 2005: FAO'da kurulan DO Sekreterliği (DOS).
- 2008: Latin Amerika için CONDESAN'da kurulan DOS bölgesel merkez; Asya/Pasifik için ICIMOD'da kurulan DOS bölgesel merkez (2009'a kadar)
- 2010: Orta Asya için Orta Asya Üniversitesi'nde (UCA) kurulan bölgesel merkez
- 2011: Lucerne Dünya Dağ Konferansı (Lucerne, İsviçre)
- 2012: Sürdürülebilir Gelişim ile ilgili Rio+20 BM Konferansı: Sürdürülebilir dağ gelişimine odaklanmış sonuç belgesi: 'İstedığımız Gelecek' ile ilgili 210-212. paragraflar. Dağ Ortaklığı Üçüncü Küresel Toplantısı Rio+20 sınırlarında yapılmaktadır.
- 2013: Dağ Ortaklığı 4. Küresel Toplantısı (Erzurum/Türkiye) 17-20 Eylül 2013

1.5.2. Euromontana

1953 yılında FAO'nun desteğiyle dağ tarımı ile ilgili bir seminer ve bunu takîp eden her iki yılda bir dağ konferansları düzenlenmiştir. 1974 yılında Avrupa Tarım Konfederasyonu (The Confederation of European Agriculture-CEA) "dağ bölgelerinde sosyo-ekonomik sorunlar" konularında daimi bir çalışma grubu kurmuştur. Euromontana adı verilen bu grup, Alpler ve Pirenelerdeki ülkelerden gelen tarım temsilcilerinden oluşmakta ve yılda iki kez konferanslar düzenlemektedir. 1994 yılında, Euromontana kırsal ve çevre kalkınması gibi tarım dışındaki sektörlerin temsilcilerini de içeren Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri ile yeni

⁴¹ Başlangıçta, Dağ Bölgelerinde Sürdürülebilir Gelişim için Uluslararası Ortaklık olarak anılmıştır; kısa adı 2004 yılından bu yana kullanılmaktadır.

ilişkiler kurmaya karar vermiştir. 1995 yılında, Polonya'nın ev sahipliği yaptığı Krakow'da düzenlenen bir konferansta Euromontana tüzel kişilik kazanmıştır. 4 Mart 1996 tarihinde Roma'da toplanan 14 Avrupa ülkesi temsilcisi (Arnavutluk, Bulgaristan, İskoçya, Bask Bölgesi, Fransa, Yunanistan, İtalya, Makedonya, Polonya, Romanya, Slovakya, Slovenya, İsviçre, Çek Cumhuriyeti İspanyolca) kendilerini derneğin kurucu üyesi ilan etmiştir.⁴²

Bugün 15 Avrupa ülkesinden her türden 70 kuruluşu temsil etmekte olan Euromontana'nın görevi dağlık alanlarda bütünleşik sürdürülebilir kalkınma ile hayat kalitesinin artırılmasını özendirme. Bu amaçla dağ toplulukları arasında işbirliğinin artırılması için bilgi ve deneyim paylaşımını kolaylaştırıcı mahiyette seminer ve büyük çaplı konferanslar düzenlemekte, araştırma yapmakta ve yaptırmakta, Avrupa projeleri hazırlamakta, yürütmekte ve projelere iştirak etmekte, dağ konularında Avrupa kurumlarıyla birlikte çalışmalar yapmaktadır. Euromontana, Avrupa'nın farklı bölgelerinde yer alan dağlara özgü politikalar üretirken rakım, eğitim, nüfus yoğunluğu gibi kriterlerin ve bunların getirdiği fırsatlar ve zorlukların dikkate alınması gerektiğini ifade etmektedir. Böylelikle Euromontana'ya göre dağlık alanların sahip olduğu güçlü yanlar, fırsatlar, zayıflıklar ve tehditler aşağıda özetlenmiştir.⁴³

- Dağ nüfusunun yaşam kalitesi göstergeleri olan zengin kültürel miras, ayrıcalıklı bir yaşam ortamı olması,
- Nadir, korunmuş ve yenilenebilir kaynakların bulunması,
- İnsan sermayesi, doğal kaynaklar, sermaye (su, hava, kereste vb.) gibi üretimde etkili faktörler
- Doğal kaynaklarda yenilikçi yönetim, peyzaj yönetimi, korunmuş biyoçeşitlilik, çevreye saygı gibi sürdürülebilir üretim için gerekli koşullar
- Turizm, el sanatları, tarım, sanayi gibi mal ve hizmetlerin üretimi,
- Modern ve sık sık dinamik bir yönetişim felsefesine sahip olmak güçlü yönleri yansıtmakta:
- Uzaklık ve Erişebilirlik sorunları,

⁴² Euromontana, "History", <http://www.euromontana.org/en/a-propos/history.html>, (12.05.2014).

⁴³ Euromontana, "History", <http://www.euromontana.org/en/a-propos/history.html>, (12.05.2014).

- Nüfusun seyrekliği,
- Zaten seyrek olan işletmelerin devamlılığının da sağlanamaması zayıf yönleri yansıtmakta;
- Dağlara özgü yeterince bütünleşik bölgesel, ulusal ve Avrupa politikası elde edilmemiş olması,
- Araziye ulaşım zorlukları, toprak ve iklim zorlukları sebebiyle tarımsal faaliyetler üzerindeki kısıtlamalardır.
- Çevresel ve ekonomik aktivitelerin sürdürülebilirliğindeki rekabet sorunu da tehdit unsuru olarak belirtilmektedir.

1.6. DAĞLARIN SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMASI

Kalkınma kavramı, dar anlamıyla, bir toplumun insan onuruna yaraşır şekilde ekonomik yaşam standardının karşılanması ve sosyal değişimlerinin olumlu yönde gerçekleşmesi olarak tanımlanabilir. Bu tanımda, kalkınmanın sadece ekonomik ve sosyal boyutu ele alınmıştır. Öte yandan kalkınma geniş anlamda; ekonomik, kültürel, sosyal ve çevresel boyutlarıyla dikkate alınmasını zorunlu kılmaktadır.⁴⁴

“Sürdürülebilir dağ kalkınması” (SMD)⁴⁵ kavramı ilk olarak Gündem 21’in 13’ncü bölümünde yer almıştır. Bu kısım iki madde içermektedir.⁴⁶ Bunlardan birincisi sürdürülebilir kalkınma kavramını, bir diğeri dağları kapsamaktadır. Sürdürülebilir kalkınma kavramı 1980 yılında Dünya Koruma Birliği (IUCN) tarafından tanımlanmıştır. Bu tanım 1987 yılında özellikle Dünya ve Çevre Kalkınma Komisyonu (WCED) “Ortak Geleceğimiz (Our Common Future)” Brundtland Raporu’nda⁴⁷ gündeme getirilmiş ve kavram dünya gündemine taşınmıştır. Raporda yer aldığı haliyle sürdürülebilir kalkınma; gelecek nesillerin ihtiyaçlarını göz ardı

⁴⁴ Kemal Esengün, Hasan Akça, Murat Sayılı, “Dağlık ve Ormanlık Alanlarda Kırsal Turizm Faaliyeti ve Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma”, **Türkiye Ormancılık Kooperatifleri Merkez Birliği**, Tokat, <http://www.orkoop.org.tr/uploads/files/12.doc>, (23.09.2013), s.2.

⁴⁵ Sustainable Mountain Development olarak kullanılmaktadır.

⁴⁶ Martin F. Price ve diğerleri, Key Issues for Mountain Areas, s.4.

⁴⁷ World Commission on Environment and Development, Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future, **UN Documents**, 1987 s.15.

etmeden, tehlikeye atmadan mevcut gereksinimleri en etkili yoldan karşılamaktır. Bu belki de birçok tanım içerisinde en etkileyici olanıdır.

Bir diğer popüler tanım ise 3 uluslararası örgütün (IUCN/UNEP/WWF 1991) ortak olarak kullandığı şu tanımdır: Sürdürülebilir Kalkınma, dünyanın taşıma kapasitesini zorlamadan ve ona kalıcı zararlar vermeden hayat kalitesini yükselten gelişme tipidir. Sürdürülebilir kalkınma, Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı'nın anahtar kavramı olurken Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu'nun kurulmasına da önyak olmuştur. Tartışmalar devam ederken çeşitli yazarlar ve otoriteler tarafından genel olarak kabul edilen perspektif, ihtiyaçları karşılama süreci ve doğal kaynakları en etkin ve uzun vadeli şekilde kullanmak olarak ortaya çıkmıştır.⁴⁸ Sürdürülebilir kalkınma tanımı iki anahtar kavram içermektedir:⁴⁹ Birincisi; dünyanın öncelik verilmesi gereken yoksul alanlarının ihtiyaçlarının giderilmesi zorunluluğudur. İkincisi ise devlet tarafından yapılan teknolojik sınırlamalar ve şimdiki ve gelecekteki ihtiyaçların karşılanması için çevresel kapasite üzerinde sosyal kurumlar oluşturulması fikridir.

Rio Deklerasyonu 27 ilke içermektedir ve bu ilkeler sürdürülebilirlik ile ilgidir. Birkaç örnek vermek gerekirse:⁵⁰

- İnsanlar sürdürülebilir kalkınma kaygılarının merkezindedirler ve doğa ile uyumlu sağlıklı ve yaratıcı bir çevrede yaşama hakkına sahiptirler.
- Kalkınma hakkı hem şimdiki hem de gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde adil bir biçimde yerine getirilmelidir.
- Çevrenin korunması, sürdürülebilir kalkınmanın önemli bir parçasıdır.
- Gelişmekte olan ülkelerin yanı sıra özellikle az gelişmiş ülkelere, özel durum ve ihtiyaçları belirlenecek ve buna göre öncelik tanınacaktır.
- Uygun nüfus politikaları desteklenmelidir.
- Sürdürülebilir kalkınma konusunda vatandaşlarla işbirliği yapılmalı ve bilinçlendirme çalışmalarına gidilmelidir.

⁴⁸ Martin F. Price ve diğerleri, Key Issues for Mountain Areas, s.4.

⁴⁹ Eila Jeronen, Samuel O. Idowu (Editor in Chief), Encyclopedia of Corporate Social Responsibility, **Sustainability and Sustainable Development**, Cilt 4, London, 2013, s.2372

⁵⁰ United Nations General Assembly, **Report of the United Nations Conference of Environment and Development**, Rio de Janeiro, 1992, <http://www.un.org/documents/ga/conf151/aconf15126-1annex1.htm>, (18.07.2014).

Fasıl 13'teki bilgilere dayanarak UNCED'ten bu yana birçok proje başlatılmıştır. Bu projeler dağlık alanlarda sürdürülebilir bir kalkınma (Sustainable Mountain Development) modelini bir görev olarak benimsemiş ancak 1990'ların sonuna kadar bunu tanımlamak için hiçbir girişim olmamıştır. Gayet doğaldır ki uygulama ve sistemi belirlemek için önceliklerin belirlenmesi şarttır. Bu anlamda sürdürülebilir dağ kalkınmasında uygulanması gereken kilit noktalardan birisi de ölçeklendirmedir. Örneğin, bir köyün kendi gelişimi için uzun vadeli bir proje, çevre köyler ve etrafına sürdürülebilir bir kalkınma sağlamayabilir.⁵¹ Sonuç olarak kesin bir tanım vermemek ve sürdürülebilir dağ kalkınması kavramını ortak dağ alanlarını kullanan ve bundan dolayı yoldan etkilenen toplumların gelişim süreci olarak tanımlamak en iyisi olacaktır.

Bu süreç içerisindeki amaçlar, ilgili bölgenin mekânsal genişliğine göre çeşitlilik göstermektedir. Yine de kalkınma projesine destek olmak ve süreci iyi bir şekilde değerlendirmek için bazı göstergelerin gerekli olduğu ifade edilmiş ve akabinde çeşitli göstergeler ortaya atılmıştır.

Küresel seviyede, FAO'nun sunduğu ana gösterge faktörü dağ bölgelerinin nüfusları, nüfus yoğunluğu ve ekonomik büyüme oranlarıdır. Bu önerilen göstergelerin amacı öncelikle bölge nüfuslarının refahını sağlamak ve sonrasında ise bölgedeki doğal kaynakların nitelikli bir değerlendirmesini yapmak ve kullanılabilirliğini ölçmektir.⁵²

Diğer gösterge ise su havzalarını temel alan doğal kaynakların durumunu tanımlayan, topraktan mahsul üretme, tehlikeli alanlar, verimsiz topraklar ve verimlilik boyutu olarak tanımlanan dört alt göstergenin birleşimidir. Diğer öneriler Rieder ve Wyder tarafından yapılmıştır. Onlar sürdürülebilirliğin üç ana başlık etrafında değerlendirilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Bunlar; ekolojik, ekonomik ve sosyal göstergelerdir. Bu göstergeleri uygulamaya geçirmek ve konuya daha da yaklaşmak amacıyla 5 dağ bölgesi üzerinde çeşitli tartışmalar yapılmıştır. Bu dağ bölgeleri Bhutan, Encanada (Peru), Pays d'Enhaut (Switzerland), Kuzey Osetya (Rusya) ve Puka'ydır (Arnavutluk). Sonunda beş Avrupa ülkesi (Bulgaristan, Macaristan, Slovenya, İsviçre ve Romanya) 1996 yılındaki Avrupa hükûmetler arası

⁵¹ Martin F. Price ve diğerleri, Key Issues for Mountain Areas, s.4.

⁵² Martin F. Price ve diğerleri, Key Issues for Mountain Areas, s.4.

danışma meclisinin ikinci döneminde sunulan belgede sürdürülebilir dağ kalkınma göstergeleri önerilmiştir.⁵³

1.6.1. Gündem 21

1992’de Rio de Janeiro’da (Brezilya) yapılan Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansında (UNCED), Gündem 21’in geliştirilmesi yoluyla sürdürülebilir dağ kalkınması için hayatî ihtiyaçların ortaklaşa kararlaştırılmış bir anlayış içerisinde ne olması gerektiğine yönelik birtakım kriterler belirlenmiştir.⁵⁴Küresel düzeyde, Gündem 21’in 13. Faslı resmi olarak 1993 yılında Sürdürülebilir Kalkınmada Birleşmiş Milletler Kurumlar Arası Komitesinin, Besin Ve Tarım Örgütünü (FAO) fasıl 13’ün taslak yöneticisi olarak atamasıyla uygulamaya konmuştur. Bu göreviyle FAO dağlar üzerine çalışmalar yapan kurumlar arası bir çalışmaya çağırılmıştır. Başlangıçtan beri FAO bu çeşitli kurumları zaten dağlık alanların sürdürülebilir kalkınması sürecinde aktörler olarak tanımıştır. Sonuç olarak FAO birçok sivil toplum örgütünü gruba dâhil olmaya davet etmiştir ve bunun sonucunda yedi kez toplanılmıştır. İlk toplantıda, dağlık bölgeler ile ilgilenen Kurumlar Arası Grup (Inter-Agency Group on Mountains- IAGM) tarafından, hükûmetler ve bunun dışındaki örgütler doğrudan yukarıda bahsedilen Fasıl 13’ün uygulama sürecine dâhil olmaları önerisi yapılmıştır. Bunun sonucunda 1994-1996 yılları arasında Afrika, Asya-Pasifik, Avrupa ve Latin Amerika hükûmetlerini bir araya getiren bir seri anlaşma yapılmıştır. Toplamda 62 ülkenin temsilcisi ve Avrupa Birliği de bu toplantılara katılmıştır. Bu stratejik öngörü nedeniyle hükûmetler arası sürece paralel olarak sivil toplum örgütleri de kendine yer bulmuştur. Bu katılımcı anlayışa, IAGM tarafından “Gündem 21’deki diğer konuların aksine Fasıl 13 sürecine bilim adamları, akademisyenler, sivil toplum kuruluşları ve kalkınma uzmanları katılmış” olduğuna ilişkin söylemi ile dikkat çekilmiştir⁵⁵.

Yüksek siyasi düzeyde 180 BM üyesi ülke Rio ile böylesine küresel bir forumda ilk kez açıkça ve resmen dünya dağları için ortak bir endişeye dikkat çekmişlerdir. Doğal kaynakların merkezi kabul edilen dağların korunmaya restore

⁵³ Martin F. Price ve diğerleri, Key Issues for Mountain Areas, s.4.

⁵⁴ Sustainable Mountain Development in Central, Bölgesel Rapor, s.9.

⁵⁵ Martin F. Price ve diğerleri, Key Issues for Mountain Areas, s.2.

edilmeye ve geliştirilmeye ihtiyacı olduğu vurgulanmıştır. Fasıl 13 ulusal ve uluslararası eylemlere yönelik bir politika aracı olarak ortaya çıkmıştır. Fasıl 13, kırsal kalkınma, gıda güvenliği, temiz su, biyolojik çeşitlilik, orman, iklim değişikliği, kültür, geleneksel bilgi ve turizmi dağ ile ilgili ana konular olarak tanımlamaktadır. Rio 1992'den bu yana Fasıl 13'ün uygulamalarında kaydedilen ilerlemeye bakıldığında, 2001 yılında Sürdürülebilir Kalkınma Komisyonu'nun dünyanın en dağlık bölgelerinde ekonomik kalkınmanın “kabul edilemeyecek derecede düşük” olduğunu, tespit ettiğini görürüz. Fakat yenilikçi birtakım mekanizmalara da yer verildiğini görmekteyiz. Örneğin; dağlık alanlar ile ilgili aktörler arasında işbirliği yapılmış, ilgili bölgelerin kalkınma ihtiyaçları belirlenmiş ve çevresel endişelerin nasıl giderilmesi gerektiği hususlarının tartışıldığı çeşitli platformlar yaratılmıştır.⁵⁶

İlave olarak, Gündem 21'in “Kalkınma İçin Kaynakların Yönetimi ve Korunması” başlıklı ikinci kısmının dağlara özgü 13. Faslında “Hassas Ekosistemlerin Yönetimi: Sürdürülebilir Dağ Kalkınması” başlığı yer almaktadır.⁵⁷ Buna göre;

Dağlar; önemli su kaynakları, enerji, mineraller, ormanlar, tarımsal ürünler ve rekreasyon alanlarına sahiptir. Zengin biyolojik çeşitliliğe sahip olan bu alanlar aynı zamanda nesli tükenmekte olan türlere de ev sahipliği yapmakta ve böylelikle küresel ekosistemin önemli birer parçaları haline gelmektedir. Dağ ekosistemlerinin kaderi dünya nüfusunun yarısını etkilemiştir. Dünya nüfusunun yaklaşık, %10'u dağlık alanlarda yaşamaktayken, % 40'ı aşağıdaki havzaları işgal etmektedir. Nitekim, And Dağlarından Himalayalara, Güney Doğu Asya'dan Doğu ve Orta Afrika'ya, bu havzalarda ciddi ekolojik bozulmalar söz konusudur. Bunların nedenleri olarak ormansızlaşma, hayvanların aşırı otlatılması, toprakların işleniş biçimi gibi sebepler gösterilebilir. Bir yandan da dağ ekosistemleri toprak erozyonunun, toprak kaymalarının, habitat ve genetik çeşitlilik kaybının yaşandığı alanlardır. Yine çoğu dağlık alanda çevresel bozulma da yaşanmaktadır. Bu alanlarda yaşayan dağ sakinleri arasında ise yaygın işsizlik, yoksulluk, kötü sağlık koşulları ve hizmetleri

⁵⁶ A.Villeneuve, ve diğerleri, ss.8-9.

⁵⁷ Managing Fragile Ecosystems: Sustainable Mountain Development: United Nations Conference on Environment & Development, **Agenda 21**, Chapter 13, Rio de Janeiro, Brazil, 3 to 14 June 1992, <http://www.unep.org/Documents/Multilingual/Default.asp?DocumentID=52&ArticleID=61&l=en>, (01.03.2013).

söz konusudur. Tüm bu sorunlar göz önünde bulundurulduğunda dağ kaynaklarının uygun yönetimi ve halkın sosyo-ekonomik kalkınması için hemen harekete geçilmesi gerekmekte olduğunu görmekteyiz. Ayrıca söz konusu dağların zengin imkânlarından faydalanan havzalar için arazi kullanım planlaması ve yönetiminin geliştirilmesi ihtiyacı vardır. Böylelikle ağaç ve bitkilerin ömürlerinin artırılması, dağlardaki ekolojik dengenin korunması ve toprak erozyonunun önlenmesi hedeflenmektedir. Diğer taraftan yerel topluluklar ve yerel halk için ise eğitim, sağlık, enerji gibi hizmetler sunulmalıdır. Çünkü insanların geçimlerini sağlayabilmeleri için sürdürülebilir turizm, balıkçılık, tıbbi ve aromatik bitkilerin işlenmesi gibi çevreye duyarlı madencilik ve yazlık sanayi vb. fırsatlara gereksinim duyduğu⁵⁸ raporlarda önemle dile getirilmektedir.

1.6.2. Dağların Sürdürülebilir Kalkınmasında Yönetişim ve Uluslararası Ağlar

Yönetişimin felsefesinde; devlet yönetimi ile ilişkilendirilen, kamunun karar alma sürecinde topluma katılım, izleme ve kontrol etme imkânı sunan kamu, özel ve sivil aktörlerin katılımına izin veren ve bunları stratejik birer ortak kabul eden bir anlayış yer almaktadır.⁵⁹ Sürdürülebilir dağ kalkınması da yönetim felsefesiyle; karar alma ve zor seçimler yapma anlayışına sahip olan bilimsel toplulukların, sanayinin, bilinçli bir halkın ve sivil toplum örgütlerinin desteğine ve katılımına bağlıdır. Bu nedenle; kalkınma planlarında, karar verme sürecinde ve proje uygulamalarında sivil toplum örgütlerinin rolleri ve katılımları arttırılmalıdır.⁶⁰

Sürdürülebilir kalkınma kavramının ortaya çıkışından bu yana çeşitli küresel gelişmelere bakıldığında ortak bir strateji belirleyebilmek için sorunların ne olduğunun değil, ancak “nasıl çözülmesi gerektiğinin” de altı çizilmiş, bu noktada yerel, ulusal, uluslararası kuruluşların yanı sıra sivil toplum örgütlerinin de desteğinin artık bir zorunluluk olduğunun farkına varılmıştır. Örneğin uluslararası bir

⁵⁸ International Institute for Sustainable Development, **Complete Text of Agenda 21**, Section 2 - Conservation and Management of Resources Chapter 13, <http://www.iisd.org/rio+5/agenda/chp13.htm>, (27.02.2013), s.1

⁵⁹Zerrin Toprak, “Yönetişimin Felsefesi, Anlamlandırma ve Uygulama”, http://kisi.deu.edu.tr/zerrin.toprak/yonetisim_governance_2014.pdf, (22.03.2014), s.1

⁶⁰ WWCD, “Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future”, **UN Documents**, <http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf>, (22.03.14), s.25.

ortaklık olan “Mountain Partnership” 53 hükûmet, 13 Uluslararası organizasyon ve 162 özel sektör ve sivil toplum örgütü ile işbirliği içerisinde çalışmaktadır. Bu gelişim günümüzde yönetim felsefesinin giderek yaygınlaştığını göstermekle birlikte sayılsa da yerleşmiş değildir.

Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu (WCED- World Commission on Environment and Development) raporuna göre (1987), en geniş anlamda sürdürülebilir kalkınma stratejisi, insanlık ve doğa arasındaki uyumu hedeflemektedir. Buna göre sürdürülebilir kalkınma konusunda ulusal ve uluslararası siyasi ve ekonomik kurumların sahip olması gerekenler;⁶¹

- Karar alma süreçlerinde etkin yurttaş katılımını garanti altına alan bir siyasal sistem,
- Sürdürülebilirlik temelinde teknik bilgi ve fazlasını üretebilen bir ekonomik sistem,
- Uyumsuz gelişmelerden kaynaklanan artan gerilimler için çözümler üreten bir sosyal sistem,
- Kalkınma için ekolojik tabanı koruma zorunluluğunu destekleyen bir üretim sistemi,
- Yeni çözümler için sürekli olarak arama yapabilen bir teknolojik sistem,
- Sürdürülebilir ticaret ve finans modellerini teşvik eden bir uluslararası sistem,
- Esnek ve kendini düzeltme kapasitesine sahip bir yönetim sistemidir.

Dünyanın farklı dağlık bölgelerinde tek bir kıtada bile belirli bir sürdürülebilir dağ kalkınmasından bahsetmek mümkün değildir. Fakat hem aşağı havzalarda yaşayan insanları hem de dağlık alanları ilgilendiren sürdürülebilir kalkınma süreci bunun dışında tutulabilir. Şüphesiz ki bu durum Avrupa’daki dağ sistemlerinin gelişiminin diğer kıtalardaki (bölgelerdeki) orman, turizm, su, altyapı, enerji gibi ortak tematik sektörlerle rağmen sadece Avrupa’ya özgü olduğunu göstermektedir.⁶² Bu, 1992 Rio Dünya Zirvesinden bu yana Rio+20 ve sonrasını da takip edecek

⁶¹ WWCD, ss,57-58.

⁶² Sustainable Mountain Development in Central, Bölgesel Rapor, ss.8-9

şekilde, Avrupa'daki sürdürülebilir dağ kalkınmasının özellikleri üzerinde bazı durumlar yaratmayı amaçlamaktadır.

1.6.3. Dağların Sürdürülebilir Kalkınmasında Teşvik Edici Önemli Hükûmetler Arası Çalışmalar

Rio 1992'yi takîp eden 5 yılda bir grup ülke tarafından dağlık alanların sürdürülebilir kalkınması ile ilgili ulusal ve bölgesel örgütler kurulmuştur. Bu örgütler kendi dağ bölgeleri için çalışmalar yapmıştır. Diğerleri, özellikle Avrupa ülkeleri, yasalar ve etkin politikalar geliştirmişlerdir. Dağ kalkınmasıyla alakalı diğer konular ulusal veya bölgesel örgütlenen çeşitli ülkelerin topluluklarının gündemlerinde yer almıştır. Hatta artık bu konular uluslararası örgütlerinde ilgi alanına girmeye başlamıştır. Özellikle, FAO, UNESCO, Birleşmiş Milletler Üniversitesi (UNU), dağlık alanlarda uzun süren faaliyetler gerçekleştirmiştir. 1995 yılında Küresel Çevre Fonu (GEF) dağ ekosistemlerini onların “On Hareket” programlarından bir tanesi olarak belirtmiştir. Bunun sonucunda 64 ülkeden en az 107 dağ bölgesi için ayrılan fon 620 milyon dolardan 1.4 milyar dolara yükselmiştir.⁶³ 1997 yılında, BM Genel Kurulu (GA), Gündem 21'in uygulanmasında önceki beş yılı gözden geçirmek ve değerlendirmek üzere özel bir oturum (Yeryüzü Zirvesi +5 ya da Rio +5) düzenlenmiştir. Küreselleşme, gelir eşitsizlikleri ve sürekli çevresel bozulma gibi sorunların süreci engellediği, ilerlemeye engel oldukları belirtilmiştir⁶⁴. İlk başlarda, o anda tartışılan, iklim değişikliği çölleşme ve orman alanlarının yok olması gibi konulara oranla önemsiz görülüyordu. Ancak, takîp eden yıllarda konunun önemi artmış ve çeşitli gelişmeler olmuştur; Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 1998 yılında, dağların küresel önemine dikkat çekmek için 2002 yılını Uluslararası Dağlar Yılı (IYM) ilan etmiştir⁶⁵. 2002 yılında Johannesburg'da (Güney Afrika) Sürdürülebilir Kalkınma için Yeryüzü Zirvesi (WSSD; Earth Summit 2002) düzenlenmiş, Birleşmiş Milletler üye ülkeleri tekrar bir araya gelmiş Bin yıllık

⁶³ Sheila Walsh, **High Priorities GEF's (Global Environment Facility) Contribution to Preserving and Sustaining Mountain Ecosystems**, MasterPrint, Washington, 2002, s.7.

⁶⁴ Sustainable Mountain Development in Central, Bölgesel Rapor, s.9

⁶⁵ Martin F. Price ve diğerleri, Key issues for Mountain Areas, s.2.

Kalkınma Hedefleri (BKH) ile birlikte Gündem 21 yönündeki kararlılıklarını yinelemişlerdir.⁶⁶

Rio+20 olarak adlandırılan Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Konferansı ile 1992’de belirlenen hedeflere yeniden vurgu yapılmış, geçmiş 20 yılda gerçekleşen zirvelerin çıktılarındaki eksiklikler ve gelişmeler üzerinde durulmuş ve günümüzün tehdit ve fırsatları ortaya konmuştur. Yine sürdürülebilir kalkınma, yoksulluk ve yeşil ekonomi tartışılan başlıca konular olmuştur.

“İstedığımız Gelecek” 2012 Rio de Janeiro’daki Birleşmiş Milletlerin Sürdürülebilir Kalkınma Konferansının çıktı belgesi ve sürdürülebilir dağ kalkınmasına adanmış olan 210, 211 ve 212’inci paragraflar aşağıda yer almaktadır:⁶⁷

210. *"Dağlık alanlardaki imkânların sürdürülebilir kalkınma için gerekli olduğunun farkındayız. Dünya nüfusunun büyük bir kısmına su sağlayan dağ ekosistemleri hayati bir role sahiptir. Hassas dağ ekosistemleri iklim değişiminin olumsuz etkilerine, çölleşmeye ve orman bozulumuna karşı oldukça kırılgandırlar. Dünya etrafındaki dağ buzulları eriyor ve gittikçe inceliyorlar."*

211. *"Dağların, genelde toplulukların, yerli halklar ve yerel toplulukların barınak sağlamaktan çok daha fazla anlama sahip olduğunun farkındayız ki bu topluluklar dağ kaynaklarının sürdürülebilir kullanımını geliştirdiler. Mamafi, çoğu kere marjinalleştirilmiş bu toplulukların yaşadığı bu alanlardaki çevresel bozulma ve sosyal dışlanma, güvenli gıda ve beslenme konularında sürekli bir çaba gerektiğini vurgulamak gerekir. Biz devletleri, etkili katılım ile güçlendirilmiş işbirliği faaliyetlerine, bütün ilgili paydaşların tecrübelerini paylaşmaya, mevcut düzenlemelerin güçlendirilmesine, dağların sürdürülebilir kullanımı için anlaşmalar ve mükemmelliğe sahip merkezler, farkına varılmış yeni düzenlemeler ve uygun olan anlaşmalar yapmaya davet ediyoruz."*

212. *"Dağ ekosistemlerinin korunmasına karşı oldukça büyük bir çaba gösterilmesini istiyoruz. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde, devletlerin kendi ulusal sürdürülebilir kalkınma stratejilerine dağ politikalarını da*

⁶⁶ Sustainable Mountain Development in Central, Bölgesel Rapor, s.9

⁶⁷ United Nations, **Report of the United Nations Conference on Sustainable Development**, Rio de Janeiro, Brazil, 2012, s.41

katma yoluyla uzun dönemli ve bütünsel yaklaşımları desteklemek konusunda teşvik ediyoruz. Bu bağlamda, kalkınmakta olan ülkelerde sürdürülebilir dağ kalkınması için uluslararası destek istiyoruz.”⁶⁸

Haziran 2000’de Dünya Dağ Forumu’nda, dağlık alana sahip 70 ülkeden 800 katılımcı tarafından onaylanan, Dağ Nüfusları İçin Dünya Şartı Taslağı ortaya çıkmıştır. Söz konusu Taslakta dağ nüfusunun ihtiyaçlarını karşılamak için yerine getirilmesi gereken 3 temel koşul üzerinde durulmuştur;⁶⁹

- Dağ yerleşikleri, kendi kimliklerini koruyarak toplumda bir yer edinmelidirler,
- Ticaretin koşulları değişirken, dağlık alan halkları ekonomik rekabetle yüzleşmek zorundadırlar,
- Dağlarda yaşayan halkların ulusal ve dünya toplumu adına kendi ihtiyaçlarının yanı sıra, doğal kaynakların etkin kullanımı sağlanmalı ve çevrelerinin de kontrol altında tutulması gerekir.

Taslak tüzüğü, dağlık alanlar için konuşulan ve “Dünya Dağları” olarak adlandırılan dünya çapında bir organizasyon kurulmasını öngörmektedir. Metinde, bu organizasyonun üyelerinin yerel yönetimler, dernekler ve dağ sakinlerini temsil eden gruplar olacağı ifade edilmiştir. Bu örgütün yanı sıra dağlık bölgeler ve ülkeler arasında ortaklıklar kurmak ve işbirliğini güçlendirmek ve gerekli kaynakları harekete geçirmek için muhtemelen bir vakıf şeklinde finansal bir mekanizma olması gerektiği belirtilmiştir. Taslak tüzük, Eylül 2002’de Ekvotor’un Quito şehrinde “Dağ Nüfuslarının İkinci Dünya Toplantısı”nda benimsenmesi amacıyla bir inceleme ve revizyon sürecinden geçmiştir. Metnin yeni hali uzun bir süre önce kurulan sivil toplum örgütü Dünya Dağ Nüfusları Derneğinin ek girişi ile Mayıs 2002’de yayımlanmıştır. Quito etkinliği sonuçlandırılması öncesinde altı bölgesel hazırlık toplantısında birtakım değişiklikler yapılmış ve taslak tüzük tekrar tartışılmıştır.⁷⁰

⁶⁸ Orman ve Su İşleri Bakanlığı, “**Rio+20 Konferansında Kabul Edilen “İstedığımız Gelecek” Başlıklı Sonuç Bildirgesi**”, çev. Orman ve Su İşleri Bakanlığı, **AB ve Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı**, <http://did.ormansu.gov.tr/did/Files/Rio20SonucBildirgesi%20pdf.pdf>, (20.05.2014), s.35.

⁶⁹FAO, “Mountain”, **Law And Sustainable Development Since Rio Legal Trends in Agriculture and Naturel Resource Management**, <http://www.fao.org/docrep/005/Y3872E/y3872e0d.htm>, FAO Legislative Study 73 , (01.03.2013), s.335.

⁷⁰ FAO, FAO Legislative Study 73 ss.335-336.

Tablo 3:Uluslararası Dağlar Yılı İle İlgili Küresel Toplantılar

Başlık	Yer/Zaman	Katılımcılar	Düzenleyici	Sonuç
Dünya Dağları Sempozyumu 2001: Sürdürülebilirlik, Hizmette Yerellik Ve Mali Destekler Arasında Kalkınma Topluluğu	30 Eylül-4 Ekim 2001; Interlaken, İsviçre	56 ülkeden 150 katılımcı	İsviçre Kalkınma ve İşbirliği Kurumu, Berne Üniversitesi, Çevre ve Kalkınma Merkezi,	Bildiri kitabı, CD
Yüksek Zirve 2002: Uluslararası Yüksek Dağlar Konferansı	6-10 Mayıs 2002; Mendoza, Arjantin, Nairobi, Kenya, Katmandu, Nepal; Milan ve Torento,İtalya	Dağ İnsanları, Bilim adamları, STÖ temsilcileri, BM Kuruluşları ve basın	Uluslararası Dağlar Yılı İtalyan Ulusal Komitesi	Dağ kalkınmasının beş unsuru eylemi için tavsiyeler: Su, kültür, ekonomi, risk ve siyaset
Uluslararası Dağ Çocukları Konferansı	15-23 Mayıs 2002; Uttaranchal, Hindistan	50'den fazla ülkeden 13-18 yaşları arasındaki çocuklar	Himalaya Bölgesinde İletişim ve Savunma Araştırmaları	İnternet tabanlı Dağ Çocukları Forumu, Bişkek dağ Platformu için tavsiyeler
2. Uluslararası Dağ Ekosistemleri Toplantısı, 2020'ye Doğru Dağlar Ülkesi Peru: Su, Yaşam Ve Üretim	12-14 Haziran 2002; Huaraz, Peru	16 Ülkeden 300 Katılımcı, Özellikle Himalayalar, Ekvator ve Peru halkı	Uluslararası Dağlar Yılı için Peru Ulusal Komitesi	Huaraz Deklerasyonu
Dağlık Bölgelerde Sürdürülebilir Tarım ve Kırsal Kalkınma Uluslararası Konferansı	16-20 Haziran 2002; Adelboden, İsviçre	50 ülkeden 200 katılımcı	Tarım için İsviçre Federal Ofisi	Adelboden Deklerasyonu

Dağ Nüfusları İkinci Dağ Toplantısı	17-22 Eylül 2002; Quito , Ekvator	115 ülkenin temsilcileri	Dünya Dağ Halkları Ortaklığı, El Centro de Investigacion de los Movimientos Sociales del Ecuador	Qyoto Deklerasyonu
Dağda Yaşayan Kadınlar Kutlaması	1-4 Ekim 2002; Thimphu, Bhutan	35 ülkeden 250 katılımcı; sivil toplum, STÖ, Basın, Akademik çevre, kalkınma ajansları, bağışçılar.	Dağ Forumu Ve Bütünleşik Dağ Kalkınması Uluslararası Merkezi	Thimphu Deklerasyon
Bişkek Küresel Dağ Zirvesi	28 Ekim- 1 Kasım 2002; Bişkek, Kırgızistan	60 ülkeden 600'den fazla insan.	UNEP'in yardımı ile Kırgızistan Hükûmeti,	Bişkek Dağ Platformu

Kaynak: Martin F. Price ve diğerleri, Key issues for mountain areas, ss.10-11

2002 yılının Uluslararası Dünya Dağlar yılı olarak kabul edilmesi ile birlikte Dünya'nın çeşitli ülkelerinde birbirinden farklı katılımcıların işbirliği ile birçok etkinlik düzenlenmiştir. Tablo 3'te bu etkinliklerden örnekler gösterilmiştir. Tablo 3'ten de anlaşılacağı üzere toplantılar hükûmetler, üniversiteler, STK temsilcileri, 13-18 yaş arasındaki çocuklar, basın mensupları gibi toplumun her kesiminden destek almış ve dağlık alanlara farkındalık kazandırılmıştır. Burada özellikle çocuklar için bile farkındalık çalışmaları yapılması konunun ne kadar önemsendiğini göstermektedir.

1.6.4. Dağların Sürdürülebilir Kalkınmasında Teşvik Edici Diğer Çalışmalar

Rio sonrasında, dağ ekosistemleri üzerinde bağlayıcı olmayan hukuk araçları, genellikle Fasıl 13'ten esinlenerek dünyanın pek çok bölgesinde hükûmet ve hükûmet dışı forumlarda geliştirilmiştir. Bunlardan bazıları;⁷¹

- 1995 yılında Lima'da yapılan sivil toplum örgütleri (NGO) arasında yapılan toplantı 40 ülkeden 110 katılımcıyı bir araya getirmiştir. Bu toplantının sonucunda “Dağ Forumu (Mountain Forum)” kuruldu. Amacı; dağ toplumları için küresel iş birliği, çevre ve sürdürülebilir kalkınmadır. Dağ Forumu akabinde küresel ve bölgesel yapıda çeşitli organizasyonlar yapılmış, 2003 yılının sonlarında 100 den fazla ülkede 4000 birey ve 350 organizasyona ulaşılmıştır. Bilgi paylaşımının temel amacı ise 15 tartışma listesini, elektronik konferansları, gündem takvimi, üyelik servislerini, online kütüphane ve diğer bağlantıları içeren bir web sitesi yapmayı içermektedir.⁷²
- Bu konuya ulusal ve uluslararası boyutta ilgi çekmek amacıyla 1996 yılında Kırgızistan'ın başkenti Bişkek'te düzenlenen ‘Dağ Araştırmaları 21. Yüzyıl İçin Çalışmalar ‘ adlı uluslararası konferansta gelecek yılın ana temasının dağlık alanlar olması önerilmiştir. Bu öneri 1997 yılında Kırgız büyükelçisi tarafından Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyi'ne (ECOSOC) verilmiştir. Takîp eden oturumda ECOSOC, 105 ülkenin desteğiyle beraber 2002 yılını Uluslararası Dağlar Yılı (UDY) olmasını talep etmiştir.⁷³
- 2001 yılında Peru'nun Cusco Şehrinde toplanan çeşitli kıtalardan 18 ülkenin temsilcileri tarafından Dağ Ekosistemleri Sürdürülebilir Kalkınma Cusco Bildirgesi düzenlenmiş ve dağlık alanların sürdürülebilir yönetimi için gerekli olarak bilinen en geniş çevresel, sosyal ve ekonomik tedbirler belirtilmiştir.⁷⁴

⁷¹ FAO, FAO Legislative Study 73, s.336.

⁷² Martin F. Price ve diğerleri, Key issues for Mountain Areas, s.3.

⁷³ Martin F. Price ve diğerleri, Key issues for Mountain Areas, s.4.

⁷⁴ Centro Bartolomé de las Casas, “Cusco Decleration on Sustainable Development of Mountain Ecosystems, International Workshop on Mountain Development”, **Maintain Forum**, 25-27.04.2001, Cusco, Peru, <http://www.mtnforum.org/sites/default/files/publication/files/327.pdf>, (01.07.2014), ss.1-4.

- ✓ Oluşturma ve uygulama sürecinde, sosyal, çevresel ve ekonomik bütünleşme sağlanırken yerel yönetimlerin de desteğiyle katılımcı bir yaklaşım anlayışıyla dağlık alanların ekosistemsel kullanımını teşvik etmek,
 - ✓ Dağ ekosistemlerinin kalkınmasını sağlayabilmek için yerel ve ulusal düzeyde sivil toplum örgütleri ve hükûmetlerin katılımıyla bütünleşik havza yönetimini gerçekleştirmek,
 - ✓ Sürdürülebilir kalkınmada, şirketlerin sorumluluğunu vurgulamak ve bilgiye yeterli ve adil erişimi sağlamak amacıyla her sosyal aktörün katılımı için vatandaşları cesaretlendirmek,
 - ✓ Dağlık alanlarda yaşayan nüfusun yaşam kalitelerini yükseltmek için üretim faaliyetlerinde yararlanılacak alternatif temiz enerji kaynaklarını kullanmaya teşvik etmek.
- Dağlık Bölgelerin Sürdürülebilir Kalkınması İçin Taslak Orta Asya Şartı, Kasım 2002’de Kırgızistan’ın Bışkek şehrinde gerçekleşen Küresel Dağ Zirvesi’nde kabul edilmiştir. Bakanlıklar arası istişareler Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Türkmenistan ve Özbekistan hükûmetleri ve sivil toplum örgütlerinin de katılımıyla gerçekleşmiştir. Zirvede savaş, açlık, yoksulluk, iklim değişikliği ve çevresel bozulma gibi unsurların dağlık alanlar ve bu alanlarda yaşayan insan için bir tehdit oluşturduğunun altı çizilmiş, yeni uluslararası ve bölgesel anlaşmalar yapılması gerekliliği vurgulanmış ve ayrıca turizm, biyolojik çeşitlilik, kültürel çeşitlilik ve dağlık bölgelerde çatışmalar gibi konular tartışılmıştır.⁷⁵
- 2000 yılında İtalya’nın Trento şehrinde düzenlenen Euromontana Sonuç Bildirgesi ile ikinci kez düzenlenen Euromontana konferansı kıta genelindeki Orta, Doğu ve Batı Avrupa arasından 15 ülkeden 36 dağ kuruluşundan oluşan bir ortaklık olarak karşımıza çıkmaktadır. Konferansın temel mesajı, çevresel ve kültürel çeşitliliğin korunduğu dağlık bölgelerde kıyaslanabilir bir avantajın, bir kalitenin varlığıdır. Çünkü küreselleşme karşısında dağlık

⁷⁵Government of the Republic of Kyrgyzstan, **Bishkek Global Mountain Summit**, Bishkek, Kyrgystan, 29.10-01.11.2002, <http://www.grida.no/news/press/2304.aspx>, (02.06.2014).

alanlarda ekonomik faaliyetlerin sürdürülebilirliği sadece yüksek kaliteli ve katma değerli ürünler ile sağlanabilir.⁷⁶

- 1997 yılında Madagaskar'ın başkenti Antananarivo'da düzenlenen Afrika Dağları ve Dağlık Bölgeler Bildirgesi, Afrika Dağları Ortaklığı Uluslararası Çalıştayı'nda kabul edilmiştir. Bildirgede, Afrika'nın dağ ekosistemlerini etkileyen önemli sorunlar vurgulanmış ve bunları çözmek için politik öneriler sunulmuştur.⁷⁷
- 1997 yılında Nepal'in Katmandu şehrinde UIAA Katmandu Deklarasyonu, Uluslararası Alpinist (Dağcılık ve Tırmanma) Birlikleri Ortaklığı tarafından kabul edilmiştir. Deklarasyonda dağ çevrelerinin etkili korunması, dağ halklarının kültür ve onuruna saygı duyulması, dostluk, saygı ve barış ruhu içinde dağcılar arasındaki temasların teşvik edilmesi istenmiştir.⁷⁸
- Pirene'nin Korunması İçin Uluslararası Ortak Konsey tarafından 1995 yılında geliştirilen Pirene'nin Korunması Şartı'nın üç amacı vardır:⁷⁹
 - Sıradağların ekolojik değerlerinin korunması,
 - Erişim noktalarını değiştirmeden ziyaretçiler için erişim sunulması,
 - Çevreye karşı sorumlulukları dikkate alan bir ekonomik kalkınma.

Yeryüzünün birbirinden farklı noktalarında düzenlenen onlarca toplantının temel amacı dağları ulusal ve uluslararası boyut taşıyarak, dağların farkındalığını yaratmaktır. Bu anlamda sadece kamu kurumlarının değil sivil toplum örgütlerinin de katkısı yadsınamaz. İlerde de bahsedileceği üzere dağlık alanların mevcut sorunlarının ve bu sorunların çözümlerinin kamu, özel sivil toplum işbirliği ile tartışılması daha uygun olacaktır.

⁷⁶ A.Villeneuve ve diğerleri, s.10.

⁷⁷ Martin F. Price ve diğerleri, Key issues for Mountain Areas, s.4.

⁷⁸ A.Villeneuve ve diğerleri, s.10.

⁷⁹ Martin F. Price ve diğerleri, Key issues for Mountain Areas, s.4.

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA KONSEYİ FELSEFESİ VE YEREL VE BÖLGESEL YÖNETİMLER KONGRESİ KARARLARINDA DAĞLIK ALANLAR

2.1. AVRUPA KONSEYİ ÖRGÜTLENMESİ VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK FELSEFESİ

Çoğulcu demokrasi, insan hakları ve yasa düzeninin savunmak ve güçlendirmek, bir Avrupa kimliği bilinci oluşturulması için yönlendirici mekanizmaları kullanmak ve farklı kültürlerden insanlar arasındaki uyumu sağlamak amacıyla⁸⁰1949 yılında kurulan Avrupa Konseyi, ilk defa II. Dünya Savaşı sırasında İngiltere Başbakanı Winston Churchill'in, bir radyoda yaptığı konuşma sırasında dile getirilmiş ve Zürih Üniversitesindeki bir diğer konuşmasında da "bir tür Avrupa Birleşik Devletleri oluşturulması" ifadesi ile de tekrarlanmıştır.

Konsey önemle vurgulanan amaç ve prensipleri korumak maksadıyla üyelerini daha sıkı bir şekilde birleştirmek ve bunların hem ekonomik hem de toplumsal gelişmelerine katkıda bulunmayı hedeflemektedir.⁸¹ İşte bu ekonomik, toplumsal ve kültürel yönden gelişme sağlanması Avrupa ülkelerini yine aynı yönlerle birbirine bağlayan sınır aşan dağlara verilen önemle gerçekleşebilir. Yapısı, 1948 yılında Lahey'deki bir kongrede, birçok politikacı, hükûmet yetkilisi ve sivil toplumun katılımıyla tartışılmıştır. Sonuç olarak çift organlı bir yapılanma ile hükûmetleri temsil eden Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi ve parlamenter kanadını temsil eden Avrupa Konseyi İhtiare Meclisi birlikte kurulmuş ve Avrupa Konseyi bünyesinde birleştirilmiştir.⁸²

Avrupa Konseyi, Türkiye'nin II. Dünya Savaşı'ndan sonra Avrupa ile birlikteliğinde attığı ilk kurumsal adımdır. Avrupa Konseyi'nin kuruluşundan hemen sonra, Ağustos 1949'da Yunanistan ve İzlanda ile birlikte davet edilmiş ve kurucu üyeler arasında yer almıştır. Yine örgüt bütçesine katkıda bulunarak 47 ülke arasında,

⁸⁰ Avrupa Konseyi Türkiye, <http://www.avrupakonseyi.org.tr>, (29.12.2012).

⁸¹ Florence Benoit-Rohmer ve Heinrich Klebes, **Avrupa Konseyi Hukuku, Pan-Avrupa Hukuk Alanına Dogru**, Avrupa Konseyi Yayıncılığı, çev. Dış Politika Enstitüsü – Bilkent Üniversitesi, Ankara, http://www.avrupakonseyi.org.tr/dosyalar/kitap_akh.pdf, (29.12.2012), s. 22.

⁸² Türkiye Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığı, http://www.mfa.gov.tr/avrupa-konseyi_.tr.mfa, (27 Ocak 2013).

Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya, Rusya Federasyonu ve İspanya'dan sonra yedinci sırayı almıştır. Türkiye, Avrupa Konseyi'nin kuruluş ve gelişimi için çaba göstermiştir. Örneğin, II. Dünya Savaşı sonrası Almanya Federal Cumhuriyeti ve Avusturya'yı Avrupa Konseyi'ne katılımları konusunda desteklemiştir. Avrupa Konseyi kurulduğu günden beri Türk milletvekilleri Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisinde (AKPM) yer almış ve ortak Avrupa kimliği, Avrupa mirası, Avrupa'nın inşası gibi konularda da katkı sağlamıştır. Son yıllarda Avrupa Konseyi ilişkileri zirveye ulaşmış hatta AKPM Başkanlığına ilk kez bir Türk milletvekili seçilmiştir. Ayrıca Türkiye, sırayla olması sebebiyle yaklaşık 24 yılda bir gerçekleşen Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi Dönem Başkanlığını, Kasım 2010- Mayıs 2011 tarihleri arasında sürdürmüş ve bu görevi 11 Mayıs 2011'de İstanbul'da düzenlenen toplantıda Ukrayna'ya devretmiştir.⁸³

Avrupa Konseyi günümüzde; Bakanlar Komitesi (Committee of Ministers), Parlamenter Kurulu (Parliamentary Assembly), Avrupa Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi (AKYBYK- Congress of Local and Regional Authorities of Europe) ve Sekreterlikten oluşmaktadır. Üye devletlerin bakanlarından ve daimi temsilcilerinden oluşan Bakanlar Komitesi karar organıdır. Komite, yeni üye alımı ve teşkilatın politika ve faaliyetlerinin temel esaslarını karara bağlamaktadır. Kararları ile komite üye devletlere tavsiyeler vermekte ve onaylayan devletler ile de bağlayıcı sözleşmeler ve anlaşmalar imzalamaktadır. Parlamenter Kurulu; tartışmaların yapıldığı bir mekanizma ve alınacak kararlar için yönlendirici bir güçtür.⁸⁴ Kurul modern toplum hayatının mevcut sorunları ile uluslararası siyasi konuları gündemine alarak, Bakanlar Komitesine sunmakta ve böylece Avrupa Konseyi'nin faaliyetlerine yön vermektedir.⁸⁵ Yaklaşık 600 delegasyon ulusal parlamentolarda siyasi akımları temsil etmekte ve kamusal sorunları ve uluslararası politikaları tartışmaktadır. Yılda 4 kez Strasburg'da toplanan genel kurulun çalışmalarını ihtisas komisyonları hazırlamaktadır. Kurulu'un onayı olmadan Konsey'e yeni üye alınamaz. Avrupa Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi iki meclisten oluşmakta ve bunlardan biri yerel yönetimleri diğeri ise bölgesel yönetimleri temsil etmektedir. Kongre, üye

⁸³ Türkiye Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığı, http://www.mfa.gov.tr/avrupa-konseyi_.tr.mfa (27 Ocak 2013).

⁸⁴ <http://www.avrupakonseyi.org.tr>, (28 Aralık 2012).

⁸⁵ Nesrin Demir, "Avrupa Konseyi Sözleşme ve Şartlarının Avrupa Birliği Kopenhag Kriterlerine Göre Değerlendirilmesi", **Ege Akademik Bakış**, Cilt: 6, Sayı: 2, 2006, s.158.

devletlerin tamamının temsilcilerinden oluşmaktadır. Genel toplantısını Strasburg’da ve yılda bir defa yapmaktadır. Amacı, özellikle Doğu Avrupa’daki yeni demokrasilerdeki demokratik mekanizmaları güçlendirmektir.⁸⁶ Kongrenin yeni hedefleri arasında yerel ve bölgesel yönetimlerde etkinliği Avrupa Konseyi’ne üye bütün devletlerde geliştirmek, bölgesel ve sınır ötesi işbirliğini sağlamak için barış, hoşgörü ve sürdürülebilir kalkınmayı desteklemek vb. yer almaktadır.⁸⁷ Sekreterlik; bu kuruluşlara hizmet veren bini aşkın memurdan oluşmaktadır. Avrupa Konseyi’nin İngilizce ve Fransızca olmak üzere iki resmi dili vardır.⁸⁸

Avrupa Konseyi’nin resmi çalışmalarını incelemeyen önce bu çalışmaların ve araştırmaların yapıldığı bölgeleri ve özellikle adı geçen dağları iyi bilmek gerekir. Konseye bağlı Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi’nin kararlarına bakıldığında genellikle 2 büyük dağ kitlesi üzerinden politikalar üretilmektedir. Bunlar: Alp ve Karpat Dağları’dır. Çünkü Avrupa’nın büyük bir bölümünü bu dağlar oluşturmaktadır. Ayrıca birinci bölümde de bahsedildiği üzere ciddi bir nüfusun, söz konusu dağlık bölgelerde yaşadığı görülmektedir. Flora ve faunası, doğal kaynakları ve kültürel zenginliği gibi birçok güzelliği barındıran bu iki dağ kitlesinin her boyutu ile incelenmesi Avrupa Konseyi kararlarında izlenilen dağlık alan politikalarını anlamamızda kolaylık sağlayacaktır.

2.2. AVRUPA KONSEYİ DAĞLIK ALAN POLİTİKALARININ ŞEKİLLENDİRİLMESİNDE ÖNE ÇIKAN AVRUPA DAĞLARI

Öne çıkan Avrupa Dağları başlığı altında Avrupa Konseyi’nin gerek tavsiye gerekse sonuç metinlerinde de üzerinde durduğu Alp Dağları ve Karpatlar ele alınmaktadır. Bu dağların afet-risk yönetimi açısından başarılı modeller ortaya koyabilmesi ve bu modellerin içerisinde ekolojik hassasiyet, biyoçeşitlilik, tarım, kırsal kalkınma, turizm, insan unsurları vs. bir arada barındırması onları bu derece önemli kılmaktadır. Ayrıca Alp ve Karpat Dağları sınır aşan yapıya sahip birer dağ

⁸⁶<http://www.avrupakonseyi.org.tr>, (28 Aralık 2012).

⁸⁷Zerrin Toprak, **Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi Anlaşmalarında Avrupa Konseyi(AKYBYK)**, (Ed. Zerrin Toprak, Hikmet Yavaş, Mustafa Görün), Birleşik Yayıncılık, İzmir, 2004,s.2

⁸⁸<http://www.avrupakonseyi.org.tr>,(28 Aralık 2012)

k t leleridir. Bu yapı Avrupa Birliği ülkelerine ortak politika geliştirme imkânı sunmaktadır.

2.2.1. Alp Dağları

190,568 km² büyüklüğünde ve 14 milyon nüfusa sahip,Fransa, İsviçre, Almanya, Avusturya, Slovenya ve İtalya'nın bir bölümünü oluşturan Alp Dağları bir sıra dağ bölgesidir.Ancak bu altı ülkenin herhangi birinin tüm sınırları Alpler içerisinde yer almadığı için hiçbiri tam anlamıyla Alp  lkesi sayılamaz.

şekil 5: Alp Dağları

Kaynak: Ariza C., Maselli D. and Kohler T. *Mountains: Our Life, Our Future. Progress and Perspectives on Sustainable Mountain Development from Rio 1992 to Rio 2012 and Beyond*. Bern, SwissAgency for Development and Cooperation (SDC), Centre for Development and Environment (CDE), , Switzerland, 2013, s.81

Bölgenin Batı Avrupa'da bulunan merkez bölgesi dağlara kıta içerisinde önemli roller yüklemektedir. Alp ekonomisi birbiriyle bağlantılı çeşitli sektörlere dayalıdır.

Bunlar: turizm, hizmet, endüstri, elektrik üretimi ve tarımdır.⁸⁹ Bu bölge büyük ölçüde heterojendir ve kutuplaşmıştır. Özellikle nüfus, işsizlik, ekonomik yoğunluk ve gayri safi yurt içi hasıla gibi yönlerden büyük uyumsuzluklar göstermektedir.⁹⁰

Bölge doğal bir kültürel zenginliği, gelenek göreneği, teknik bilgi ve ekonomik aktiviteleri ile orada yaşayan halka ve ziyaretçilerine çeşitli fırsatlar sunmaktadır. Ayrıca bölge ekonomik anlamda geniş bir yelpazede aktiftir. Bu alanlar tüm Avrupa için hidroelektrik, su, el ürünleri, tarım ürünler ve eğlence sektörleri vb. gibi faaliyetler aracılığıyla besin ve hizmet sağlamaktadır.⁹¹ Muhteşem manzaraları ve sayısız eğlence fırsatları her yıl Alplere 60 milyon üzerinde turist ve günlük ziyaretçi getirmektedir. Bu nüfus hareketliliği de bölgenin toplam istihdamının % 10–12 sini sağlamakta ve belediyelerin %10'unu ayakta tutarak ekonomiye katkıda bulunmaktadır. Alpler, Batı Avrupa'nın buzullaşmış alanının neredeyse üçte ikisini kaplamaktadır. Birçok büyük nehir ve Avrupa'nın başlıca nehirlerinin yer aldığı Alpler, kıtanın su dengesinde, hidro güç üretiminde, çiftlik alanı sulamasında ve endüstriyel kullanım için tatlı su tedarikinde çok önemli bir rol oynamaktadır. Alpler ayrıca Avrupa kıtasının iklimini ve bölgesel iklimin dengesini sağlamakta, karbon depolamada ve hava niteliği düzenlemesinde önemli rol oynamaktadır.⁹²

Avrupa Alpleri, birçok bölgesel hayvan türüyle geniş bir biyolojik çeşitlilik sunmaktadır. Alpler teknoloji geliştirme alanında da dinamik bir bölgedir. Birçok tehdit ve mücadeleyle başa çıkma zorunluluğu bölgede yaşayanları ve hükümetleri bu mücadelelerine katkı sağlayacak yeni buluşlar icat etmeye teşvik etmiştir. Bu yüzden Alp sınırları içerisindeki hükümetler teknoloji geliştirme alanında oldukça aktiftir. Uzun yıllardan beri süre gelen anayasal yapılanma, yönetim mekanizmaları ve Alplerdeki sürdürülebilir ekonomik kalkınmayla bağlantılı politika araçları 1992 yılında uluslararası düzeyde uygulamaya alınan Gündem 21'in temellerini oluşturmuştur. Ayrıca iyi kurulmuş bölgeler arası ve sınır ötesi işbirliği ve egemenlik

⁸⁹ Sustainable Mountain Development RIO 2012 and Beyond, **Why the Alps Matter**, Federal Office for Spatial Development ARE Final version June 2012, http://www.mountainpartnership.org/fileadmin/user_upload/mountain_partnership/docs/Print_ALPS_Policy_Brief_RIO+20_2012-low.pdf (23.02.2013) s.1

⁹⁰ Clara Arize ve diğerleri, **Mountains: Our Life, Our Future. Progress and Perspectives on Sustainable Mountain Development from Rio 1992 to Rio 2012 and Beyond**, Swiss Agency for Development and Cooperation (SDC), Centre for Development and Environment (CDE), Bern, 2013, s.80.

⁹¹ SMD RIO 2012 and Beyond, ss.1

⁹² Kohler ve diğerleri, s.80

haklarının verimli bir şekilde kullanılması bölge ülkelerine mücadelede büyük bir yarar sağlamaktadır. Rio 1992'ye müteakiben bölgedeki sürdürülebilir kalkınmaya katkı sağlamak amacıyla birçok girişim geliştirilmiş ve uygulanmıştır⁹³. Ancak Alplerdeki sürdürülebilir dağ kalkınması ile ilgili kurumsal sistemler, yönetim mekanizmaları ve politika araçlarının uzun tarihi 1992'de basılan Gündem 21'in öncesine dayanmaktadır. Avrupa Alpleri kendilerine özel uluslararası yasal bağlayıcılığı olan Alp Sözleşmesi'nden yararlanan ilk dağ sırası olmuştur. 1991'de sonuçlanan bu Sürdürülebilir Alp Kalkınması Antlaşması, sınır ötesi işbirliğine, ortaklıklara ve ağlara dayanan zengin bir yönetim takımının gelişimini de teşvik etmiştir. Sürdürülebilirlik yolundaki bu gelişmeye rağmen, Avrupa Alpleri güçlü bir baskı altında kalmaktadır. Yaşlanma, göç, bölgesel kutuplaşma, çevresel bölgelerin gerilemesi ve sosyal uyuşmanın zayıflamasından kaynaklanan değişimler bölgenin sosyo-ekonomik zenginliğini ve bölge halkının refahını tehdit etmektedir.⁹⁴ Geniş bir açıdan bakılacak olursa iklim değişimi, uluslararası ekonomik mücadele, Alpler üzerinden geçiş trafiği, azalan biyolojik çeşitlilik gibi değişik gelişmeler Alplerin tüm Avrupa'ya ürün ve hizmet sağlama yeterliliğini tehdit etmektedir.

Bölgenin yarısından fazlası ormanlarla ve ağaçlık alanlarla kaplıdır ve bu oran artmaktadır. Dağ ormanlarına ve doğal çayırılara sahip olan bu bölge birçok endemik bitkiye, hayvan türüne ve yaklaşık olarak Avrupa bitki örtüsünün %40'ına ev sahipliği yapmaktadır. Bu nedenle de Avrupa'da biyolojik çeşitliliğin sıcak noktası olarak adlandırılmaktadır. Yasalar altında belirtilen korumaya alınmış alanlar Alp Bölgesi'nin % 25'ini kaplamakta ve bölgenin yüksek biyolojik çeşitliliğinin korunmasına katkıda bulunmaktadır. Ancak sürekli parçalanma ve doğal ortam kaybı, kirlilik, değişen mahsul ve hayvancılık uygulamaları ile iklim değişimi, ekosistem ürünleri ve hizmetleri üzerinde ciddi tehditler oluşturmaktadır.⁹⁵

Geçen yüzyıl süresince bölgedeki ortalama sıcaklık 1,5°C daha fazla yükselmiştir ki bu ortalama küresel ısınmanın iki katından daha fazladır. Zamanla düşük yükseltilerdeki azalan kar yağışı ve buzulların çekilmesi gibi olayların daha belirgin olması tahmin edilmektedir. Öngörülen iklim değişiklikleri daha yağışlı daha ılık kışlar ve çok daha sıcak ve kuru yazlar, değişik zamanlı ve miktarda yüzeysel

⁹³ SMD RIO 2012 ve diğerleri, s.1.

⁹⁴ Kohler ve diğerleri, s.82.

⁹⁵ Kohler ve diğerleri, ss.81-82.

akış ve daha sık rastlanacak seller ve kuraklıklar da dâhil olmak üzere tarımda ve çayırarda su sağlanabilirliğinde Alpleri de aşan ciddi etkiler yaratması beklenmektedir.⁹⁶

Avrupa Alpleriyle ilgili bir diğer zorluk son kırk yılda gözlemlenen kırsal ve kentsel alan arasındaki ekonomik kutuplaşma süreci ve kültürel farklılaşmadır. Zengin şehirsal ve turistik alanlar aşırı kullanımdan kaçınmak için toprak kullanımını optimize etme ihtiyacıyla karşı karşıya gelirken yakın çevresindeki tarımsal ve ormanlık periferik alanlar ekonomik ve demografik gerilemeyi artan bir şekilde yaşamaktadır. Bu eşzamanlı büyüme ve gerileme eğilimi aynı zamanda Alpler ve aşağı havzalardaki düz araziler arasında kalan bölümde de meydana gelmektedir. Milan, Viyana, ve Münih gibi çevresel Alp metropollerindeki daha iyi iş imkanları artan bir şekilde Alplere yakın bölgelerin banliyöleşmesine yol açmaktadır. Dahası merkezin dışında kalan Alp metropollerinde yoğunlaşmış hizmetlerle birlikte Alplerin iç kesimlerindeki şehirler bölgesel merkez olma özelliklerini kaybetmektedir. Kentsel genişleme ve altyapı gelişimi, tabiatı önemli ölçüde değiştirerek ve doğal ortamları bozarak çok geniş arazileri yok etmektedir. Alplerin gelişmiş bölgelerindeki artan arazi yarışı arazi fiyatlarının atmasına neden olmaktadır ki bu da yöre sakinlerinin orada kalıp tarımsal faaliyetlerini sürdürmesini zorlaştırmaktadır. Farklı zorluklar ve tehditlerle baş etmek için, Alpin toplulukları ve hükûmetleri gelişme ve yaratıcılığa teşvik etmede aktif bölgesel becerileri, ağları ve bölgesel mükemmellik merkezlerini desteklemektedir.⁹⁷

Alpler 20 yıldır aktif olan Alp Sözleşmesi ile uluslararası hukuk kurallarını ve araçlarını bir dağ bölgesi için kullanan ilk dağ sırasıdır. Bu sözleşme bölge ülkelerinin gelişmiş yönetim araçlarını sınır ötesi işbirliğine, ortaklığa ve birleşmelere dayanarak sürdürülebilir bir kalkınma sağlamayı amaçlamaktadır. Bu durum da politik karar vericilerden çok uluslu şirketlere ve sivil toplum örgütlerine kadar birçok aktörün kendi özel seviyelerindeki sorunları daha kolay çözmesine yardım etmektedir. Ancak, kalkınmanın sürdürülebilirliği amaçlanmasına rağmen Alpler baskı altında kalmaktadır. Alplerin içerisindeki bakış açısına göre, yaşlanmaya bağlı nüfus şekillenmesi, nüfus göçü ve beyin göçü, bölgesel kutupsallaşmalar ve sınırların konmaya başlaması sosyal kaynaşmayı tahrip ettiği kadar bölge halkının

⁹⁶Kohler ve diğerleri, s.81.

⁹⁷Kohler ve diğerleri, s.82.

sosyo-ekonomik varlığını ve refahını tehdit etmektedir. Bu görüşe daha geniş bir bakış açısıyla bakarsak, iklim değişimi, uluslararası ekonomik rekabet, Alp geçiş trafiği, biyolojik çeşitliliğin azalması ve toprak kullanımı gibi değişik gelişmeler Alplerin yukarıda sayılan besin maddelerini ve hizmetleri sunma becerisini tehdit etmektedir.⁹⁸ Dolayısıyla Alp bölgesinin çok çeşitliliği ve sorunların karmaşıklığı bölgeye uyumlu bir çözüm gerektirmektedir. Burada sürdürülebilir kalkınma asıl amaç olabilir fakat bundan tüm ülkelerin faydalanması gereklidir.

Bu kapsamda dağlık bölgelere özel politikalar geliştirilirken her bölgenin kendine has özelliklerinin dikkate alınması gereklidir. Örneğin İsviçre dağlık bölgelerinin kalkınması için bir politika geliştirilecekse öncelikle bu bölgenin genel özelliklerinin tespiti ile işe başlanmalıdır.

İsviçre Alp dağlık bölgelerinde yaşayan insanlar gelirlerinin %87'sini kendileri oluşturmaktadırlar. Aynı zamanda dağlık bölgeler İsviçre elektrik üretimine de %32 oranında ciddi bir katkı sağlamaktadır. Bu bölge bir yandan yılda yaklaşık 20 milyon tek gecelik konaklama kaydı ile kendine gelir sağlayarak bölge kalkınmasında büyük bir rol oynamakta öte yandan ise haftada yaklaşık 10 çiftlik alanının kaybedilmesine sebep olmaktadır. Bu bölgelerde özellikle turizm gelirlerinin artması sonucunda 1990-2008 yılları arasında nüfus %15 oranında artmıştır. Bu oran aynı tarihlerde İsviçre'de %14'tür. Bölgedeki bu nüfusun ise %41,4'ü 5000'den fazla sakiniyle komünlerde yaşamaktadır. Başka bir açıdan bakıldığında 1992'den beri buzul alanı %20 oranında azalmış, son 8 yıl içinde Glarus Kantonu bölgesindeki ormanlık alan artmıştır. Bölgenin öneminin yıllar içinde gitgide artması biyolojik çeşitliliğin ise ciddi tehditler ile karşı karşıya kalması bölgenin %21,1'inin önemli milli parklar olarak hukuki bir koruma altına alınmasına sebep olmuştur.⁹⁹

2.2.1.1. Alp Dağları İçin Geliştirilen Politikalar

Dünya'da 53 ülkede dağlar, toprakların %50'sine tekabül eder ve diğer 46 ülkenin toprakları ise %25-50 oranında dağlıktır. Başka birçok ülkede ise dağlık alanların yüzdesi daha azdır fakat bu ciddi bir şekilde tatlı su, biyoçeşitlilik ve temiz hava gibi dağ kaynaklarına bağlıdır. Dağlık bölgelerdeki ülkeler; nüfus,

⁹⁸ SMD RIO 2012 and Beyond, s.1.

⁹⁹ SDC, s.3.

ekonomi, kültür ve çevre açısından farklı altyapılara sahiptirler fakat genellikle değişim ve işbirliği gerektiren benzer sorunlarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Dahası, dağlar genellikle ülke sınırları aşarlar ve bu yüzden su yönetimi, hidrogüç jenerasyon tesisleri, biyoçeşitliliğin korunması, turizm tanıtımı ve altyapının gelişmesiyle alakalı sınır ötesi işbirliğine yönelik fırsatlar sunmaktadır.¹⁰⁰

Alpler, çevresindekilere uygun, çeşitli fırsatlar sunan ve birtakım sorunlarla karşı karşıya olan bir habitat ve doğal alan oluşturmaktadır. Alplerdeki iklim değişikliği, uluslararası ekonomik rekabet, Alpler üzerindeki trafik, azalan biyoçeşitlilik ve demografik değişim gibi çeşitli gelişmeler için sınır ötesi stratejilere ihtiyaç duyulmaktadır. 1991'den beri aralarında İsviçre'nin de bulunduğu sekiz Alp ülkesi, sürdürülebilir gelişimi desteklemek için Alp Anlaşması çerçevesinde birlikte çalışmaktadırlar. Avrupa Birliği, Alp Bölgesi Programı aracılığıyla Alplerdeki ekonomik gelişimi, yerel ortaklık veya stratejik ağları ve dağlara özgü bilgi değişimini desteklemektedir. Bir bütün olarak Alp bölgesinin geleceği net değildir. Alp bölgesi ve çevresinin ilişkilerine bağlı olarak Avrupa'nın metropoliten ve makro bölgeleri yaşanan sorunları artırmaktadır.¹⁰¹

Teknik gelişmeler ve katma değer yaratan ürünler Alplerde karşımıza çokça çıkmaktadır. Özellikle doğa dostu bir turizm anlayışı, korunan ve gözetlenen alanlar, tarım politikaları, gelir çeşitlendirilmesi ve yenilenebilir enerji alanlarında çalışmalar yapılmalıdır. Alp bilgi ve birikimlerine dayanan ve farklı seviyelerdeki faaliyetleri yansıtan yönetim şekli, en küçüğünden en büyüğüne hem sisteme katılan tüm organlara hem de ulusal, uluslararası ve uluslar ötesi kurumlara ihtiyaç olduğunu belirtmektedir.¹⁰² Yani, politik gündemler Avrupa Alplerindeki faaliyetlerin dayanışmasına, rolüne ve karmaşıklığına cevap vermelidir. Bölge temelli politikalar için anahtar nokta fonksiyonel bir bakış açısından çeşitli sektörleri çok katmanlı ve çok hissedarlı bir uygulama sisteminde birleştirmektir. Kapsamlı çözümler kurumsal ve ulusal sınırları aşmalıdır.¹⁰³

Alp ülkeleri ortak bir alanı ve doğal kaynaklar gibi varlıkları paylaşmaktadırlar. Bunun için tüm alanlarda işlevsel bir işbirliği kurmalındırlar. Ağırlık ise konuyla

¹⁰⁰ Swiss Agency for Development and Cooperation, **Mountains: Our Life, Our Future**, s.80. http://www.mountainpartnership.org/fileadmin/user_upload/mountain_partnership/docs/1_very_LOW_Fullversion_Mountain_Synthesis_Report.pdf, (18.02.2014)

¹⁰¹ SDC, s.3.

¹⁰² SMD RIO 2012 and Beyond, s.2.

¹⁰³ Kohler T ve diğerleri, s.83.

alakalı anlaşmalar, bölgesel kuruluşlar, çok uluslu şirketler, araştırma kurumları, bölgesel merkezlerin yeterlilikleri vb. gibi araçlar arasındaki işlevsel ilişkileri teşvik etmeye verilmelidir. Alpler için en büyük mücadele konusu sürdürülebilir ve rekabetçi bir ekonomi meydana getirerek hem bölge içine hem de dışına besin ve hizmet sağlayabilme kapasitesine erişirken aynı zamanda doğanın da kalitesini korumaktır. Bu ise Alpler hakkındaki iç kaynaklı ve dış kaynaklı sorunların iyi bir dengeye oturtulması gerektiğini gösteriyor.¹⁰⁴

Politik gündemler, Alplerle alakalı etkinliklerin uluslararası bir temele oturtulmasına cevap verebilmelidir. Kilit ihtiyaç ise mekân merkezli politikalar sayesinde değişik perspektiflerden bakıp çok kademeli ve çok katılımlı bir uygulama yapısı oluşturmaktır. Kapsamlı çözümler kurumsal ve ulusal sınırları aşmalıdır.¹⁰⁵ 1992'den günümüze kadar olan süreçte gelişmelere baktığımızda; geçtiğimiz 20 yıl içerisinde İsviçre, Federal Anayasa'nın da bir parçası olan Alplerin korunması maddesi gibi, dağlık bölgelerin sürdürülebilir gelişimine yönelik çalışmalar oluşturmuştur. Bu yüzden İsviçre Avrupa'nın ulaşım politikası için bir öncü olmuştur. Çiftçiler için performans dayalı ödemeler ve ileri düzey bölgesel politika ve finansal tazminat uygulamıştır. Dahası, İsviçre su kaynaklarının kullanımını geliştirmiş, yeni parklar yaptırmış ve İsviçre Peyzaj Fonu'nu kurmuştur. Dağlık Bölgeler İsviçre Merkezi (SAB), dağlık bölgelerin endişelerini destekleyen politik kuvvetleri birbirine bağlamada etkilidir. Dağlık bölgedeki İsviçre nüfusunun dayanışması sayesinde, İsviçre Dağ Yardımı gibi birçok kar amacı gütmeyen organizasyon, bağışların da yardımıyla özel aktörler için gelecek perspektifi geliştirebilmektedir. Çeşitli enstitülerde Alp araştırmaları başlatılmış ve bir grup çalışma programında bilime dayalı politik karar vermeye katkıda bulunmasının yanı sıra sürdürülebilir toprak kullanımı, su kullanımı, iklim değişikliği, biyoçeşitlilik, doğal tehlikeler ve ziyaretçi yönetimi gibi konular da çalışılmaya başlanmıştır. İsviçre Alpler çapında işbirliğinin önemini tanımış ve Alp Bölgesi Programı (The Alpine Space Programme-INTERREG) ve Alp Sözleşmesine dahil olmuştur. İsviçre Gelişim ve İşbirliği Ajansı (The Swiss Agency for Development and Cooperation-SDC) Alp sözleşmesinden dolayı İsviçre dağlık bölgelerin dünya çapında samimi bir savunucusu olmuştur.¹⁰⁶

¹⁰⁴ SMD RIO 2012 and Beyond, s.2.

¹⁰⁵ SMD RIO 2012 and Beyond, s.2.

¹⁰⁶ SDC, s.3.

2.2.1.2. Alplerde Yönetişim Uygulamaları

İklim değişimine uyum sağlama, Alp turizmini yeniden yaratma ve çevresel koruma için yeni stratejiler üretmenin yanında doğal tehlikelere bağlı olarak yeni bir risk kültürü ortaya çıkmaktadır.¹⁰⁷ Alpler bölgede geleneksel bilgi ve birikimlerini ve doğal kaynakları üretimde kullanarak yenilenebilir enerji üretebilmekte ve böylece enerji daha verimli kullanılabilir. Öte yandan, çeşitli politik adımlarla Alplerdeki varlıklar birtakım fırsat yaratan yollarla akıllıca kullanılmaya teşvik edilmelidir; çeşitli enerji ihtiyaçlarını ve tarımsal, endüstriyel, turistik ve halkın kullanımı için sürdürülebilir bir su yönetimi uygulanmasını sağlayabilmek; şehirleşmeyi, aşırı yerleşmeyi sınırlandırarak kontrol etmek; Alp kaynaklarını ve ekosistem hizmetlerinin telafisi konusundaki çeşitli mekanizmaları uygulamaya sokmak; bir yandan kamu yararı için yiyecek ve benzeri şeyler sağlarken diğer yandan iş olanaklarının güçlendirmek,¹⁰⁸ ayrıca; ikinci evlerin yapılmasını engelleyerek ve taşıma trafiğinin karayolundan demiryoluna geçişini destekleyerek kentleşmeyi kontrol altına alma, biyolojik çeşitliliği zenginleştirmek için bağlantı ağı kurma ve genel ilgi alanında hizmetler sağlama ve iş olanakları yaratma bunlara örnek gösterilebilir.¹⁰⁹

Yönetişim sözcüğü başlangıçta daha çok ekonomik ve politik organizasyonlarla ilişkilendirilse de, aslında toplumsal sermayenin sosyo-kültürel gelişimi ekonomik sürdürülebilirliğin temelini oluşturmaktadır.¹¹⁰ Avrupa Komisyonu kendi “yönetişim” algısını 2001 yılında yayınladığı Beyaz Kitap yönetişimi (White Paper on European Governance),¹¹¹ yetkilerin AB düzeyinde yürütülme biçimini etkileyen kurallar, süreçler ve davranışlar olarak tanımlamakta ve açıklık, katılımcılık, hesap verebilirlik, etkililik ve tutarlılık olmak üzere beş ilkeden oluştuğunu belirtmektedir.¹¹²

¹⁰⁷Kohler ve diğerleri, s.83

¹⁰⁸ SMD RIO 2012 and Beyond, s.2

¹⁰⁹Kohler ve diğerleri, ss.83-84

¹¹⁰ Zerrin Toprak, (2010), “E-Yönetişim & E-Demokrasi”, **Yönetişim**, (Ed. M. Akif Çukurçayır, H. Tuğba Eroğlu, Hülya Ekşi Oğuz), Çizgi Kitabevi, Konya, 2010, s. 75.

¹¹¹ (http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2001/com2001_0428en01.pdf, (18.02.2014))

¹¹² DPT, **Kamuda İyi Yönetişim Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, DPT Elektronik Basım, Ankara, 2007,s.3.

Çalışmada, “yönetişim” Avrupa’nın geleceği olarak görülmekle beraber yerel, ulusal ve uluslararası sorunlara yabancılaşan Avrupa Birliği vatandaşlarına demokratik sorumlulukları hatırlatılırken, ilgili olarak demokrasiyi geliştirebilecek teknik bir altyapı ile kullanıcılara yönelik stratejiler geliştirilmesi ihtiyacı üzerinde durulmuştur. Bunun için de diyalogların sağlanması, kamu güveninin geliştirilmesi, kamu, özel ve sivil aktörler arasındaki iletişimin her biri geliştirilecek politika stratejileri olarak ana hatlarıyla ifade edilmiştir.¹¹³

Alpler’in teknik yenilik ve artı değer üretme için önemli bir potansiyeli vardır. Yenilik ve yatırım yeşil bir ekonomiye yöneltilmelidir. Bu bilhassa çevre dostu turizm, korunan alanlar, tarımsal politikalar, gelir çeşitlendirme ve yenilenebilir enerjiler konusunda gerçekleştirilmelidir. Alplerde yaşayan insanların becerilerinden ve bilgisinden yararlanan ve karar verme ve eyleme geçme ihtiyaçlarının farklı seviyelerini yansıtan yönetimin ulusal ve uluslararası kurumların yanı sıra yerel girişimlere de ihtiyacı vardır.¹¹⁴

Alp devletleri ortak bir bölgeye ve doğal kaynaklar, bilgi, sosyal sermaye, ağlar ve daha birçoğu gibi malvarlığına sahiptir. Buna bağlı olarak her bağlamda etkili bölgesel işbirliği ile meşgul olmaları önemlidir. Odak noktası antlaşmalar, bölgesel elemanlar, sivil toplum kuruluşları, araştırma enstitüleri gibi bütün ilgili etkenler arasındaki fonksiyonel ilişkiyi artan bir şekilde sağlamak olmalıdır.¹¹⁵

2.2.1.3.Alplerdeki Önemli Gelişmeler ve Zayıflıklar

Modern kentsel İsviçre kırsal İsviçre’den ayrılmaya başlamıştır. Bu süreç dağlık bölgelerde de gerçekleşmektedir. Bugün, dağ nüfusunun %60’tan fazlası kasabalarda ve büyük köylerde yaşamaktadırlar. Konaklama ve rekreasyon için dağların çekiciliği, çoklu-yerel yaşama olgusu ve ekonomik büyüme konutlara olan isteği fazlasıyla artırmıştır. Birçok bölgede, özellikle de Alplerde, artan yatırımlar, yapı aktiviteleri ve göç önemli ölçüde farklılıklara sebep olmuştur. En üst varış noktaları ve ekonomik olarak başarılı dağ kantonları, düşük gelişme potansiyeli olan çevre bölgelerle ters düşmektedirler. İkinci olarak, kamusal otoritelerce yürütülen

¹¹³ Toprak, s.75.

¹¹⁴ Kohler ve diğerleri, s.84.

¹¹⁵ Kohler ve diğerleri, s.84.

hizmetlerin dağılımı devam etmektedir, kamu sektöründeki iş güvenliği giderek tehlikeye girmektedir ve tarımsal alan kullanımı azalmaktadır. Şu ana kadar, tarımsal aktivitelerin yoğunluğundan kaynaklanan kayıplardan biyoçeşitlilik kaybı durdurulamamıştır. Kilit bölgelerde, transit trafiğin karayolundan demiryoluna transferi ya da özellikle kış turizminde iklim değişikliğine uyum sağlama gibi çok az ilerleme kaydedilmiştir.¹¹⁶

2.2.2.Karpat Dağları

Karpatlar yaklaşık olarak 1500 km uzunlukta ve 209.000 km² alanı kapsayan Avrupa'nın en uzun, en büyük, en parçalanmış dağ zincirlerinden biridir. Yaklaşık 17 milyon nüfusa ev sahipliği yapan Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya, Slovakya, Romanya, Sırbistan ve Ukrayna olmak üzere sınır aşan bir özelliğe sahip bu dağ kitlesi Orta ve Doğu Avrupa'da bulunan 7 ülkenin sınırları içerisinde yer almaktadır. Avrupa'nın en büyük ılıman orman ekosistemini temsil eden Karpatlar "Avrupa'nın Yeşil Omurgası" olarak adlandırılmaktadır¹¹⁷. En yüksek tepesi 2,655 metre ile Gerlack Tepesi olarak adlandırılan Gerlachovský Štít bölgesindedir.¹¹⁸ Karpatlar türlerin genetik değişimi ve göçü için Batı ve Doğu Avrupa arasında doğal bir ekolojik köprü oluşturmaktadır. Bu köprü flora ve fauna türlerinin zenginliği ile Avrupa'nın en bozulmamış ekosistemlerini barındırmaktadır.¹¹⁹ Karpatlar'da dağ tarımı ve koyun yetiştiriciliği geleneksel bir geçim kaynağı haline gelmiştir. Bugün bu geleneksel meslekler doğal çevrenin üzerindeki baskıların artması ve ekonomik kalkınma sorunları nedeniyle azalmaktadır¹²⁰. Ancak Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya, Slovakya ve Romanya olmak üzere beş Karpat ülkesi yeni çevre politikaları ile sürdürülebilir kalkınma potansiyellerini artırmak için yakın zamanda Avrupa Birliği'ne katılmıştır.

Karpatlar'da bulunan Slovakya ve Ukrayna Antik Kayın Ormanları UNESCO tarafından 2007 yılında dünya mirasları listesine eklenmiştir.¹²¹ Yine yüksek

¹¹⁶ SDC, s.3.

¹¹⁷ Hostert Patrick, Tobias Kuemmerle, Volker C. Radeloff, Daniel Müller, **Post Socialist Land-Use and Land-Cover Change in the Carpathian Mountains**, IHDP Update 2, 2008, s.71.

¹¹⁸ Carpathian Network of Protected Areas, <http://www.carpathianparks.org>, (24.06.2014).

¹¹⁹ SMD RIO 2012 and Beyond, s.19.

¹²⁰ Carpathian Network of Protected Areas, <http://www.carpathianparks.org>, (24.06.2014).

¹²¹ UNESCO, <http://whc.unesco.org/en/list/1133>, (24.06.2014).

bölgelerinde benzersiz bitki türlerinin yanı sıra ayı, kurt, vaşak, geyik, domuz gibi yaban hayvanlarını da barındırmaktadır.¹²² Karpatlar, belirgin doğal ve kültürel zenginliğe rağmen, Avrupa'daki diğer dağ sistemlerinden daha fazla antropojenik¹²³ baskılara maruz kalmaktadır. Buna küreselleşme ve iklim değişikliğinin etkileri de eklenmektedir. Carpathians Environment Outlook (CEO) 2007'ye göre Karpatlarda sürdürülebilir dağ kalkınması için karşılaşılan engellerin bir kısmı, ülkelerin, sosyo-ekonomik kalkınma, sınırlı doğal kaynakların yönetimi gibi durumlarla nasıl başa çıktıkları ile ilgilidir. KEO ayrıca bölgede ele alınması gereken daha acil sorunlara dikkat çekmiştir. Bu sorunlar aşağıda ana başlıkları itibariyle belirtilmiştir:¹²⁴

- Çevre güvenliği, özellikle iklim değişikliği, sel, heyelan, fırtınalar ve kuraklık, aşırı otlatma ve düzensiz avcılık,
- Bazı bölgelerde şiddetli toprak erozyonu ile bağlantılı olarak arazi kullanımı değişikliği ve ormansızlaşma,
- Yasal düzensiz ve yetersiz altyapı düzenlemeleri (örneğin; büyük barajlar, otoyollar, fabrikalar, madencilik ve maden çıkarımı, kış sporu turizmi),
- Yerel atık yönetimi ile ilişkili kentsel atıklardaki artış,
- Bireysel motorlu araç kullanımında yaşanan artışlar ve bunların çevreye etkileri.

Aynı zamanda, Karpatlar için çevresel göstergelere bakıldığında büyük hava emisyonları ve su kirleticiler, endüstriyel ve tarımsal atıkları, tehlikeli ve zehirli atık sahalarını temizleyen, doğal kaynak tüketimini azaltan birçok olumlu gelişmeler de olmuştur. Pek çok bakımdan, bu olumlu gelişmeler sürdürülebilir dağ kalkınması için Avrupa Birliğine bazı ülkelerin katılımıyla da ilişkilendirilebilir (AB çevre ve ekonomik kalkınma yönetmelikleriyle uyumlu politikalar üretilmesine katkı sağlamakta). Ayrıca son zamanlarda Karpat Sözleşmesinin geliştirilmesi de önem arz eden bir diğer gelişmedir. Öyle görünüyor ki doğal kaynakların öneminin ve yönetiminin ne denli önemli olduğunun farkına varıldığı için Karpat Sözleşmesi, Alp

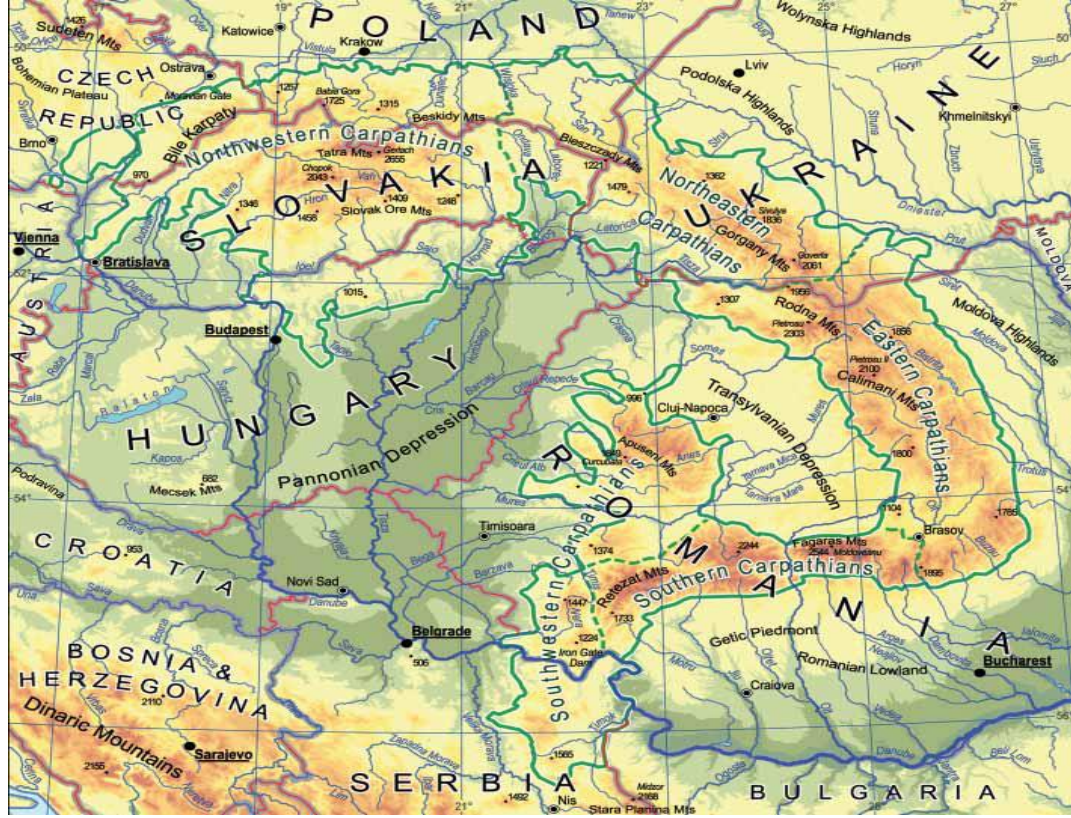
¹²² Carpathian Heritage Society , <http://www.carpathians.pl/carpathians05.html>, (24.06.2014).

¹²³ İnsan müdahalesi sonucu ortaya çıkan.

¹²⁴ SMD RIO 2012 and Beyond, s.19.

Sözleşmesi modelinden esinlenerek radikal bir değişim içerisindedir.¹²⁵

Şekil 6:Karpat Dağları

Kaynak: UNEP, Carpathian Environmental Outlook, 2007, s.19

Avrupa Akademisi (European Academy) ve Orta ve Doğu Avrupa için Bölgesel Çevre Merkezi (The Regional Environmental Center for Central and Eastern Europe-REC)'ne göre Romanya hariç hiçbir Karpat ülkesinde dağ politikası/stratejisi yoktur. Romanya'da Dağlık Alanlar Sürdürülebilir Kalkınma Stratejisi. Dağlık Bölge Kanununa göre geliştirilmiştir.¹²⁶

REC ve EURAC tüm Karpat ülkelerinde çevre politikalarının uygulanmasında bölgesel düzeyde koordinasyon eksikliğini belirlemiştir. Sorumlulukların bir şartname ile belirlenmemesi durumu daha da ağırlaşmaktadır. Bu nedenle, uygulamada çeşitli bakanlıkların da dâhil olduğu sektörel politikalar üretilmeli ve bir işbirliği sağlanmalıdır. Öte yandan kapasite eksikliği de (finansman eksikliği gibi) bu tür politikaların uygulanmasında güçlükler yaşanmasına sebep

¹²⁵ SMD RIO 2012 and Beyond, s.19.

¹²⁶ UNEP, **Carpathians Enviroment Outlook**, Poland, Dimograf Printing House, 2007, s.218

olmaktadır. REC/EURAC Ulusal Değerlendirme Politikası, Karpat Sözleşmesine ilişkin yasal ve kurumsal çerçevelerin de bölgede uygulanan ve güncel bölgesel politikalar ve CFC hedefleri arasında bazı çelişkileri gösterdiğini ifade etmektedir. Örneğin, hidro-teknik işlemleri/yapıları teşvik edici su yönetimi konusunda ulusal stratejilerin, sürdürülebilir kalkınma ve biyolojik çeşitliliğin gereklerine uyması gerekir. Ancak finansman sıkıntısı buna engel olmaktadır. Öte yandan biyolojik çeşitliliğin ve doğanın korunması bölgedeki ana öncelik olarak görülmemektedir; bu nedenle de ekonomik kalkınma ve daha fazla finansman ile biyoçeşitliliğin takibi ve korunmasını desteklemek için birçok Karpat ülkesine ihtiyaç vardır.¹²⁷

Avrupa Konseyi'nde Karpat Dağları ve Çerçeve Sözleşmesi

Karpat Dağları Avrupa'daki stratejik konumu itibari ile birçok kültür ve etnik grubu bir araya getirmektedir. Yukarıda da belirtildiği üzere bölgede birçok koruma alanı ve UNESCO'nun dünya mirası olarak belirlediği alanlar vardır. Karpatlar'da ekonomik kalkınma ve doğal çevrenin korunması arasındaki dengenin sağlanabilmesi, dağ sakinlerinin haklarının korunması, ihtiyaçlarının karşılanması Avrupa Konseyi'nin dağ politikaları arasında yer almaktadır.

Karpatlar'da uygulanacak politikaların etkili ve tutarlı olabilmesi için Avrupa'da yerel, bölgesel ve sınır ötesi işbirliğinin sağlanabilmesi gereklidir. İşbirliğine teşvik eden birtakım sorunlar ve mevcut doğal avantajlar vardır. Bunlar;¹²⁸

- Karpatlar, kıtada bulunan ayı, kurt, vaşak türlerinin yarısından fazlasının yaşadığı bir etobur kalesidir. 481 endemik türle beraber tüm Avrupa bitki türlerinin üçte birine ev sahipliği yapmaktadır. Ancak toksik kirlenme ve ekolojik bozulma gibi nedenlerle nehirlerin dengesinin bozulduğu; sulak alanlar ve ormanların tahribata uğradığı ciddi bir çevresel felaketle karşı karşıya kalmaktadır. Tüm bunları dikkate alan Karpat Korunan Alanlar Ağı (The Carpathian Network of Protected- CNPA) ulusal kaynakları korumak

¹²⁷ UNEP, Carpathians Environment Outlook 2007, s.218.

¹²⁸ The Congress of Local and Regional Authorities, "Sustainable Development of Mountain Regions and the Experience of the Carpathian Mountains", **Chamber of Regions**, [https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CPR\(19\)2&Language=lanEnglish&Ver=original&Site=COE&BackColorInternet=DBDCF2&BackColorIntranet=FDC864&BackColorLogged=FDC864](https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CPR(19)2&Language=lanEnglish&Ver=original&Site=COE&BackColorInternet=DBDCF2&BackColorIntranet=FDC864&BackColorLogged=FDC864), (25.06.2014).

için çalışmalar gerçekleştirmektedir. Çalışmalarında son 30 yılda olduğu gibi önümüzdeki 15 yılın da hayatî derecede öneme sahip olduğunu vurgulamaktadırlar.

- Karpat Dağları normale göre iki kat daha fazla yağış alarak Avrupa'nın tatlı su kaynağı ihtiyacını karşılayan hayatî bir öneme sahiptir. Bu yağışlar Tuna, Vistula, Karadeniz ve Baltık Denizi'nin içine akan büyük nehirleri beslemektedir.
- WWF'e (Yaban Hayatını Koruma Vakfı) göre; Avrupa kıtasında bulunan en temiz akarsular kadar, en kirli akarsular da Karpatlarda bulunmaktadır. Ayrıca, sel Karpatlar'daki önemli çevresel tehlikelerden biridir. Son zamanlarda özellikle toprak kayması, sel ve çamur seline sık sık rastlanmaktadır.
- Karpatlar'da endişe yaratan ve önemi gittikçe artan bir diğer konu atık yönetimidir. Hassas ekosistemi korumak ve sık rastlanan atık boşaltımını önlemek için insanlar yeterli bilinç düzeyine sahip değildir. Birçok yerde, atık boşaltımı kontrolsüzdür.
- Karpat Dağları'nda yenilenebilir enerji üretimi çok yönlü yarar sağlayabilir. Rüzgâr tribünleri ve güneş enerjisi panelleri ile güvenilir ve temiz enerji elde edilebilirken geleneksel enerji üretim maliyetlerinden de kurtularak tasarruf sağlanabilir.

Avrupa Konseyi'nin tavsiye ve sonuç metinlerinde sadece Karpatlar'ın zengin ve doğal mirası, kültürel miras ve dilsel çeşitliliği, yenilenebilir enerji, sürdürülebilir turizm ve sürdürülebilir orman yönetimi gibi özellikleri vurgulanmamış, bunları tehdit eden unsurlarla mücadele edilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Bunun için de dağ yönetimine özel politika ve programlar uygulanması gerekliliğinin altı çizilmiş ve yerel, bölgesel ve ulusal yönetimler sorumlulukları paylaşımları için işbirliğine teşvik edilmiştir. Bunun dışında Karpat dağları ile ilgili en kapsamlı sözleşme "Karpatlar'ın Korunması ve Sürdürülebilir Kalkınması İçin Çerçeve Sözleşmesi"dir. Konu aşağıda detaylı olarak incelenmiştir.

Karpat Dağları Sözleşmesi Mayıs 2003'te Ukrayna Kiev'de Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya, Romanya, Sırbistan ve Karadağ, Slovak Cumhuriyeti ve Ukrayna tarafından imzalanmıştır. Sözleşmenin genel hedefleri; "kapsamlı bir

politika izlemek ve yaşam kalitesinin yükseltilmesi, yerel ekonomiler ve toplumların güçlendirilmesi ile doğal değerlerin ve kültürel mirasın korunması sağlanarak Karpat Dağlarının korunması ve sürdürülebilir kalkınması amacıyla işbirliği yapmaktır. Tüm ülkeler tarafından onaylandıktan sonra sözleşme yürürlüğe girmiştir.¹²⁹

Sözleşmeye göre; taraflar, kültürel ve doğal mirasın korunması, yerel ekonomiler ve toplulukların güçlendirilmesi ve Karpatlar'da sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilmesi hususunda kapsamlı bir politika belirlemek için işbirliği yapacaklardır. Bunun için söz konusu politikalar sözleşmenin 4-13. maddelerinde detaylı olarak işlenmiştir.

Hedeflenen politikalar için aşağıdaki ilkeler dikkate alınmıştır:¹³⁰

- Önlem ve önleme ilkeleri,
- “Kirlenen Öder” ilkesi,
- Halkın ve paydaşların katılımı,
- Sınır ötesi işbirliği,
- Bütünleşik toprak ve su kaynakları yönetimi ve planlanması,
- Programlı bir yaklaşım,
- Ekosistem yaklaşımı.

Sözleşmenin ana başlıklar sırasıyla; toprak kaynaklarının yönetimine bütünleşik bir yaklaşım, biyolojik ve peyzaj çeşitliliğinin sürdürülebilirliği ve korunması, mekânsal planlama, sürdürülebilir ve bütünleşik su/akarsu havzası yönetimi, sürdürülebilir tarım ve ormancılık, sürdürülebilir ulaşım ve altyapı, sürdürülebilir turizm, sanayi ve enerji, geleneksel birikim ve kültürel miras, çevresel değerlendirme, izleme ve erken uyarı sistemi, bilinçlendirme, eğitim ve halkın katılımıdır. Sözleşmenin alt başlıkları aşağıda kısaca şöyle özetlenmiştir:¹³¹

¹²⁹ Erkan İspirli, **Dağlık Alanlardaki Yerleşimlerin Sosyal ve Ekonomik Durumlarının İyileştirilmesi ve Katılımcılığın Geliştirilmesi- Yuntdağı Model Projesi**, Yayınlanmamış Strateji Belgesi, Ankara, 2009, s.33.

¹³⁰ UNEP, “**Framework Convention On The Protection And Sustainable Development Of The Carpathians**”, Kyiv, 2003, ss.3-4,
http://www.carpathianconvention.org/tl_files/carpathiancon/Downloads/01%20The%20Convention/1.1.1.1_CarpathianConvention.pdf, (04.07.2014)

¹³¹ UNEP, “**Framework Convention On The Protection And Sustainable Development Of The Carpathians**”, Kyiv, 2003, ss, 3-10

- Biyolojik ve peyzaj çeşitliliğinin korunması ve sürdürülebilir kullanımı için taraflar, doğal ve yarı doğal habitatların sürdürülebilir kullanımını ve korunmasını amaçlayan politikalar izlemelidir. Karpat flora ve faunasının sürekliliğinin sağlamak için bu bölgelerde yaşayan tehlike altındaki türler, endemik türler ve büyük etoburların korunmasını sağlamak, doğal yaşam alanlarının bakımını gerçekleştirmek ve bozulmuş habitatın restorasyonu için yönetim planları geliştirmek ve uygulanmasını desteklemek gerektiği ifade edilmiştir.
- Karpatlar'da sürdürülebilir kalkınma ve korumaya yönelik mekânsal planlama politikaları ekosistem kadar sosyo-ekonomik dengeleri de gözetmekte ve yerel halka da fayda sağlamaktadır. Gelişmekte olan sınır ötesi veya bölgesel mekânsal planlama politikaları yoluyla bölgesel ve yerel kurumlar arasındaki işbirliği desteklenmekte ve sınır bölgelerinde mekânsal planlamada koordinasyonun sağlanması amaçlanmaktadır. Bunun için de sınır ötesi ulaşım, enerji ve telekomünikasyon, altyapı ve hizmetler, doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı ve korunması, sınır bölgelerinde uyumlu kent ve ilke planlaması, kirliliğin sınır ötesi etkisinin önlenmesi ve bütünleşik arazi kullanımı planlaması ve çevresel etki değerlendirmesine dikkat edilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.
- Su ve akarsu havzalarının yönetimi için su kaynaklarının sürdürülebilir kullanımında bütünleşik politikalar geliştirmek ve buna uygun önlemler almak, arazi kullanım planlaması ile bütünleşik bir akarsu havzası yönetimi yaklaşımına dayalı politikalar ve planlar hedeflemek, kirliliği önleme ve sel yönetimi politikaları geliştirmek başlıca politikalar arasında gösterilmiştir. Özellikle yüzey ve yeraltı sularının dengeli ve adil kullanımının sağlanması ve atık suların temizlenmesi için üye ülkeler işbirliğine davet edilmektedir.
- Sözleşme de vurgulanan bir diğer konu sürdürülebilir ulaşım ve alt yapı hizmetlerinin sağlanabilmesidir. Bunun için çevre dostu ulaşım modellerini geliştirmeli, ulaşımı halkın ihtiyacı doğrultusunda sağlanmalı, Karpatlara ulaşımı sağlarken doğal yaşam alanları üzerinde zararlı etkiler bırakmadan gerçekleştirilmelidir.

2.3.AVRUPA KONSEYİ YEREL VE BÖLGESEL YÖNETİMLER KONGRESİ'NİN DAĞLIK ALANLARA İLİŞKİN KARARLARI

Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi Avrupa'daki belediyeler ve bölgelerin sesi niteliğini taşımaktadır. Kongre yerel yönetimler arasında işbirliğini sağlamakta ve her yıl sorunların uluslararası düzeye taşımakta katkıda bulunmaktadır. Böylelikle toplantılarda ortaya çıkan ortak sorunlar ve bunlara uygun çözüm önerileri yerel yönetimler temsilcileri ve belediye başkanları tarafından kendi devletlerine açıklanmaktadır. Bu bağlamda Kongre; yerel yönetimlerin çalışmalara daha etkin katılımını, Avrupa'da özerk, idari veya siyasi yerel ve bölgesel yönetim mekanizmaları oluşturulmasını sağlamayı ve bunlar arasında işbirliğinin özendirilmesi ve desteklenmesini hedeflemektedir.¹³² Bu doğrultuda; Avrupa Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi'nden çıkan kararlar dağlık alanların sorunlarının yerinde tespitini ve etkin çözüm politikaları üretilmesini sağlayacaktır.

Kongrenin çalışmaları sonucunda her biri ötekini tamamlayan 10 düzenleme ortaya çıkmıştır. Bu düzenlemeler:

Avrupa'daki yerel topluluk ve bölgesel yönetimler arasındaki işbirliğini kolaylaştırmak, söz konusu yönetimlerin görevlerini daha etkin bir biçimde yerine getirmesini sağlamak ve özellikle sınır bölgelerinin gelişmesine ve kalkınmasına katkıda bulunmayı amaçlayan 22.12.1981 tarihli **Avrupa Yerel Topluluklar ve Yönetimler Arasında Sınırötesi İşbirliği Çerçeve Sözleşmesi**,

Yerel makamların demokratik rejimin olmazsa olmaz unsurları olduğu düşüncesiyle, vatandaşların kamu işlerinin sevk ve idaresine doğrudan katılma hakkına sahip olduğu, tali değil asli yetkilerle donatılmış yerel makamlara gerekli kaynaklar bakımından geniş bir özerkliğe sahip olmaları yolunu açan 01.09.1988 tarihli **Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı**,

Kent yönetiminde yerel yönetimlere pratik bir el kitabı oluşturmak amacıyla güvenlik, sağlıklı ve kirletilmemiş bir çevre, konut ve istihdam, kültürel miras, sürdürülebilir kalkınma, belediyeler arası işbirliği vb. konuları ele alarak Avrupa yerleşimlerinde yaşayan kent sakinlerine, kent ve kent sorunlarına insan hakları

¹³² Toprak, s.75.

çerçevesinde yaklaşan 19.03.1992 tarihli ve gözden geçirilmiş (2008) **Avrupa Kentsel Şartı**.

Gençlerin yerel ve bölgesel yaşama katılmalarının tüm sektörel politikalarda onların görüşlerinin dikkate alınması düşüncesiyle din, dil, etnik köken vb ayrım gözetilmeksizin gençlerin yerel ve bölgesel yaşama katılımlarının teşvik edilmesini amaçlayan 19.03.1992 tarihli ve gözden geçirilmiş (2003) **Gençlerin Yerel ve Bölgesel Yaşama Katılımlarına İlişkin Avrupa Şartı**,

Dağlık bölgelerde yaşayan insanlara ekonomik, toplumsal, kültürel ve çevresel sorunlarına çözüm arayışı içerisinde daha elverişli bölgelerde yaşayanlarla eşit yaşam koşullarını sağlamayı hedefleyen ve bunun sağlanması için yerel ve bölgesel yönetimler arasında işbirliğinin gerekliliğini vurgulayan **Avrupa Dağlık Bölgeler Şartı Taslağı**,¹³³

Temel hak ve özgürlükleri göz önünde bulundurarak, ekonomik ve sosyal gelişmeyi dikkate alarak yabancıların, yerel düzeydeki vatandaşlarla aynı haklara sahip olmalarını amaçlayan 01.05.1997 tarihli **Yabancıların Yerel Düzeyde Kamusal Hayata Katılımına İlişkin Sözleşme**,

Azınlıkların korunmasını insan haklarının korunmasının ayrılmaz bir bütünü olarak kabul eden, azınlıkları toplumun diğer kesimleriyle eşit imkânları sağlayabilmek için eğitim, kültür, sağlık vb. alanlarda gerekli tedbirlerin alınmasını öngören 01.02.1998 tarihli **Ulusal Azınlıkların Korunması Çerçeve Sözleşmesi**,

Avrupa'daki tarihsel ve kültürel bir zenginlik olan azınlık ve bölgesel dillerini korumak ve geliştirmek, kamusal yaşamda bölgesel ve yerel düzeyde azınlık dillerinin kullanımının geliştirilmesi için çeşitli önlemler almak gibi amaçları taşıyan 01.03.1998 tarihli **Avrupa Bölgesel ve Azınlık Dilleri Şartı**,

Bölgeselleşmenin ulusal bütünleşmeye engel olmadığını ifade eden, bu nedenle özerk bölge yönetimi kavramını açıkça belirten ve özerk bölgesel yönetimlerin temel ilkelerini oluştururken Avrupa Konseyi'ne üye ülkelerin farklı hukuki ve siyasi yapılarını da dikkate alan 2002 tarihli **Avrupa Bölgesel Yönetimler Özerklik Şartı Taslağı**,

¹³³ Sözleşmenin gayri resmi çevirisi için bkz. **Ek 6**, Zerrin Toprak, Avrupa Dağlık Bölgeler Şartı Taslağı, **Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi Anlaşmalarında Avrupa Konseyi**, (Ed. Zerrin Toprak, Hikmet Yavaş, Mustafa Görün), Birleşik Yayıncılık, İzmir, 2004, ss.177-196; Metnin orijinali için bkz. <http://assembly.coe.int/ASP/Doc/XrefViewHTML.asp?FileID=6971&Language=EN>, (07.07.2014).

Avrupa'daki peyzajların korunmasını, geliştirilmesini, planlamasını ve yönetimini dikkate alarak peyzajların kültürel, ekolojik, çevresel ve sosyal alanlarda önemini belirten 01.03.2004 tarihli **Avrupa Peyzaj Sözleşmesi**.

Konumuzu oluşturan dağlık alanların yönetimi ve bu yönetimin nasıl bir felsefe çerçevesinde ele alınması gerektiğini inceleyen Avrupa Dağlık Bölgeler Şartı Taslağının temel amacı; başta Avrupa Konseyi ülkelerine yönelik olarak ortak bir şekilde dağlık bölgelerin idaresi, kalkındırılması ve korunması politikasının genel ilkelerini belirlemektir. Bu amaç çerçevesinde Avrupa Konseyi üyeleri arasında ekonomik ve sosyal uyumu maksimize etmek hedeflenmektedir. Bu kapsamda her dağlık alanın kendine özgü koşulları, ihtiyaç duyduğu yönetsel yapılar ve stratejiler ile izlenecek politikalar birbirinden farklı olacağı için aslında genel politikaları uygulamak zorlaşmakta ancak üzerinde felsefe olarak mutabakata varılmış ilkeler çerçevesinde üye ülkelere politika izleyebilmeleri imkânı sunulmuştur. Bu durum, diğer sözleşmeler özelinde de bilindiği gibi Avrupa Konseyi'nin her ülkenin kendi koşullarını dikkate alıp saygı göstererek ortak iyiye ulaşma çabasının da bir göstergesidir. Bu kapsamda Avrupa Konseyi'nin bir okul işlevi gördüğü akıldan uzak tutulmamalıdır.

Dağlık alanların yönetimi ve izlenecek politikalar kentlerin yönetilmesinden bağımsız değerlendirilebilecek bir konu değildir. Çünkü dağlık alanlar ziraat, süt endüstrisi, hayvancılık, kırsal turizm, konut, ormancılık, kerestecilik, altyapı, enerji üretimi ve kullanımı, su arzı, istihdam, ulaşım, göç, kent güvenliği, çevrenin korunması vb. konular gibi çok yönlü ve etkisi çok boyutlu olarak değerlendirilmesi gereken alanlardır. Dağlık alanlarda yaşayan insanların yaşam koşulları dikkate alınmadan izlenecek yönetsel stratejilerin amacına ulaşması beklenmemelidir. Çünkü dağlık alanlarda birçok faaliyetin gerçekleştirilmesinde rol oynayan temel aktörler bu alanlarda yaşayan insanlardır. Dağlardaki orman alanları, orman arazileri içerisinde yer alan flora ve fauna ve kültür ve tabiat varlıklarını ve tahrip etmeyecek şekilde tarımsal faaliyetler planlanarak yörede yaşayanlar için çok yönlü eğitim ve bilinçlendirme faaliyetleri de gerçekleştirilmelidir. Yine aynı şekilde dağlık alanda sudan yararlanma, çevreye zarar vermeyecek şekilde ve kentin su ihtiyacıyla birlikte ele alınması gereken bir özelliğe sahiptir. Turizm konusu ele alınış yöntemine göre dağlık alanları tahrip edebildiği gibi aksine koruyucu bir yaklaşım da geliştirebilir. Bu tamamen konuya bakış açısı ile ilgilidir. Dağlık alanların turizm faaliyet alanı

olarak kullanılmasında bu alanların taşıma kapasitesine göre planlama yapılmalıdır. Örneğin; Dağlık bölgelerde çevreye zarar vermeden yapılacak bir rehabilitasyon merkezi insanların sağlık sorunlarının çözümünde etkili olurken yöre halkına da maddi destek sağlayabilir.

Üzerinde durulması gereken en önemli konulardan bir tanesi de dağlık alanlardaki ikincil konut talebinin önlenmesidir. Türkiye’de kıyı alanlarındaki ikincil konutların neden olduğu sorunlar ve doğal güzelliklerin tahribatı ortadayken dağlık alanlarda ikincil konut yapımına izin verilmesi üzerinde ciddi bir şekilde düşünülmesini gerekli kılmaktadır. Ayrıca dağlık alanlarda yöre halkının yaşadığı konutlar doğayla uyumlu bir şekilde de yeniden restore edilerek yaşam kalitesinin yükseltilmesine çalışılmalıdır. Daha önce belirttiğimiz gibi dağlık alanların yönetimi kentten bağımsız düşünülmemesi gereken bütünlük bir stratejiyi gerektirmektedir. Çünkü dağlık alanlarda yaşayanların istihdam ve yaşam kalitesi boyutuyla kentte yaşayanlardan çok daha kötü durumda olması bu alanlardan kente göçü hızlandırmaktadır. Bu durum kent güvenliği riski taşımakta, kentteki işsizliği artırabilmekte ve gecekondulaşmayı ortaya çıkarabilmektedir.

Tüm bu nedenlerle birbiriyle uyumlu olması gereken kentsel ve dağlık alanların bütünlük bir şekilde değerlendirilmesi zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Yönetimsel stratejiler bu kapsamda oluşturulmalı ve birbirini tamamlayabilmelidir. Avrupa Dağlık Bölgeler Şartı Taslağı belirttiğimiz bu temel felsefe çerçevesinde hazırlanmış ve geliştirilmeye devam edilmektedir. Dağlık Bölgeler Şartı taslağı temelinde AKYBYK’nın aldığı yeni kararlar bulunmaktadır. Aşağıda bu kararlar değerlendirilmiştir.

1992 Rio Zirvesi itibariyle dağlık alanların sürdürülebilir gelişimi konusu küresel boyutta önem arz eden bir konu haline gelmiş ve tüm dünya ülkeleri bu konuda kapsamlı çalışmalar yapmaya başlamıştır(Örneğin; Biyolojik çeşitlilik Sözleşmesi, Katmandu Deklarasyonu, Dünya Dağ Forumu, Küresel Dağ Zirvesi, Sürdürülebilir Kalkınma için Yeryüzü Zirvesi (Rio+10/Rio+20) vb.). Bu çalışmalar sonucunda dünyanın çeşitli şehirlerinde birçok toplantı düzenlenmiş ve konu geniş bir şekilde ele alınmıştır. Büyük bir bölümünün dağlık alanların hâkim olduğu Avrupa da zorunlu olarak konuyu gerekli merciler aracılığıyla gündemine almış ve etraflıca tartışmıştır. Özellikle Avrupa Konseyi’ne bağlı olan Avrupa Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi konuyla ilgili çalışmalarını tavsiye kararları ve sonuç

bildirgeleriyle sürdürmektedir. Bu sebeple bu kararları ve sonuç bildirgelerini incelemek faydalı olacaktır.

2.3.1. Avrupa Dağları için Yeni Bir Siyasi Proje: Terk Edilen Dağlık Alanları Kaynağa Dönüştürmek (2002 yılı Uluslararası Dağlar Yılı 136 Nolu Karar)

“Uluslararası Dağ Yılı” vesilesiyle Avrupa’nın yerel ve bölgesel otoriteleri, Avrupa’da dağlık bölgelerde yaşayan yerleşiklere daha kaliteli bir yaşam sağlamak ve dağlık bölgelerin sürdürülebilir gelişimini devam ettirmek adına Avrupa’nın dağlık bölgelerinin geleceği hakkında Kongre düzenlemişlerdir. Kongrede alınan kararlara göre;

Avrupa Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi (CLRAE) tarafından onaylanan dağlık bölgeler üzerindeki Avrupa sözleşmesinin(Avrupa Dağlık Bölgeler Şartı Taslağı), Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulu tarafından henüz onaylanmadığı belirtilmiştir. Öte yandan, Avrupa’nın dağlarında sürdürülebilir kalkınmanın sağlanabilmesi için ortak bir yön çizilmesi konusu, dağdaki yerel yetkililer tarafından henüz netlik kazanmadığı ifade edilmiştir. Kongre; ekonomik, sosyal ve çevresel olarak dağlık alanlar üzerinde bazı çalışmalar yapmaktadır. Bu sebeple Kongre tarafından dağlık alanların yönetimi konusunda bazı ilkelerin hazırlanması ve uygulamaya konulmasının ulaşılmak istenilen amaçlardan biri olduğu belirtilmiştir. “Uluslararası Dağ Yılı” süresi boyunca Kongrenin bu amacına ulaşmak için çaba göstereceği vurgulanarak şu hususların altı çizilmiştir; Avrupa, dağlık alanlarda yaşayan birçok insanı ve onların çalıştığı kurumları yerinden etmeyi göze alamaz. Avrupa’nın dağları, doğal kaynakların kullanılması için yeni metotlar yaratarak insan kapasitesini ve çevresel gelişmeleri birleştirip ortak bir çatı oluşturmalıdır. Burada asıl önemli olan, yenilikçi ve teknolojik bir yön doğrultusunda üretim sistemleri yaratarak, girişimci kapasitenin gelişmesine katkıda bulunmaktır.¹³⁴

¹³⁴ European Council Congress of Local Regional Authorities, **Resolution 136 (2002) on the International Year of Mountains - A new political project for Europe's mountains: Turning Disinherited Mountain Areas into a Resource**, <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=822113&Site=COE&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=CACC9A&BackColorLogged=EFEA9> (Resolution 136), (11.03.2013), s.1

Sürdürülebilir kalkınma üzerindeki politika eksikliği, burada yaşayan sakinlerin ekolojik ve sosyal dengesizlik sebebiyle bölgeyi terk etmesine sebep olmaktadır. Dağlık alanların terk edilmesi, su kaynakları ve doğal afetlerin yanı sıra, buradaki ovalarda yaşayan topluluklar açısından da olumsuz bir durum teşkil etmektedir. Gelecek nesillerin yararı için dağlık kaynakların güvenliği, Avrupa Konseyindeki 44¹³⁵ üye devletin tüm yerel ve bölgesel otoriteleri tarafından desteklenmektedir. 2004'teki Avrupa bütünleşmesinin yeni aşaması içinde yer alan dağların doğasının yasal olarak tanınması stratejik bir hedef olarak görülüp, Avrupa'nın geleceği konusunda hükümetlerin fikirleri temel alınabilir.¹³⁶

Diğer eksiklikler ve yapılması gerekenler ise şu şekilde vurgulanmıştır; Dağlar, bütün kıta bazında bir bütünleşme faktörü olarak kabul edilmelidir. Dağların özel niteliği göz önüne alındığında, dağlık alanlardaki üretimi ve sosyal durumları etkileyen ekonomik ve yapısal dezavantajları azaltmak için Avrupa mevzuatına mutlaka ihtiyaç vardır. Bu amaçlar yasal, sosyal ve ekonomik tanınma ile birleşecektir. Dağlık bölgelerdeki hizmet koşullarını ve yaşam kalitesini geliştirebilmek adına Avrupa mevzuatı oluşturulacaktır. Yerel ve bölgesel toplulukların seferber edilerek, Alplerin korunması adına CLRAE Sözleşmesi'nin uygulamaya konulması için baskıcı bir politika izlenmesi gerekmektedir. Doğu ve Batı Avrupa'nın farklı ülkelerindeki dağlık alanlar arasında ortak projelerinin başlatılması olasılıkları üzerine, dağlık alanların bölgesel ve yerel otoritelerine dikkat çekerek, bu projelere destek vermek amaçlanmaktadır. Yeni kurum ve ağlar oluşturarak, kaynakları paylaştıran bölgeler ve devletler arasında yeni bir işbirliği kurmak gereklidir. Gelişme ve koruma arasında bir denge sağlanması için etkin sektörler arasında işbirliği kurulmalıdır.¹³⁷

Dikkat edilirse 2004'te imzalanması planlanmış olan Avrupa Dağlık Bölgeler Şartı taslak metni, 2002 yılında çıkarılan 136 Nolu Kararda, Avrupa Konseyi Bakanlar Kurulu tarafından onaylanmadığı özellikle belirtilmiştir. Sınır aşan Avrupa dağları için ortak karar alma ve hareket etme anlayışının olmaması yerel yetkililerin bu konuda girişimde bulunmamalarına bağlanmıştır. Zaten ileride de göreceğimiz gibi alınan birçok karar ve toplantı çıktılarında ortak hareket etme vurgusu

¹³⁵ Güncel olarak Avrupa Konseyinin 47 üyesi bulunmaktadır.
<http://www.coe.int/en/web/portal/country-profiles>, (18.03.2014)

¹³⁶ European Council Congress of Local Regional Authorities, Resolution 136, s.1

¹³⁷ European Council, Resolution 136, s.1

yapılmaktadır. Yine bu kararda da ortak bir çatı oluşturma anlayışı tekrar tekrar vurgulanmış ve Avrupa Dağlık Bölgeler Şartı Taslağı'nın devamının sağlanması için harekete geçilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Alınan kararlarda Avrupa kıtasının bir bütün olarak kabul edilmesi oldukça önemlidir. Dağlık alanlarla ilgili her bir sorun birden fazla ülkeyi ilgilendirmekte ve bu nedenle bütünleşme sağlama olgusu bu kararlarda öncelikle vurgulanmaktadır.

2.3.2. Avrupa Taşımacılık Politikası ve Küreselleşme Sorunu Dağlık Alanların Sürdürülebilir Gelişimi Konferansı 2003 Yılı Sonuç Deklarasyonu

Dağlık belediyeleri, dağlık alanları, parlamento ve kurumları konu alan “Dağlık Alanların Sürdürülebilir Kalkınması, Avrupa Taşımacılık Politikası ve Küreselleşme Sorunu” konulu konferansın katılımcıları 16 ve 17 Haziran 2003'te İtalya'nın Cavalese kentinde toplanmıştır. Konferansı Avrupa Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi düzenlemiştir. Buna göre;

Konferansın, uzun yıllar boyunca dağlık alanlara yardımcı olan ve onların sürdürülebilir kalkınmadan yararlanmasına olanak sağlayan, böylelikle dağlık alanların sosyal ve ekonomik kalkınma ve korunmasını, ayrıca onların kültürel, doğal ve peyzaj mirasının korunmasını ve gelişimini güvence altına alan Avrupa Konseyi'nin çalışmalarından biri olduğu ifade edilmiştir. Avrupa Dağlık Bölgeler Şartı hazırlıkları, Avrupa Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi'nde 1995'te yapılan çalışmalar sonucunda, Parlamenter Meclisinden güçlü bir destek olarak Kongre tarafından kabul edilmiş ve Parlamenter Meclisi tarafından onaylanmıştır. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi takdirine sunulan Dağlık Alanlar Avrupa Şartı'nı pekiştirmek amacıyla Avrupa Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi (CLRAE) tarafından da bazı fırsatlar yaratılmıştır. Dağlık alanların nüfusu için gerekli olan sosyal ve ekonomik koşulları sağlama yükümlülüğünün tekrar edilmesinin yanı sıra, dağlık alanların bazı belirgin özellikleri ve onların Avrupa kıtasındaki birleşik ve dengeli gelişimlerinde oynadığı rollerin dikkate alındığı belirtilmiştir. Buna ek olarak, orman kaynaklarının ve dağlık alanların sürdürülebilir yönetimi, kıta

genelinde iklim değışikliği de dikkate alındığında ciddi bir öneme sahiptir.¹³⁸ Dikkat edilirse burada da Avrupa Dağlık Bölgeler Şartı Taslağı hazırlık sürecinde ciddi anlamda desteklenmiş ancak daha sonra somut adımlar atılamamıştır.

İklim değışikliğinin dağlık alanlar üzerindeki etkileri daha çok fiziksel süreçlerle ortaya çıkmaktadır. Buzul erimeleri, daimi kar seviyesi değışimleri, akarsu rejimlerinde olası değışimler vb. buna örnek gösterilebilir. Fakat dağlık alanların gelişimini yöneten asıl süreç insan tercihidir. Yaptıklarıyla ve yapmadıklarıyla insan faktörü belki de dağlık alanların değışmesine sebep olan en etkili faktördür. Çünkü dağlık alanlardaki doğal kaynakların kullanımı sırasında yaşanan tahrip de bu kaynakların gelecek nesillere ulaşmasında büyük bir tehdit unsuru haline gelmektedir. Örneğin; aynı akarsu üzerine yapılan onlarca HES (Hidro-elektrik Santraller) nedeniyle hem dağlık alanlardaki orman arazisi, hem de bu alanlardaki flora ve fauna zarar görmektedir. Dolayısıyla ormanlarımızın da içinde yer aldığı ekosistem ve biyolojik çeşitlilik için önemli olan dağlık alanlara özel etkin ve uygulanabilir politika üretilmesi için ortak hareket edilmeli ve sorumluluklar paylaşılmalıdır.

Konferansta, sürdürülebilir taşıma politikaları ve transit trafik problemlerine, çevreyi tehdit etmemesi için özellikle önem verilmesi gerektiği belirtilmiştir. Ulaştırma konuları da dâhil olmak üzere dağlık alanlar üzerindeki tüm politikalar, öncelikli olarak yerel yönetimler seviyesinde bulunup, yeterlilik ilkesi çerçevesinde farklı otoriteler arasındaki işbirliğini sağlayacak şekilde olabilmektedir. Bu bağlamda, “comunità montane (dağ toplulukları)” gibi bölgesel birimlerin, yerel yönetimler için göz ardı edilmemesi gereken bir model sağladıkları ifade edilmiştir. Dağların; sadece doğal alanlar, turistik alanlar ve kentsel bölgeler için bir yurt alanı olarak değil, ayrıca istihdam ve yüksek kaliteli kamu hizmetleri ile çevrili yaşam alanları olarak kabul edilmesi gerektiği belirtilmiştir. Avrupa toplumunun; su, yüksek kaliteli çevre, kaliteli ürün ve yeri doldurulamaz bir manzara gibi kaynakları bize sağladığı için dağlık alanları ödüllendirmesi gerektiği vurgulanmıştır. Bunun için de,

¹³⁸ European Council Congress of Local Regional Authorities, , “**16-17 June Final Declaration**”, <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=882853&Site=COE&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=CACC9A&BackColorLogged=EFEA9C>, (Transit Policy), (03.03.2013), s.1

dağlık alanlarda çevre koruyucu politikalara binaen çiftçilerin öneminin de dikkatten kaçmaması gereken bir husus olduğunun altı çizilmiştir.¹³⁹

Dağlık alanlardaki Avrupa politikalarının ayarlanması konusunda bazı Avrupa otoritelerinin katkılarının yanı sıra, 1996 yılında Birleşmiş Milletler tarafından başlatılan dağlık bölgelerde sürdürülebilir kalkınma konusunda Avrupa Hükümetler Arası Danışma Organı gibi bazı Avrupa kurumlarının çalışmaları olmuştur:

Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi; dağlık alanlar için hükümetler arası iletişimin sürdürülmesine olan teşvikini devam ettirmek, Milli Parlamento ve diğer Avrupa parlamenter meclislerinin içerisinde Avrupa Konseyi'nin dağlık alanlar konusundaki çalışma ve önerilerinin ayrıntılarını geçirmek görevini üstlenmektedir. Avrupa Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi tarafından hazırlanan Avrupa Dağlık Bölgeler Şartı desteği çerçevesinde Avrupa Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi; Avrupa'daki dağlık alanların problemlerini ele alarak çalışmalarını sürdürme yetkisini yürütmektedir. AB ve Avrupa Konseyine üye devlet hükümetleri ise; dağlık alanların belirgin özelliklerini ve önemli katkılarını tanımlamak ve dağların sürdürülebilir gelişimi için Avrupa politikalarını uygulama görevlerine sahiptir. Bunlar; sosyal ve ekonomik uyuma eklenen ve dağlık bölgelerde kamu hizmetlerinin sürdürülmesi ve kuvvetlendirilmesini sağlayan "toprak bütünlüğü"nün sağlanmasına ve Avrupa Konseyi'nin sürdürdüğü "Avrupa Dağlık Şartı Taslağı"nın temel esaslarına bağlıdır. Yine bu görevler, Kyoto Protokolüne tam üyelik ve onay için gerekli olan bilgiye, Avrupa'nın dağlık bölgelerinin kültür, kimlik, sosyal uyum açılarından desteklenmesi için farklı seviyelerdeki eğitim kurumlarına, elektronik medya ve diğer medya organlarının rollerini incelemesine bağlıdır. Bu roller; uygun ve ayrımcı olmayan altyapıyı sağlamak, dağ konuları üzerindeki ağ iletişimini teşvik etmek ve dağlık alanlardaki yenilikleri, ekonomi bilgileri ve eğitimleri geliştirmek için internet kullanımını desteklemektir.¹⁴⁰

¹³⁹ European Council, Transit Policy s. 1.

¹⁴⁰ European Council, Transit Policy s.1.

2.3.3. Dağlık Alanlarda Sürdürülebilir Kalkınma ve Karpat Dağları Tecrübesi 26-28 Ekim 2010 Tarihli 315 Nolu Kararı

Avrupa Konseyi, 26-28 Ekim 2010 Tarihli 315 Sayılı “Dağlık Bölgelerde Sürdürülebilir Kalkınma Ve Karpat Dağları Tecrübesi” Kararında konuyla ilgili esaslar, tavsiyeler ve sonuç bölümleri oluşmaktadır. Buna göre;

Kararda, Avrupa’nın çeşitli dağlık bölgelerinin birçok avantaj sağladığı belirtilmekte fakat buna rağmen, belirli zorluklarla karşılaşılması nedeniyle bu alanlara özel politikalara ihtiyaç duyulduğu ifade edilmektedir. Aynı zamanda Konsey, kendi hemşerisinin ihtiyacının da subsidiyarite ilkesiyle uyumlu olarak etkili özerk yerel yönetim ile sağlanacağını vurgulamaktadır. Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi Avrupa politikalarında doğal, ekonomik ve yapısal sorunların dikkate alınması gerektiğini belirtmiş ve bu çerçevede Kongrenin, kendi çeşitliliğine ilişkin bütün dağ kitlelerine yönelik bütünleşik bir Avrupa politikası oluşturabilmesi için Bölgeler Komitesinin görüşmelerini desteklediğini dile getirmiştir. Bu politikaların ise yerel ve bölgesel otoritelere, dağlık alanların sürdürülebilir kalkınması konusunda çeşitli katkılar sağlaması ve önemli rol tanınması gerektiği, kararın üçüncü maddesinde belirtilmiştir. Nitekim Avrupa’daki dağlık bölgelerin çoğunluğu, kırsal ve kentsel bölgelerdeki elverişli yaşam koşullarının bu bölgelere sağlanabilmesi için, dağlarda yaşama ve çalışma haklarının da göz önünde bulundurulmasının gerektiği, dağlık bölgelerin nüfusunun garantisinin verildiği ve bütüncül bir kalkınma politikasına ihtiyaç duyan zor doğa şartlarına sahip periferideki bölgeler olduğu ifade edilmektedir. İhtiyaç duyulan bu politikalar temel hizmetlere erişim ve istihdam sağlamanın yanı sıra demografik değişikliklerin yarattığı zorlukları karşılamak için sosyal uyum gerektiren politikalardır. Ayrıca bu politikalar, Avrupa dağlarının olağanüstü bir kültür ve dil mirası oluşturması bakımından, hem sosyal ve kültürel kimliklere/geleneklere saygı duyulması ve onların korunması açısından hem de gelişimini savunması ve desteklemesi yönüyle önemlidir. Dahası, çoğu dağ sırası sınır bölgelerinde yer aldığı için Kongre bu politikaların etkili ve uyumlu olması için, tüm dağ kitlesine uygulanması gerektiğini düşünmektedir.¹⁴¹ Gerçekten de, her dağ kitlesi bir makro bölge olarak görülmelidir.

¹⁴¹ European Council, “Sustainable development of mountain Regions and the Experience of the Carpathian Mountains, 26-28 October 2010, Resolution 315”, **Congress of Local Regional**

Dağ politikaları sınırın her iki tarafına da uyumlu ve sınır ötesi ve bölgeler arası işbirliğini destekleyecek bir şekilde uygulanmalıdır.

Kongre, Bölgesel Demokrasi için Çerçeve Başvurusu ve Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartı'nda (ETS No. 122) ifade edildiği gibi subsidiyarite (hizmette yerelliğin önceliği) ilkesine tam uyum sağlanmasını belirtmekte ve dağlık bölgelerin sorunlarına, vatandaşlarına ve bölgelere en yakın otoritelere öncelikle güvenilmesi gereken herhangi bir dağ politikası oluşturulması kanaatindedir. Ayrıca bu politikanın, makamlar arasındaki işbirliğini teşvik etmek ve aldıkları tüm girişimleri desteklemek için uygun olduğu ifade edilmektedir. Öte yandan, iyi bir bölgesel yönetimin uygulanması, dağlık bölgelerdeki ekonomik, sosyal ve çevresel sorunlara etkili çözümler sunabilir. Bu çözümler, söz konusu halkın hayatlarını etkileyen politikaların uygulanmasında ve karar verme sürecinde yurttaş katılımını, daha fazla şeffaflığı ve sorumluluğu teşvik etmelidir. Bölgesel yönetimlerin kamu yetkilileri ve vatandaşlar arasındaki güveni pekiştirmeleri gerektiği ise bir diğer husustur.¹⁴²

Kongre, dağlık bölgelerin rekabet gücünü ve çekiciliğini artırmak için bölgesel planlama programlarını dikkate alarak, dağlık bölgelere özel sürdürülebilir kalkınma politikaları hazırlanmasında yerel ve bölgesel yönetimlerin temel rolünü vurgulamakta ve bir takım zorluklarla karşılaştığını belirtmektedir. Dağlık bölgelerin karşılaştığı bu zorluklara bir örnek olarak, yedi ülkeyi (Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya, Romanya, Sırbistan, Slovak Cumhuriyeti ve Ukrayna) kapsayan Karpat Dağları gösterilmiştir. Olağanüstü doğal ve kültürel zenginliğe sahip olan ve yaklaşık 17 milyon insanı barındıran Karpat Dağları, nüfus azalması, işsizlik, kirlilik, sel ve toprak/çamur kaymaları gibi önemli çevresel ve sosyo-ekonomik sorunlarla karşı karşıya olduğu Kongrenin önemle vurguladığı bir diğer konudur. Bu amaçla Kongre, 08-09 Eylül 2010 tarihinde Ukrayna'nın Uzhgorod şehrinde düzenlenen “ Karpatlar Ve Diğer Avrupa Dağ Bölgelerinin Sürdürülebilir Kalkınması” uluslararası konferansının nihai beyanını göz önünde bulundurmaktadır. Ayrıca Kongre, Karpatlar'ın Sürdürülebilir Kalkınması ve Korunması Çerçeve Sözleşmesinin (Karpatlar Sözleşmesi) bölgenin geleceği için önemli bir temel

Authorities, <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1696653&Site=COE&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=CACC9A&BackColorLogged=EFEA9C>, (Carpathian Mountains), (27.01.2013).

¹⁴² European Council, Carpathian Mountains

oluşturduğu düşüncesindedir. Özellikle bölgedeki yerel ve bölgesel yetkililerin, işbirliğinin pekiştirilmesinde ve bunların somut olarak uygulanmasında önemli bir rol üstlendikleri önemle vurgulanmıştır.

Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi, Karpat Dağlarındaki yerel ve bölgesel yetkililerinden özellikle şu hususları talep etmektedir¹⁴³:

a) Subsidiyarite ilkesine bağlı, idari ve coğrafik sınırları aşan bölgenin gelecekteki ortak bir vizyon sahibi olması hedeflenerek iyi bir bölgesel yönetim uygulanması.

b) Dağların doğal kaynaklarının kullanımı, korunması ve bölgesel planlaması ile ilgili olarak, özellikle, karar verme sürecinde yerel nüfusun katılımının teşvik edilmesi.

c) Ekolojik denge ve dağlık alanların sürdürülebilir kalkınması tek başına mümkün olmadığından sınır ötesi ve bölgeler arası işbirliğine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu anlamda Bölgesel yetkililerin de bu alandaki deneyimlerden ve tecrübelerden faydalanabilmeleri için sınır ötesi işbirliğini tercih etmesi.

d) Özellikle gençler göz önünde bulundurularak göç sorunlarına karşılık bu seyrek nüfuslu bölgelerde sosyal dışlanma ile mücadele için spesifik politikalar uygulanması.

e) Sürdürülebilir turizm ve yenilenebilir enerji kaynakları gibi dağlık bölgelerde bulunan doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı sağlanan faaliyetlerin geliştirilmesinde yatırım ve teşvik olsa da istihdamı artırılması ve ekonomiyi canlandırılması.

f) İdari, eğitim, sağlık ve sosyal hizmetler dâhil olmak üzere yerel hizmetleri sürdürmek için bilgi ve iletişim hizmetlerinin potansiyelinden tam anlamıyla yararlanılması

Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi, Karpat Dağlarının yerel ve bölgesel yönetimlerine çağrısında ise şu hususları vurgulamaktadır;¹⁴⁴

¹⁴³ European Council, Carpathian Mountains

a) “Karpas Bölgesinin” çalışmalarına aktif olarak girişmek ve Karpas bölgelerinin yerel özerk yönetim yetkililerinin resmi ve gayri resmi ağılarının oluşturulması yoluyla sınır ötesi ve bölgeler arası işbirliğini güçlendirmek

b) Sözleşme hükümlerinin ve projelerin uygulanması ile alakalı olarak engelleyici önlemler almak ve Karpas Sözleşmesi çerçevesinde Karpas bölgesi için bir strateji hazırlanmasını desteklemek

Son olarak, Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi, bir Avrupa dağ politikasına yönelik girişimine devam etmek için Avrupa Birliği Bölgeler Komitesinden, Avrupa Birliği ve onun sınırları içinde kalan Karpas bölgeleri arasındaki işbirliğinin desteklenmesini istemektedir.¹⁴⁵

2.3.4. Avrupa Dağlık Bölgeleri Sürdürülebilir Gelişimi İçin Avrupa Üye Devletleri Konseyi Uzhgorod (Ukrayna) 8- 10 Eylül 2010 Sonuç Bildirisi

8-10 Eylül 2010 tarihinde Uzhgorod şehrinde Ukrayna Başkanı ve Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yönetimlerin himayesi altında ve Uluslararası bir konferans düzenlenmiştir. “Karpaslar ve Diğer Avrupa Dağlık Bölgelerinin Sürdürülebilir Gelişimi” adı verilen konferansın katılımcıları birtakım kararlar¹⁴⁶ almışlardır. Kararın tam metni ekte sunulmakla birlikte özetle anlatılmak istenen aşağıda belirtilmiştir;

Avrupa sınırlarının %35’ini dağlık bölgelerin kaplamakta ve bu bölgelerin nüfusunun %25’inde Avrupa Konseyi üye devletleri ikamet etmektedir. Bu sebeple Avrupa’nın devlet ve yerel otoritelerinin ve uluslararası kuruluşların konuyu ciddi bir şekilde ele aldığı belirtilmiştir. Yine bu sınırların, küresel İklim dengesinin korunmasını sağlayan doğal kaynaklara, biyoçeşitliliğe ve güçlü rekreasyonel potansiyele sahip olduklarının, bu nedenle de özel bir rol üstlendiklerinin altı çizilmiştir. Buna bağlı olarak Avrupa nüfusunun yarısının da dağlık bölgelerde

¹⁴⁴ European Council, Carpathian Mountains

¹⁴⁵ European Council, Carpathian Mountains

¹⁴⁶ Congress of Local Regional Authorities, “Council of Europe Member States for the Sustainable Development of European Mountain Regions”, **Final Declaration**, Uzhgorod, 8- 10 September 2010, <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1671117&Site=COE&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=CACC9A&BackColorLogged=EFEA9C>, (Uzhgorod), (29.01.2013).

meydana gelen ekolojik durum değişikliklerine bağımlı olduğunun farkına varılmıştır. Genel kural olarak, dağlık bōlgeler karmaşık doğal şartları olan bōlgelerin şevresinde yer almakta ve bu yūzden de dağlık bōlgelerin ekonomik kalkınma planlarının gerisinde kaldığı gōr÷lmektedir.¹⁴⁷

Beraberce ortak yūr÷t÷lecek olan bir dizi başlıca amaçlar doğrultusunda uluslararası ilişkileri ve h÷k÷metler arası işbirliğini g÷çlendirme ve d÷zenleme kararı verilmiştir. Buna gōre; ulusal, yerel ve bōlgesel d÷zeyde Avrupa Konseyi üye devletlerinin yasama işlemlerinde AB ekolojik standartlarının uygulanması; Karpatya ve Alplerin korunması ve sūrd÷r÷lebilir gelişmesi için yapılan çerçeve sōzleřmeler ve diğer uluslararası anlaşmalar gereğince dağlık bōlgelerin kalkınması hakkında hazırlanan uluslararası ve devlet programlarının planlanması ve uygulanması; Avrupa kıtasının sūrd÷r÷lebilir kalkınması için yol gōsterici ilkelerin (GPSSDEC-CEMAT) ve dağlık bōlgelerin gelişiminin her seviyesinde sūrd÷r÷lebilir kalkınmanın üç “E”sinin (ekolojik, ekonomik ve etnik k÷lt÷rel) uygulanması; dağlık bōlgeler sūrd÷r÷lebilir kalkınma politikası gerçekleştirilmesinin ve şartın belirlenmesi, uluslararası ve ulusal yasama işlemlerine ve programlarına h÷k÷m koyulması; Sınır ötesi işbirliği ve kalkınma için gerçek kurumsal ve finansal destek sağlanması; yerel girişimlerin ve dağlık alanların ekonomik kalkınması konusundaki planların desteklenmesinde esnek politika uygulanması; gerek dağlık bōlgelerde yaşayanlar bakımından gerekse kaynak potansiyelinin mantıklı kullanımı bakımından bōlgelerin çıkarları ve özellikleri açısından bu bōlgelere dikkat gōsterilmesi dağlık bōlgelerin ulusal ve k÷lt÷rel potansiyellerinin, ulusal ve uluslararası değerlerinin tanınması gerektiği ifade edilmiştir.¹⁴⁸

¹⁴⁷ Congress of Local Regional Authorities, Uzhgorod.

¹⁴⁸ Congress of Local Regional Authorities, Uzhgorod.

ÜÇÜNCÜBÖLÜM

TÜRKİYE VE DAĞLIK ALAN YÖNETİMİ

3.1. TÜRKİYE’DE DAĞLIK ALANLAR

FAO’nun yapmış olduğu çalışmalar sonucunda Türkiye’de bulunan dağlık alanlar, bu alanların sosyal ve ekonomi yapısı, ekolojik, iklimsel ve peyzaj çeşitliliği, bu alanların karşılaştıkları birtakım doğal sorunlar ve bu alanda Türkiye’deki ilerlemeler ve gelişmeler hakkında aşağıdaki bilgiler elde edilmiştir;¹⁴⁹

Jeolojik oluşum açısından, dağlar üç tiptir; bunlar orojenik, tektonik ve volkanik olarak Türkiye’de dağların çoğunluğunu temsil eder. Türkiye toprakları dağlık bölgelerde 1500 metre üzerinde yüksekliği olan baskın Alp-Himalaya orojenik kuşağı içinde yer almaktadır. Dağlar ülke topraklarının neredeyse üçte ikisi temsil eder.

Ülkenin ortalama yüksekliği 1032 metredir. Kuzeyde Karadeniz’in yanı sıra güneyde Akdeniz sahillerine iki büyük paralel dağ vardır. Buna ek olarak, batı, orta, doğu ve güney doğu Anadolu’da önemli dağ bölgeleri vardır. Türkiye’de 3000 metre üzerinde 219, 4000 metre üzerinde üç ve 5000 metrenin üzerinde sadece bir zirve vardır. Türkiye’deki çoğu dağlık bölge birçok durumda tarım alanları ile karışık, ağırlıklı olarak ormanları ve Alpin Çayırıları temsil eder. Buna göre, bu düzensiz topografik yapılar ekolojik, iklimsel, peyzaj ve biyolojik açıdan büyük çeşitlilik oluşturur. Dağlık bölgelerde ormanlar; bu bölgelerde yaşayan insanlar için istihdam olanaklarının yaratılması, tarım, su kaynakları, turizm ve ahşap esaslı sanayi gibi ilgili sektörlerin doğru büyümesi üzerinde önemli bir işleve sahiptir. Türkiye’nin dağlık alanları, erozyon, sel, toprak kayması, çığ ve etki alanı artan genel tehlikeler gibi bir dizi engellerle karşı karşıyadır. Bu tip sorunlar ile dağ ve yaylalarda tahribat ve varlık kaybı yaşanmaktadır. Buna ek olarak, dağ insanların yaşam standartları ulusal ortalamanın altındadır. Dağ ve yayla alanları genellikle alçak bölgelere kıyasla altyapı, sosyal, eğitimsel ve sağlık hizmetlerinin sağlanması açısından ikinci plana atılmıştır. Bu nedenle, yakın gelecekte doğal kaynakların yönetimini iyileştirmek,

¹⁴⁹ FAO, **Progress Made on Sustainable Mountain Management in Turkey**, <http://www.fao.org/forestry/18491-0837d2fa2485fed48fef42843053ebf80.pdf> (FAO Report for Turkey) (11.03.2013).

sürdürülebilir dağ kalkınma yaklaşımlarını tanıtmak, dağ insanların geçimini sağlamak için etkin önlemlere ihtiyaç vardır.

Türkiye, Dünya’da Uluslararası Dağlar Yılı (IYM 2002) için ulusal bir komite kuran 78 ülkeden biridir. Faal olarak Dağ Yönetimi Planlaması Bolu Çalıştayı ve Türk Dağları Sempozyumu olmak üzere iki aşamalı organizasyon ve Tv ve Radyo röportajları yapılmıştır. Konuyla ilgili materyalleri ve yayınları yayma gibi bir dizi etkinlikler/eylemleri hazırlama ve uygulama bu yılın hedefleri olarak gösterilmiştir. Bu faaliyetler sayesinde, dağ yönetimi konuları ve dağların durumu baştan sona her düzeyde tartışılmıştır.

Takip eden yıllarda, Türkiye’de sürdürülebilir dağ üzerine yapılan ilerlemeler ve gelişmelerle ilgili tartışmalar şunlardır:

- Dağ ile ilgili konular daha fazla ilgilenilsin ve geliştirilsin diye ülke çapında, ulusal ve yerel düzeyde gündeme gelerek Uluslararası Dağlar Yılı 2002 yılında gerçekleşmiştir.
- Uluslararası deneyimleri ve başarıları yoluyla ulusal kapasitesini artırmak ve sürdürülebilir dağ kalkınması üzerinde bütünleşmiş ve disiplinler arası yaklaşımlar uygulamak için Türkiye FAO tarafından başlatılan “Dağ Ortaklığına” 20.10.2004 tarihinde¹⁵⁰ katılmıştır.
- Dünya Bankası kredileri ile Çevre ve Orman Bakanlığı¹⁵¹ tarafından İki kapsamlı Havza Rehabilitasyon Projesi başlatılmıştır. 1993’te Doğu Anadolu Su Havzaları Rehabilitasyon Projesi başlatılmış, 11 ilde(85 mikro havzada) uygulanarak 2001’te tamamlanmıştır.¹⁵² 2005’te başlayan ve Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Orman ve Su İşleri Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’nın yürütmüş olduğu Anadolu Su Havzaları Projesi ise Kızılırmak ve Yeşilirmak havzasında yer alan 6 ilde (Samsun, Amasya, Çorum, Sivas, Kayseri) toplam 28 mikro havzada gerçekleştirilmiş ve başarılı sonuçlar elde

¹⁵⁰Mountain Partnership,

http://www.mountainpartnership.org/members/membersdetail/en/?dyna_fef%5Buid%5D=43367, (16.09.2012).

¹⁵¹ 29 Haziran 2011 tarihinde Orman ve Su İşleri Bakanlığı ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığı olarak değiştirilmiştir.

¹⁵²Orman Genel Müdürlüğü,

<http://web.ogm.gov.tr/birimler/merkez/toprakmuhafaza/Sayfalar/OnemliProjeler.aspx>, (11.03.2013) s.1.

edilmiştir. Her iki projenin amacı da sürdürülebilir doğal kaynak yönetimini ve katılımcı planlama ile doğal kaynaklara baskıyı azaltmaktır.¹⁵³

- Çevre ve Orman Bakanlığı, Türkiye'de uygulanacak bir pilot proje için FAO-Teknik İşbirliği Programı'ndan (TCP) bir mali yardım talep etti. Bu tür projeden beklenen sonuç, esas olarak sürdürülebilir dağ kalkınması ve havza yönetimi için modern bir yaklaşım ile FAO'nun deneyimlerinden yararlanmak ve kapasitelerini geliştirmektir. Bakanlığın isteği, "Dağ Topluluklarında Sosyo-ekonomik Refahın İyileştirilmesi ve Halkın Katılımının Geliştirilmesi: Yunt Dağı Örneği" konulu iki yıllık örnek proje FAO tarafından onaylandı ve 2006 sonlarında tamamlandı. Projenin amacı; Türkiye'nin dağlık alanlarında sürdürülebilir kalkınmanın uygulanabilmesi için Türkiye Hükûmetine yardımcı olmak ve bölgeye özel uygulanabilecek gelir getirici faaliyetlerin oluşturulması yoluyla kırsal dağ insanların geçim kaynaklarını iyileştirmektir. Proje, 2007 yılında Manisa'nın Yunt Dağı bölgesinde uygulamaya konulmuştur. Proje bölgesinde uygulanacak olan pilot faaliyetler dışında, Bu proje yoluyla, Türkiye'de sürdürülebilir dağ yönetimi için ulusal düzeyde uygun stratejilerle ve kurumsal yapılanma gerçekleştirileceği ifade edilmiştir.¹⁵⁴
- AB ve Türk Hükûmeti IPARD programı için öncelikli alanları belirlemeye başlamıştır. Bu kapsamda, Tarım ve Köy Hizmetleri Bakanlığı ile birlikte ilgili kurum ve kuruluşlar Türkiye'de "az gelişmiş bölgeler" için "dağ alanları" ve kriterlerini tanımlamak için ilerleme kaydetmiştir.¹⁵⁵
- Türkiye adına, Çevre ve Orman Bakanlığı, AB tarafından finanse edilen ve Güney Avrupa ve Kuzey Afrika ülkelerinden gelen 12 bölgesel ortağı ile birlikte "Akdeniz Dağları (MEDITERRITAGE) doğal ve kültürel mirasının ekonomik volarizasyonu" olarak adlandırılan proje için üçüncü bir ülke ortağı olarak yer almıştır. Proje 2006'da başlamış ve iki yıl sürmüştür. Projenin amacı; Akdeniz dağları doğal ve kültürel mirasının ekonomik valorizasyonu yoluyla dağlık alanların kalkınması için yeni bir metot geliştirmek ve

¹⁵³ T.C: Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, <http://www.tarim.gov.tr/tr/tarimsal-destekler/item/846-anadolu-su-havzaları-rehabilitasyon-projesi.html>, (11.03.2013), s.1.

¹⁵⁴ FAO Report for Turkey.

¹⁵⁵ FAO, **Progress Made on Sustainable Mountain Management in Turkey**, <http://www.fao.org/forestry/18491-0837d2fa2485fed48fef42843053ebf80.pdf>, (11.03.2013).

yenilikçi yaklaşımlar tespit etmek için olası işbirliği sağlamak. Bölgede yaygın problemler için uygun çözümler bulmak, uzmanlar arasında tecrübe alışverişi sağlamak amacıyla bir dizi alt proje gerçekleştirilmiştir.¹⁵⁶

3.2. TÜRKİYE’DE DAĞLIK ALAN YÖNETİMİ VE POLİTİKA ARAÇLARI

Orman ve Su İşleri Bakanlığına Teşkilatlanma

Türkiye’de dağlık alanlar ve bu alanlarda yaşayan halk için doğrudan faaliyet gösteren tek resmi kurum olarak Orman ve Su İşleri Bakanlığı’nı kabul etsek de aslında dağlık alanların sürdürülebilir kalkınmasına yönelik faaliyetler, ilgili bakanlıklar arasında paylaştırılmıştır.

Orman ve Su İşleri Bakanlığı Orman Genel Müdürlüğü Toprak Muhafaza ve Havza Islahı Dairesi Başkanlığı’na bağlı Dağlık Alan Yönetimi Şube Müdürlüğü sorumluluğundadır. Müdürlük daha çok çığ, sel ve heyelan konularını çalışmakta ise de 17-20 Eylül 2013 tarihinde Erzurum’da gerçekleştirilen 4. Küresel Dağ Ortaklığı organizasyonu üstlenmiş ve 2014-2017 yılları arasında görev yapacak olan Yönlendirme Komitesi seçiminde Türkiye Avrupa temsilcisi olarak Yönlendirme Komitesine seçilmiştir.

Dağlık Alan Yönetimi Şube Müdürlüğü, son olarak 21-22 Temmuz 2014 tarihinde Bolu’da düzenlenen toplantıda Dağlık Alan Çalışma Alt gurubu olarak dağlık alanlarla ilgili tespit ve önerileri belirlemiştir. Ulusal ve Uluslararası Kriterlere uygun olarak dağlık alan tanımı yapılması, dağlık Alanlara yönelik faaliyet gösteren STK’lar Kamu kurumları ve üniversitelere kurumsal, yönetsel ve proje uygulama envanterlerinin güncellenmesi, dağlık alan yönetimi ile ilgili mevzuat değerlendirilmesi, dağlık alan yönetimi ile ilgili birimlerin görev ve yetkilerinin revize edilmesi, ulusal Kırsal Kalkınma Planı’nda yer alan “Sürdürülebilir Dağ Yönetimi Stratejisinin Hazırlanması” faaliyetinin revize edilerek sonuçlandırılması, dağlık alan potansiyelimizi açıklayıcı bir eğitici ve tanıtıcı bir belge oluşturmak, dağlık alanlarda yaşayan toplulukların ve STK’ların ulusal ve uluslararası

¹⁵⁶ FAO Report for Turkey, s.1.

fırsatlardan faydalanmasına yönelik eğitim ve bilinçlendirme toplantıları düzenlemek alınan kararlardan sadece bir kaçıdır.

Bahsi geçen toplantıda alınan kararlardan biri “dağlık alan yönetimi ile ilgili birimlerin görev ve yetkilerinin revize edilmesi”dir. Çünkü Dağlık Alan Yönetimi Şube Müdürlüğünün Görev tanımında doğrudan dağlık alanlar ifadesi bulunmamaktadır;

- Çığ, sel ve heyelan kontrol çalışmalarına ait gerekli plan ve projelerin yapılması ve tekniğine uygun olarak uygulanmasını sağlamak,
- Kurumlarca hazırlanan doğal afetlerle ilgili risk haritalarına göre yıllık çalışma programlarını revize etmek,
- Yıllık program ve ödenek dağılım çizelgelerinin hazırlanması, uygulanması ve takibinin yapılması ile ilgili iş ve işlemleri yürütmek,
- Sel, çığ ve heyelan kontrolü çalışmaları ile ilgili ilke, prensip ve uygulama standartlarını belirlemek,
- Daire Başkanlığınca verilecek benzeri görevleri yapmak olarak belirtilmiştir.

Görüldüğü üzere görevler arasında doğrudan dağlık alanlara yönelik ulusal ve uluslararası görevler bulunmamaktadır. Bolu toplantısında bu konu gündeme gelmiş ve bu eksikliğin giderilmesi için ivedilikle görev tanımının revize edilmesi uygun bulunmuştur.

Çölleşme ve Erozyonla Mücadele Genel Müdürlüğü: Toprağın korunması ve tabii kaynakların geliştirilmesi amacıyla; havza bütünlüğü esas alınarak, çölleşme ve erozyonla mücadele, çığ, heyelan ve sel kontrolü ile entegre havza ıslahı plan ve projelerini yapmak, yaptırmak, uygulanmasını izlemek, bu faaliyetlere proje bazında destek sağlamak, bu iş ve işlemlerle ilgili politika ve stratejiler belirlemek, ilgili kurum ve kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyon sağlamak, su havzalarının geliştirilmesine yönelik ulusal ve bölgesel düzeyde planlama yapmak, politika ve stratejiler belirlemek, üniversiteler ve araştırma-geliştirme kuruluşlarıyla birlikte araştırma ve geliştirme faaliyetleri yürütmek, eğitim, yayın ve tanıtım faaliyetlerinde bulunmak,

Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü: 16.01.2004 tarihli 25308 sayılı Çevre Ve Orman Bakanlığı Merkez Teşkilatını Görevleri, Çalışma Esas Ve Usulleri Hakkında Yönetmelik ile Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü'nün görevleri olarak; Millî parklar, tabiat parkları, tabiat anıtları, tabiatı koruma alanları ve yeterli mesire yerlerinin ayrılması, korunması, plânlanması, düzenlenmesi, geliştirilmesi, tanıtılması, yönetilmesi, işletilmesi ve işlettirilmesi ile ilgili işleri yürütmek, Yaban hayatı ve kara av kaynakları ile orman içi su kaynakları, dere, göl, gölet ve sulak alanların ve hassas bölgelerin korunması, geliştirilmesi, kara avcılığının düzenlenmesi, av kaynaklarının işletilmesi ve kontrolü ile ilgili her türlü etüt, envanter, plânlama, projelendirme, uygulama ve izlemeye ilişkin iş ve işlemleri yapmak ve yaptırmak, bu hizmetlerle ilgili tesisleri kurmak ve kurdurmak, Uluslararası sözleşme ile koruma altına alınan, canlı türleri (flora, fauna) ile alanların korunması konusunda tedbirler almak, ilgili kuruluşlarla işbirliği yapmak şeklinde belirtilmiştir. Esasen aynı görev ve sorumluluklar 6.04.2011 tarihli ve 6223 sayılı Kanunun verdiği yetkiyle Resmi Gazete'nin 27984 nolu sayısında Orman ve Su İşleri Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'de de aynı şekilde belirtilmiştir.¹⁵⁷

Su Yönetimi Genel Müdürlüğü: Su kaynaklarının korunması, iyileştirilmesi ve kullanılmasına ilişkin politikaları belirlemek. Su yönetiminin ulusal ve uluslararası düzeyde koordinasyonunu sağlamak. Su kaynaklarının kıyı suları dahil olmak üzere koruma-kullanma dengesi gözetilerek, sucul çevrenin ekolojik ve kimyasal kalitesinin korunması ve geliştirilmesini sağlamak amacıyla havza bazında nehir havza yönetim planları hazırlamak, hazırlatmak, bütüncül nehir havzaları yönetimi ile ilgili mevzuat çalışmalarını yürütmek. Su kaynaklarının korunması ve yönetimi ile ilgili uluslararası sözleşmeler ve diğer mevzuattan kaynaklanan süreçleri takîp etmek, sınır aşan ve sınır oluşturan sulara ilişkin işleri ilgili kurumlarla işbirliği içinde yürütmek.

Devlet ve Su İşleri Genel Müdürlüğü: Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü, ülkemizdeki bütün su kaynaklarının plânlanması, yönetimi, geliştirilmesi ve işletilmesinden sorumlu, Merkezi Yönetim Bütçesine tabii genel bütçeli yatırımcı bir

¹⁵⁷Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü'nün Görevleri, **Resmi Gazete**,<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/07/20110704M1-2.htm>, (21.07.2014).

kuruluştur. Bir kamu kuruluşu olarak kendine verilen; taşkın koruma, sulu ziraatı yaygınlaştırma, hidroelektrik enerji üretme ve büyük şehirlere içme suyu temini yanı sıra Belediye Teşkilâtı Olan Yerleşim Yerlerine de içme suyu temini gayelerini etkin bir şekilde yerine getirebilmesi bakımından, söz konusu dört maksadın ortak noktası olan baraj çalışmaları konusunda öncelikli faaliyetlerini sürdürmektedir.¹⁵⁸

Orman Genel Müdürlüğü: Ormanların geliştirilmesini, usulsüz ve kanunsuz müdahalelere, tabii afetlere, yangınlara, muhtelif zararlılara karşı korunmasını ve gerekli kontrolleri sağlamak, Üretim, ağaçlandırma yolları ve yangın şeritleri ile ilgili orman ve orman yolları ağını tespit etmek ve etüd proje çalışmalarını yapmak; Bakanlık Makamınca tespit edilecek usul ve esaslar dahilinde üretim, ağaçlandırma ve yangın sahalarıyla ilgili ve bu sahalara ulaşılmasını sağlayan işleri yaptırmak, aynı şekilde küçük çaptaki yapım, bakım ve onarım işlerini yapmak ve yaptırmak görevleri arasında sayılmıştır.¹⁵⁹

3234 sayılı Orman Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında KHK'nın Değiştirilerek Kabulü hakkında kanunun 11. maddesine göre dağlık alanlarda toprağın korunmasına, su kaynaklarının geliştirilmesine, orman ekosisteminin tesisine ve geliştirilmesine yönelik olarak erozyonla mücadele etmek ve gerekli çalışmalar yapmak müdürlüğün görevleri arasında sayılmıştır.

3.3. DAĞ VE DAĞLIK ALANLARIN MEVZUAT VE PLANLARDAKİ YERİ

Türkiye'deki yasal düzenlemelerde doğrudan dağlık alanlarla bağlantılı yasal bir metin henüz yoktur. Ancak mevzuatta dağlık alanlar yer yer ele alınmıştır. Bu da gösteriyor ki; dağlık alanlarla ilgili düzenleme ihtiyacı görüldüğünde yasal metinlerde uygun düzenlemeler yapılmış ancak dağlık alanlar kendi başına tam anlamıyla mercek altına alınmamıştır. Bu sorun Avrupa'daki ülkeler de aynı şekilde cereyan etmektedir. Bunun en önemli sebebi dağlık alanların tanımının yapılmamasıdır. Dolayısıyla hangi bölgenin dağlık alan olduğu belirli olmadığı sürece sorunun yaşandığı bölge sadece kırsal alan olarak anılacaktır. İleride de

¹⁵⁸ Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü, **DSİ'nin Görevleri**, <http://www2.dsi.gov.tr/kurumsal/gorev.htm>, (21.07.2014).

¹⁵⁹ Orman Genel Müdürlüğü, **OGM'nin Görevleri**, <http://www.ogm.gov.tr/Sayfalar/Kurulusumuz/GenelBilgiler.aspx>, (21.07.2014).

anlatılacağı üzere ülkelerin mevcut tanım eksikliğini gidermesi gelecekteki gelişmelerin de önünü açacaktır. Bu kapsamda aşağıda Türkiye'deki yasal düzenlemelerde dağlık alanlarla bağlantılı düzenlemeler geçmişten günümüze değerlendirmeye alınmıştır.

7.04.1924 Tarihli 442 Sayılı Köy Kanunu:

442 Sayılı Köy Kanunu'na göre dağlık alanlardaki yerleşimler, en yakın köye bağlı olarak kabul edilmektedir. Ayrıca hiçbir köyün alanı sayılmayan bölgeler de idari sınırın dışında kabul edilmektedir. Dolayısıyla 442 Sayılı Köy Kanunu'nda dağlık alanlar sadece ev, tarla, mera kullanımı kapsamında değerlendirilmiştir.

“madde 4: Dağlık ve ormanlık havalide ötede beride dağınık olan evler, tarlalar, meralar parça parça en yakın köye bağlı sayılmakla beraber bunlar sınır haricinde bırakılmalı yalnız her birinin adı sınır kâğıdının altında yazılmalı, iki köy arasında eskiden beri hiçbir köyün malı sayılmayan boş arazi, dağlar, ormanlar, yaylaklar varsa bunlar sınırın dışında bırakılmalı.”¹⁶⁰

13.07.2005 Tarihli 5393 Sayılı Belediye Kanunu:

5393 Sayılı Belediye Kanunu'nda dağ ve dağlık alan ifadelerine hiç yer verilmemiştir. Kanunda; dağlık alanlarla ilişkili olarak orman ve orman köylülerinin haklarının, büyükşehirdeki köylerin mahalleye dönüşmesi ile birlikte devam etmesi hususuna değinilmiştir. Orman köylüsüne tanınan imtiyazlarla ilgili düzenlemeler dışında dağlık alanlarla ilgili ayrıca veya doğrudan bir düzenleme yapılmamıştır. Türkiye'nin büyük bir bölümünün dağlık alan olarak kabul edildiği gerçeği dikkate alındığında 5393 Sayılı Belediye Kanunu'nda dağlık alanlara yer verilmemesi ciddi bir eksiklik olarak kabul edilebilir. Esasen belediyelerin görevlerine tarım ve hayvancılık eklendiği gibi büyükşehir belediyeleri de orman köylülerinin sorumluluğunu üstlenmiştir.

“Ek fıkra: 12/11/2012-6360/16 md. Mevzuatla orman köyleri ve orman köylüsüne tanınan hak, sorumluluk ve imtiyazlar orman köyü iken mahalleye dönüşen yerler için devam eder. Ek cümle: 20/2/2014-6525/28 md. Bu hüküm, belde iken sakinleri orman köylüsüne tanınan hak, sorumluluk ve imtiyazlardan yararlanan mahalleye dönüştürülen beldeler için de geçerlidir. Bir belediyeye katılarak mahalleye dönüşen köy, köy başlısı ve belediyelerce kullanılan mera, yaylak, kışlak gibi yerlerden bu mahalle sakinleri ve varsa diğer hak sahipleri

¹⁶⁰Köy Kanunu, **Resmi Gazete**, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.442.pdf>, (21.07.2014).

25/2/1998 tarihli ve 4342 sayılı Mera Kanunu hükümleri çerçevesinde yararlanmaya devam eder hükmü yer almaktadır.”¹⁶¹

4.03.2005 Tarihli 5302 İl Özel İdaresi Kanunu:

5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu’nun 6. Maddesinde il özel idarelerinin görev ve sorumlulukları sayılmıştır. İl özel idaresi yerel ve müşterek nitelikte olmak şartıyla; belediye sınırları il sınırı olan büyükşehir belediyeleri hariç ilin toprağın korunmasında erozyonun önlenmesine kadar birçok ihtiyacının karşılanmasına ilişkin hizmetleri il sınırları içinde; imar, su, yol, kanalizasyon, çevre, orman köylülerinin desteklenmesi, ağaçlandırma vb. hizmetleri belediye sınırları dışında yapmakla görevli ve yetkilidir. Bu da bize il özel idaresinin belediye sınırları içinde ve dışında olmak üzere ayrı ayrı görevleri olduğunu göstermektedir. Böylelikle dağlık alanların da yer aldığı belediye sınırları dışında kalan bölgeler için tam yetkili birim il özel idaresiyken, büyükşehir belediye sınırlarının il sınırı olarak kabul edilmesiyle birlikte bu sınırlar içerisinde kalan dağlık alanlara götürülecek hizmeti büyükşehir belediyelerinin üstleneceği görülmektedir. Yine Köye Yönelik Hizmetler Hakkındaki kanun ile birlikte, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü’nün kaldırılması sonucunda köye ve köylüye yönelik hizmetleri yerine getiren birim il özel idareleri olarak kabul edilmiştir.

5302 Sayılı İl Özel İdaresi Kanunu’nun 6. Maddesinin a ve b fıkrası aşağıda belirtilmiştir:

“a) Gençlik ve spor sağlık, tarım, sanayi ve ticaret; Belediye sınırları il sınırı olan Büyükşehir Belediyeleri hariç ilin çevre düzeni plânı, bayındırlık ve iskân, toprağın korunması, erozyonun önlenmesi, kültür, sanat, turizm, sosyal hizmet ve yardımlar, yoksullara mikro kredi verilmesi, çocuk yuvaları ve yetiştirme yurtları; ilk ve orta öğretim kurumlarının arsa temini, binalarının yapım, bakım ve onarımı ile diğer ihtiyaçlarının karşılanmasına ilişkin hizmetleri il sınırları içinde,

b) İl özel idaresi mahallî müşterek nitelikte olmak şartıyla; İmar, yol, su, kanalizasyon, katı atık, çevre, acil yardım ve kurtarma; orman köylerinin

¹⁶¹ Belediye Kanunu, **Resmi Gazete**,

<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin1.aspx?MevzuatKod=1.5.5393&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=&Tur=1&Tertip=5&No=5393>, (21.07.2014).

desteklenmesi, ağaçlandırma, park ve bahçe tesisine ilişkin hizmetleri belediye sınırları dışında, yapmakla görevli ve yetkilidir.”¹⁶²

06.12.2012 Tarihli 6360 Sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi Ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun:

6360 Sayılı Kanun ile birlikte valinin konumu güçlendirilmiştir. Valiye bağlı Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı’nın kurulması bunun kanıtı olarak gösterilebilir. Böylelikle illerde yapılacak olan her türlü yatırım, Yatırım İzleme ve Koordinasyon Başkanlığı aracılığıyla yapılacaktır. Ayrıca büyükşehirlerde bile bakanlıkların, bakanlıklara bağlı il müdürlüklerinin veya merkezi idare kuruluşlarının dağlık alanlarda yapacakları yatırımlarda da valilik etkin bir rol oynayacaktır. Yine 6360 Sayılı Kanun ile birlikte 30 ilde köylerin mahalleye dönüşmesi bu illerdeki dağ köylerinin de mahalle olması demektir. Bu da kırsal alan olarak kabul edilen dağ köylerine verilen desteklerin artık verilmeyeceği anlamına gelmektedir. Daha kötüsü tüzel kişiliği olan dağ köylerinin mahalleye dönüşmesiyle birlikte tüzel kişilikleri ve dağ köylerinin sahip olduğu birçok hak ve sorumluluk ortadan kalkmış bulunmaktadır.

6360 Sayılı Kanun ile birlikte 5393 Sayılı Belediye Kanunu’nun 12’nci maddesine aşağıdaki fıkra eklenmiştir:

“Mevzuatla orman köyleri ve orman köylüsüne tanınan hak, sorumluluk ve imtiyazlar orman köyü iken mahalleye dönüşen yerler için devam eder. Bir belediyeye katılarak mahalleye dönüşen köy, köy başlısı ve belediyelerce kullanılan mera, yaylak, kışlak gibi yerlerden bu mahalle sakinleri ve varsa diğer hak sahipleri 25/2/1998 tarihli ve 4342 sayılı Mera Kanunu hükümleri çerçevesinde yararlanmaya devam eder.”¹⁶³

08.09.1956 Tarihli 6831 Sayılı Orman Kanunu: Ormanların tarifi, taksimi ve murakabesi, orman köyleri, devlet ormanları ve orman kadastrosu, orman arazileri içinde yer alan otlak ve meraların kullanımı, orman köylülerinin ihtiyaçları, hususi ormanlar, ağaçlandırma ve imar işleri, bozuk orman alanlarının ağaçlandırılması ve

¹⁶²İl Özel İdaresi Kanunu, **Resmi Gazete**, <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=1.5.5302&sourceXmlSearch=&MevzuatIliski=0>, (21.07.2014).

¹⁶³6360 Sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi Ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması İle Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, **Resmi Gazete**, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/12/20121206-1.htm>, (21.07.2014).

rehabilitasyonu, orman yangınları ile mücadele, Ceza Kanunu ve Ceza Muhakemesi Kanununun konuyla ilgili hükümleri gibi bölüm ve maddeleri içermektedir.¹⁶⁴

6831 Sayılı Orman Kanunu'nda da dağ ve dağlık alan ifadelerine yer verilmemiştir. Türkiye'deki ormanların büyük bir bölümünün dağlarda olduğu kabul edilirse bununla ilgili temel yasal metinde bu alanların adının geçmemesi daha önce de bahsettiğimiz üzere dağlık alan tanımı yapılmamasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle dağ ve dağlık alan tanımı yapıldığında bu ifadelerin ilgili yasal metinlere de gireceği inancındayız.

11.08.1983 Tarihli 2872 Sayılı Çevre Kanunu: Amacı, bütün canlıların ortak varlığı olan çevrenin, sürdürülebilir çevre ve sürdürülebilir kalkınma ilkeleri doğrultusunda korunmasını sağlamaktır. Kanunda sürdürülebilir kalkınma, bugünkü ve gelecek kuşakların, sağlıklı bir çevrede yaşamasını güvence altına alan çevresel, ekonomik ve sosyal hedefler arasında denge kurulması esasına dayalı kalkınma ve gelişmeyi ifade etmektedir. Dolayısıyla dağlık alanların sürdürülebilir kalkınmasının sağlanması noktasında çevre kanunu dağlık alanlarla ilişkili olarak en önemli yasal düzenlemedir. Nasıl köy kanununda dağlık alanlarda yaşayan insanlara yer verilmişse çevre kanununda da doğal çevreyi oluşturan mekanizmalara yer verilmiştir. Buna göre;

Çevrenin korunması amacıyla; doğal çevreyi oluşturan biyolojik çeşitlilik ile bu çeşitliliği barındıran ekosistemin korunması esastır. Biyolojik çeşitliliği koruma ve kullanım esasları, yerel yönetimlerin, üniversitelerin, sivil toplum kuruluşlarının ve ilgili diğer kuruluşların görüşleri alınarak belirlenir. Biyolojik çeşitliliğin sürdürülebilirliğinin sağlanması bakımından nesli tehdit veya tehlike altında olanlar ile nadir bitki ve hayvan türlerinin korunması esas olup, mevzuata aykırı biçimde ticarete konu edilmeleri yasaktır.¹⁶⁵

¹⁶⁴6831 Sayılı Orman Kanunu, **Resmî Gazete**,
<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.6831.pdf>, (21.07.2014).

¹⁶⁵Çevre Kanunu,**Resmî Gazete**,<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2872.pdf>, (21.07.2014).

26.04.2012 Tarihli 2924 Sayılı Orman Köylülerinin Kalkınmalarının Desteklenmesi Hakkında Kanun: Bu kanun ile birlikte orman arazilerinin korunmasının yanı sıra ormanlık alanların herhangi bir şekilde zarar görmesi veya taşınması halinde bu alanlar ve çevrelerinde yaşayan köylülerin ekonomik kalkınması için gerekli düzenlemelere yer verilmiştir. Buna göre kanunda;

“madde 1: Hazine adına orman sınırları dışına çıkarılan yerlerin değerlendirilmesi, yeni orman alanlarının oluşturulması, nakline karar verilen Devlet ormanları içinde veya bitişiğinde bulunan köyler halkının yerleştirilmesi ve orman köylülerinin kalkındırılmasının desteklenmesi ile Hazineye ait tarım arazilerinin satışına ilişkin usul ve esasların belirlenmesidir.”¹⁶⁶

11.08.1983 Tarihli 2873 Sayılı Milli Parklar Kanunu: Yurdumuzdaki milli ve milletlerarası düzeyde değerlere sahip milli park, tabiat parkı, tabiat anıtı ve tabiatı koruma alanlarının seçilip belirlenmesine, özellik ve karakterleri bozulmadan korunmasına, geliştirilmesine ve yönetilmesine ilişkin esasları düzenlemek kanunun amacı olarak belirtilmektedir.

27.09.1996 Tarihli 4122 Sayılı Milli Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü Seferberlik Kanunu: Bu Kanunun amacı; devlet ormanlarında, devletin hüküm ve tasarrufu altındaki arazilerde, göl ve akarsu kenarlarında, tüzel kişilerin mülkiyet ve tasarrufundaki arazilerde, orman sahasını ve ağaç servetini çoğaltmak, toprak, su ve bitki arasında bozulan dengeyi kurmak, geliştirmek ve çevre değerlerini korumak maksadıyla, kamu kurum ve kuruluşları ile gerçek ve tüzel kişiler tarafından yapılacak ağaçlandırma ve erozyon kontrolü çalışmalarına ait esas ve usulleri düzenlemektir.

15.06.1985 Tarihli 3213 Sayılı Maden Kanunu: Türkiye maden bakımından oldukça zengin bir ülkedir. Ancak 2009 yılına kadar maden araştırmalarında çevresel etki değerlendirilmesi (ÇED) raporu istenmemesi birçok tarım ve orman arazisinin tahribatına yol açmış dağlık alanlardaki flora ve fauna ciddi zarar görmüştür. Ancak 2009 yılında ÇED muafiyetinin kaldırılmasıyla ilgili yapılan değişikliklerle birlikte

¹⁶⁶2924 Sayılı Orman Köylülerinin Kalkınmalarının Desteklenmesi Hakkında Kanun, **Resmi Gazete**, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/04/20120426-1.htm>, (21.07.2014).

dağlık alanlardaki orman ve tarım arazileri ile flora ve faunaya zarar verilmesi engellenerek büyük bir adım atılmıştır. Konu ileride detaylı olarak ele alınmıştır.

3213 Sayılı Maden Kanunu'nda dağlık alanlarla ilişkili olarak aşağıdaki metin yer almaktadır;

“madde 1: Madenlerin aranması, işletilmesi, üzerinde hak sahibi olunması ve terk edilmesi ile ilgili esas ve usulleri düzenler.

Madde 7: Orman, muhafaza ormanı, ağaçlandırma alanları, kara avcılığı alanları, özel koruma bölgeleri, milli parklar, tabiat parkları, tabiat anıtı, tabiatı koruma alanı, tarım, mera, sit alanları, su havzaları, kıyı alanları ve sahil şeritleri, karasuları, turizm bölgeleri, alanları ve merkezleri ile kültür ve turizm koruma ve gelişim bölgeleri, askerî yasak bölgeler ve imar alanları ile mücavir alanlarda madencilik faaliyetlerinin çevresel etki değerlendirmesi, gayri sıhhi müesseseler ile ilgili hususlar dahil hangi esaslara göre yürütüleceği ilgili bakanlıkların görüşü alınarak Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılacak bir yönetmelikle belirlenir.”¹⁶⁷

11.07.2003 Tarihli 4915 Sayılı Kara Avcılığı Kanunu: Kanunun birinci maddesine göre amacı; sürdürülebilir av ve yaban hayatı yönetimi için av ve yaban hayvanlarının doğal yaşam ortamları ile birlikte korunmalarını, geliştirilmelerini, avlanmalarının kontrol altına alınmasını, avcılığın düzenlenmesini, av kaynaklarının millî ekonomi açısından faydalı olacak şekilde değerlendirilmesini ve ilgili kamu ve özel hukuk tüzel kişileri ile işbirliğini sağlamaktır. Kanun av ve yaban hayvanlarını ve yaşama ortamlarını, bunların korunmasını ve geliştirilmesini, av ve yaban hayatı yönetimini, avlakların kurulması, işletilmesi ve işlettilmesini, avcılığın, av turizminin, yaban hayvanlarının üretiminin, ticaretinin düzenlenmesini, toplumun bilinçlendirilmesini, avcılarının eğitimini, av ve yaban hayatına ilişkin suç ve kabahatler ile bunların takibi ve cezalarını kapsar.¹⁶⁸

23.07.1983 Tarihli 2863 Sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu: Amacı; korunması gerekli taşınır ve taşınmaz kültür ve tabiat varlıkları ile ilgili tanımları belirlemek, yapılacak işlem ve faaliyetleri düzenlemek, bu konuda gerekli ilke ve uygulama kararlarını alacak teşkilatın kuruluş ve görevlerini tespit etmektir. Kanuna göre korunma alanı; taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarının muhafazaları

¹⁶⁷Maden Kanunu, **Resmi Gazete**, http://www.maden.org.tr/mevzuat/mevzuat_detay.php?kod=57, (21.07.2014).

¹⁶⁸Kara Avcılığı Kanunu, **Resmi Gazete**, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4915.pdf>, (21.07.2014).

veya tarihi çevre içinde korunmalarında etkinlik taşıyan korunması zorunlu olan alandır.¹⁶⁹

Ulusal Kırsal Kalkınma Planı 2010-2013:Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi ile uyumlu olarak hazırlanan 2010-2013 dönemi için Kırsal Kalkınma Planı, kırsal kalkınma öncelikli tedbir ve faaliyetleri içermektedir. Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi'nde (UKKS) yer alan amaç ve öncelikler bu tedbir ve faaliyetlerin temel dayanağını oluşturmaktadır. Bu kapsamda, UKKS'de toplam 4 stratejik amaç içerisinde 30 tedbir ve 96 faaliyet bulunmaktadır:

Bakanlığın üçüncü stratejik amacı Kırsal Alan Fiziki Altyapı Hizmetlerinin Geliştirilmesi ve Yaşam Kalitesinin Artırılması olarak ifade edilmiştir. Öncelik kırsal yerleşimlerin geliştirilmesi ve korunmasıdır. Tedbir ise sağlıklı, güvenli ve düzenli yapılaşmanın yaygınlaştırılmasıdır. Olası afetlere karşı zarar azaltma yöntemlerinin uygulanması faaliyet olarak gösterilmiştir. Uygulama alanı afet risk haritalarına göre doğal afetlere maruz kalma riski yüksek yerleşimler olduğu için dağlık alanlardaki köy yerleşimlerini ve burada yaşayan insanları yakından ilgilendiren bir uygulamadır. Uygulamanın gerekçesi;

“Türkiye, bir deprem ülkesi olmasının yanı sıra, topografya koşulları dağlık ve engebeli olan bir ülkedir. Kısa mesafelerde önemli rakım farklılıkları bulunmaktadır. Dağlık şartların yarattığı rölyef farkından dolayı oluşan çığ, sel ve heyelanlar can ve mal kaybına neden olmaktadır. Doğal felaketlerin neden olduğu can ve mal kayıplarının azaltılması için yöre halkının deprem, çığ, sel ve heyelan tehlikeleri hakkında eğitilmesi ve bilinçlendirilmesi sağlanarak, aktif ve pasif önlemeye yönelik zarar azaltma projelerinin geliştirilmesi gerekmektedir.”

Şeklinde ifade edilmiştir.¹⁷⁰ Böylelikle ihmalden kaynaklanan afet sayısı, mal ve can kaybı azaltılacak, kırsal ulaşım ve haberleşme ağı güvenliği artacak ve yapılaşmadaki denetimler artacaktır.

Dördüncü stratejik amaç olarak Kırsal Çevrenin Korunması ve Geliştirilmesi belirtilmiş, Çevreci Tarım Uygulamalarının Geliştirilmesi önceliğinde Çevre Dostu Üretim Yöntemlerinin Yaygınlaştırılması tedbiri alınmıştır. Bu kapsamda mevcut durum;

¹⁶⁹Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, **Resmi Gazete**,
<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2863.pdf>, (21.07.2014).

¹⁷⁰ Tarım ve Köyşleri Bakanlığı, **Kırsal Kalkınma Planı**, Ankara, 2011, s.164.

“Organik Tarımın Yaygınlaştırılması ve Kontrolü Projesi” kapsamında 2009 yılında 19 ilde ve 25 müessesede organik bitkisel, hayvansal ve su ürünleri konusunda araştırma, geliştirme, eğitim, yayım çalışmaları yapılmaktadır. Ayrıca biyolojik çeşitliliğin korunması ve kaynakların sürdürülebilirliği amacıyla koruma altına alınan alanlardaki tarımsal faaliyetlerde organik tarım önerilmektedir.”

şeklinde ifade edilmiştir¹⁷¹. Böylelikle bir yandan tarımda izlenebilirlik ve sürdürülebilirlik sağlanarak çevre dostu ürünlerin Pazar payı artacak öte yandan kırsal alanlarda yaşayan çiftçi de bu çevre dostu tarımsal ürünlere verilen devlet desteklerinden faydalanacaktır. Toprak ve su kaynaklarının korunması için eğitim ve yayım çalışmaları yapılmasıyla da su kaynaklarının büyük bir bölümünün yer aldığı dağlık alanlarda yaşayan halkın bilinçlendirilmesine katkıda bulunacaktır.

Yine dördüncü stratejik amaç başlığı altında Korunan Alanlarda ve Civarında Gelir Getirici Faaliyetlerin Geliştirilmesi tedbir olarak ifade edilmiş ve mevcut durum;

“Ülkemizde koruma altında olan milli park, tabiat parkı, yaban hayatı geliştirme sahası ve sulak alanlar önemli eko-turizm faaliyet alanlarıdır. Bu alanlarda özellikle kuş gözlemciliği, yaban hayatı izleme, botanik gezileri, dağ yürüyüşü ve doğa sporları aktiviteleri yapılmaktadır. Yöre halkı bu faaliyetlere özellikle kılavuzluk ederek ve evlerini yerel pansiyon olarak değerlendirerek, yöresel ürünlerini ziyaretçilere sunarak katılmaktadır. Hâlihazırda bu alanların özel eko-turizm planlarının olmaması, nasıl uygulanacağını da turizm operatörleri ve şirketleri tarafından bilinmemesi, yöre halkının konuya ilişkin yeterli bilgi ve deneyiminin olmaması, korunan alanlarda bu uygulamaya yönelik hizmet ve servislerin yetersizliği önemli sorunlardır.

Doğal, kültürel ve tarihi kaynak değerlerinin koruma ve kullanma dengesi içerisinde korunması ve geliştirilmesi yönünde yönetimi ve arazi kullanım kararları Uzun Devreli Gelişme Planı (UDGP) ile belirlenmektedir. 2873 sayılı Milli Parklar Kanunu'na göre ilan edilen 41 Milli Park, 40 Tabiat Parkı'nın UDGP'si tamamlananlarda uygulamaya geçiş uygulama projeleri ve programları ile sağlanmaktadır. Planlama sürecinde korunan alanlarda yaşayan yöre halkı ve diğer ilgili kurum ve kuruluşlarının da görüş ve önerilerinin alınması; katılımcı bir yaklaşımla planlama çalışmalarının gerçekleştirilmesi, alanların kaynak değerlerinin envanterine yönelik arazi çalışmalarının uzun sürmesi ve özellikle ilgili kuramların doğa koruma anlayışı ile bağdaşmayan taleplerin şart koşulması ve aynı alanda birden fazla statü (turizm gelişme alanı, doğal sit) olması nedeniyle yetki karmaşasından kaynaklanan sorunlar yaşanmaktadır.”

şeklinde ifade edilmiştir.¹⁷² Planda da ifade edildiği gibi koruma alanları doğal ve kültürel mirası ile diğer alanlardan ayrılmaktadır. Bu yüzden insan faaliyetleri ya

¹⁷¹Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, **Kırsal Kalkınma Planı**, Ankara, 2011, s.180

¹⁷²Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, **Kırsal Kalkınma Planı**, Ankara, 2011,s.199

tamamen sınırlanmakta ya da yasal düzenlemelerle sınırlandırılmaktadır. Bu da korunan alanlar ve çevresinde yaşayan halk ile yöneticiler arasında çatışmalara neden olmaktadır. Bu nedenle koruma alanları belirlenirken o çevrede yaşayan halkın geçim kaynakları dikkate alınmalı, gerektiği takdirde alternatif geçim kaynağı imkânı sağlanmalı, halk ile ziyaretçi diyalogu güçlendirilerek birtakım faaliyetler gerçekleştirilmelidir. Örneğin eko-turizm uygulamaları için rehber ve kılavuzlar bu yöre halkından seçilerek eğitilebilir ve istihdam sağlanabilir.

Önemli bir stratejik amaç da doğrudan dağlık alanlara yönelik belirlenen faaliyettir. Sürdürülebilir Dağ Yönetimi Stratejisinin Hazırlanması olarak belirlenen faaliyette hedef bölge dağlık alanlardaki kırsal yerleşimler olarak belirlenmiştir. Çalışmada, dağlık alanların korunması, geliştirilmesi ve üst havzalardaki erozyon, taşkın ve diğer doğal risklerin önlenmesi gibi gerekçeler belirtilmiştir. Dağlık alan yönetimi için kurumsal bir alt yapı tesis edilmesi, dağlık alanlarla ilgili envanter verilerinin hazırlanması, dağ yönetimi ile ilgili strateji belgesinin hazırlanması alt faaliyetler olarak gösterilmiştir. Tablonun orijinali Ek 1’de sunulmuştur.

Böylelikle ilk defa dağlık alanlarla ilgili bir doğrudan bir faaliyet Ulusal Kırsal Kalkınma Planında yer almıştır. Bu, dağlık alanların Türkiye’de de bakanlık bünyesinde gündeme taşındığını resmi bir kanıtı olarak kabul edilebilir. Ayrıca üniversitelerden sivil toplum kuruluşlarına kadar her türlü kurum ve kuruluşla işbirliği yapılması hedefi Plan’ın en önemli özelliklerindendir.

Ulusal Havza Yönetim Stratejisi 2012-2023 Taslağı:

“Ulusal Havza Yönetim Stratejisi 2012-2023 taslak metninde havzaların biyolojik çeşitliliğinin ve doğal peyzajının korunması ve sürdürülebilir kalkınma amaçları; kendine özgü, hassas dağ ekosistemlerini, sulak alanları, önemli biyolojik çeşitlilik sahalarını ve korunan alanlarını havzalar itibariyle belirlemek ve bu alanlarla ilgili bilgileri havzalarda faaliyet gösteren kurumların yararlanmasına sunmak; kırsal kesimde milli gelirden en az pay alan dağlık ve ormanlık alanlarda yaşayan köylüler için ormancılık sektöründe halen 300.000 kişi/6 ay/yıl olan istihdam düzeyini 2015 yılında 350.000’e 2023 yılında 500.000’e çıkarmak olarak belirtilmiştir.”¹⁷³

¹⁷³ Orman ve Su İşleri Bakanlığı, **Ulusal Havza Yönetim Stratejisi 2012-2023 Taslağı**, http://www.ormansu.gov.tr/osb/haberduyuru/duyurular/12-04-19/Ulusal_Havza_Y%C3%B6netim_Stratejisi_Tasla%C4%9F%C4%B1.aspx?sflang=tr, (24.07.2014)

Türkiye’de Dağlık Alan Yönetimi İle İlgili Kurum Ve Kuruluşların Çalışmalarından Tespit Ve Öneriler:

Sürdürülebilir Dağ Yönetimi Stratejisinin Hazırlanması başlıklı taslak belge için merkezi kamu kurum ve kuruluşlarından görüş ve öneriler talep edilmiş ve Yuntdağı Model Projesi- TCP/TR/3102 sonrasında hazırlanan Dağ Yönetimi Strateji Belgesi’ne eklenmiştir. Alınan bilgiler yaklaşık 50 kamu kurum ve kuruluşu, sivil toplum örgütü, üniversiteler ve konuyla ilgilenen akademisyenler ve uzmanların bilgi ve deneyimleri ile uygulanabilir ve uygulanabilir nitelikteki bilgilerinden oluşmaktadır.

Söz konusu birimlerin gözlemleri, yorumları, görüş ve önerilerine Tablo halinde EK 2’de belirtilmiştir. Ancak özetleyecek olursak;¹⁷⁴

Orman ve Su İşleri Bakanlığına bağlı Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü Genel Müdürlüğü Doğu Anadolu Havza Rehabilitasyonu Projesi, Anadolu Su Havzaları Projesi gibi projeler yürütürken kurumlar arasında koordinasyonun zayıf olduğu, plansız ve yanlış arazi kullanımı, dağlık alanlarda yaşayan çiftçi ve köylülerin eğitiminin yetersiz oluşu gibi tespitlerde bulunmuşlardır. Bu nedenle yüksek dağlık alanlarda meraların ıslah edilmesi gerektiği, mesleki bilgiye sahip uzman elemanlar yetiştirilmesi, meralarda otlatmanın düzenlenmesi vb. öneri olarak sunulmuştur.

Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü’nün çalışmaları incelendiğinde; Kaçkar dağları Sürdürülebilir Orman Kullanımı ve Korunması, Orman Koruma Alanları Yönetiminin Güçlendirilmesi Projesi, Yıldız Dağları’nda Biyoçeşitlilik ve Doğal Kaynakların Korunması ve Sürdürülebilir Kalkınma projesi, Çoruh Nehri havza Rehabilitasyon Projesi yürütülen projelerden bir kaçıdır. Müdürlük tarafından Arazi kullanımı ve altyapı haritalaması, sosyoekonomik ve kültürel analiz, eğitim ve yerel halk ile personelin kapasitesinin geliştirilmesi, çok sektörlü planın hazırlanması, tüm paydaşların katılımıyla toplantılar yapılması, orman ve diğer doğal kaynakların korunması ve izlenmesi gibi önerilerde bulunulmuştur.

¹⁷⁴Erkan İspirli, **Dağlık Alanlardaki Yerleşimlerin Sosyal ve Ekonomik Durumlarının İyileştirilmesi ve Katılımcılığın Geliştirilmesi- Yuntdağı Model Projesi**, Yayınlanmamış Strateji Belgesi, Ankara, 2009, ss.48-52.

Orman Genel Müdürlüğü orman köyleri ile ilgili planlama faaliyetleri ve kredilendirme çalışmaları yürütmekte ve ilgili kurum ve kuruluşların katılımıyla dağlık alanlarla ilgili uygun politikaların geliştirilmesi, dağ ile ilgili çalışmaların kırsal kalkınma stratejisiyle birleştirilmesi, ekoturizm gibi mevcut potansiyellerin kullanılması, yenilenebilir enerji kaynaklarının belirlenmesi ve milli ekonomiye kazandırılması gibi önerilerde bulunmaktadır.

Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü; Yukarı havzalarda toprak muhafaza ve su kaynakları, sel ve heyelanlara akışı erozyon ve sediman kontrolü ve envanter çalışmaları, tarım ve yerleşim alanlarının korunması ve dağlık alanlarda yaşayan halkın sosyo ekonomik gelişimine katkı sağlanması, Sosyal Yardım ve Dayanışma Genel Müdürlüğü; kırsal alanda sosyal destek projeleri (KASDEP), gelir getirici proje destekleri, mandıracılık projeleri, koyunculuk projelerini yürütmektedir.

3.4. KORUNAN ALANLAR VE TÜRKİYE’DEKİ ÖNEMİ

Yaşam alanları tehdit altında olan flora ve fauna için sığınak olan koruma alanları ekonomik, ekolojik, sosyal ve kültürel birçok fayda sağlamaktadır. Koruma alanları aynı zamanda sürdürülebilir kalkınmanın en başarılı örneklerinin uygulandığı alanlardır. Yine iklim değişikliğinin olumsuz etkileriyle mücadelede doğal çözüm üreten alanlar koruma alanlarıdır. Çünkü karasal karbon miktarının önemli bir kısmını depolayarak iklim değişikliğinin etkilerini azaltmada benzersiz bir rol üstlenmektedirler. Günümüzde doğal çevreye verilen önemin artmasıyla birlikte korunan alan sayısı da tüm dünyada artış göstermiştir. Aşağıda korunan alanlara tüm dünyada ve Türkiye’de verilen önem değerlendirmeye alınırken hukuki düzenlemelere de yer verilmiştir.

3.4.1. Dünyada Korunan Alanlar ve Biyoçeşitlilik

Korunan Alan kavramı konusunda dünyadaki etkin kurumların başında gelen Dünya Doğayı Koruma Birliği (IUCN) küresel bir tanım geliştirmiştir.

“IUCN 1994 yılı tanımına göre korunan alan: Özellikle biyolojik çeşitliliğin, doğal ve bununla ilişkili kültürel kaynakların devamlılığının sağlanmasına ve korunmasına hizmet eden, yasal veya diğer etkili yollarla yönetimi gerçekleştirilen karasal ve/veya denizel alanlar.”¹⁷⁵

“IUCN 2008 yılında güncellenen tanıma göre korunan alan:İlişkili ekosistem servisleri / hizmetleri ve kültürel değerleri ile doğanın uzun vadeli korunmasını sağlamak amacıyla coğrafi sınırları olan, yasal veya diğer etkin yöntemlerle yönetilen alanlar olarak açıkça tanımlanmıştır.”¹⁷⁶

Dünyadaki korunan alanların yaklaşık üçte birini dağlardaki milli parklar ve doğal koruma alanları oluşturmaktadır. Bunun bir sebebi, birçok endemik ve nesli tükenmekte olan türlerin bu alanlarda yaşıyor olmasıdır.¹⁷⁷

Dağlık alanlardaki yüksek kültürel çeşitlilik de park yönetiminde yerel halkın doğrudan katılımı ile kültürel ve biyolojik çeşitliliğin birlikte korunması için iyi bir fırsat sunmaktadır. Birçok dağ, turizm ve rekreasyon için önemli yerlerdir ve en azından sırf bu imkanları sağladıkları için kısmen de olsa korunmaktadır. Bu korunma, Doğal Parklar Kanunu, Orman Kanunu ve Kültür Varlıklarını Koruma Kanunu vb. yasal düzenlemelerle gerçekleştirilmektedir.¹⁷⁸ Bu alanlara Dünyadan çeşitli örnekler verilebilir:¹⁷⁹

- Dağlık alanlardaki UNESCO tarafından belirlenmiş korunan alanların önemli bir kısmı doğal ve doğal olmayan Dünya Mirası olarak belirlenmiş alanlara sahiptir.

¹⁷⁵ Yıldırım Lise, “Korunan Alan Kavramı”, **Temel Bilgiler**,

<http://www.milliparklar.gov.tr/korunanalanlar/korunanalan.htm>, (25.02.2014), s.1

¹⁷⁶ UNEP-WCMC, **Data Standards for the World Database on Protected Areas**, UNEP-WCMC, 2010, <http://www.wdpa.org/PDF/WDPA%20Data%20Standard.pdf>, (09.06.2014), s.4.

¹⁷⁷ Martin Price (Compiler), **People and The Planet, Protected Mountains**, 2008, <http://www.peopleandthepoint.com/index.html@lid=26713§ion=41&topic=26.html>, (25.02.2014), s.1.

¹⁷⁸ Mountain Agenda, **Mountains of the World, Sustainable Development in Mountain Areas, The Need for Adequate Policies and Instruments**, Johannesburg, 2002, s.41.

¹⁷⁹ Martin Price, Compiler, s.1.

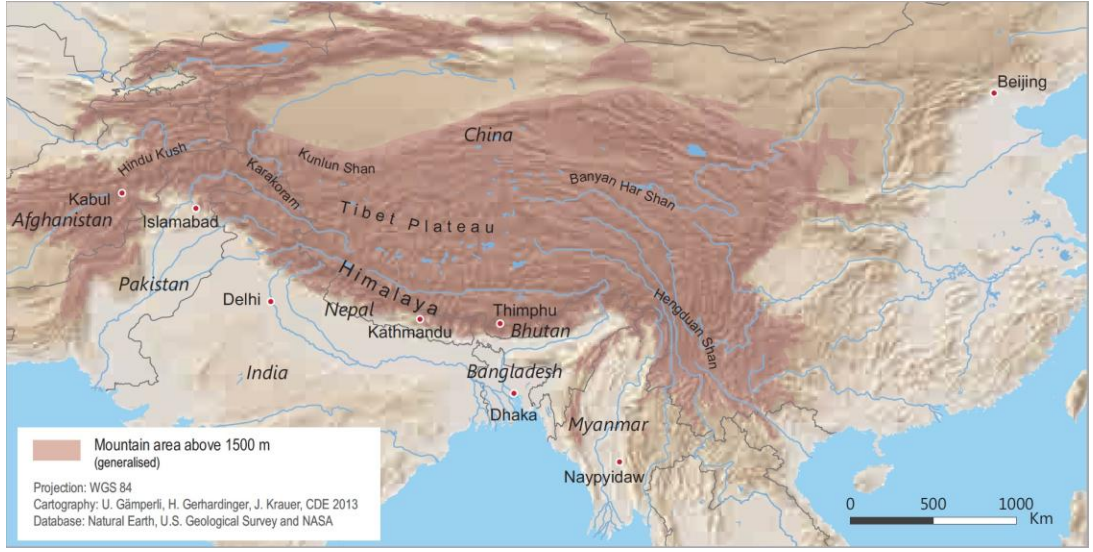
- 1000 metre yükseltiyi geçen Kosta Rika'nın %60'ı, milli parklar, ormanlar, yerli ve biyolojik rezervlere, yaban hayatı sığınma alanları ya da milli anıtlardan oluşan koruma alanlarıdır. Bu alanların %89 ise ormandır.
- Alpler 3000'den fazla işçi tarafından yönetilen 100 hektardan fazla 300 korunan alandan oluşmaktadır. Bu korunan alanlar 2008'e kadar Alplerin %15 iken¹⁸⁰ 2013 verilerine göre Alplerin %25'ini oluşturmaktadır.¹⁸¹
- Serro Do Mar geçidi Brezilya'nın güney doğu kıyısı boyunca 1.300 km uzanmaktadır. Bu bölgede 11'i 100.000 hektar alandan 7'si ise 10.000 hektar alandan küçük olan toplamda 18 korunan alan vardır. 30 milyon insan bir saatlik sürüş mesafesi olan bu geçit ormanlarında yaşamaktadır.
- 1974'te kurulan, en büyük korunan dağlık alan 97 milyon hektarlık alanı kapsayan (972.000 km) Grönland Milli Parkı'dır. Fransa ve İngiltere'nin karasal alanı birleştiğinde bile Grönland'dan daha küçük bir alan kaplamaktadır.
- Yellowstone Yukon girişimi 31 yerel Amerikan grubunun yaşadığı geleneksel toprakları içeren Rocky Dağları ve çevresinde yaklaşık 3.200 kilometrelik bir koruma alanını oluşturmaktadır.
- Hindukuş Himalaya bölgesi dağları, bölgedeki 1.4 milyondan daha fazla insanın geçimi için hayatî önem taşıyan doğal kaynak zenginliği sunmaktadır. Bölge, hayvan ve bitki türleri bakımından zengindir. Dünyanın korunan alanlarının %28'ini oluşturan bu alanlar, 4 küresel biyolojik çeşitlilik noktasının yanı sıra 330 önemli kuş türünün barınma alanı ve 60 küresel ekolojik bölgeden oluşmaktadır.¹⁸²

¹⁸⁰ Martin Price, Compiler, s.1.

¹⁸¹ Kohler ve diğerleri, s.81.

¹⁸² Kohler ve diğerleri, s.61.

Şekil 7:Hindukuş Himalaya Bölgesi
Dağları

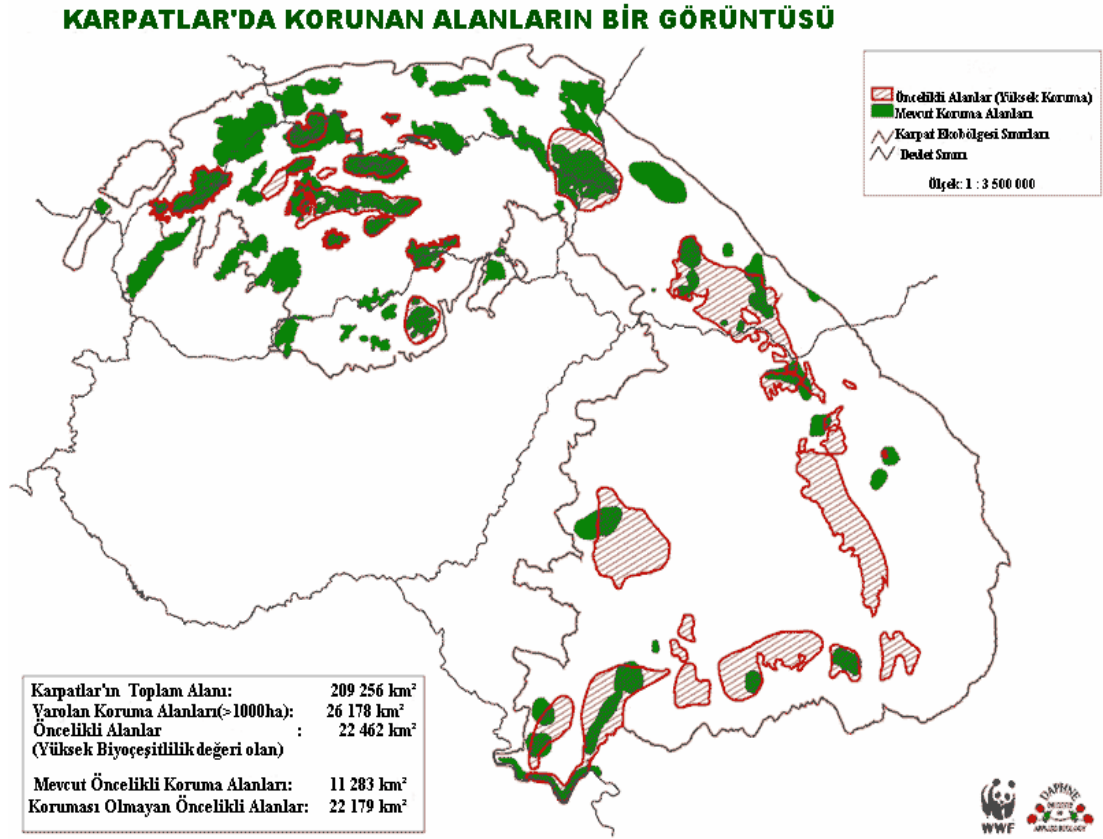
Kaynak: Clara Ariza ve diğerleri, **Mountains: Our Life, Our Future. Progress and Perspectives on Sustainable Mountain Development from Rio 1992 to Rio 2012 and Beyond**, Bern, Swiss Agency for Development and Cooperation (SDC), Centre for Development and Environment (CDE), Switzerland, 2013, s.61

Yukarıda verilen örnekler Dünya üzerindeki koruma alanlarının sadece birkaçıdır. Birleşmiş Milletler Çerçeve Programı (UNEP) Dünya Koruma İzleme Merkezi verilerini incelediğimizde dünya karasal alanının %13,9'undan daha fazlasını kaplayan yaklaşık 150.000 korunan alan olduğunu görüyoruz. Denizel korunan alanlar ise %1'den daha azdır. Bu alanların ise yaklaşık olarak sadece %30'luk gibi bir bölümü etkin bir şekilde yönetilmektedir. Diğerleri ise resmi birer evraktan ibarettir.¹⁸³ Korunan alanların varoluş sebebi dikkate alındığında sadece belli bölgeleri evrak üstünde korunuyor olarak göstermek söz konusu amaçla uyuşmamaktadır. Koruma alanı olarak belirlenirken sadece oradaki flora ve fauna mı düşünülüyor yoksa orada yaşayan halk da dikkate alınıyor mu soruları ise tartışılması gereken hususlardır. Öte yandan karasal alanın yaklaşık %14'lük koruma alanı değeri yeterli bir oran değildir. Özellikle denizel alanlardaki %1'lik oran çok düşüktür. Bu oranların sadece yaklaşık üçte birinin etkin bir şekilde yönetilmesi ayrı bir sorun teşkil etmektedir. Aşağıda Şekil 8'de Karpatlar'da bulunan koruma alanları

¹⁸³ Yıldırım Lise, "Korunan Alan Ne Demek", **Karalamalar**, <http://yildirimlise.wordpress.com/2012/01/26/korunan-alan-ne-demek/>, (25.02.2014), s.1.

gösterilmektedir. Şekilden de anlaşıldığı üzere koruma alanları ağırlıklı olarak Slovakya, Romanya ve Ukrayna'da bulunmaktadır.

Şekil 8: Karpatlar Bulunan Korunan Alanlar

Kaynak: WWF, http://awsassets.panda.org/downloads/carpathians_visionforpas_ceri_wwfdcp2001.gif, tarafımdan çevrilmiştir. (27.02.2014).

Biyoçeşitlilik ya da biyolojik çeşitlilik yeryüzündeki yaşamı tanımlamak için kullanılan bir terimdir. Bu, canlılar arasındaki genetik farklılıkların sayısını, çeşitliliği ve değişkenliğini ifade etmektedir. Biyoçeşitlilik gıda, yakıt, ilaç, malzeme ve temiz su gibi birçok mal ve hizmeti bize sağlar. Onun güzelliği hayatımıza ilham verir ve güzelleştirmektedir. Dolayısıyla onu korumak devamlılığını sağlamak gelecek nesillerimiz için ahlaki bir görevdir. Biyoçeşitlilik tüm dünyada yok ediliyor ve bu ekosistem ve insan refahını da etkileyen olumsuz sonuçlar doğurmaktadır.

Çoğu biyolojik çeşitlilik için birincil tehdit habitatın kaybolmasıdır. Bu yüzden en önemli görevimiz de bu habitatları korumak olmalıdır.¹⁸⁴

Korunan alanların oluşturulması ile biyoçeşitlik kaybını azaltmaya yardımcı olur ve küresel koruma çabalarına önemli katkı sağlar. Ancak, 1970’li yıllardan beri korunan alanları sayıca artış göstermesine rağmen biyolojik çeşitlilik kaybı da hızla artmaya devam etmektedir. Bu iki durum arasındaki tutarsızlık ve biyoçeşitliliğin son 40 yılda aşırı azalması iki temel faktörle ilişkilendirilebilir:¹⁸⁵

- 1- Korunmalı alanların biyolojik çeşitliliğin sonuçlarını ne dereceye kadar götürdüğü
- 2- Kayda değer biyolojik çeşitliliğin korunmalı alanlarda ne derece temsil edildiği.

Geçtiğimiz on yıl içinde, hemen hemen tüm Dünya dağ biyomlarındaki (yağmur ormanı, çöl vs. gibi belirgin ekoloji topluluk) çeşitli korunan alanlarda dağ ekosistemlerinin korunması gerekliliğinin farkına varıldı. Bu farkındalık bir fırsat yarattı. Dünyanın oldukça iyi gelişmiş sistemleri, Dağ Korunan Alanları, ekolojik ağlar oluşturmak için ideal alanlardır. Dağ korunan alanları peyzajlarda biyolojik çeşitlilik modeli ve sürecinin korunabilmesi için ekosistem koridorları boyunca koruma stratejileri yaratma imkânı sunmaktadır. Öte yandan dağ ekosistemleri iklim değişiklikleri gibi küresel değişikliklere karşı savunmasızdır. Dolayısıyla kültürel ve manevi değerlerin tamamen tanınabilmesinin ve korunabilmesinin nasıl olacağı konusunda net bir anlayışa ihtiyaç duyulmaktadır. Bu anlamda korunan alanların kurulması ve yönetimi için yerel bölgesel ve uluslararası toplulukların katılımının sağlanması gerekmektedir.¹⁸⁶

3.4.2.Dağlarda Korumacı Politikalar; Afet-Risk Yönetimi

Dağlar dünya çapında, hayatî malzeme ve hizmetlerin tedariki için ciddi sorunlarla karşı karşıyadırlar. Bu özellikle, uygunsuz kaynak yönetimi ile artış

¹⁸⁴IUCN,

http://www.iucn.org/about/work/programmes/gpap_home/gpap_biodiversity/gpap_wcpabiodiv/gpap_pabiodiv/, (22.03.2014).

¹⁸⁵ IUCN,

¹⁸⁶IUCN,http://www.iucn.org/about/work/programmes/gpap_home/gpap_biodiversity/gpap_wcpabiodiv/gpap_moutains/, (22.03.14).

göstermiş toprak bozulmasının büyük bir problem olduğu gelişen ve değişen ülkeler için geçerlidir. 1.2 milyardan fazla insan dağlık alanlarda yaşamakta ve dağlarda yaşayan bu küresel nüfusun %90'ı böyle ülkelerde yaşamaktadır ve neredeyse % 40'ı da temiz gıda sorunu yaşamaktadır. Alpler gibi sanayileşmiş ülkelerdeki dağlarda altyapıya erişim genellikle yetersizdir ve dağlık alanda yaşayan insanlar da bu durumdan olumsuz olarak etkilenmektedir. Dağlar küresel olarak doğal afetlerin sık yaşandığı alanlardır; örneğin dağlık bölgelerin % 55'i , %36'lık dağlık olmayan bölgelerin aksine deprem riski taşımaktadırlar. Dağlar aynı zamanda, dünya çapında buzulların erimesinin de etkisiyle iklim değişikliğine karşı da oldukça hassastırlar.¹⁸⁷

Birçok dağ topluluğu, tektonik plakaların yer değiştirmesinden kaynaklanan deprem ve volkanik patlama tehdidi altındadır. Bununla birlikte, dağlık bölgelerdeki eğimli arazilerde fırtına ve şiddetli yağmurların yıkıcı etkisiyle çığ, toprak kayması ve seller yaşanmaktadır.¹⁸⁸ İklim değişikliği senaryolarına bakıldığında aşırı yağışların daha sık yaşanması ve gelecekteki fırtınaların yıkıcı etkilerinin daha yoğun olması beklenmektedir. Dolayısıyla dağlık bölgeler yaşam için daha tehlikeli alanlar haline gelecektir. Kasım 2009'da üst düzey politika belirleyiciler, Kopenhag'da Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Antlaşması taraflarının 15. konferansında bir araya gelmiştir. Uluslararası Dağlar Günü, bu önemli konferansın yapıldığı tarihlere denk geldiği için dağlardaki afet-risk yönetimi konusu gündemin başlıkları arasında yer almıştır.¹⁸⁹

3.4.2.1.Dağlık Alanlarda Sürdürülebilirlik Vizyonu

Tehlikeli alanlar; erozyon, sel, deprem, çığ ve diğer doğal tehlikelere karşı en hassas bölgeler olarak tanımlanmaktadır. Bu tehlikeler birçok ülkenin sorunları arasındadır. Öyle ki, hükümetler arası istişareler yapılmış ve birtakım ulusal tablolarda konuya dikkat çekilmiştir. Özellikle Japonya'nın 1996'da revize edilen Orman Kaynakları Temel Planı'nda detaylı açıklama bulunmaktadır.¹⁹⁰

¹⁸⁷ SDC, s.3

¹⁸⁸ FAO, "Disaster Risk Management in Mountains", <http://www.fao.org/forestry/internationalmountainday/en/>, Italy, 2009, (07.06.2014), s.1

¹⁸⁹ FAO, "Disaster Risk Management in Mountains", s.1

¹⁹⁰ Martin F. Price, FAO, **Chapter 13 in Action 1992-97 A Task Manager's Report**, Environmental Change Unit Univesity of Oxford, UK, August 1997,s.42

Afet riski idaresi ile karşı karşıya gelen politika belirleyiciler dağlık alandaki doğal zararların miktarını düşünerek ve dağ topluluklarının hassasiyetlerini göz önünde bulundurarak dağları ihmal edemezler. Japonya'nın yukarıda adı geçen planı ve uluslararası tablolarda dağlarda yaşanan afetlerinin riskini azaltmak için bir vizyon olarak üstlenilmesi gereken çözüm aktiviteleri olarak şunlardan bahsedilmiştir. Bunlar:¹⁹¹

- Düşük ve yüksek arazi toplulukları için afet riskini azaltmada ana unsur olan dağlık alanlarda mera ve ormanlık alan uygulamalarını ve sürdürülebilir tarımı desteklemek;
- Ulusal boyutta, afet risk yönetimi hakkındaki bütünlük strateji ve politikaları geliştirmek ve farkındalığı artırmak;
- Afet risk yönetimi stratejileriyle yerel çevresel bilgiyi ve toplum tecrübelerini bütünlükletmek;
- Afete hazır bulunma, afet riskini azaltma ve rehabilitasyon dahil olmak üzere afet risk yönetiminin tüm unsurlarının kapasitesini artırmak;
- Dağ topluluklarına maddi desteği içeren mikro kredi ve bankacılık gibi çeşitli araçlarla dağ topluluklarının kaynaklara ulaşmasında kolaylık sağlamak;
- Dağlık alanları tehdit eden doğal tehlikeler üzerine daha ileri araştırmalar yürütmek ve bu tehlikelerden iklim değişikliğinden kaynaklananların olası artışı üzerine çalışmalar yapmaktır.

Öte yandan 1990 yılında Doğal Afetleri Azaltmak için Uluslararası On yıl (The International Decade for Natural Disaster Reduction-IDNDR) programı ile ortak bir çalışma içerisine girilmiştir. 2000 yılına gelindiğinde sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak için kendi planlarının bir parçası olarak, doğal afet riskleri konusunda bütün ülkeler kapsamlı ulusal değerlendirmeler hazırlamışlardır. Bu değerlendirmeler ana başlıklarıyla;¹⁹²

- Kalkınma planları
- Uzun vadeli korumayı ve toplumu bilinçlendirmeyi içeren yerel ve ulusal etki azaltma planları ve

¹⁹¹ FAO, "Disaster Risk Management in Mountains", s.4.

¹⁹² Martin F. Price, s.43.

- Kullanıma hazır küresel, bölgesel, ulusal ve yerel uyarı sistemlerine erişim ve bu sistemlerin yaygınlaştırılması üzerine yapılmıştır.

3.4.2.2. Dağlık Alanlarda Ekolojik Hassasiyet

Dağlar genellikle dağlık bölgeleri de aşan yıkıcı sonuçları ile çığ, toprak kayması, sel, heyelan, deprem gibi doğal afetlerin etkilerine karşı oldukça hassastır. Gelişmiş ülkeler koruma, müdahale etme, iyileştirme ve bütünleşik risk değerlendirmesi ile dağa özel afet risk yönetim planları hazırlanmasını tavsiye etmektedir. Bu planlar, sürdürülebilir ormancılık ve tehlikeye dirençli yol yapımı gibi yeşil ekonomi unsurları içerebilir. Ayrıca planlar risk yönetimi ve tehlikelerle başa çıkan yetenekli kurumların geri dönüşümünün sağlanmasında veya yeniden kurulmasında yardımcı olmalıdır.¹⁹³

FAO'ya göre; dağlarda birçok doğal tehlike olabilir fakat hiçbir 'doğal' afet yoktur. Afet, tehlikenin toplum üzerindeki etkisidir. Bu etki, toplumun tehlikeye olan hassasiyet derecesi ile belirlenir. Hassasiyet doğal değildir; çeşitli fiziksel, sosyal ve ekonomik faktörlerin birleşimidir. Dağlardaki afet hassasiyetini azaltmanın yolu riskli bölgelerde yerleşimi azaltmaktır. Fakat insanların kendilerini böyle tehditlere maruz bırakmalarına sebep olan güçlü kültürel kuvvetler vardır. Örneğin; bireyler, toprak kayması veya söndürülmesi güç olan yangınlar çıkması riskine rağmen göz alıcı manzaraya sahip dağ evlerinde yaşamayı seçebilirler. Akrabalık bağları ve toplum, aileleri tehlikeye meyilli topraklarda yaşamaya mecbur eder. Kültürel olarak farklı bir dünya görüşü, bazı insanların riski farklı bir şekilde algıladıkları ve afet olasılığı konusunda daha kaderci oldukları anlamına gelebilir.¹⁹⁴ Bununla birlikte insanları risk taşıyan bu bölgelerde yaşamaya iten en büyük faktörlerden biri yoksulluktur. Birçok dağlık yerleşimdeki gecekonduların, sel ve toprak kayması riskinin fazla olduğu yamaçlarda olduğu görülmektedir. Kırsal kesimler baktığımızda zaten ekonomik ihtiyaçlarını böylesine riskli alanlarda kazanmaya zorlananların en yoksul aileler olduğunu görmekteyiz.

Çeşitli faktörler de dağ topluluklarını afetlere karşı hassas kılmaktadır: Örneğin, şehir merkezlerine uzak dağlık alanlarda yaşayan insanlar için, olası tehdit

¹⁹³ Kohler ve diğerleri, s.31.

¹⁹⁴ FAO, "Disaster Risk Management in Mountains", ss.1-2

uyarıları ve acil durum yardımı sağlama aşırı derecede zor olabilir. Birçok ülkede dağlık alanlar yerli insanlara ve kültürel azınlıklara ev sahipliği yapmaktadır. Bunların marjinalleşmesi dil farklılıklarıyla birleştiğinde, bu toplulukların afet riski azaltma aktivitelerinde yer almadıkları anlamına gelmektedir. Özellikle kadınlar, çocuklar ve yaşlılar afetlere karşı hassastırlar. Dağlık alanlardaki erkekler daha iyi bir gelir elde etmek ve ailelerini destek olmak için şehirlere ya da yurtdışına giderken toplumun bu hassas üyeleri dağdaki evlerini idare etmektedirler. Dağlık alanlardaki cinsiyet eşitsizliği, afetlerin kadınlar üzerindeki etkisini şiddetlendirmektedir. Evlerinde lider olsalar da, dağ çiftliklerinde bazı kadınlara unvan verilmektedir. Buradaki amaç acil durum ve rehabilitasyon yardımı alabilmek için gerekli olmasından kaynaklanmaktadır. Ancak unvan verilmesi yeterli değildir. Çünkü dağlık alanlarda kadın hareketleri ve sosyal etkileşimler genellikle kısıtlanmaktadır. Bu da kadınları, potansiyel tehlikeleri öğrenmekten, afet riskini azaltma girişimlerinden ve acil durum yardımlarından faydalanmaktan alıkoymaktadır.¹⁹⁵

Dağ insanların aşırı hassasiyeti ve doğal tehlikelerin fazlalığı göz önünde bulundurulursa, ölümlerin yarısından fazlasının dağlardaki ve yakınındaki topraklardaki doğal afetlerden kaynaklanması şaşırtıcı değildir. Yine bu sorunun çözümünde dağlarda afet riskinin topluma etkilerini azaltma politikaları üretilmesi ve bu bölgelerde yaşayan yerleşiklerin bilinçlendirilmesi görevi en başta ulusal ve bölgesel sonra yerel yönetim mekanizmalarına düşmektedir.

3.4.2.3.Dağ Ekosistemlerinin Sürdürülebilir Geleceği

Dağ ekosistemleri deyince akla ilk gelen dağ ormanları ve diğer bitki örtüsüdür. Bunlar insanların yararına koruyucu ekolojik işlevler sağlamaktadır; Örneğin, toprak erozyonunu önlemek, biyolojik çeşitliliği korumak ve iklim değişikliğinin etkilerini azaltmak, fauna için yaşam alanları sağlamak ve heyelan, çığ, sel gibi doğal tehlikelerin risklerini azaltmak olarak özetlenebilir.

Yüzyıllardır dağlardaki tarım sistemleri, toprağı erozyondan koruma ve su kaynaklarını koruma yollarıyla zengin bir besleyici besin çeşitliliği üretmiştir. Bu sistemler açık bir şekilde, doğal tehlikeler tarafından tetiklenen afetlerin riskini

¹⁹⁵ FAO, "Disaster Risk Management in Mountains", s.2

azaltmak üzere tasarlanmıştır. Bununla beraber, dağ nüfusunun artış göstermesi ve yerel topluluklarca yapılan küçük ölçekli tarım alanlarında ekilebilir arazilerin azalmasıyla birlikte yoksul çiftçiler, tarıma uygun olmayan dik yamaçları da temizlemek zorunda kalmışlardır. Aynı zamanda bu bölgelerdeki dağ otlakları ve ormanlık arazi üzerinde çok daha fazla hayvan otlatılması zemin bitki örtüsünü yok etmekte ve toprağı sıkılaştırmaktadır.¹⁹⁶ Öte yandan dağ göçebelerinin bu arazi kullanım biçiminden kaynaklanan rekabet, iklim tehlikeleri ve sel gibi afetlerle karşı karşıya kaldığı raporlanmaktadır.¹⁹⁷

Artık geleneksel tarım sistemi terk edilmiş ya da sürdürülemez hale gelmiştir. Örneğin küçük tarım üreticileri tarım için ormanların yoğun olduğu dağları tahrip ederek ve yakarak sık sık toprağı temizlemektedirler. Bu, yaygın olarak dağınık, küçük bir nüfusa sahip bölgelerde sürdürülebilir bir yaklaşım olarak görülmesine rağmen, toplumlar büyüdüğünde ve arazi için rekabet arttığında, toprakların ve ormanların yenilenmesine olanak sağlayan nadasın azalmasına sebep olmaktadır. Ticari amaçlı ağaç kesimi ve pazar odaklı tarımsal üretim gibi dış etmenler dağ ekosistemleri üzerinde tehlikeli bir baskı oluşturmaktadır. Bunların hepsi kalıcı ormansızlaştırma ve değiştirilemez çevresel tahribata yol açabilmektedir. Orman örtüsünün kaybı, dağ topluluklarını heyelan ve çığa karşı koruyucu bir bariyerdan yoksun bırakmakta ve dahası, artan toprak erozyonu ve sel baskınlarına katkı sağlamaktadır.¹⁹⁸

Sürdürülebilir olmayan doğal kaynak yönetiminin yıkıcı etkileri 2005 Pakistan depreminde görülmüştür. Pakistan sınırları içerisinde yer alan yıkımın en fazla olduğu Keşmir Bölgesi akarsuların oluşturduğu derin vadilerden ve yüksek dağlardan oluşan zor şartlara sahip bir coğrafyadan oluşmaktadır. Bu nedenle yerleşim olarak kullanılabilecek alan çok sınırlıdır. Bu alanlardaki büyük yerleşimlerin yanı sıra küçük yerleşimler ve köyler vadilerdeki çok dar alanlarda ve yüksek dağların yamaçlarında oldukça dağınık bir biçimde konuşlanmıştır.¹⁹⁹ Toprak kaymalarının yarısından fazlasına insanlar, diğer bir kısmına da özellikle otlatma ve ormanlık alan

¹⁹⁶ FAO, "Disaster Risk Management in Mountains", s.3

¹⁹⁷ Susanne Wymann Von Dach, Rosalaura Romeo, Alessia Vita, Maria Wurzinger, Thomas Kohler (Eds), **Mountain Farming Is Family Farming: A contribution from mountain areas to the International Year of Family Farming 2014**, FAO, Rome, Italy, 2013, s.50.

¹⁹⁸ FAO, "Disaster Risk Management in Mountains", s.3

¹⁹⁹ Ali Osman Karababa, Serdar İskit, "Türk Tabipler Birliği Pakistan Depremi Raporu", **News**, 2006, <http://www.ttb.org.tr/en/index.php/tuem-haberler-blog/97-oladurumlarda-sa-hizmetleri/76-ttb-pakistan-depremi-raporu>, (07.07.2014), s.4.

dönüşümü, zayıf sekileme, yamaçlarda yer alan yerleşimler ve yol yapımları sebep olmaktadır. Dağlardaki afetler ve onları tetiklemeye yardımcı olan etmenler kıyı su havzaları gibi daha geniş alanları etkilemektedir. Toprak kaymaları, toprak erozyonu ve aşırı sel baskınları alçak bölgelere zarar verirken aynı zamanda su kalitesini ve su kullanılabilirliğini etkileyebilmektedir.²⁰⁰

3.5.TÜRKİYE’DE KORUNAN ALANLARIN ÖNEMİ

Korunan alanlar, bir yandan iklimin düzenlenmesine, sel, fırtına ve kuraklığın etkilerinin azaltılmasına yardımcı olurken, öte yandan bize doğayla baş başa kalacağımız dinlenme, eğlenme ve spor aktiviteleri için imkânlar sunmaktadır.

3.5.1. Tanıtım

Son verilere göre yeryüzünde 200.000’den fazla korunan alan bulunmaktadır. Bu, yeryüzünün %14’ünün resmi olarak korunduğunun göstergesidir. Türkiye’de ise ülke yüzölçümüne göre korunan alanlar resmi olarak %5’ten fazladır. Bu alanlar deltalardan, ormanlara ve yaylalara; deniz ve kıyılardan, dağlara; bozkırlardan, göl ve akarsu sistemlerine; derin vadiler ve kanyonlardan buzullara kadar çeşitli ekosistemleri içinde barındırır.²⁰¹

Milli Parklar Genel Müdürlüğünce 2012 yılında “Türkiye’nin Korunan Alanları Bilgi Sistemi” projesiyle Türkiye’nin karasal alan büyüklüğü 5 milyon 647 bin 568 hektar olarak tespit edilmiştir. Bu alanın Türkiye’nin yüzölçümüne oranı %7.24 olarak belirlenmiştir. Dolayısıyla resmen koruma altında olan yaklaşık % 5’lik alan Türkiye’nin karasal alanlarının %7.24’ünü oluşturmaktadır diyebiliriz. Tablo 4’ten de anlaşılacağı üzere Türkiye’de doğal sit alanı oldukça fazla olmakla birlikte öteki korunan alanların sayısı yeterli düzeyde değildir. Doğal sit alanlarının sayısının çok olması da karasal alandaki oranı ile karşılaştırıldığında yine düşük kalacaktır. Türkiye’deki korunan alanlar listesi aşağıda tablo 4’te gösterilmiştir;²⁰²

²⁰⁰ FAO, “Disaster Risk Management in Mountains”, s.3

²⁰¹ http://www.unesco.org.tr/dokumanlar/mab/unesco_A3_2.pdf, (26.02.2014), s.1.

²⁰² Milli Parklar Genel Müdürlüğü, “Türkiye’deki Korunan Alan Sistemi Hakkında Bilgiler”,

Türkiye’nin Korunan Alan

Sistemi, <http://www.milliparklar.gov.tr/korunanalanlar/korunanalan1.htm>, (26.02.2014), s1.

Tablo 4:Türkiye’deki Koruma Alanları

<i>KORUNAN ALAN TÜRÜ</i>	<i>KORUNAN ALAN DEĞERİ</i>	<i>SAYI</i>
<i>Milli Park</i>	Ulusal	40
<i>Tabiatı Koruma Alanı</i>	Ulusal	31
<i>Tabiat Parkı</i>	Ulusal	184
<i>Tabiat Anıtı</i>	Ulusal	107
<i>Yaban Hayatı Geliştirme Sahası</i>	Ulusal	80
<i>Muhafaza Ormanı</i>	Ulusal	58
<i>Doğal Sit</i>	Ulusal	1273
<i>Özel Çevre Koruma Bölgesi</i>	Bölgesel	16
<i>Ramsar Alanı</i>	Küresel	14
<i>Biyosfer Rezervi</i>	Küresel	1
<i>Dünya Miras Alanı</i>	Küresel	11

Kaynak: <http://www.milliparklar.gov.tr/korunanalanlar/korunanalan1.htm>,
(26.02.2014)

Dünya’da korunan alanların oranının %14’lerde seyretmesi düşük kabul edilirken Türkiye’de korunan alanların oranının yaklaşık %5 değere sahip olması bu oranın hayli düşük olduğunu göstermektedir. Bu da demektir ki korunan alanlara gereken önem verilmekteyse de bunun yeterli düzeyde olmadığı kabul edilebilir. Ek 4 ve ek 5’te Türkiye’deki Milli Park Alanları ve Tabiatı Koruma Alanlarının listesi verilmiştir. Tablolardan da anlaşılacağı üzere Türkiye’nin her bölgesinde koruma alanı bulunmaktadır. Bu da bize özellik ve karakterleri bozulmadan bu alanlara sahip çıkıldığını ve geliştirilmesi ve yönetilmesi için politikalar üretildiğini göstermektedir.

“Orman Koruma Alanları Yönetiminin Güçlendirilmesi Projesi” ile Küresel Çevre Fonu’nun (GEF) katkılarıyla 2010 yılında Türkiye’de ilk kez “Korunan Alanlar ve İklim Değişikliği Çalıştayı” düzenlenmiş ve “Korunan Alanlar ve İklim Değişikliği Türkiye Ulusal Stratejisi” hazırlanmıştır. Buna göre politikalar; korunan alanların ulusal politikalarda öncelikli olarak yer almasını, ulusal iklim değişikliği azaltım ve etkilerine uyum ve eylem planlarında korunan alanlara yer verilmesini, uyum ve azaltım stratejilerinin bir parçası olarak korunan alanlara yeterli fon

aktarımını sağlamak, yeni korunan alanlar oluşturulmasını desteklemek ve ulusal korunan alanlar stratejisini geliştirmek şeklinde belirlenmiştir.²⁰³ Tüm bunlar dikkate alındığında koruma alanlarının bizim için ne denli önemli olduğu görülmektedir. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı Küresel Çevre Fonu tarafından desteklenen, Biyolojik Çeşitlilik ve Doğal Kaynak Yönetimi Projesi kapsamında WWF-Türkiye ile işbirliğinde ve WWF International uzmanlığında, Korunan Alanlarda Hızlı Değerlendirme ve Önceliklendirme Yönetimi (RAPPAM) 2009 değerlendirmesi sonucunda; Milli Parklar içinde baskı ve tehdidin en yüksek olduğu alanlar olarak Olimpos-Beydağları, Munzur Dağı, Beyşehir Gölü ve Kaçkar Dağları olarak belirlenmiştir.²⁰⁴

Çevre ve Şehircilik Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamesi'nde,²⁰⁵ Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğünün görevlerinden biri “Orman ve orman rejimine tabi olmayan yerlerde Orman ve Su İşleri Bakanlığınca tespit edilen veya ettirilen tabiat parkları, tabiat anıtları, tabiatı koruma alanları, sulak alanlar ve benzeri diğer koruma alanları ile Bakanlıkça tespit edilen doğal sit alanları, tabiat varlıkları ve bunların koruma alanlarının tescil ve ilanı Bakanın onayı ile yapılır. Ancak Bakanlıkça yapı yasağı önerilen tabiat varlıkları ve doğal sit alanları dâhil orman rejimine tabi olmayan bütün koruma alanları Bakanlar Kurulu kararı ile tescil ve ilan edilir.” olarak sayılmaktadır.

Orman ve Su İşleri Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'sinde ise, “Tabiatın korunmasına yönelik politikalar geliştirmek, korunan alanların tespiti, milli parklar, tabiat parkları, tabiat anıtları, tabiatı koruma alanları, sulak alanlar ve biyolojik çeşitlilik ile av ve yaban hayatının korunması, yönetimi, geliştirilmesi, işletilmesi ve işlettilmesini sağlamak.” Bakanlığın görevleri arasında sayılmıştır.

Türkiye’de korunan alanların oldukça fazla olması sebebiylebu konuda önemli birer örnek sayılan Kaz Dağı Milli Parkı ve Küre Dağları Milli Parkı değerlendirilmiştir.

²⁰³ Yıldray Lise, Başak Avcıoğlu Çokçalışkan, **Korunan Alanlar ve İklim Değişikliği Türkiye Ulusal Stratejisi**, Ankara, 2011, s.21.

²⁰⁴ Erica Stanciu, Başak Avcıoğlu, Yıldray Lise, **Korunan Alanlarda Hızlı Değerlendirme ve Önceliklendirme(RAPPAM) 2009 Sonuçları ve 2005 Yılı Karşılaştırması**, Çevre ve Orman Bakanlığı, Ankara, 2009, <http://www.kdmp.gov.tr/RAPPAM2009SonucRaporu.pdf>, (26.02.2014). s.6

²⁰⁵ Bakanlar Kurulu, Çevre ve Şehircilik Bakanlığ Teşkilat ve Görevleri Hakkında KHK, 2011,s.14

3.5.2. Türkiye’deki Örnek Uygulamalar

Türkiye’nin ev sahipliği yaptığı biyolojik çeşitlilik değerleri farklı koruma alanları farklı kanunlarla düzenlenmiştir. Bu düzenlemelerin bir kısmı ulusal mevzuata göre, bir kısmı da uluslararası sözleşmelere dayanarak oluşturulmuştur. Türkiye’nin korunan alanları kıyılardan Karadeniz ormanlarına ve yaylalarına; deltalardan bozkırlara; akarsulardan kanyonlara kadar birçok doğal ekosistemleri içinde barındırır. Korunan alanlar endemik olan birçok bitki ve hayvan türüne ev sahipliği yapmaktadır. Ayrıca, doğal güzelliklerin yanı sıra jeolojik, peyzaj, tarihi ve kültürel değerlere sahip alanları da içermektedir. Çalışmamızda seçilen iki koruma alanı mevcut yasal düzenlemeler çerçevesinde değerlendirilmiştir.

3.5.2.1. Kaz Dağı Milli Parkı Koruma Alanı

Ege Bölgesi ile Marmara Bölgesi arasında kalan antik dönemde “İda Dağı” olarak adlandırılan Kaz Dağı, Biga yarımadasındaki en yüksek dağdır. Dağ üzerindeki derin vadi ve kanyonlar flora ve fauna yönüyle zengin bir çeşitliliğe sahiptir. Milli parkın ana kaynak değerini özellikle bitki örtüsündeki biyolojik çeşitlilik oluşturmaktadır. 21,450 hektarlık alana sahip Kaz Dağı Milli Parkı 1993 yılında Bakanlar Kurulu kararı ile milli park olarak kabul edilmiştir. Balıkesir ili Edremit ilçesi sınırları içerisinde yer alan milli park, içerisinde birçok bitki türünü barındırmaktadır. Özellikle yüksek kesimlerde yetişen Kazdağı Gök Narı, dünyada sadece Kaz Dağı’nda bulunmaktadır. Bölgede karaca, ayı, yaban kedisi, domuz, çakal, tilki, ağaç sansarı ve yaban tavşanı gibi oldukça fazla endemik tür yaşamaktadır.²⁰⁶

²⁰⁶ Kaz Dağı Milli Parkı, <http://www.kazdagimilliparki.com/ulaim-ve-ozzellkler.html>, (04.07.2014).

Şekil 9: Kaz Dağı Milli Parkı

Kaynak: <http://kazdagiekoturizm.com/harita/>, (04.07.2014).

Kaz Dağı Milli Parkı'nın korunmaya alınmasının en önemli sebebi eşsiz bir ekolojik yapıya sahip olmasındandır. Kaz dağları doğal zenginliğini yaklaşık doksan bin yıl süren son buzul çağından etkilenmemiş olmasına borçludur. Kuzey ve güneyden derin vadi ve kanyonların kestiği Kazdağı farklı iklimsel koşullara sahip olmakta ve nitelikli bir ekosistem oluşturmaktadır. Böylelikle Ege, Akdeniz, Karadeniz ve Tundra iklim sistemleri aynı anda Kaz Dağlarında gözlemlenebilmektedir. Bunun sonucu olarak da 32 tanesi endemik olan toplamda 800 farklı bitki türünün ortaya çıktığı görülmektedir.²⁰⁷

Kaz Dağı'nda yöre halkıyla yapmış olduğumuz görüşmelerde temel geçim kaynağının ormancılık, küçükbaş hayvancılık, yakacak kuru odun toplama, yerel kullanım amaçlı bitki toplama faaliyetleri ve zeytincilik üzerinde yoğunlaştığı bilgisine ulaşılmıştır. Ancak 2001 yılından itibaren yöre halkı için milli parkın getirdiği yasaklarla bu faaliyetler olumsuz etkilenecek park çevresindeki zeytincilik dışındaki diğer faaliyetlerde azalma meydana gelmiş ve zeytincilik köylerin temel geçim kaynağı olmuştur.²⁰⁸ Milli park görevlilerinin zeytincilik dışı faaliyetlerden

²⁰⁷ <http://kazdagiekoturizm.com>, (04.07.2014)

²⁰⁸ Yılmaz Arı, Abdullah Soykan, "Kazdağı Milli Parkı'nın Yerel Topluluklar Üzerindeki Ekonomik ve Sosyal Etkileri", **Kazdağları 2. Ulusal Sempozyumu**, Çanakkale, 2006, s.4.

geçimini sağlayan köylülere yasak koymalarının olumsuz etkileri başka akademik çalışmalar çerçevesinde yöre halkı ile yapılan mülakatlarda datespit edilmiştir.²⁰⁹

“Milli park görevlilerinin bu konuda konulan yasakları uygulamaları pratikte mümkün görünmemektedir. Yöre halkı en çok yasaklara tepki göstermektedir. Pınarbaşı köyü muhtarı bu tepkiyi şu şekilde ifade etmektedir:

köylümüz...geçimini şimdi yasaklanan alandan sağlardı. Şimdi köyümüz her yönden kuşatılmış durumda. İnsanımız ne yapacağını nereye gideceğini şaşırılmış durumda. Bunları zamanında düşünmesi lazımdı (parkı) ilan edenlerin.

Park planlanırken yerel halkın bu konuların her birinden nasıl etkileneceği üzerinde durulmamış, hatta işin bu yönü dikkate dahi alınmamıştır. Bazı yerlerde özel mülkiyetli parseller milli park sınırları içerisinde bırakılmıştır.”

Kaz Dağları’nda 2000 yılından beri altın, bakır, kurşun, çinko gibi madenlerin çıkarılması için bazı şirketler ruhsat almış ve çeşitli bölgelerde kazılar yapmıştır. Ancak zamanla yörede yaşayan köylülerin içme sularının çamurlu akması yaşanan tehlikenin anlaşılmasına olanak sağlamıştır. Adı geçen madenlerin çıkarılabilmesi için toprağın yüzlerce metre kazılması ve toprağın siyanür ile araştırılması gerekmektedir. Örneğin bir gram altının ayrıştırılması için yarım ton su ve 175 gram siyanüre ihtiyaç duyulmaktadır. Bergama’nın Ovacık köyü altın madeninde üretilen yaklaşık 10 gram altının 1 ton topraktan elde edildiği bilinmektedir. Toplamda ortalama 17 ton altın çıkarıldığı hesap edildiğinde binlerce ton toprağın kazıldığı ve siyanürle ayrıştırıldığı gerçeği ortaya çıkmaktadır. Bu da demektir ki; geride altın çıkarılan bu alanlarda zehirlenmiş toprak, yok edilmiş orman alanı, açılmış büyük çukurlar ve doğal ortamından belki de yok olmuş bitki ve hayvan türleri kalmaktadır. Bu konu mevzuat bakımından da değerlendirildiğinde özellikle göze çarpan şey Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı’nın Maden İşleri Genel Müdürlüğü’ne başvuru ile dosyada belirtilen koordinatlar için arama ruhsatı alınabilmekte ve ilgili koordinatlarda sondaj ve kazılar ÇED (Çevresel Etki Değerlendirmesi) raporu alınmadan yapılabilmekteydi. ÇED ancak belirtilen bölgede maden çıktığı takdirde yapılmaktaydı.²¹⁰

Anayasa Mahkemesinin 08.07.2009 tarihli, 27282 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan E: 2006/99, K:2009/9 sayılı kararına göre; 2872 sayılı Yasa’nın değiştirilen 10. maddesinin üçüncü fıkrasında "Petrol, jeotermal kaynaklar ve maden arama faaliyetleri, Çevresel Etki Değerlendirmesi kapsamı dışındadır." hükmüne yer

²⁰⁹ Yılmaz ARI, s.6.

²¹⁰ http://www.golpazari.org/?page_id=82, (04.07.2014).

verilmiştir. Anayasa'nın 56. maddesinin birinci ve ikinci fıkrasında "Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir. Çevreyi geliştirmek, çevre sağlığını korumak ve çevre kirlenmesini önlemek devletin ve vatandaşların ödevidir." hükmü yer almaktadır. Anayasa'nın 56. maddesinin gerekçesinde, vatandaşın korunmuş çevre şartlarında, beden ve ruh sağlığı içinde yaşamını sürdürmesini sağlamanın devletin ödevi olduğu, devletin hem kirlenmenin önlemesi hem de tabii çevrenin korunması ve geliştirilmesi için gereken tedbirleri alması gerektiği belirtilmiştir.

2872 sayılı Yasa'nın değiştirilen 10. maddesinde belirtilen Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED), aynı Yasa'nın değiştirilen 2. maddesine göre gerçekleştirilmesi plânlanan projelerin çevreye olabilecek olumlu ve olumsuz etkilerinin belirlenmesinde, olumsuz yöndeki etkilerin önlenmesi ya da çevreye zarar vermeyecek ölçüde en aza indirilmesi için alınacak önlemlerin, seçilen yer ile teknoloji alternatiflerinin belirlenerek değerlendirilmesinde ve projelerin uygulanmasının izlenmesi ve kontrolünde sürdürülecek çalışmaları ifade eder. Günümüzde çevrenin kirlendikten veya bozulduktan sonra eski hale getirilmesinin çok külfetli olması, hatta kimi durumlarda olanaksız bulunması nedeniyle, kirlenen çevreyi temizleme veya bozulan çevreyi onarma yerine, olumsuz etkileri baştan önlemenin yöntemleri aranmaktadır.

ÇED, kalkınma ve ekonomik gelişme için yapılacak yatırım ve faaliyetlerin, doğayı tahrip etmeden ve çevreyi kirletmeden gerçekleştirilmesinde kullanılan yöntemlerden birisidir. ÇED ile korunmaya çalışılan temel unsur, çevre ve bu çevre içerisindeki varlıklardır. ÇED kapsamı dışında tutulan arama faaliyetlerinin, biyolojik çeşitlilik üzerinde ya da doğada değişiklikler meydana getirebileceği, bu değişikliklerin uzun dönemli etkilerinin olabileceği, bu nedenle çevre için riskler taşıdığı açıktır. Oysaki, mevcut risklerin ortadan kaldırılabilmesi ve önlenbilmesi için ÇED'in öngörülmesi, Anayasa'nın 56. maddesinde devlete verilen çevrenin korunması yükümlülüğünün bir gereğidir. Kuralla, petrol, jeotermal kaynaklar ve maden arama faaliyetlerinin çevresel etki değerlendirilmesi kapsamı dışında tutulması Anayasa'nın 56. maddesine aykırıdır. Bu nedenle 2872 sayılı Yasa'nın değiştirilen 10. Maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan "Petrol, jeotermal kaynaklar ve maden arama faaliyetleri, Çevresel Etki Değerlendirmesi kapsamı dışındadır." hükmü anayasaya aykırı bulunmuştur.

1982 Anayasasının 169. maddesine göre ise ormanlara zarar verebilecek hiçbir faaliyet ve eyleme müsaade edilemez. Münhasıran orman suçları için genel ve özel af çıkarılamaz, ormanları yakmak, ormanı yok etmek veya daraltmak amacıyla işlenen suçlar genel ve özel af kapsamına alınamaz ifadeleri dikkate alındığında böylesine doğal güzelliği olan Kaz Dağı bölgesinin maden çıkarmak için tahrip edilmesine göz yumulmaması gerekmektedir.

Bu düzenlemeler sounucunda altının çevreye duyarlı ölçütlerle çıkarılması sağlanacaktır. Böylece her altın her enerji tesisi, her iş istihdam alanı büyümeye, gelişmeye, eşitliğe, adalete yol açacak ve doğal kaynakların korunması sağlanacaktır.²¹¹

Manisa Milli Parklar Bölge Müdürlüğü ile yapmış olduğumuz görüşmeler sonucunda Kaz Dağları hakkında da bilgi alınmıştır. Kazı yapılan alanın Milli Park dışında kaldığını öğrenmiş olsak da; bu, kazı yapılan alanda yukarıda bahsi geçen canlı türleri ve ormanların olmadığı anlamına gelmemektedir. Bir milli park alanı dışında kalan ormanlık alanlar için de aynı derecede çevreye duyarlı hareket edilmesi gerekmektedir.

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın resmi websitesinde "Enerji ve maden kaynaklarını verimli, etkin, güvenli, zamanında ve çevreye duyarlı şekilde değerlendirerek dışa bağımlılığı azaltmayı ve ülke refahına en yüksek katkıyı sağlamayı görev edindik."²¹²İfadesi dikkatimizi çekmektedir. Ancak onlarca endemik türün, milyonlarca ağacın ve zengin biyoçeşitliliğin yok olma tehlikesi ile karşı karşıya bırakan da maalesef yasal düzenlemelerdir. Koruma Bölgeleriyle ilgili yasal düzenlemelere baktığımızda;

2010 yılında Resmi Gazete'de yayımlanan 5995 sayılı Maden Kanunu'nda ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'a göre; devlet ormanları içinde yapılacak maden arama ve işletme faaliyetleri ile bu faaliyetler için zorunlu ve ruhsat süresine bağlı olarak yapılan geçici tesislere 6831 sayılı Orman Kanunu hükümlerine göre izin verilir. Yaban hayatı koruma ve geliştirme sahalarında maden arama ve işletme faaliyetleri ile bu faaliyetler için gerekli geçici tesislere çevresel etki değerlendirme raporunda belirlenen esaslar dâhilinde izin verilir.

²¹¹ Rüştü Ilgar, "Kaz Dağı'nın üstü "Altın"dan Kıymetli mi?", **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt:1, Sayı: 2, 2008, s.173.

²¹²Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, <http://www.enerji.gov.tr/index.php>, (04.07.2014).

Yine 6831 sayılı Orman Kanunu’nun 16. Maddesine göre; devlet ormanları içinde maden aranması ve işletilmesi ile madencilik faaliyeti için zorunlu; tesis, yol, enerji, su, haberleşme, altyapı tesislerine, fon bedelleri hariç, bedeli alınarak Çevre ve Orman Bakanlığınca izin verilir. Ancak, temditler dâhil ruhsat süresince müktesep haklar korunmak kaydı ile devlet ormanları sınırları içindeki tohum meşcereleri, gen koruma alanları, muhafaza ormanları, orman içi dinlenme yerleri, endemik ve korunması gereken nadir ekosistemlerin bulunduğu alanlarda maden aranması ve işletilmesi, Çevre ve Orman Bakanlığının muvafakatine bağlıdır. “Madencilik faaliyetlerinin sona ermesi neticesinde idareye teslim edilen veya terk edilen doğal yapısı bozulmuş orman alanları rehabilite edilir. Rehabilite maksadı ile bu alanların orman yetiştirilmek üzere inşaat, yıkıntı ve hafriyat atıkları ile doldurularak ağaçlandırmaya hazır hale getirilmesi için büyükşehir mücavir alanlarında büyükşehir belediyelerine, diğer yerlerde ise il ve ilçe belediyelerine bedeli karşılığında izin verilebilir.

Önemli bir değişiklik de Başbakanlığa bağlı olarak kurulan Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı ile ilgilidir: 1991 yılında Çevre Bakanlığına bağlı olarak çalışan kuruluş 2011 yılında kapatılmış ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’na bağlı Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü birimi Özel Çevre Koruma Kurumu’nun görevlerini devralmıştır.²¹³

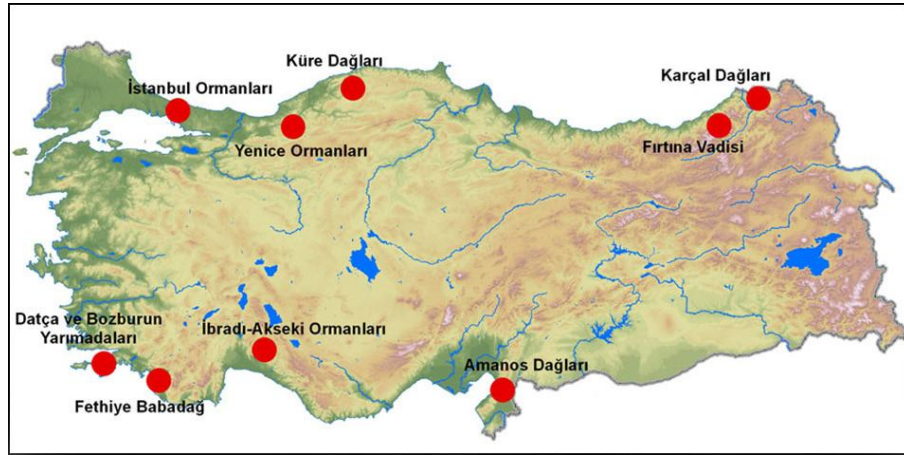
3.5.2.2. Küre Dağları Milli Parkı Koruma Alanı

Karadeniz Bölgesi’nin batısında yer alan Küre Dağları Milli Parkı fiziksel ve sosyal anlamda sınırlı bir yapıya ve doğu batı yönünde bir genişliğe sahiptir. Milli Park sınırları içerisinde herhangi bir yerleşim alanı bulunmamaktadır. 2000 yılında korunmaya alınan bu bölgeye aynı yıl “Milli Park” statüsü verilmiştir. Küre Dağları Milli Parkı 37,000 hektar bir alana kaplayan biyolojik çeşitliliği korumaya yönelik Türkiye’nin ilk “tampon bölge”sidir. Bölge nesli tükenmek üzere olan Dünya’da 2, Avrupa’da 33 bitki türüne ev sahipliği yapmaktadır. Türkiye’de ise nesli tükenmek üzere olan 12 bitki türü yine bu bölgede yer almaktadır. Küre Dağları Milli Parkı Avrupa’nın koruma alanları listesindeki 100 Orman merkezi arasındadır. Aynı

²¹³ Ruşen Keleş, Can Hamamcı, Aykut Çoban, **Çevre Politikası**, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2012, s.501

zamanda Türkiye’deki 9 doğayı koruma merkezinden biridir. Alan “Kuzey Anadolu’nun her yıl yapraklarını döken ve kozalaklı ormanları” olarak adlandırılan alt-eko bölge ve “Karadeniz Yağmur Alanları” eko tipinin nesli ciddi anlamda tükenmek üzere olan karstik dağ alanlarının en iyi örneklerinden biri olarak tanımlanmaktadır. Aslında Karstik alanlar bitki örtüsü bakımından fakir bölgelerdir. Ancak, Küre Dağları aksine, yağışlı iklim sebebiyle verimli ormanlara sahiptir.²¹⁴

Şekil 10:Küre Dağları

Kaynak: Andrei Blumer, Duygu Baştanlar, **Korunan Alanlar, Planlama-Yönetim-İzleme**, Isparta, 2011, s.43

Küre Dağları Milli Park alanı içerisinde yerleşim bulunmamaktadır. Çevresindeki yerleşimler incelendiğinde il ve ilçe merkezlerinde 1990 yılından bu yana nüfus artışı gözlenmektedir. Bu da köylerden il ve ilçe merkezlerine göç olduğunu göstermektedir. Milli Park çevresindeki kırsal nüfusun azalma hızı Türkiye ortalamasının çok üstündedir. Bunun nedeni ise bu yerleşimlerde hem genç nüfus az hem de yeterli geçim kaynağı bulunmamasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca bölgenin topografik yapısının dağlık ve engebeli olması da göçün sebepleri arasında gösterilmektedir. Bu arazi yapısı makineli tarımı engellediği için özellikle tarla tarımını olumsuz yönde etkilemektedir. Bu da dolaylı olarak olsa maliyet artışına yol açmaktadır. Ayrıca şehirlere göç yaşanması sebebiyle tarım arazilerinin de kullanımı yıldan yıla azalmaktadır. Bölgede yaşayan köylüler yaşamlarını devam ettirebilmek

²¹⁴ Andrei Blumer, Duygu Baştanlar, Ed. Gökhan Aydın, Ayşe Betül Avcı, **Korunan Alanlar, Planlama-Yönetim-İzleme**, 2011, Isparta, http://www.rogercatchpole.net/index_html_files/Aydin%20&%20Avcı%202011%20-%20Protected%20Areas.%20Planning,%20Management%20&%20Monitoring.pdf, ss.43-44.

için orman arazilerinden yakacak, yapacak odun gereksimini karşılamakta, mantar, yabani ot, meyve vb. ürünleri toplamaktadır.²¹⁵

2007-2013 yıllarını kapsayan “Türkiye Turizm Stratejisi Eylem Planı’nda Küre Dağları Milli Parkı’nın da içinde bulunduğu Batı Karadeniz Bölgesi Ekoturizm bölgesi olarak değerlendirilmiştir. Bunun sonucunda belirlenen eylem planında; koruma alanlarının ekoturizm gelişmesinde odak noktası olarak ele alınması, pansiyonculuğun desteklenerek kırsal turizm tesislerinin geliştirilmesi ve mevcut konaklama kapasitesinin artırılması hedeflenmektedir. Mevcut durum itibarıyla de Milli Park personel sayısı ve idari yapısının mevzuatı ve ilgili planları uygulamada yetersiz olduğu görülmektedir.

Yukarıda da belirtildiği üzere Küre Dağları Milli Parkı Avrupa’nın en önemli korunan alanlarından birisidir. Park Alanı içerisinde yerleşim bulunmaması doğal ortamın tahribatının gerçekleşmemesi noktasında sevindirici bir durumdur. Ancak bölgenin makineli tarıma elverişsiz arazisi çevre köylerdeki nüfus göçüne sebep olmaktadır. Bu da sürdürülebilir bir dağlık alan kalkınma stratejisini izleme gerekliliğini doğurmakta ve yöre halkına alternatif geçim kaynakları sunularak desteklenmelerini gerekli kılmaktadır. Öte yandan Park’ın idari personel yetersizliği de dikkate alınarak Türkiye’deki tüm korunan alanların idari personel açığının giderilmesi ve bu alanların geliştirilmesi sağlanmalıdır.

3.6.DAĞLIK ALANLARIN GÜÇLÜ, ZAYIF, FIRSAT VE TEHDİT ANALİZİ (GZFT-SWOT ANALİZİ); TÜRKİYE’DEKİ DURUM

Ulusal ve bölgesel farklılıklar ya da genel konulara göre yapılan araştırmalarda çeşitli ulusal SWOT analizleri karşılaştırmaları ele alındığında dağlık bir bölgeyi nelerin oluşturduğu önemlidir. Çeşitli kategorilere göre yapılacak olan SWOT analizinde amaç bu alanlarda uygulanan politikalardaki eksikliklerini, özel bir politika uygulanması gerekliliğini ortaya çıkarmaktır.

²¹⁵ Doğal Hayatı Koruma Vakfı (WWF-Türkiye), **Küre Dağları Milli Parkı Ekosistem Tabanlı Fonksiyonel Orman Amenajman Planı Hazırlama Projesi 2011-2030**, http://web.ogm.gov.tr/birimler/merkez/Amenajman/Dokumanlar/KDMP_RAPOR.pdf, (09.06.2014), ss.8-9

Aşağıda tartışıldığı üzere, SWOT analizi dağlık alanlarda politika belirlemede bilhassa önemlidir. Avrupa'daki dağlık bölgelerde yapılan SWOT analizlerine bakıldığında aşağıdaki göstergeler üzerinde durulduğu görülmektedir²¹⁶:

- Nüfus,
- Ekonomi,
- Turizm,
- Doğal Çevre,
- Hizmet Sağlama,
- Altyapı / Ulaşılabilirlik,
- Tarım,
- Sosyo –Kültürel Durum
- Eğitim-Sosyal Sermaye

Nüfus: Elbette artan nüfus dağlık alanlar için bir tehdit unsurudur. Hızlı nüfus artışı ile birlikte dağlık alanlar da işgal edilmekte ve bu bölgelerin sahip olduğu doğal ve kültürel miras zarar görmektedir. Bazı ülkelerde, dağlık alanlarda ya da en azından bu bölgelerin bir kısmında nüfusun yaşlandığı ve nüfusun azaldığı görülmektedir. Burada yaygın eğilim kentsel bölgelere özellikle genç nüfusun göçüdür. Fakat bazı ülkelerde ise etrafı derelerle sarılmış dağlık alanlarda nüfusu artışına bağlı kentleşme görülmektedir. Örneğin; İsviçre'de, birçok dağlık alanın içerisinde yerleşimlerin konumlandırıldığı görülmektedir. Polonya'da ve Almanya'dan olası göçler bir tehdit olarak görülürken; İspanya, Fransa ve İsviçre'de gelecek için göç alma elverişli bir kapasite olarak görülmektedir. Göç etkisi kimi ülkelerde olumlu kimi ülkelerde ise olumsuz etkilere sebep olmaktadır. Dağlık alanlarda kaynakların etkisi bu göçler üzerinde büyük bir öneme sahiptir.

Türkiye'de II. Dünya Savaşı'ndan itibaren kentsel göç hızla artmış, tarımda sanayileşme yaşayan Türkiye kırdan kente hızla göç vermiştir. Özellikle dağlık alanlarda yaşayan genç nüfusun istihdam sorununun kentte çözülebileceği umudu bu hızlı göçün temel nedeni olmuştur. Ancak son yıllarda tüm dünyada eğilim haline gelen ikincil konut edinme, dağlık alanlarda mevsimsel de olsa nüfus artışına sebep olmuştur. Öte yandan, kentin yoğunluğundan, gürültüsünden ve kirliliğinden kaçmak

²¹⁶ Nordic Centre for Spatial Development, ss.179-182.

isteyen insanlar ki bu insanlar genellikle ortalama bir yaşın ve maddi gelirin üzerindeler, temiz su kaynağı, doğal bitki örtüsü, biyolojik çeşitliliği ve daha birçok sebepten dolayı birer cazibe merkezi olan dağlık alanlara göç etmekte ve buradaki nüfusun artışına sebep olmaktadır.

Ekonomi: Ekonomi geniş bir alandır, fakat bazı dağlık bölgelerdeki genel ekonomik faaliyetler sınırlıdır. Her bir dağlık bölgede farklı seviyelerde gelişmiş olan ekonomik faaliyet turizmken, temel sanayi faaliyetlerinin bu bölgelerde düşük olduğu görölmektedir. Daha önce belirtildiği gibi, turizmin dünya çapındaki merkezlerinden biri olan Alp Dağlarında olduğu gibi birçok dağlık alanlarda ekonomik olarak daha durağan olan Avusturya, Belçika, Danimarka, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, İrlanda, İtalya, Lüksemburg, Hollanda, Portekiz, İspanya, İsveç ve Birleşik Krallık'ta turizm hâlihazırda bir öneme sahipken Avrupa Birliğine üye ülkelerde turizm gelecek için hala bir fırsat olarak görölmektedir. Hatta bazı dağlık alanların bir diğer güçlü yanı enerjinin ve özellikle hidroelektriğin başlıca kaynakları olmasıdır. Öte yandan mineraller, su, orman kaynaklarının işlenmesi ve tarım için ekonomik anlamda önemli kaynaklardır.

Türkiye'de de durum daha farklı değildir. Bazı durumlarda turizm faaliyetleri dışında temel endüstri faaliyetleri azalma göstermesine rağmen hala önemini korumaktadır. Doğu Anadolu da kimi yerler sadece turistik faaliyetler yönüyle bölgeye ekonomik fayda sağlasa da Batı Anadolu'da durum farklıdır. Örneğin Bursa-Uludağ da karın yüzeyde kalma süresi daha kısadır. Dolayısıyla yöre halkı alternatif geçim kaynakları ile yaşamlarını devam ettirebilmektedirler.

Turizm: Kalkınma, gelir düzeyi, iş verme kaynağı olarak ve bir bölgenin genel çekiciliğinin bileşen elementleri dendiğinde turizm dağlık alanlardaki faaliyetleri, ilk önce akla gelmektedir. Belki de dağlık alanların güçlü yanlarının en başında sayılmaktadır turizm. Manzara, çevre (örn: biyolojik çeşitlilik, temiz hava, kar) ve kültürel mirasın çeşitli yönleriyle ilişkili faktörler her ölçeğe dengesiz olarak yayılmasına rağmen birçok dağlık alanı turizm için önemli kılmaktadır. Ekoturizm, çiftlik turizmi ve 'yaban hayatı turizmi' (avlanmayı içeren) kalkınma için gelecek fırsatları olarak görölmektedir. Aslında bu tür yenilikler önemli bir gelecek tehdidi olarak sık sık bahsedilen bu alanların aşırı sömürüsünün engellenmesinin bir yolu olarak görölmektedir. Böylece, bazı durumlarda ekonomik kalkınma ve bölgenin (çevresel ve kültürel) koruması arasındaki çekişme için potansiyel su yüzüne

çıkılmaktadır. Koruma için olan tartışmalar genellikle bir bölgenin eşsiz çevresel ve kültürel kalitelerine dayalı gelişim için olanlarla aynıdır.

Türkiye’de turizm faaliyetleri ekonomik boyutuyla dağlık alanların güçlü yanını yansıtmaktadır. Örneğin Bursa- Uludağ, Erzurum- Palandöken vb. dağlık alanlar turizm faaliyetleriyle anılmaktadır. Ancak bu imkân ile ekonomik fayda elde etmek dağlık alanların fırsatı olarak kabul edilebilir. Turizm faaliyetleri her ne kadar dağlık alanların güçlü yanını yansıtsa da bu alanlara zarar verilmediği sürece fayda sağlamaktadır. Ancak zarar boyutu ile incelendiğinde söz konusu bölgelerde sırf turizm faaliyetleri gerçekleştirmek için doğal tahribat yaratılması ve flora ve faunaya zarar verilmesi yönüyle de tehdit unsuru haline dönüşebilir.

Doğal Çevre: Avrupa’nın dağları doğal kaynaklar açısından belirgin bir kaynak olmasının yansısı biyo-çeşitlilik açısından birçok bölge barındırmaktadır. Dahası, genelde dağınık olan yerleşim yapıları ve bunun gibi bölgelerin çevresel yerlerinin çoğu çevresel koşulları iyi durumdadır. Özellikle “Demir Perde” ülkelerinin dağları boyunca Avrupa’da insan etkisinin en az görüldüğü yerlerdendir.

Dağlık alanlar ve bu alanlara yakın bölgelerin fazla gelişmesi biyo-çeşitlilik ve çevresel kalite açısından gelecek için ciddi bir tehdit oluşturmaktadır. Sonuç olarak, “kalkınma potansiyeli” kavramı Avrupa’da yapılan çalışmalarda genelde dağlık bölgelerin belirli kısımlarının milli park, doğal kaynak ve diğer “koruma bölgesi” tipinde korunmasının öz potansiyeli şeklinde tartışılabilmektedir. Buna rağmen, korumanın amacı önemli ölçüde değişkenlik gösterebilir: Bu belirli habitat ve/veya türlerin korunmasından (örneğin ulusal kararlarla) kırsal gelişimin doğal çevre ve kültürel peyzajın turizm bazlı fırsatlarla teşvikine kadar uzanabilir. Dahası, değişik alanların değişik göreceli öncelikler yoluyla korunan alanlar birden fazla hedef için yönetilebilir.

Hizmet: Çoğu dağlık bölge bazı doğal engellerden (örneğin, karmaşık yüzey betimi, sert iklim), izole olma, şehir merkezlerine olan uzaklık ve seyrek yerleşim gibi sıkıntılar çekmektedir. Bütün bu nedenlerden dolayı bu bölgelere hizmet götürmek problemli olabilir.

Türkiye’de de dağlık alanların fiziksel koşulları bu alanlara hizmet götürülmesini engellemektedir. Bu problemle uzlaşabilmek adına bölge içi ortaklaşa çalışmalar veya kamu özel sektör sivil ortaklıkları gibi işbirlikçi teşebbüsler yapılması gerekliliği hukuki düzenlemelerinde yer almalıdır.

Altyapı/Ulaşılabilirlik: Ulaşılabilirlik, fiziksel topografya, iklimden (özellikle karın yoğun olduğu kışın), yüksek inşaat ve bakım maliyetlerinden ve dağınık yerleşimden ötürü çoğu dağlık bölge için problem teşkil etmektedir. Avrupa'daki bazı SWOT analizlerinde çoğu dağlık bölgede yol ve demiryolu altyapısının yeterli düzeyde korunamadığının altı çizilmiştir. Bu anlamda altyapı ve ulaşılabilirlik zayıf yönler olarak değerlendirilebilir. Diğer haberleşme çeşitlerine nazaran, bilgi ve haberleşme teknolojileri ise bazı SWOT analizlerinde Kuzey İskoçya'da olduğu gibi iş ve eğitim sektörü için geleceğin fırsatı olarak vurgulanmıştır. Dağınık yerleşim ve uç doğal şartlarla tanımlanmış bazı bölgelerde, telefon (kablo hattı veya mobil) ve internet bağlantılarının olması önemlidir. Hüküm süren bu şartlar ülkeden ülkeye büyük değişiklikler gösterse de bu durum tüm SWOT analizlerinde belirtilmemiştir. Ancak yine de modern dünyada iletişimin önemi göz ardı edilemez. Bu bölgelere bu imkanların götürülebilme koşullarının zorluğu dağlık bölgelerin doğal yapısı ve uzaklığından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle bu durum da zayıf bir özellik olarak değerlendirilebilir.

Ulaşım ve altyapı hizmetleri Türkiye'deki dağlık bölgelerde yaşayan insanların da temel sorunları arasındadır. Örneğin; Meyvalı, Hacıömerderesi, Çıtak, Alan, Panayır, Karabahçe, Yukarı Göcek ve Aşağı Göcek gibi toplamda yaklaşık beş nüfusa sahip Balıkesir'in Bandırma ilçesinin dağ köylerine sağlık hizmeti ayda bir gün ulaşabilmektedir.²¹⁷ Tabi bu, büyükşehir sınırlarının il sınırı olmadan önceki yapısında geçerli olan bir durumdur. Bir başka örnek; Malatya'nın büyükşehir olmadan önceki yapısı itibarıyla köylerinin büyük bir bölümünde kanalizasyon sistemi olmadığı gibi, bu köylerdeki evlerde fosseptik bile bulunmaması hem insan ve hayvan sağlığı için bir tehdit hem de çevresel bir sorundur. Malatya Köy Atık su Envanteri 2012 yılı Aralık ayı raporuna göre yaklaşık 100 bin nüfus temel altyapı hizmetlerine ulaşamıyor.²¹⁸ Öte yandan KÖYDES ile su sıkıntısı çeken köy ve bağlılarının temiz, sağlıklı ve yeterli düzeyde içilebilir suya kavuşturulması ve köy yollarının standartlarının yükseltilmesi amaçlanmaktadır. KÖYDES ile 2005-2013 döneminde 8,8 milyar TL kaynak aktarılmış ve 79 ilde yaklaşık 34 bin köy ve 46 bin

²¹⁷http://www.bandirmamanset.com/haber-18051-dag_koylerinde_hizmetin_hsi_yok.html (02.04.14)

²¹⁸<http://www.malatyahaber.com/haber/koylerde-altyapi-sos-veriyor> (02.04.14).

köy bağılısı yerleşim birimine altyapı yatırımı yapılmıştır. Yine bu dönemde yaklaşık 200 bin kilometre yol yapımı ve 33 bin kilometre yol onarımı gerçekleştirilmiştir.²¹⁹

Tarım: Çoğu Avrupa Birliği ülkesinin yanı sıra Avrupa'nın diğer taraflarında da, küçük ölçekli ve düşük teknoloji tarım dağlarda hala sürdürülmektedir. Bu tip tarımın ulusal ekonomiye katkısı çok azdır ve çoğu durumda düşüştür, bu durum nüfusta azalma ve ormanların genişlemesine sebep olmaktadır. Her şeye rağmen bu, çevreye dost tarımsal üretim sektörünün kendi kendine veya turizmle birlikte eşleştirilerek kaliteli gıda ürünlerinin üretilmesine odaklanıldığında büyüme için potansiyel bir sektör olarak devam etmektedir.

Artan nüfus ile birlikte şehirler genişlemekte ve yeni yaşam alanları oluşturabilmek için doğaya zarar verilebilmektedir. Ayrıca şehrin kalabalığından kaçan belli bir kesimin sadece geçici süreliğine yaşam alanı oluşturmak amacıyla ikincil konut talepleri dağlık alanlar ciddi zarar verilmesine sebep olmaktadır. Bu yönleriyle nüfus bir tehdit unsuru oluşturmaktadır. Dağlık alanlarda gerçekleştirilen ekonomik faaliyetler ise güçlü yanlar olarak kabul edilebilir. Örneğin kullanıldığında enerjiye dönüşen rüzgâr ve akarsular ekonomiye katkı sağlamaktadır. Kış turizmi, çiftlik turizmi ve yaban hayatı turizmi imkanları dağlık alanların güçlü yanlarını yansıtır. Çünkü bu alanların bahsi geçen faaliyetlerle korunmaları sağlanacak ve gelecekte gerçekleştirilecek tahribatlar önlenecektir. Ayrıca bölge halkının da turizm merkezlerinde istihdam edilmesi turizmin dağlık alanlar üzerindeki bir diğer güçlü yanını yansıtmaktadır. Bazı çevresel faktörler ise dağlık alanlar için tehdit oluşturmaktadır. Örneğin dağlık alanlar ve çevresindeki yerleşimleri hızla gelişmesi biyoçeşitlilik ve çevresel kalite açısından gelecek için bir tehdit oluşturmaktadır. Dağlık alanlara ulaşılabilirlik ve alt yapı, bu alanların zayıf yönü olarak kabul edilebilir.

Dağlık alanlarda yol yapım maliyetleri diğer bölgelere oranla çok daha maliyetli ve zordur. Ayrıca, bu bölgelerde bilgi ve haberleşme teknolojileri de oldukça düşüktür. İklimsel zorluklar bir diğer zayıf yöndür. Örneğin kar yağışlarının daha fazla olduğu yüksek kesimlerde yollar daha sık kapanmakta, çığ tehlikesi yer almakta ve bunların sonucunda da sağlık hizmetleri bu şartlarda dağlık alanlara

²¹⁹http://www.cihan.com.tr/news/KOYDES-projesine-8-yilda-8-8-milyar-lira-kaynak-ayrildi_2639-CHMTE3MjYzOS8x (02.04.14).

götürülememektedir. Genelde dağlık arazilerin fiziksel yapısı tarıma müsait olmadığı için teknoloji dışı geleneksel tarım yapılmaktadır. Bu nedenle bu fiziksel koşullar dağlık alanların zayıf yönünü oluşturmaktadır.

Tablo 5: Dağlık Alanların GZFT Analizi

DAĞLIK ALANLARIN GZFT ANALİZİ	
GÜÇLÜ YANLAR	ZAYIF YANLAR
- Dünyadaki tatlı su kaynaklarının %70'ini barındırması - Dağ nüfusunun yaşam kalitesi göstergeleri olan zengin kültürel miras ve ayrıcalıklı bir yaşam ortamı olması - Eşsiz biyoçeşitliliğe ve ekosisteme sahip olması - Nadir, korunmuş ve yenilenebilir kaynakların bulunması - Endemik türlere sahip olması - Turizm, el sanatları, tarım, sanayi gibi mal ve hizmetlerin üretiminin gerçekleştirilmesi - Kış turizmine imkan sağlayan fiziksel koşullar - Modern ve sık sık dinamik bir yönetim felsefesine sahip olmak	- Nüfusun seyrekliği - Temel ekonomik faaliyetlerin sınırlı ve yetersiz olması - Şehir merkezlerine uzaklığı ve fiziksel koşulları sebebiyle altyapı, ulaşım, sağlık, eğitim vb. hizmetlerin götürülememesi - Arazi yapısının yüksek inşaat ve bakım maliyetlerini artırması - Zaten seyrek olan işletmelerin devamlılığının da sağlanamaması
FIRSATLAR	TEHDİTLER
- Geliştirilebilir yerel turizm - Kalkınmada öncelikli bölgeler olması sebebiyle ekonomik destek alan bölgeler olması - Dünya’da bu alanlara farkındalığın artmasıyla birlikte daha az insan müdahalesi olması - Korunan alanların artması	- Hızlı nüfus artışı ile birlikte dağlık alanlara zarar verilmesi - Dağlara özgü yeterince bütünleşik bölgesel, ulusal ve Avrupa politikası elde edilmemiş olması - Araziye ulaşım zorlukları, toprak ve iklim zorlukları sebebiyle tarımsal faaliyetler üzerindeki kısıtlamalardır. - Çevresel ve ekonomik aktivitelerin sürdürülebilirliğindeki rekabet sorunu

Dağlık alanlar olağanüstü bir kültürel ve dilsel miras oluşturmaları bakımından hem sosyal ve kültürel geleneklere saygı duyulması hem de bu alanların gelişiminin desteklenmesi yönüyle önem arz etmektedir. Üstelik bu desteğin belli bir bölgede değil sınır aşan dağlar için tüm dağ kitlesine uygulanması gerekmektedir. Gerçekten de dağlık alanlara özel politikalar uygulanırken dağın sadece belli bir bölgesinin değil tümünün makro bölge olarak görülmesi etkin ve doğru politika üretilmesini sağlamaktadır. Tablo 5’te yapılan GZFT analizi dağlık alanları birer makro bölge olarak görmemize imkân sunmakta ve aşağıda oluşturacağımız yönetim modeline dayanak oluşturmaktadır.

Yönetim modeli temelli işbirliği ile yerel, bölgesel ve uluslararası ortaklıklar kurulup dağlık bölgelerdeki ekonomik, sosyal ve çevresel sorunlara etkili çözümler sunulabilir. Bu noktada dağlık alanlarla ilgili çalışmalar yapan Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi, yerel ve bölgesel yönetimlerin dağlık bölgelerin rekabet gücünü ve çekiciliğini artırmak için temel görevlerini özetle şu şekilde ifade etmektedir;

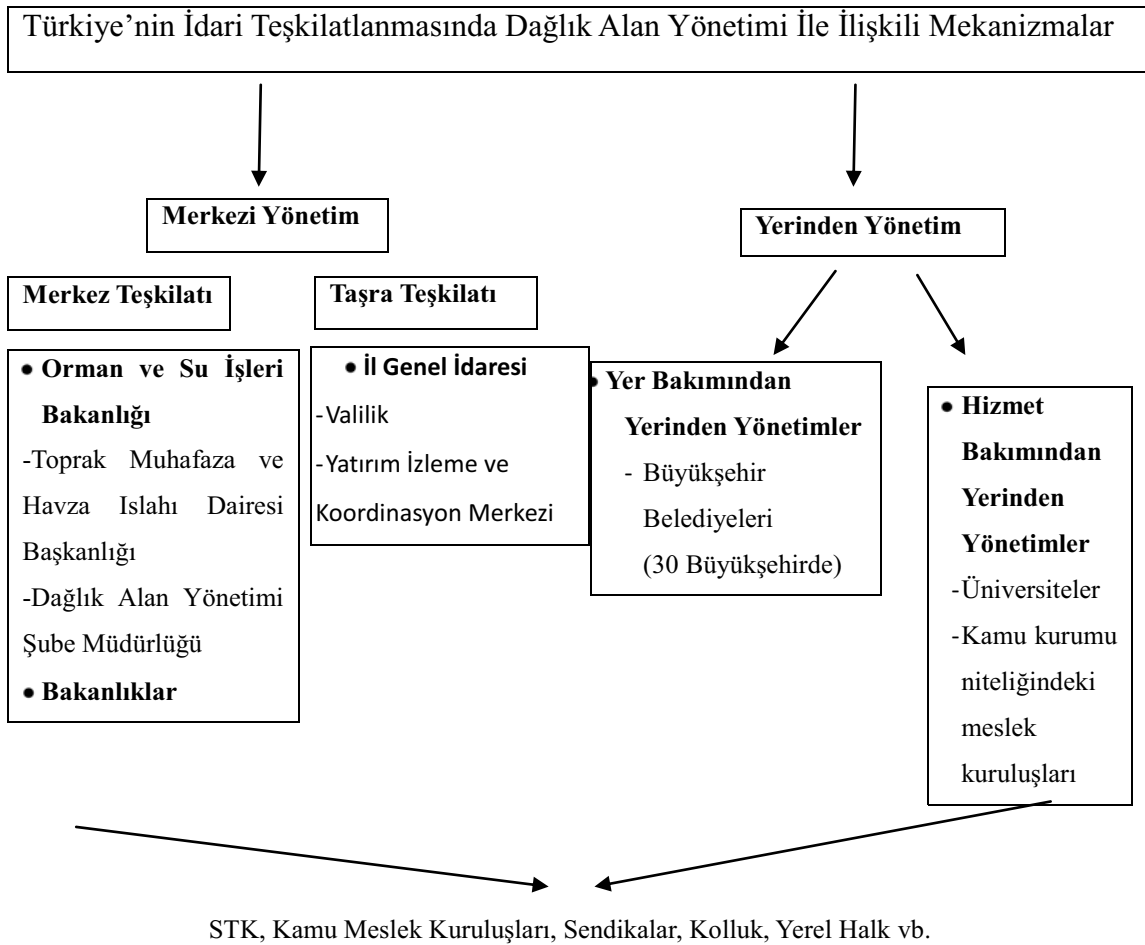
- Sınır aşan özelliğe sahip dağlık alanların gelecekte ortak bir vizyon sahibi olabilmesi için iyi bir bölgesel yönetim uygulanması,
- Planlarda, projelerde ve uygulamalarda yerel halkın ve sivil toplum örgütlerinin de desteğinin alınması,
- Dağlık alanlardan kentlere yapılan göç göz önünde bulundurularak gençler için sosyal dışlanma ve mücadele için spesifik politikalar uygulanması ve onları bu bölgelerde kalmaları için teşvik edici tedbirler alınması,
- Sürdürülebilir turizm ve yenilenebilir enerji kaynakları gibi ekonomik faaliyetlerin gelişmesini sağlayarak dağlık alanlarda istihdamının sağlanması ve kırsal ekonominin canlandırılması

1996 yılından beri birinci bölümde detaylı olarak değindiğimiz Gündem 21’in en önemli önerisi, ulusal eylem planlarının oluşturulmasına temel olacak şey yerel eylem planları hazırlanmasıdır. Toplum merkezli bir anlayışa sahip olan Gündem 21’in bu felsefesini dağlık alan yönetiminde de uygulamak ve buna göre bir model kurmak bu çalışmanın mantıksal çerçevesini oluşturacaktır. Gündem 21 felsefesi ile birlikte ortaya konulacak model, yerel otoritelerin katılımı ve işbirliğine dayanacaktır. Böylelikle her ülkede yerel otoritelerin kendi bölgelerinde yaşayan

insanlarla, yerel kuruluşlarla ve özel sektörlerle görüşerek bulundukları bölgelerde dağlık alanların sürdürülebilir yönetiminde anlaşma sağlayabileceklerdir. Sivil toplum örgütleri içinde yer alan sendikalar açısından da yerel siyasette işbirliği ortamı olmaması kopuk bir görünümü ortaya koymakta ve çatışma yaratmaktadır. Bu nedenle sivil toplum örgütlerinin de dahil olacağı modelde yerel halkın gücüne dayalı, “eşit ortaklıklara” cevap verecek katılımın geliştirilmesi sağlanmalıdır.

Türkiye’deki idari teşkilat yapısı göz önünde bulundurularak dağlık alanların kalkınması için çeşitli model önerileri geliştirilebilir. Çalışmamız kapsamında aşağıdaki model Türkiye’nin idari yapısına uygun dağlık alan yönetimi modeli olarak uygun görülmüştür.

Şekil 11: Türkiye’nin İdari Teşkilatlanmasında Dağlık Alan Yönetimi İle İlişkili Mekanizmalar

Dağlık alanlara özel doğrudan görev ve sorumluluğa sahip tek birim, merkezi yönetim içerisinde yer alan Dağlık Alan Şube Müdürlüğüdür. Bu nedenle uygun

gördüğümüz modele göre; öncelikle dağlık alanlarının yönetimine ilişkin bir yasa çıkarılmalıdır. Türkiye'nin dağlık alan kalkınmasında etkinliği sağlayacak model için Orman ve Su İşleri Bakanlığı diğer bakanlıklarla koordinasyon içerisinde görev ve sorumluluklarını yürütmelidir. İllerde vali merkezli, yerel yönetimlerle işbirliğinin sağlandığı, STK ve üniversitelerle çalışmaların geliştirildiği yönetim modeli uygun pratikler ortaya koyacaktır. Bu kapsamda merkezin taşra örgütü olan illerde valiliklere bağlı merkezle koordinasyon içinde çalışan yeni birimler oluşturulmalı, vali veya valilinin görevlendireceği kişi ya da birimlere bu konuda görev ve sorumluluklar verilmelidir. Böylelikle büyükşehirlerde valiliğe bağlı Yatırım İzleme Koordinasyon Başkanlığı, yerel yönetimler ve valilikler arasındaki işbirliği noktasında köprü görevi üstlenerek dağlık alanlara yapılacak her türlü yatırımın etkin ve verimli olmasını sağlayacaktır. Büyükşehir olmayan illerde bu görevi yine valinin başında olduğu il özel idaresi üstlenecektir. Eğer birden fazla il sınırı içerisinde yer alan dağlık alan varsa valilikler ortak proje ve uygulamalar yürütmek için yeni bir Bütünleşik Dağlık Alan Yönetim Birimi kurabileceklerdir. Tüm bu işbirliğinin sağlanmasında sivil toplum örgütlerinin, üniversitelerin desteğinden faydalanılırken yerel halkın da görüşleri alınacak ve sürdürülebilir dağlık alan yönetimi sağlanabilecektir. Dağlık alanlarda yaşayan nüfusun daha iyi yaşam koşulları elde edebilmesi için yönetim merkezli bir modelin uygulanması faydalı olacaktır.

SONUÇ

Dağlık alanlar; doğal kaynaklar, iklim ve ekolojik çevre, kış turizmi olanakları, temiz su kaynakları, biyolojik çeşitlilik, kültürel miras gibi doğal, ekonomik ve sosyal özelliklerle karakterize edilirler. Böylesine zengin çeşitliliğe sahip alanlar için evrensel kabul görebilecek ve tüm ülkelerin mevzuatlarında uygulanabilecek ayrıntılı bir dağ ve dağlık alan tanımı yapmak mümkün olmamaktadır. Yapılan araştırmalar ve uygulamalar incelendiğinde dağlık alan tanımı genellikle yükselti, topografya, eğim olmak üzere 3 temel kriter üzerinden yapılırsa da iklim, toprağın tarım arazisi olarak kullanımı, bitki örtüsü gibi çeşitli unsurlar da dikkate alınmaktadır. Örneğin Gürcistan'da 1000 metre ve üzeri alanlar dağ olarak nitelendirilmektedir. Ancak yamaç eğimleri, coğrafi konum, çevresel ve ekonomik özellikler de dikkate alındığında 800 metre yükseltiye sahip olan alanlar da dağ olarak kabul edilebilmektedir. Dağ tanımlamaları Ülkelerin yasal düzenlemelerindeki temel kriterlere bağlı olarak birbirinden farklılık gösterebilmektedir. Farklı dağlık alan tanımlamaları yapılması sınır aşan dağlarda da ortak bir politika izlenmesini zorlaştırmaktadır. 1995 yılında hazırlanan Avrupa Dağlık Bölgeler Şartı Taslağı'nın yürürlüğe girememesi sebeplerinden birisinin de bu farklılık olduğunu vurgulamak yerinde olacaktır. Ayrıca; Avrupa Birliği'ne üye ülkelerin kırsal bölgelerinde mali destek alabilmek için, uygun dağlık alan tanımlaması geliştirdiği görülmektedir. Bu da bize dağlık alanlara gereken önemin ilk bakışta ekonomik kalkınma ölçeğinde verildiğini göstermektedir.

Hızlı kentleşme ile birlikte kırdan kente göç artışı dağlık alanlarda yaşayan yerleşikleri de etkilemiştir. Bu bölgelerde yaşayanların ekonomik ihtiyaçlarını yeterli düzeyde karşılayamamalarının yanı sıra bu alanlara hizmet götürmede yaşanan sıkıntılar zaman içerisinde insanları göçe zorlamıştır. Bu göç sorunu hemen hemen her ülkenin temel problemlerinden biri olunca ülkeler, dağlık alanlara özel politikalar üretmeye başlamışlardır. Ayrıca doğal çevrenin artan tahribatı gibi ekolojik problemler daha dikkatli üretim ve tüketim anlayışını doğurmuş, flora ve fauna ve zengin biyoçeşitlilik gibi potansiyellere sahip ormanların da korunması gerektiği anlayışı konunun önem derecesini artırmıştır. 1992 yılında düzenlenen Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı; dağlık alanların dünya gündemine taşındığı, hükümetler, sivil toplum kuruluşları ve diğer organizasyonların bir araya

gelerek doğal çevrenin korunması ve sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleştirilmesinin sağlanmasının amaçlandığı önemli bir adım olarak kabul edilebilir. 1987 Brundtland Raporu'ndan sonra çevre ve sürdürülebilir kalkınma kavramları Rio Zirvesi ile yeni bir boyut kazanmış sonraki yıllarda yapılan Rio +10 ve Rio +20 Zirveleriyle de dağlık alanlara ilişkin farkındalık artmıştır. 1992'de düzenlenen Rio Zirvesinin çıktıları arasında hassas ekosistemler olarak nitelendirilen dağlık alanların yer alması ve 2002 yılının Birleşmiş Milletler tarafından uluslararası dağlar yılı olarak kabul edilmesi bu farkındalığın yaratıldığının göstergeleridir.

Rio +20 ile birlikte dünyanın çeşitli ülkelerinden gelen temsilcilerin katılımıyla yapılan toplantılarda dağlık alanlarda yaşanan sorunların çözümü tartışılmış ve çeşitli çözüm önerileri sunulmuştur. Sürdürülebilir Kalkınmada Birleşmiş Milletler Kurumlar Arası Komitesinin FAO'yu Gündem 21'in 13. Faslıının taslak yöneticisi olarak atamasıyla konuyla ilgili kurumsal temel atılmış olup, dağlık alanlarla ilgili çalışmalar yapan kurumlarla FAO'nun işbirliği yapması sağlanmıştır. Böylelikle belli bir amaç için kurulmuş olan kuruluşların da uluslararası ölçekte çalışmalara katılmaları sağlanarak kırsal kalkınma, gıda güvenliği, temiz su kaynakları, biyolojik çeşitlilik, orman, iklim değişikliği, kültür, dağ turizmi gibi birçok konunun bir arada çalışılması imkanı sunulmuştur. Bu durum, dağlık alanları birçok bilim dalının çalışma sahası haline getirerek çok disiplinli bir konu olmasını sağlamıştır.

Avrupa ve Türkiye'deki dağlık alanlarda yapılan araştırmalar incelendiğinde kilit unsurun beşeri sermaye olduğu görülmektedir. Birleşmiş Milletler'in de belirttiği üzere dünyanın en dağlık bölgelerinde ekonomik kalkınma kabul edilemeyecek kadar düşüktür. Doğal çevre, biyolojik çeşitlilik gibi yukarıda sayılan unsurların korunabilmesi için bu bölgelerde yaşayan insanların bir taraftan yaşam koşullarının iyileştirilmesi bir zorunluluk iken öte yandan korumanın sağlanabilmesi bu insanların bilinçlendirilmesine bağlıdır. Örneğin; alternatif geçim kaynağı olmayan dağ köylüleri hayvanların aşırı otlatılması ile orman arazisine zarar verirken toprağın yanlış işlenişi köylüleri ekonomik zarara uğratmaktadır. Yine bu alanların tahribatı toprak kayması ve sel gibi doğal felaketlere neden olabilmektedir.

Dağlık alanlarda yaşayan yerleşiklerin eğitimi belki de üzerinde durulması gereken en önemli konulardan birisidir. Dağlık alanlarda yaşayan insanların bu alanlardaki flora ve faunaya ilişkin bilgileri yeri geldiğinde bu alanda çalışanların

bilgisinin de ötesine geçmektedir. Bu nedenle dağlık alandaki yerleşikler hem eğitimine önem verilmesi gereken gruplardır hem de kendilerinin bilgi birikimlerinden yararlanılması gereken bir kaynak oluşturmaktadırlar. Böylelikle ağaç ve bitkilerin yaşam sürelerini artırmak, dağlardaki ekolojik dengeyi korumak, toprak erozyonunu önlemek, endemik türleri korumak ve doğru zamanda yeteri kadar avcılık yapmak gibi koruma unsurlarını da gelecek nesillere aktaracak olan yine bu yerleşiklerdir. Dağlık alanların kalkınması için hükûmetlerin sürdürülebilir politikalar üretmesi işte bu nedenle bir ihtiyaçtan ziyade bir zorunluluk olarak değerlendirilmelidir. Çünkü bu insanlar geçimlerini ancak sürdürülebilir turizm, balıkçılık, tıbbi ve aromatik bitkilerin işlenmesi, çevreye zarar vermeyen sanayi üretimleri vb. fırsatlar yaratılarak sağlayabilecektir. Ülkelerin kırsal kalkınma planlarında dağlık alanlarda yaşayan yerleşiklere yönelik turizm, tarım, hayvancılık gibi ekonomik gelir getiren faaliyetler için birtakım mali destekler vermesi de bu alanların kalkınması noktasında kamu yönetimin üzerinde durması gereken önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Tüm bunlardan dolayı sorunların ne olduğunun değil nasıl çözülmesi gerektiğinin üzerinde durulmalı ve bu yapılırken sivil toplum kuruluşlarının da desteği alınmalıdır. Disiplinler arası çözümlerin üretilmesinin zorunlu olduğu dağlık alanların sürdürülebilir kalkınmasına ilişkin çalışmalarda yönetim ruhuna uygun strateji üretme mekanizmalarına ihtiyaç bulunduğu açıktır.

Fiziksel koşulları gereği dağlık alanlar kış turizmi için uygun bölgeler olmakla beraber yamaç paraşütü, rafting, doğa yürüyüşü vb. sporlar için de cazibe merkezileri olarak bilinmektedirler. Ancak dağlık alanlarda yapılan spor faaliyetleri için kurulan tesisler orman alanlarının zarar görmesine neden olabilmekte ve doğal peyzajların korunmasını zorlaştırabilmektedir. Bu nedenle, dağlık alanlardaki flora ve faunanın korunması temel ilkesi çerçevesinde bu alandaki yerleşiklerin yerinde kalkındırılması politikalarında kış turizmi ve dağ sporlarının önemli bir ekonomik kaynak olarak yönetsel stratejiler içerisine dahil edilmesi üzerinde durulması gereken en önemli konulardan birisini oluşturmaktadır.

Dağlık alanlar güvenlik boyutuyla ele alındığında silahlı çatışmalarda sığınak alanları olarak da görülmektedir. Türkiye'nin de uzun yıllar ve halen özellikle Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde terör faaliyetleri sonucunda dağlık alanlar sığınak olarak kullanılmış ve hem doğal çevreye hem de topluma ciddi zarar vermiştir. Bu

durum en güncel haliyle 2014 Ağustosunda Irak'taki Yezidilerin savaştan kaçmak için Sincar Dağları'nı sığınak olarak kullanması örneğinde karşımıza çıkmaktadır. Öte yandan çevresel/ekolojik güvenlik kapsamında ele alacak olursak silahlı çatışmalarda kullanılan kimyasal silahların doğal çevrede bulunan her türlü canlıya ciddi zararlar verdiğine dikkati çekmek gerekir. Silah sistemlerinin hazırlanması üretim süreci kapsamında bir çevresel kirliliğe sebep olurken savaş ve askeri tatbikatların dağ ekosistemlerinde doğrudan yıkıcı etkisi de hissedilmektedir. Çalışmamız dağlık alanlardaki sürdürülebilir kalkınma konusuna odaklandığı için bu konulara detaylı olarak değinilmemiştir.

Dağlık alanlara ilişkin izlenecek politikalar içinde iklim değişikliği konusu da üzerinde durulması gereken bir husustur. Dünya iklim dengesinin korunmasında dağlık alanların önemi yadsınamaz. İklim değişikliğindeki en küçük değişimler bile öncelikle bu alanlarda farkına varılmaktadır. Bu alanlara düşen yağış miktarı ve karın eriyerek akarsu debilerindeki etkisi buna örnek olarak verilebilir. İklim değişikliklerinin negatif yönlü olması özellikle hayvan ve bitki türlerinde azalma, toprak kaymalarındaki artış, küçük nehirlerin ve dağ akıntılarının kuruma, temiz suyun depolanmasında azalma gibi sorunlara yol açmaktadır. Dolaylı olarak çamur akımları, toprak kayması, su baskınları gibi daha sık ekolojik felaket ve doğal afetler gerçekleşmekte ve dağlık bölgelerde sosyal, ekonomik ve ekolojik dengesizlik ortaya çıkmaktadır. Avrupa'daki yerel, bölgesel ve ulusal kaynakların büyük bir kısmı bu sorunları aşmak için kullanılmakta ve çeşitli projeler desteklenmekte ve uygulanmaktadır. Küresel iklim değişikliğinde etkilenecek önemli ülkeler arasında görülen Türkiye bakımından Türk kamu yönetiminin dağlık alanlara ilişkin izlemesi gereken stratejilerde iklim değişikliği üzerinde özellikle durması gerekmektedir.

Enerji, çevre koruma ve peyzaj yönetimi, toprakların kullanım planlaması ve sürdürülebilir kalkınma, dağ tarımı, mekânsal planlama ve sürdürülebilir kalkınma, turizm, ulaştırma konularını kapsayan Alpin Sözleşmesi ve geniş bir politika izlenerek yaşam kalitesinin yükseltilmesi, yerel ekonomiler ve toplumların güçlendirilmesi ile doğal çevrenin ve kültürel mirasın korunmasını hedefleyen Karpat Sözleşmesi Avrupa'daki dağlık alanların sürdürülebilir kalkınmasına yönelik yapılan en önemli sözleşmelerdir. Avrupa Konseyinin tavsiye ve sonuç kararlarında da özellikle Alp Dağları ve Karpat Dağları'na yer verilmiş, proje ve uygulamalarda bu alanlara yoğunlaşmıştır. Bu iki dağ kitlesinin en önemli özelliklerinden birisi

birden fazla ülke sınırlarında yer alarak sınır aşan özelliğe sahip olmalarıdır. Böylelikle dağlık alanlarda yaşanan sorunlar ortak bir nitelik kazanmakta ve çözüm önerilerinde de işbirliğinin altı çizilmektedir.

Dağlık alanlarda yaşanan sorunlar karşısında bu alanların idaresi, kalkındırılması ve korunması politikalarının yer aldığı Avrupa Dağlık Bölgeler Şartı Taslağı çalışmamıza dayanak oluşturmaktadır. Avrupa'daki ülkeler ekonomik ve sosyal uyumu sağlamak için her ne kadar ortak bir felsefede buluşmak için çaba harcasalar da, ülkelerin sınırları içerisindeki dağlık alanların kendine özgü koşulları, ihtiyaç duyduğu yönetsel yapılar ve stratejiler farklılık göstermektedir. Avrupa Dağlık Bölgeler Şartı'nın taslak halinde kalıp ve halen yürürlüğe girememesinin sebebi olarak bu farklılıkların olduğunu düşünsek de, dağlık alanlar birbirinden bağımsız değerlendirilecek bölgeler değildir. Özellikle kentlerdeki yaşam koşullarının dağlık alanlarda sağlanamaması yaşanan en büyük sıkıntılardan birisidir. Bu nedenle alınacak tedbirlerden ilki; dağlık alanların ortak sorunları için kamu özel sivil ortaklığının sağlanmasını gerçekleştirmek iken diğeri; bu alanlarda yaşayan insanların kentlerdeki yaşam standartlarını yakalayabilmeleri için etkin politikalar üretmektir. Dağlık alanlardaki sorunlara karşı çözüm arayışı sadece Avrupa'nın değil Türkiye'nin de politikaları arasında yer almaktadır. Türkiye'de yapılan çalışmalar, mevzuat ve politika araçları bu kapsamda çalışmamızda değerlendirilmiştir.

Türkiye'de dağlık alanlarla ilgili doğrudan faaliyet gösteren tek resmi kurum olarak kabul edebileceğimiz kuruluş Orman ve Su İşleri Bakanlığıdır. Bakanlığa bağlı alt birimlerden biri olan Dağlık Alan Yönetimi Şube Müdürlüğü dağlık alanlarla ilgili faaliyetler gerçekleştirmektedir. 2013 yılından itibaren faaliyetlerini geliştirmek için çalışmalarında yer aldığım “Dağlık Alan Yönetimi Çalışma Alt Grubu” dağlık alanlara yönelik çalışmaların plan ve programı için ziraat mühendisliği, kamu yönetimi bölümü, coğrafya bölümü gibi farklı disiplinlerden uzman ve akademisyenlerden üyeleri Grup'a dâhil ederek önemli bir adım atmıştır. Böylelikle dağlık alanlarla ilgili uluslararası düzeyde önemli bir kuruluş olan Dağ Ortaklığı'na üye olan Türkiye, 2013 Eylül ayında 4. Küresel Dağ Ortaklığı toplantısına ev sahipliği yapmış ve konuya ne kadar önem verildiği mesajını yerel, ulusal ve uluslararası medyanın yanı sıra sosyal medya aracılığıyla da tüm dünyaya duyurmuştur. Toplantı'nın en önemli çıktılarından birisi de Türkiye'nin 2014-2017

yılları için Dağ Ortaklığı adına görev yapacak olan Yönlendirme Komitesi'nin Avrupa Temsilcisi olarak seçilmesidir.

Dağ ve dağlık alanlara mevzuatta yer verilse de kapsamlı olarak ele alındığı doküman bulunmamaktadır. Bu, ciddi bir sorun olarak değerlendirilebilir. Ancak; Orman Genel Müdürlüğü'nün 2012/8 Sayılı Genelge'si kapsamında koordinasyonu Toprak Muhafaza ve Havza Islahı Daire Başkanlığınca yapılan "Toprak Muhafaza, Mera Islahı ve Erozyon Kontrolü" İhtisas Grubu "Çığ ve Dağlık Alanlar Alt Çalışma Grubu" üyelerinin katılımıyla 21-23 Temmuz 2014 tarihlerinde Bolu'da düzenlenen toplantı ile mevcut sorunların çözülebilmesi için önemli kararlar alınmıştır. Buna göre; öncelikle dağlık alanların bir tanımının yapılması gerektiği vurgulanırken, mevzuatta da dağlık alanların değerlendirilmesine dair karar alınmıştır. Aynı zamanda ülke çapında uygulanabilecek sürdürülebilir dağlık alan yönetimi strateji belgesi hazırlanması ve dağlık alan envanterinin belirlenmesi kararları da dağlık alanlara verilen önemin yanı sıra, bilgi ve belge oluşturma çabalarına işaret etmektedir.

Dağlık alan yönetiminin farkındalığı için dünyada her yıl birçok sivil toplum örgütü onlarca toplantı yapmakta ve konunun ilgi odağı halinde kalmasını sağlamaktadır. Türkiye'de sivil toplum örgütü olarak aktif anlamda ve doğrudan dağlık alanlara yönelik çalışmalar yapan sivil toplum örgütleri genellikle dağcılık kulüpleridir. Ancak bu kulüpler daha çok dağlık alanların tanıtımı, yürüyüş, tırmanma gibi faaliyetlere yönelik çalışmalar yürütmektedirler. Bu nedenle Türkiye'nin dağlık alan yerleşiklerinin yaşam koşullarına, ormanların tahribatına, endemik türlerin korunması ve koruma alanlarına yönelik çalışmalar yapan, farkındalık eğitimleri veren sivil toplum örgütlerine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu eksikliğin farkına varılarak, çalışmalardan da etkilenererek 2013 yılında Dağlık Alanların Sürdürülebilirliği ve Yönetişimi Derneği kurulmuştur. Derneğin çalışmalarında farkındalık toplantıları ile birlikte çeşitli uzmanların katılımlarıyla dağlık alanlara olan ilginin artması hedeflenmiştir. Bunun yanı sıra Derneğin Dağ Ortaklığı'na üye olmasıyla birlikte, Derneğin uluslararası iletişim araçlarına katılımı sağlanmıştır. Dağlık Alan Şube Müdürlüğü'nün Dağlık Alan Yönetimi Çalışma Alt Grubu'na da dâhil olarak kamu-STK işbirliği de mümkün kılınmıştır. Ayrıca, derneğe bir web sitesi tasarlanması faaliyetlerin tüm dünyaya duyurulması imkânını hazırlamıştır. Bu araştırmanın en önemli çıktıları olarak kabul edebileceğimiz

belirtilen bu gelişmeler, Türkiye’de dağlık alanlar ile ilgili yapılan çalışmalar dikkate alındığında ciddi bir boşluğun doldurulmasında atılmış büyük adımlar olarak düşünülmektedir. Bu nedenle çalışmamızın ileri de yapılacak olan araştırmalara yardımcı olurken araştırmacıların fikirlerine de katkı sağlayacağı inancındayız.

Ayrıca araştırmamızda; dağlık alan yönetimi konusunun Dünya’da, Avrupa’da ve Türkiye’de ne denli önemli olduğunu göstermek, akademik boyutta farkındalığını yaratmak, Türkiye’deki mevcut durumu yönetsel düzeyde incelerken neler yapılacağı noktasında birtakım öneriler getirmek ve bu çerçevede gelecekteki araştırmalara yol göstermek amaçlanmıştır. Bu nedenle araştırmamızın sonunda henüz Türkiye’de dağlık alanlara yönelik bir strateji planının hazır olmaması sebebiyle Avrupa Konseyi’nin tavsiye ve sonuç kararları, Karpat Sözleşmesi, Alpin Sözleşmesi, Avrupa Dağlık Bölgeler Şartı Taslağı ve diğer Avrupa Konseyi sözleşmeleri çerçevesinde ortaya konulan tespitler aşağıda listelenmiştir:

- Yasal olarak dağlık alan tanımı en kısa sürede yapılmalıdır.
- Dağlık alan yönetimi kalkınma planlarında, ilerleme raporlarında ve mevzuat bilgileriyle gündeme dâhil edilmelidir. Kamu kurum ve kuruluşlarının yanı sıra üniversitelerin ve sivil toplum örgütlerinin de görüşü alınarak bir yasa metni hazırlanmalıdır.
- Dağlık alanlarda yaşayan insanların kalkınması için bir fon oluşturulmalı ve destekleyici proje çağrılarına çıkılmalıdır.
- Kamu, özel ve sivil ortaklığı sağlanarak diyalog ve uzlaşmayı yaygınlaştıracak kurumsal yapı oluşturulmalıdır.
- Dağlık alanlar ile ilgili yürütülen ve yürütülecek olan faaliyetler için görev, yetki ve sorumluluklar belirlenerek bütünlük plan ve projeler hayata geçirilmelidir.
- Sürdürülebilir dağlık alan yönetişimi strateji planı hazırlanarak işbirliği geliştirilmeli ve izlenecek temel kriterler oluşturulmalıdır.
- Dağlık alan yönetimi konusunda mevzuatta gerekli düzenleme yapılarak yetki tek bir bakanlığın sorumluluğu altına verilmelidir.
- Dağlık alanların bize sunduğu her bir zenginlik için ayrı ayrı tedbirler alınmalıdır. Örneğin; biyolojik ve kültürel veritabanı ağı oluşturulmalı ve flora ve fauna içerisindeki endemik türlerin korunmalarına yönelik projeler geliştirilmelidir.

- Dağ turizminin geliştirilmesi ve yöre halkının ekonomik kalkınması için turizm faaliyetleri desteklenmelidir.
- Dağlık alanlarla ilgili yapılan çalışmaların eğitimin her düzeyinde öğrencilere aktararak bilinçlendirme çalışmaları yapılmalıdır.
- Yıllardır gerçekleştirilen projeler hatırlatılmalı, broşürler hazırlanarak halkın ilgisinin dağılmaması sağlanmalıdır.
- Dağlık alanlarda yaşayan yerel halkın karar verme sürecine katılımları sağlanmalıdır.
- Kırsal ve dağlık alanlarda hizmette yerellik önceliği (subsidiyarite ilkesi) uygulanmalı ve yerel yönetimlere kapasite artırıcı çalışmalarda merkezi yönetimin desteği sağlanmalıdır..
- Dağlık alanlarda hızlı gelişen ağaç türlerinin yetiştirilmesi ve tohumu ve meyvesi önemli ekonomik değere sahip türlerin ekilmesi teşvik edilerek yöre halkının kazanç sağlaması desteklenmelidir.

KAYNAKÇA

Arı, Yılmaz ve Abdullah Soykan. “Kazdağı Milli Parkı’nın Yerel Topluluklar Üzerindeki Ekonomik ve Sosyal Etkileri”, **Kazdağları 2. Ulusal Sempozyumu**, Çanakkale, 2006, ss. 1-11.

Ariza, Clara, Daniel Maselli, ve Thomas Kohler. **Mountains: Our Life, Our Future. Progress and Perspectives on Sustainable Mountain Development from Rio 1992 to Rio 2012 and Beyond**, SwissAgency for Development and Cooperation (SDC), Centre for Development and Environment (CDE), Bern, 2013.

Arupa Konseyi Türkiye, <http://www.avrupakonseyi.org.tr>, (29.12.2012).

Bandırma Manşet,

http://www.bandirmamanset.com/haber18051dag_koylerinde_hizmetin_hsi_yok.html, (02.04.14).

Bakanlar Kurulu, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında KHK, 2011.

Bayrak, Emrullah, KÖYDES projesine 8 yılda 8,8 milyar lira kaynak ayrıldı

http://www.cihan.com.tr/news/KOYDES-projesine-8-yilda-8-8-milyar-lira-kaynak-ayrildi_2639-CHMTE3MjYzOS8x, (02.04.14).

Belediye Kanunu,**Resmi Gazete**,

<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin1.Aspx?MevzuatKod=1.5.5393&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=&Tur=1&Tertip=5&No=5393>, (21.07.2014).

Benoit-Rohmer, Florence ve Heinrich Klebes, **Avrupa Konseyi Hukuku, Pan-Avrupa Hukuk Alanına Dogru**, çev. Dış Politika Enstitüsü – Bilkent Üniversitesi,Avrupa Konseyi Yayıncılığı, Ankara, 2006, http://www.avrupakonseyi.org.tr/dosyalar/kitap_akh.pdf (29.12.2012).

Bishkek Mountain Platform, **Bishkek Global Mountain Summit**, 28.10.-01.11.2002
Kyrgystan, <http://mountains.unep.ch/bgms/platformtext.html> (11.03.2013).

Blumer, Andrei ve Duygu Baştanlar, “Küre Dağları Milli Parkı Örneğinde Koruma Alanlarında Turizm”, **Korunan Alanlar, Planlama-Yönetim-İzleme**, Ed. Gökhan Aydın, Ayşe Betül Avcı, Isparta, 2011, http://www.rogercatchpole.net/index_htm_files/Aydin%20&%20Avcı%202011%20-%20Protected%20Areas.%20Planning,%20Management%20&%20Monitoring..pdf, (04.07.2014). ss. 44-54.

Carpathian Heritage Society , <http://www.carpathians.pl/carpathians05.html>, (24.06.2014).

Carpathian Network of Protected Areas, <http://www.carpathianparks.org> (24.06.2014).

CEE Countries , <http://www.xprimm.com/CEE-Countries-2,10.htm>, (06.07.2013).

Centro Bartolomé de las Casas, “Cusco Decleration on Sustainable Development of Mountain Ecosystems, International Workshop on Mountain Development”, **Maintain Forum**, Cusco,Peru, 25-27.04.2001, <http://www.mtnforum.org/sites/default/files/publication/files/327.pdf>, (01.07.2014).

Congress of Local Regional Authorities, “Council of Europe Member States for the Sustainable Development of European Mountain Regions”, **Final Declaration**, Uzhgorod, 8- 10 September 2010, <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1671117&Site=COE&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=CACC9A&BackColorLogged=EFEA9C>, (Uzhgorod), (29.01.2013).

Çevre Kanunu, **Resmi Gazete**, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2872.pdf>, (21.07.2014).

Demir, Nesrin. “Avrupa Konseyi Sözleşme ve Şartlarının Avrupa Birliği Kopenhag Kriterlerine Göre Değerlendirilmesi”, **Ege Akademik Bakış**, Cilt: 6, Sayı: 2, 2006, ss. 157-167.

Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü, **DSİ’nin**

Görevleri,<http://www2.dsi.gov.tr/kurumsal/gorev.htm>, (21.07.2014).

Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, **Tabiatı Koruma Alanları**,
<http://www.milliparklar.gov.tr/belge/tka.pdf>, (25.07.2014)

Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü’nün Görevleri, **Resmi Gazete**,<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/07/20110704M1-2.htm>, (21.07.2014).

Doğal Hayatı Koruma Vakfı (WWF-Türkiye), **Küre Dağları Milli Parkı Ekosistem Tabanlı Fonksiyonel Orman Amenajman Planı Hazırlama Projesi 2011-2030**,
http://web.ogm.gov.tr/birimler/merkez/Amenajman/Dokumanlar/KDMP_RAPOR.pdf, (09.06.2014).

DPT, **Kamuda İyi Yönetişim Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, DPT Elektronik Basım, Ankara, 2007.

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, <http://www.enerji.gov.tr/index.php>, (04.07.2014).

Esengün, Kemal, Hasan Akça ve Murat Sayılı, “Dağlık ve Ormanlık Alanlarda Kırsal Turizm Faaliyeti ve Sürdürülebilir Kırsal Kalkınma”, **Türkiye Ormancılık Kooperatifleri Merkez Birliği**, Tokat,
<http://www.orkoop.org.tr/uploads/files/12.doc>, (23.09.2013).

Euromontana, “History”, <http://www.euromontana.org/en/a-propos/history.html>, (12.05.2014).

European Council Congress of Local Regional Authorities, “**16-17 June Final Declaration**”,<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=882853&Site=COE&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=CACC9A&BackColorLogged=EFEA9C>, (Transit Policy), (03.03.2013).

European Council Congress of Local Regional Authorities, **Resolution 136 (2002) on the International Year of Mountains - A new political project for Europe's mountains: Turning Disinherited Mountain Areas into a Resource**,
<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=822113&Site=COE&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=CACC9A&BackColorLogged=EFEA9C> (Resolution 136) (11.03.2013).

European Council, “Sustainable development of mountain Regions and the Experience of the Carpathian Mountains, 26-28 October 2010, Resolution 315”,
Congress of Local Regional Authorities,<https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1696653&Site=COE&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=CACC9A&BackColorLogged=EFEA9C>, (Carpathian Mountains), (27.01.2013).

FAO, “Disaster Risk Management in Mountains”,
<http://www.fao.org/forestry/internationalmountainday/en/>, Italy, 2009, (07.06.2014).

FAO, “Mountain”, **Law And Sustainable Development Since Rio Legal Trends in Agriculture and Naturel Resource Management**,
<http://www.fao.org/docrep/005/Y3872E/y3872e0d.htm>, FAO Legislative Study 73 , (01.03.2013).

FAO, **Progress Made on Sustainable Mountain Management in Turkey**,
<http://www.fao.org/forestry/18491-0837d2fa2485fed48fef42843053ebf80.pdf> (FAO Report for Turkey) (11.03.2013).

Government of the Republic of Kyrgyzstan, **Bishkek Global Mountain Summit**, Bishkek, Kyrgystan, 29.10-01.11.2002, <http://www.grida.no/news/press/2304.aspx>, (02.06.2014).

Gönençgil, Barbaros,Yıldırım Güngör, “Dağ Alanları Yönetimi (DAY) ve Planlaması Açısından Erciyes Dağı”, **I. Ulusal Erciyes Sempozyumu Bildiriler Kitabı**, (Ed. Bekir Çoksevim ve Osman Ceyhan), Kayseri, 2005.

Huddleston, Barbara, Ergin Ataman, P. De Salvo, M. Zanetti, M. Bloise, J.Bel, G. Francheschini, and L. Fe d’Ostiani. **Towards a GIS-based Analysis of Mountain Enviroments and Populations**, Working Paper No. 10, Rome, FAO, 2003.

İlgar, Rüştü. “Kaz Dağı’nın üstü “Altın”dan Kıymetli mi?”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Cilt:1, Sayı: 2, 2008, ss. 170-182.

International Institute for Sustainable Development, **Complete Text of Agenda 21**, Section 2 - Conservation and Management of Resources Chapter 13, <http://www.iisd.org/rio+5/agenda/chp13.htm>, (27.02.2013).

IUCN,http://www.iucn.org/about/work/programmes/gpap_home/gpap_biodiversity/gpap_wcpabiodiv/gpap_moutains/, (22.03.2014).

İl Özel İdaresi Kanunu, **Resmi Gazete**, <http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=1.5.5302&sourceXmlSearch=&MevzuatIliski=0>, (21.07.2014).

İspirli, Erkan.**Dağlık Alanlardaki Yerleşimlerin Sosyal ve Ekonomik Durumlarının İyileştirilmesi ve Katılımcılığın Geliştirilmesi- Yuntdağı Model Projesi**, Yayınlanmamış Strateji Belgesi, Ankara, 2009.

Jeronen, Eila, Samuel O. Idowu (Ed.).**Encyclopedia of Corporate Social Responsibility**, Sustainability and Sustainable Development, Vol: 4, London, 2013.

Kapos, V., J.Rhind, M. Edwards, M.F.Price, and C. Ravillious. “Developing a map of World’s Mountain Forest”, **Forests in Sustainable Mountain Development: a State of Knowledge Report For 2000**, Ed. M.F.Price and N. Butt, CAB Intenational Publishing, Wallinford, 2000, ss. 4-9.

Kara Avcılığı Kanunu, **Resmi Gazete**,
<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.4915.pdf>, (2107.2014).

Karababa, Ali Osman ve Serdar İskit. “Türk Tabipler Birliği Pakistan Depremi Raporu”, **News**, 2006, <http://www.ttb.org.tr/en/index.php/tuem-haberler-blog/97-oladurumlarda-sa-hizmetleri/76-ttb-pakistan-depremi-raporu>, (07.07.2014).

Kaz Dağı Milli Parkı, <http://www.kazdagimilliparki.com/ulaim-ve-oezellkler.html>, (04.07.2014).

Kaz Dağı Ekoturizm, <http://kazdagiekoturizm.com>, (04.07.2014)

Keleş, Ruşen, Can Hamamcı ve Aykut Çoban, **Çevre Politikası**, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara, 2012.

Köy Kanunu, **Resmi Gazete**, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.442.pdf>, (21.07.2014).

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu,**Resmi Gazete**,
<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2863.pdf>, (21.07.2014).

Lise, Yıldıray ve Başak Avcıoğlu Çokçalışkan.**Korunan Alanlar ve İklim Değişikliği Türkiye Ulusal Stratejisi**, Ankara, 2011.

Lise, Yıldıray. “Korunan Alan Kavramı”, **Temel Bilgiler**,
<http://www.milliparklar.gov.tr/korunanalanlar/korunanalan.htm>, (25.02.2014).

Lise, Yıldıray. “Korunan Alan Ne Demek”, **Karalamalar**,
<http://yildiraylise.wordpress.com/2012/01/26/korunan-alan-ne-demek/>, (25.02.2014).

Macchi, Mirjam and ICIMOD Team. **Mountains of the World, Ecosystem Services in a Time of Global and Climate Change**, ICIMOD, Kathmandu, 2010.

Maden Kanunu, **Resmi Gazete**,

http://www.maden.org.tr/mevzuat/mevzuat_detay.php?kod=57, (21.07.2014).

Malatya Haber, <http://www.malatyahaber.com/haber/koylerde-altyapi-sos-veriyor>, (02.04.14).

Managing Fragile Ecosystems: Sustainable Mountain Development: United Nations Conference on Environment & Development, **Agenda 21**, Chapter 13, Rio de Janerio, Brazil, 3 to 14 June 1992,

<http://www.unep.org/Documents.Multilingual/Default.asp?DocumentID=52&ArticleID=61&l=en>, (01.03.2013).

Martin Price (Compiler), **People and The Planet, Protetected Mountains**, 2008, <http://www.peopleandtheplanet.com/index.html@lid=26713§ion=41&topic=26.html>, (25.02.2014).

Meyzenq, Claude ve Jean-Paul Rampnoux. **Kıbrıs Başbakanlık Web Sitesi için Hazırlanan Fransa Dağları Bilgi Fişi**, 2002, http://www.ambafrance-cy.org/spip.php?page=mobile_art&art=736, (03.04.2014).

Milli Parklar Genel Müdürlüğü, “Türkiye’deki Korunan Alan Sistemi Hakkında Bilgiler”, **Türkiye’nin Korunan Alan Sistemi**, <http://www.milliparklar.gov.tr/korunanalanlar/korunanalan1.htm>, (26.02.2014), s1.

Mountain Partnership,

http://www.mountainpartnership.org/members/membersdetail/en/?dyna_fef%5Buid%5D=43367, (16.09.2012).

Mountain Agenda, **Mountains of the World, Sustainable Development in Mountain Areas, The Need for Adequate Policies and Instruments**, Buri Druck AG, Johannesburg, 2002.

Mountain Partnership Secretariat, **Mountain Partnership Governance and Strategy 2014-2017**, 2013,
http://www.mountainpartnership.org/fileadmin/user_upload/mountain_partnership/docs/2_Governance%20and%20Strategy%20-%20ENGLISH.pdf, (04.07.2014).

Mountain Partnership, <http://www.mountainpartnership.org/about/en/>, (19.05.2014).

Mountain Partnership, “Dağlık Alanda Yaşayan İnsanlar ve Yaşadıkları Çevreler İçin Birlikte Çalışmak”,
http://www.mountainpartnership.org/fileadmin/templates/mountain_partnership/doc/4th_global_meeting_presentations/MP_Brochure/flyer2013TurcoNew.pdf,
(19.05.2014).

Nordic Centre for Spatial Development, “Mountain Areas in Europe: Analysis of Mountain Areas in EU Member States, Acceding and Other European countries”,
Final Report, 2004,
http://europa.eu.int/comm/regional_policy/sources/docgener/studies/study_en.htm,
(02.19.2014).

On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi Ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması İle Bazı Kanun Ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun,**Resmi Gazete**,<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/12/20121206-1.htm>,
(21.07.2014).

Orman Genel Müdürlüğü,
<http://web.ogm.gov.tr/birimler/merkez/toprakmuhafaza/Sayfalar/OnemliProjeler.aspx>,
(11.03.2013).

Orman Genel Müdürlüğü, **OGM'nin Görevleri**,
<http://www.ogm.gov.tr/Sayfalar/Kurulusumuz/GenelBilgiler.aspx>, (21.07.2014).

Orman Kanunu, **Resmî Gazete**,

<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.6831.pdf>, (21.07.2014).

Orman Köylülerinin Kalkınmalarının Desteklenmesi Hakkında Kanun, **Resmî Gazete**,<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/04/20120426-1.htm>, (21.07.2014).

Orman ve Su İşleri Bakanlığı, “4. Küresel Dağ Ortaklığı Toplantısı Sonuçları”, **Erzurum Sonuçları**, 17-20.09.2013, <http://www.ogm.gov.tr/SiteAssets/Sayfalar/4-KureselDagOrtakligiToplantisi/Erzurum%20Sonu%C3%A7lar%C4%B1.pdf>, (20.05.2014).

Orman ve Su İşleri Bakanlığı, “Rio+20 Konferansında Kabul Edilen İstedığımız Gelecek” çev. Orman ve Su İşleri Bakanlığı, **AB ve Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı**, <http://did.ormansu.gov.tr/did/Files/Rio20SonucBildirgesi%20pdf.pdf>, (20.05.2014).

Orman ve Su İşleri Bakanlığı, **Ulusal Havza Yönetim Stratejisi 2012-2023 Taslağı**, http://www.ormansu.gov.tr/osb/haberduyuru/duyurular/12-04-19/Ulusal_Havza_Y%C3%B6netim_Stratejisi_Tasla%C4%9F%C4%B1.aspx?sflang=tr, (24.07.2014).

Patrick, Hostert, Tobias Kuemmerle, Volker C. Radeloff, Daniel Müller. **Post Socialist Land-Use and Land-Cover Change in the Carpathian Mountains**, IHDP Update 2, Krakov, 2008.

Price, Martin F. **Chapter 13 in Action 1992-97 A Task Manager’s Report**, Environmental Change Unit Univesity of Oxford, UK, 1997.

Price, Martin F., Libor Jansky, Andrei A. Iatsenia. **Key Issues for Mountain Areas, Martin Price, Introduction: Sustainable Mountain Development from Rio to Bishkek and Beyond**, United Nations Universty Press, 2004.

Stanciu, Erica, Başak Avcıoğlu ve Yıldray Lise. **Korunan Alanlarda Hızlı Değerlendirme ve Önceliklendirme(RAPPAM) 2009 Sonuçları ve 2005 Yılı**

Karşılaştırması, Çevre ve Orman Bakanlığı, Ankara, 2009, <http://www.kdmp.gov.tr/RAPPAM2009SonucRaporu.pdf>, (26.02.2014).

Sustainable Mountain Development in Central, **Eastern and South Eastern Europe From Rio 1992 to 2012 and Beyond**, Mountain Partnership, Vienna, 2012.

Sustainable Mountain Development RIO 2012 and Beyond, **Why the Alps Matter**, Federal Office for Spatial Development ARE Final version June 2012, http://www.mountainpartnership.org/fileadmin/user_upload/mountain_partnership/docs/Print_ALPS_Policy_Brief_RIO+20_2012-low.pdf (23.02.2013).

Swiss Agency For Development and Cooperation (SDC), **Factsheet Rio +20**, No:2, Switzerland, 2012.

T.C Gıda, Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, <http://www.tarim.gov.tr/tr/tarimsal-destekler/item/846-anadolu-su-havzaları-rehabilitasyon-projesi.html> (11.03.2013).

Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, **Katılım Öncesi Yardım Aracı Kırsal Kalkınma (IPARD) Programı (2007-2013)**, <http://ipard.tarim.gov.tr/aaa.pdf>, (03.04.2014).

Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, **Kırsal Kalkınma Planı**, Ankara, 2011.

The Congress of Local and Regional Authorities, “Sustainable Development of Mountain Regions and the Experience of the Carpathian Mountains”, **Chamber of Regions**,

[https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CPR\(19\)2&Language=lanEnglish&Ver=original&Site=COE&BackColorInternet=DBDCF2&BackColorIntranet=FDC864&BackColorLogged=FDC864](https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?Ref=CPR(19)2&Language=lanEnglish&Ver=original&Site=COE&BackColorInternet=DBDCF2&BackColorIntranet=FDC864&BackColorLogged=FDC864), (25.06.2014).

Toprak, Zerrin.“Avrupa Dağlık Bölgeler Şartı Taslağı”, **Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi Anlaşmalarında Avrupa Konseyi**, Ed. Zerrin Toprak, Hikmet Yavaş, Mustafa Görün, Birleşik Yayıncılık, İzmir, 2004, ss.177-196.

Toprak, Zerrin. “I. Giriş Yerine: Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi Felsefesinde Yerel Yönetimler”, **Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi Anlaşmalarında Avrupa Konseyi (AKYBYK)**, Ed. Zerrin Toprak, Hikmet Yavaş, Mustafa Görün, Birleşik Yayıncılık, İzmir, 2004.

Toprak, Zerrin. “E-Yönetişim & E-Demokrasi”, **Yönetişim**, Ed. M. Akif Çukurçayır, H. Tuğba Eroğlu, Hülya Ekşi Oğuz, Çizgi Kitabevi, Konya, 2010, ss. 73-106.

Toprak, Zerrin. “Yönetişimin Felsefesi, Anlamlandırma ve Uygulama”, http://kisi.deu.edu.tr/zerrin.toprak/yonetisim_governance__2014.pdf, (22.03.2014). ss. 1-21.

Türk Dil Kurumu, Sözlüğü, “Dağ”, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.501f5c2b2ab9f3.52300031, (03.04.2014).

Türkiye Cumhuriyeti Dış İşleri Bakanlığı, http://www.mfa.gov.tr/avrupa-konseyi_.tr.mfa (27 Ocak 2013).

Uluslararası Doğa Koruma Birliği, http://www.iucn.org/about/work/programmes/gpap_home/gpap_biodiversity/gpap_wcpabiodiv/gpap_pabiodiv/, s.1, (22.03.2014).

UNEP, “Framework Convention On The Protection And Sustainable Development Of The Carpathians”, Kyiv, 2003, http://www.carpathianconvention.org/tl_files/carpathiancon/Downloads/01%20The%20Convention/1.1.1.1_CarpathianConvention.pdf, (04.07.2014).

UNEP, **Carpathians Enviroment Outlook**, Dimograf Printing House, Poland, 2007.

UNEP-WCMC (Simon Blyth, Brian Groombridge, Igor Lysenko, Lera Miles, Adrian Newton), **Development Mountain Watch, Enviromental Change and Sustainable in Mountains**, UNEP World Conservation Monitoring Centre, Geneva, 2002.

UNEP-WCMC (Simon Blyth, Brian Groombridge, Igor Lysenko, Lera Miles, Adrian Newton), **Mountain Watch, Enviromental Change and Sustainable Development in Mountains**, UNEP World Conservation Monitoring Centre, Cambridge, 2002.

UNEP-WCMC, **Data Standards for the World Database on Protected Areas**, UNEP-WCMC, 2010, <http://www.wdpa.org/PDF/WDPA%20Data%20Standard.pdf>, (09.06.2014).

UNESCO, <http://whc.unesco.org/en/list/1133>, (24.06.2014).

UNESCO, http://www.unesco.org.tr/dokumanlar/mab/unesco_A3_2.pdf, (26.02.2014).

United Nations General Assembly, **Report of the United Nations Conference of Environment and Development**, Rio de Janeiro, 1992, <http://www.un.org/documents/ga/conf151/aconf15126-1annex1.htm>, (18.07.2014).

United Nations, **Report of the United Nations Conference on Sustainable Development**, Rio de Janeiro, Brazil, 2012.

Villeneuve, Annie, Astrid Castelein ve Mohamed Ali Mekouar. **Mountains and the Law- Emerging Ttrends**, Development Law Service FAO Legal Office, Rome, 2002.

Walsh, Sheila. **High Priorities GEF's (Global Environment Facility) Contribution to Preserving and Sustaining Mountain Ecosystems**, MasterPrint, Washington, 2002.

World Commission on Environment and Development, "Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future", **UN Documents**, WCED Public Hearing, Jakarta, 1987.

WWCD, “Report of the World Commission on Environment and Development: Our Common Future”, **UN Documents**, <http://www.un-documents.net/our-common-future.pdf>, (22.03.14).

WWF,

http://awsassets.panda.org/downloads/carpathians_visionforpas_ceri_wwfdcp2001.gif, tarafımdan çevrilmiştir. (27.02.2014).

Wymann, Susanne, Von Dach, Rosalaura Romeo, Alessia Vita, Maria Wurzinger, Thomas Kohler (Eds).**Mountain Farming Is Family Farming: A contribution from mountain areas to the International Year of Family Farming 2014**, FAO, Rome, Italy, 2013.

EKLER

EK 1: Sürdürülebilir Dağ Yönetimi Stratejisinin Hazırlanması Faaliyeti

Stratejik Amaç	4	Kırsal Çevrenin Korunması ve Geliştirilmesi
Öncelik	4.2	Orman Kaynaklarının Sürdürülebilir Kullanımının Sağlanması
Tedbir	4.2.4	Doğal Kaynakların Sürdürülebilir Kullanımının Sağlanması
Faaliyet	4.2.4.3	Sürdürülebilir Dağ Yönetimi Stratejisinin Hazırlanması
I. Yeri Dağlık alanlardaki kırsal yerleşimler		
II. Hedef kitle Dağlık alanlardaki kırsal nüfus		
III. Süresi 48 ay		
IV. Gerekçesi Ortalama yüksekliği 1.000 m. üzerinde olan dağlık alanlar ve bu alanların ürettiği kaynak değerlerinin önemi gün geçtikte artmaktadır. Bu alanlardaki flora ve fauna varlıkları ile alpin meralar biyolojik çeşitliliğin en yoğun bulunduğu karasal alanlardır. Bu kaynakların korunması, geliştirilmesi ve üst havzalardaki erozyon, taşkın ve diğer doğal risklerin önlenmesi/azaltılması; alt havzalardaki tarım alanlarının ve yerleşim yerlerinin güvenliği ve su rejiminin düzenlenmesi için alınması gereken tedbirler oldukça çeşitlidir. Diğer taraftan, dağlık alanlarımız turizm ve sportif faaliyetler için de önemli varış noktalarıdır. Dağlık alanlardaki toplulukların/halkın kalkındırılması ve uygun önlemlerle koruma kullanım dengesinin sürekli kılınabilmesi için katılımcı bir yaklaşımla sektörler arası		

entegrasyonu esas alan bir dağlık alan yönetimine mahsus uygun strateji belgesinin hazırlanması, kurumsal ve mevzuat düzenlemelerinin geliştirilmesi gerekmektedir.

V. Alt faaliyetler

1. Dağlık alan yönetimi için OB bünyesinde kurumsal yapının tesis edilmesi
2. Kamu ve kamu dışı paydaşlardan oluşan danışma birimlerinin oluşturulması
3. Dağlık alanların tanımının gözden geçirilmesi
4. Dağlık alanlarla ilgili envanter verilerinin hazırlanması
5. Dağlık alanların kaynak değerlerine göre faaliyet analizlerinin yapılması
6. Dağ yönetimiyle ilgili strateji dokümanının hazırlanması

VI. Sonuçlar

1. Dağlık alanlardaki doğal kaynakların korunması
2. Dağlık alanlarda yaşayan nüfusun yaşam kalitesinin artması

VII. Uygulayıcı/sorumlu kurum

OB

VIII. İşbirliği yapılacak kurumlar

MB, BiB, İiB, KTB, TKB, STB, DPT, TüBiTAK, GSGM, niversiteler, içi'ler, belediyeler, ilgili STK'lar

IX. Bu faaliyetin hayata geçirilmesini kısıtlayan unsurlar

1. Dağlık alan tanımının olmaması
2. Dağlık alan yönetimi hakkında kurumsal kapasite eksikliği

X. İzleme göstergeleri

1. Dağlık alan tanımının resmileştirilmesi

2. Strateji belgesinin yayımlanması

Kaynak: Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, **Kırsal Kalkınma Planı**, Ankara, 2011, ss.198-199

EK 2:Dağlık Alan Kalkınması Konusunda Kurumların Görüş, Öneri, Gözlem Ve Yorumları

Kutu 3. Dağlık alan kalkınması konusunda kurumların görüş, öneri, gözlem ve yorumları
1. ÇEVRE VE ORMAN BAKANLIĞI
1.1. Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü Genel Müdürlüğü
Yürütülen proje ve programlar - Doğu Anadolu Havza Rehabilitasyonu Projesi - Anadolu su Havzaları Rehabilitasyonu Projesi - Su havzalarının dağlık ve yüksek bölümlerinde ağaçlandırma, erozyon kontrolü, mera ıslahı ve toprak koruma konularında proje ve programları yürütülmektedir.
Çıktılar/Bulgular ve uygulamalardan çıkarılan dersler - Kurumlar arasında koordinasyon zayıftır, - Taşra örgütlenme yapısının sık sık değiştirilmesi programların başarısını olumsuz yönde etkilemektedir. Plansız ve yanlış arazi kullanımı, Dağlık alanlarda yaşayan çiftçi ve köylülerin eğitiminin yetersiz oluşu, Entegre ve katılımcı havza projeleri genellikle dış kaynak ile finanse edilmektedir, - Bakanlığa bağlı genel müdürlükler bağımsız çalışmayı arzu etmekte ve sonuçta projelerin etkinliği azalmaktadır.
Öneriler - Yüksek dağlık alanlarda meralar ıslah edilmelidir, - Ahır hayvancılığına geçiş hızlandırılmalıdır, - Dağlık su havzalarında yakacak odun tasarrufu sağlayacak program ve tedbirlere ağırlık verilmelidir, - Mesleki bilgiye sahip uzman elemanlar yetiştirilmelidir, - Dağlık alanlarda tarımsal ormancılık sistemleri teşvik edilmelidir, - Meralarda otlatma düzenlenmeli, halk katılımlı entegre projeler yapılmalıdır.
1.2. Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü
Yürütülen proje ve programlar <u>Dağlarda bulunan Milli Park ve Tabiat Parkları</u>

Ulusal ve uluslar arası seviyede olağanüstü özelliklere sahip doğal ve kültürel varlıklar, nadir, nesli tehlike altında, endemik türler ve habitatlar ile önemli savaşımları simgeleyen alanlar 2873 Sayılı Milli Parklar Kanunu'na göre statüler verilerek ilan edilir. Bu kanun maddeleri gereği korunan alanlara yönelik Uzun Devreli Gelişme Planları yapılmaktadır. Korunan alanların yönetimi ve uygulamaların gerçekleştirilmesine ilişkin kararlar Uzun Devreli Gelişme Planlarında yer almaktadır. Mevcut 40 adet milli parktan 15 adedini, tabiat parklarından da 3 adedini dağ ekosistemine sahip olan alanlar oluşturmaktadır: Uludağ Milli Parkı, Spil Dağı Milli Parkı, Kızıldağ Milli Parkı, Güllük Dağı (Termesos) Milli Parkı, Beydağları Sahil Milli Parkı, Ilgaz Dağı Milli Parkı, Nemrut Dağı Milli Parkı, Kazdağı Milli Parkı, Kaçkar Dağları Milli Parkı, Honaz Dağı Milli Parkı, Aladağlar Milli Parkı, Kastamonu-Bartın Küre Dağları Milli Parkı, Sarıkamış Allahüekber Dağları Milli Parkı, Ağrı Dağı Milli Parkı.

yürütölen diğler projeler:

- Kaçkar Dağlarında Sürdürölebilir Orman Kullanımı ve Korunması,
- Orman Koruma Alanları Yönetiminin Güçlendirilmesi Projesi (Küre Dağları Milli Parkı, Kastamonu),
- Yıldız Dağları'nda Biyoçeşitlilik ve Doğal Kaynakların Korunması ve Sürdürölebilir Kalkınma projesi,
- Çoruh Nehri havza Rehabilitasyon Projesi

Çıktılar/Bulgular ve uygulamalardan çıkarılan dersler

- Küre Dağları Milli Parkında maliyet etkin koruma yaklaşımı uygulandı. Bulgular ve sonuçların diğler alanlara yaygınlaştırılması,
- Sektörler arasında koordinasyon geliştirildi,
- halkın bilinç düzeyinin artırılması amacıyla eğitim merkezleri tesis edilmiştir,
- Ulusal korunan alanlar ağı tesis edilmiş, Yıldız Dağları envanteri ve planlaması tamamlanmış olup UNESCO'ya sunulmuştur.
- Sınır-ötesi bölgesi içinde doğa koruma bilinci ve ekolojik farkındalık arttırılmıştır.

Öneriler

- Envanter çalışmaları,
- Arazi kullanımı ve altyapı haritalaması,
- Sosyoekonomik ve kültürel analiz,

- Kanuni ve idari yapının analiz edilmesi, - Eğitim ve yerel halk ile personelin kapasitesinin geliştirilmesi. - çok sektörlü planın hazırlanması, - Tüm paydaşların katılımıyla toplantılar yapılması, - Turizm, üretim, gelir gibi ekonomik unsurlar dikkate alınmalıdır, - Orman ve diğer doğal kaynakların korunması ve izlenmesi, - Yöreye özgü ve ekolojik ürünlerin üretim ve pazarlama potansiyellerinin araştırılması, - Doğal kaynakların korunması, imar-ıslahı ve sürdürülebilir yönetimi, -Kapasite geliştirme ve yerel halkın yaşamının, geçiminin iyileştirilmesi, küçük ölçekli sulama altyapısının iyileştirilmesi.
1.3. Orman ve Köy İlişkileri Genel Müdürlüğü Yürütülen proje ve programlar - Orman köyleri ile ilgili planlama faaliyetleri, - Kredilendirme çalışmaları Öneriler - İlgili kurum ve kuruluşların katılımıyla dağlık alanlarla ilgili uygun politikaların geliştirilmesi, - Dağ ile ilgili çalışmaların kırsal kalkınma stratejisiyle birleştirilmesi, - Ekoturizm gibi mevcut potansiyellerin kullanılması, yenilenebilir enerji kaynaklarının belirlenmesi ve milli ekonomiye kazandırılması, - AB ve TİKA deneyimlerinden istifade edilmesi
1.4. Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı Yürütülen proje ve programlar - Ekoturizm Planlamasında Katılımcı Yaklaşımla Etkinlik Seçimi: Cehennemdere Vadisi Örneği, - Analitik Hiyerarşi Süreci Kullanarak Katılımcı Doğal Kaynak Planlaması - orman kaynaklarının fonksiyonel planlaması

- Gündoğmuş İlçesi Orman Köylerinin ve Bu Köylerdeki Tarım İşletmelerinin Sosyo-Ekonomik Yapılarının Belirlenmesi. - Köprülü Kanyon Milli Parkı'nda yer alan köylerin sosyo-ekonomik yapılarının incelenmesi ve kırsal kalkınma eylem planının hazırlanması, Öneriler - Orman köylülerinin dağ ormanları ile ilişkileri, dağ ormanlarının kırılganlığı ile yönetimi konusunda tedbirler alınmalıdır.
1.5. Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü
Yürütülen proje ve programlar - Yukarı havzalarda toprak muhafaza ve su kaynakları, - Sel ve Heyelanlara akışı erozyon ve sediman kontrolü ve envanter çalışmaları, - Tarım ve yerleşim alanlarının korunması ve dağlık alanlarda yaşayan halkın sosyo ekonomik gelişimine katkı sağlanması,
2. İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
2.1. Mühendislik Fakültesi
Çıktılar/Bulgular ve uygulamalardan çıkarılan dersler - Dağlık alanlarda uygun kültürel altyapı, - Dağlık alanlarda uzun vadeli çalışmalar, Öneriler - Dağlık alanlar için ekonomik kullanma modelleri belirlenmelidir, - Mevcut ekosistemler korunmalıdır, ilgili taraflar, sivil toplum örgütleri, akademisyenler vb. katılımıyla koruma statüsü ve ekolojik modeller tasarlanmalıdır, - Dağcılık, trekking, avcılık, ekolojik tarım, bitki ve hayvanlar, pansiyonculuk ve konaklama konularında çalıştaylar düzenlenmelidir, - Mahalli idareler ve yerel halk dâhil tüm paydaşların katılımıyla kurumsal örgütlenme gerçekleştirilmelidir, - Dağlık alanlardaki varlıkların korunması için projeler geliştirilmelidir, - Dağlık alanlarda uygun yapılaşma ve konut modelleri geliştirilmelidir, - Avrupa'nın deneyimleri ve örneklerinden yararlanarak, dağ kaynaklarının akılcı kullanımı sağlanmalıdır.
2.2. Orman Fakültesi
Yürütülen proje ve programlar

- İç Göç Veren Yörelerde Kırsal Kalkınma Çalışmalarının Geliştirilmesi Olanakları Öneriler - Dağlık alanlarda otomatik meteorolojik istasyonların kurulması, - Tüm safhalarda katılımcı ve demokratik bir platform oluşturulmalıdır, - Tarım hayvancılık ve ormancılık yoluyla üretilen ürünlerin dağlık alanlarda işlenmesini sağlayacak küçük ve orta ölçekli endüstri teşvik edilmelidir - Ekolojik tarım yeni ürünler kredilendirme ve pazarlama sorunlarının çözümü için tedbirler alınmalıdır, - Doğal ve kültürel değerlere öncelik veren turizm anlayışı ön planda tutulmalıdır. - Dağlık alanların yönetimi politikası, - Yürürlükteki mevzuat iyileştirilmeli veya yeni bir dağlık alan kanunu hazırlanmalıdır, - Biyolojik çeşitlilik ve doğa koruma için önemli sahalara belirlenmelidir.
3. ANKARA ÜNİVERSİTESİ ZİRAAT FAKÜLTESİ Yürütülen proje ve programlar - Beypazarı-Eğriova Yayla Ekosisteminin Bütüncül Yönetimi Üzerine Bir Araştırma(Doktora Tezi), - Ilgaz dağı Milli Parkının Koruma Kullanım İlkeleri Açısından Turizm rekreasyon Potansiyelinin Saptanması Üzerine Bir Araştırma (Doktora Tezi), - Kahramanmaraş Çimen dağı Örneğinde Alan Yönetim Planlaması (Doktora Tezi). Öneriler - YETKE (Yenilenmiş Evrensel Toprak Kayıpları Eşitliği) gibi tahmin teknolojileri ile dağlık alanların sürdürülebilir yönetimi planları yapılabilir. - YETKE, CBS, ve Geo-istatistiksel yöntemler ile birlikte büyük ve geniş alanlar için uygun veri tabanının hazırlanmasında (toprak, topografya, iklim, bitki örtüsü ve toprak-su koruma yöntemleri) etkin bir şekilde kullanılabilir.
4. ÇANAKKALE ONSEKİZ MART- BALIKESİR VE EGE ÜNİVERSİTELERİ-TÜBİTAK Yürütülen proje ve programlar - Kuzeybatı Anadolu'nun İklim Analizi, - Kaz Dağı ve Çevresinin Jeomorfolojisi ve İklim Özellikleri Araştırma Projesi, - Uludağ ve Kazdağı Çevresinin Doğal Mevsim Potansiyeli, - Kazdağı Kuzeyinde Morfolojik Birimler ve Arazi Kullanım İlişkisi, - Kazdağı Yöresi ve Dağlık Alan Kavramları Üzerine Düşünceler, - Uludağ Meteoroloji İstasyonu Verilerinin İklimsel Değişimler ve Periglasiyal Süreçler

Açısından İncelenmesi, - Uludağ'ın Periglasiyal Jeomorfolojisi. Öneriler - Dağ alanlarına diğer yer şekilleriyle ve akarsu havzalarıyla birlikte bir bütün olarak bakılmalıdır, - Dağlık alanlar etkileşim alanlarıyla birlikte düşünülmeli yani dağ sistemleri olarak algılanmalıdır, - Dağlık alan değerlerinin oluşmasında önemli bir etken olan iklim öğelerinde nasıl değişkenlik olduğunun saptanmasına yönelik politikalar geliştirilmelidir, - Karar verme sürecinde yerel halkın bütün yönleriyle katılımı sağlanmalı - Dağlık alanların kullanımında iklim bilgilerinden yararlanılmalıdır, - Dağlık alanlarda mevcut kaynak değerlerinin tanıtılmasına yönelik kapsamlı çalışmalara ihtiyaç bulunmaktadır. - Dağlık alanlarda özellikle endemizme yönelik çalışmalar artırılmalıdır, - Dağlık alanlarda havzalar yanı sıra diğer doğal kaynakların da potansiyellerinin ve taşıma kapasitelerinin tespiti gereklidir, - Alanın sahip olduğu iklimsel, biyolojik özellikleri belirlenerek eğitim ve koruma amaçlı eğitimlerin yapılması gereklidir. - yüksek dağ meteoroloji istasyonlarının kurulması gereklidir, - Mevzuat düzenlemelerinde kurumlar arası koordinasyonu gereklidir, - Dağlık alanların sosyal ve ekonomik yönlerinin tanınmasına yönelik çalışmalar yapılması gereklidir, geçimini bu alandan sağlayan insanlara yönelik eğitimler de arttırılmalıdır,
5. KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ ORMAN FAKÜLTESİ
Yürütülen proje ve programlar - Alpin Zona Yakın Saf Doğu Ladini Ormanlarının Meşcere Kuruluşlarıyla Fonksiyonel Yapılarının Tespiti ve Silvikültürel Öneriler, - Çamlıhemşin-Fırtına Vadisi Yüksek Dağlık Alanlardaki Saf ve Karışık Ormanların Meşcere Dinamiklerinin Analizi, - Giresun Yöresinde Korunan ve Korunması Gereken Orman Alanları Üzerine Bir Araştırma

Öneriler - Dağlık alanlardaki ormanların çığ önleme , estetik değer, rekreasyon vb. fonksiyonları açısından değerlendirilmesi, - Alp zonu yakınındaki ormanlarda sürdürülebilir bakım çalışmaları,
6. BAŞBAKANLIK
6.1. Sosyal Yardım ve Dayanışma Genel Müdürlüğü
Yürütülen proje ve programlar - Kırsal Alanda Sosyal Destek Projeleri (KASDEP), - Gelir Getirici Proje Destekleri - Mandıracılık projeleri - Koyunculuk projeleri - Saanen keçisi yetiştirme projeleri
5. DEVLET PLANLAMA TEŞKİLATI (DPT)
Yürütülen proje ve programlar - Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi - Köylerin Altyapısının Desteklenmesi (KÖYDES) Projesi - DPT –AB bölgesel kalkınma programları - Kırsal Kalkınma Planı - Biyosfer rezervleri Çıktılar/Bulgular ve uygulamalardan çıkarılan dersler - Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisi tüm ülkeyi kapsayan bir belgedir. SDY bu belgedeki amaçlara göre tasarlanmalıdır. Öneriler - Dağlık alan yönetimi çalışmalarında AB Katılım Öncesi Kırsal Kalkınma Yardım Aracı (IPARD) kullanılabilir. - KÖYDES dağ köylerine yaygınlaştırılabilir. - Dağlık alanlardaki biyorezervlerin seçimi, tanımı ve idari planlamaları, dağlık alan yönetimi ile entegre edilebilir. - Kurumlar arasında koordinasyon ve istişareler hızlandırılmalıdır.

- Türkiye’de, merkez ve taşra düzeyinde, dağlık alan yönetiminden sorumlu bir kurumsal mekanizma kurulmalıdır, - TAİEX programından yararlanılarak, kurumsal, sosyal, ekonomik ve koruma tedbirleriyle ilgili çalıştaylar düzenlenebilir.
6. KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI Yürütülen proje ve programlar Dağlık alanlarda kış turizmi, yayla turizmi, ekoturizm, kırsal turizmle ilgili planlama ve projelendirmeler
7. TÜRKİYE DAĞCILIK FEDERASYONU Yürütülen proje ve programlar - Dağcılık eğitimi yönetmeliği, - Dağcılık okulu projesi hazırlık çalışmaları Öneriler - 2002 Yılında yapılan Uluslar arası Dağlar Yılı sonuçlarından faydalanılabilir.
8. BAYINDIRLIK VE İSKÂN BAKANLIĞI Çıktılar/Bulgular ve uygulamalardan çıkarılan dersler Ulusal düzeyde köy ve kırsal alan planlama/tasarımı. İskoçya ve İrlanda örnekleri, Dağlık alanların planlanması safhasına mahalli halkın aktif katılımı sağlanmalıdır. Öneriler - Dağlık alanlara özgü mimari belirlenmeli ve korunmalıdır, - Dağlık alanlar için planlama, idari, kalkınma, değerlendirme, politika ve kontrol mekanizmaları ve risk parametreleri belirlenmelidir, - Dağlık alan yönetimi planlamasında afet riski daima göz önünde tutulmalıdır. - Dağlık alanların planlanmasında kısa, orta ve uzun vadeli faaliyetler dikkate alınmalıdır , - Kırsal alan tipolojileri oluşturulabilir, - Yerel politikaların ulusal politikalarla entegre edilmesi ve aralarındaki sinerjinin muhafaza edilmesi gerekir.
9. TARIM VE KÖY İŞLERİ BAKANLIĞI (Strateji Geliştirme Başkanlığı) Çıktılar/Bulgular ve uygulamalardan çıkarılan dersler

- Dağlık alan yönetimi çalışmalarında AB Katılım ncesi Kırsal Kalkınma Yardım Aracı (IPARD) kullanılabilir.
12. SÜRDÜRÜLEBİLİR KIRSAL VE KENTSEL KALKINMA DERNEğİ (SRKAL)
Yürütülen proje ve programlar - Karacadağ’da Biyolojik eşitlilik alışması, - Doğu Anadolu Kalkınma Projesi (DAKAP).

Kaynak: Erkan İspirli, **Dağlık Alanlardaki Yerleşimlerin Sosyal ve Ekonomik Durumlarının İyileştirilmesi ve Katılımcılığın Geliştirilmesi- Yuntdağı Model Projesi**, Yayınlanmamış Strateji Belgesi, Ankara, 2009, ss.48-52

EK 3: 8- 10 Eylül 2010 Sonuç Bildirisi; Avrupa Dağlık Bölgeleri Sürdürülebilir Gelişimi İçin Avrupa Üye Devletleri Konseyi Uzhgorod (Ukrayna)

8-10 Eylül 2010 tarihinde Uzhgorod şehrinde Ukrayna Başkanı ve Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yönetimlerin himayesi altında ve Uluslararası bir konferans düzenlenmiştir. “Karpatlar ve Diğer Avrupa Dağlık Bölgelerinin Sürdürülebilir Gelişimi” adı verilen konferansın katılımcıları bir takım kararlarmışlardı. Buna göre;¹

Avrupa sınırlarının %35’ini dağlık bölgelerin kaplamakta ve bu bölgelerin nüfusunun %25’inde Avrupa Konseyi üye devletleri ikamet etmektedir. Bu sebeple Avrupa’nın devlet ve yerel otoritelerinin ve uluslararası kuruluşların konuyu ciddi bir şekilde ele aldığı belirtilmiştir. Yine bu sınırların, küresel İklim dengesinin korunmasını sağlayan doğal kaynaklara, biyoçeşitliliğe ve güçlü rekreasyonel potansiyele sahip olduklarının, bu nedenle de özel bir rol üstlendiklerinin altı çizilmiştir. Buna bağlı olarak Avrupa nüfusunun yarısının da dağlık bölgelerde meydana gelen ekolojik durum değişikliklerine bağımlı olduğunun farkına varılmıştır. Genel kural olarak, dağlık bölgeler karmaşık doğal şartları olan bölgelerin çevresinde yer almakta ve bu yüzden de dağlık bölgelerin ekonomik kalkınma planlarının gerisinde kaldığı görülmektedir.

Beraberce güdülecek bir dizi başlıca amaçlar doğrultusunda uluslararası ilişkileri ve hükümetler arası işbirliğini güçlendirme ve düzenleme kararı verilmiştir. Buna göre; Ulusal, yerel ve bölgesel düzeyde Avrupa Konseyi üye devletlerinin yasama işlemlerinde AB ekolojik standartlarının uygulanması; Karpatya ve Alplerin korunması ve sürdürülebilir gelişmesi için yapılan çerçeve sözleşmeler ve diğer uluslararası anlaşmalar gereğince dağlık bölgelerin kalkınması hakkında hazırlanan uluslararası ve devlet programlarının planlanması ve uygulanması; Avrupa kıtasının sürdürülebilir kalkınması için yol gösterici ilkelerin (GPSSDEC- CEMAT) ve dağlık bölgelerin gelişiminin her seviyesinde sürdürülebilir kalkınmanın üç

¹ Congress of LocalRegionalAuthorities, “Council of Europe Member States for the Sustainable Development of European Mountain Regions”, **Final Declaration**, Uzhgorod, 8- 10 September 2010, <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1671117&Site=COE&BackColorInternet=C3C3C3&BackColorIntranet=CACC9A&BackColorLogged=EFEA9C>, (Uzhgorod), (29.01.2013).

“E”sinin(ekolojik, ekonomik ve etnik kültürel) uygulanması; Dağlık bölgeler sürdürülebilir kalkınma politikası gerçekleştirilmesinin ve şartın belirlenmesi, uluslararası ve ulusal yasama işlemlerine ve programlarına hüküm koyulması; Sınır ötesi işbirliği ve kalkınma için gerçek kurumsal ve finansal destek sağlanması; Yerel girişimlerin ve dağlık alanların ekonomik kalkınması konusundaki planların desteklenmesinde esnek politika uygulanması; Gerek dağlık bölgelerde yaşayanlar bakımından gerekse kaynak potansiyelinin mantıklı kullanımı bakımından bölgelerin çıkarları ve özellikleri açısından bu bölgelere dikkat gösterilmesi dağlık bölgelerin ulusal ve kültürel potansiyellerinin, ulusal ve uluslararası değerlerinin tanınması gerektiği ifade edilmiştir.

Ülkelerinde dağlık bölgeler bulunan ulusal, bölgesel ve yerel otoritelere, bu bölgelerin sürdürülebilir kalkınmayı yakalayabilmeleri için şu hususları dikkate almaları gerektiği vurgulanmıştır;

a- Sosyo-ekonomik alanda:

Eşsiz kültür miraslarını korumak, insanların tedavileri için modern altyapılar oluşturmak, ekolojik olarak temiz tarım ürünlerini ekerek ve işleyerek dağlık bölgeleri, bilhassa Karpatya bölgesini, turistik ve tatil yerlerine dönüştürmek. En başta maden ve orman mahsulleri olmak üzere modern teknolojiler ile bölgenin ekolojik durumuna katkı sağlamak, hafi sanayinin yeniden değişmesini, hizmet sektörünü, turizmi ve bunlara hizmet eden ekonomik faaliyeti dikkate alarak ekolojik olarak zararlı sanayi alanlarını yeniden düzenlemek. Su kaynaklarının yönetiminin, su kaynakları ve kanalizasyon sistemi hizmetlerinin, su kaynaklarını kirlenmeden koruyan hizmetlerin modernleşmesinin adil, etkili ve sürekli olmasını sağlamak. Dağlık bölgeler nüfusunun sosyal korumasını güçlendirmek, sosyal ve ulaştırmacılık altyapısının gelişimi konusundaki önlemlerini etkinleştirmek. Yatırım faaliyeti, özel teşebbüs ve çiftçiliğin teşviki ile dağlık bölgelerin sosyo-ekonomik gelişimlerini arttırmak. Rüzgar ve hidroelektrik santraller dahil ekolojik olarak temiz enerji kaynaklarının dağlık alanlarda uygulanmasını teşvik etmek;

b. Ekolojik alanda:

Avrupa ekolojik çalışmalarının bileşenleri olarak ulusal ekolojik ağları tamamlamak. Dağlık bölgelerin ekolojik durumunun uzun süreli izlenmesini organize etmek. Avrupa konseyine üye devletlerin kuruluşları, AB teknolojiler ve programlar organı ile birlikte AB dağ nehirleri havzalarını ve ormanlık alanların korunmasını sağlamak ve dağlık alanlardaki doğal ve endüstriyel felaketlerin sonuçlarının etkin olarak dikkate almak için detaylı çalışmalar yapmak ve uygulamak. Karpat dağları ve diğer dağlık bölgeler gibi ekolojik olarak kritik bölgelerin gelişimleri için haritalar ve ekolojik koruma alanlarının bilgisayarlı sistemleri temelleri olarak hizmet verecek olan ekolojik bilgi için veri tabanları oluşturmak. Dağlık bölgelerin orman kapasitesini genişletmek, su ayar işlevlerini geliştirmek ve izinsiz ormanlaştırmayı engellemek amacıyla önlemler almak. Dağlık zirai alanların verimliliğini arttıran ve erozyonu engelleyen programları uygulamak. Yerel ve bölgesel otoritelerin girişimlerine destek olunmasının yanı sıra, dağlık şartlara uygun olarak; endüstriyel atıkların etkin bir şekilde toplanılmasını, kullanılmasını, bunlardan faydalanılmasını ve geri dönüşümünü, Sivil Toplum Örgütlerinin kimyasal, biyolojik ve evsel atıkların dışarı atılmasının hızlandırılması konusundaki endişelerinin kırılmasını, ekolojik olarak güvenli çöp boşaltma alanları bulma odaklı bilimsel araştırmaların geliştirilmesini ve çevre kirliliğinin azaltılmasını, ayrıca ekosistemlerin yenilenmesini sağlamak;

c. Etnik kültürel alanda:

Küreselleşme değişiklikleri altında dağlık bölgelerin etnik kültürel çeşitliliğini teşvik etmek, dağlık nüfusun kültürel tekliğini desteklemek ve geliştirmek, geleneksel ev kültürü ve zanaatlarının tanınması konusunda tedbirlerin uygulanması, dağlık bölgelerin mimarı biçimlerinin, çevrenin ve el yapımı maddelerin uyumlu düzenlerinin korunmasını sağlamak;

d. Sosyo politik alanda

Çevresel koruma ile ilgili olarak Sivil Toplum Örgütünün girişimlerini desteklemek. Dağların arazi planlanmasında, doğal kaynakların korunması ve

kullanılması konusunda karar alma sürecinde nüfusunda katkıda bulunması için gerekli imkanları sağlamak. Çevre kirliliği için kurumların ve vatandaşların hukuki sorumluluklarını güçlendirmek. İnsanların ekolojik sorumluluğu düzenlemeleri için amaçlanan sistematik eğitim ve farkındalık artırma süreçlerini başlatmak;

e. Uluslararası aktivitelerde:

Avrupa bölgeleri desteği ve sınırlar arası biyosfer kaynaklarının desteklenmesini sağlamak. Dağlık bölgelerin yerel özerk hükümet otoritelerinin sürdürülebilir alan planlamasını hazırlamak, turizm ve rekreasyon gelişimi göstermek, çevresel ve kültürel mirasların korunması açısından sınır ötesi işbirliği sağlamak. Avrupa Konseyi liderliğinde olanlar da dahil olmak üzere ekolojik ve sosyo-ekonomik problemlerin çözümü ve bu amaçla finansal kaynakların dikkate alınmasına yönelik önlemlerin koordinasyonunu güçlendirmek. Karpatya bölgesi ülkelerinin bir tanesinde temellenen Karpatya Sözleşmesi Kalıcı Sekreterliğini oluşturmak. Alp Alan Programının başarısını takiben Karpatya Alanı AB Bölgesel Programının oluşumunu desteklemek. Karpatya Anlaşması himayesi altında Karpatya Stratejisini detaylandırmak. Karpatya bölge ülkelerinin Vizesiz rejim uygulamasının hızlandırılması konusunda Karpatya Sözleşmesi üye devletleri hükümetlerinin önlem almasını tavsiye etmek;

Karpatya ve diğer dağlık bölgelerin sürdürülebilir gelişim problemlerinin çözümlenmesi için ortak bir strateji geliştirmek amacıyla, şu çağrılarda bulunulmuştur:

a. Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi; Çevre Bakanlarının da katılımı ile temel ekolojik problemleri ve dağlık bölgelerin sürdürülebilir kalkınma problemlerini çözebilmek için uygun çözüm yolları bulunması gerektiğini ifade etmiştir. Karpat ve Avrupa Konseyi üyesi olan dağlık bölgelerin sürdürülebilir gelişmeleri hakkında düzenlenen uluslararası yasama işlemlerinin yerine getirilmesi hususunda bir rapor hazırlanabilmesi için Yerel ve Bölgesel Demokrasi Yönetim Kuruluna (CDLR) yetki verilmiştir. Modern su kaynakları ve kanalizasyon sistemleri, su temizlenmesi, toplanması ve evsel atıkların değerlendirilmesi, rekreasyonel alanların kurulması, doğal ve kültürel mirasların korunması gibi projeler de dahil olmak üzere Avrupa

dağlık bölgeleri kalkınma programlarını teşvik etmek için Avrupa Komisyonuna çağrıda bulunulmuştur. Uygun Avrupa ülkelerinde ve uluslararası organizasyonlarda bağış toplamak amacıyla doğal ve endüstriyel felaketler sonucunda doğadaki tahribatların geri ödenmesi amacıyla Avrupa Ekolojik Dağ Bağışı'nın oluşumunu başlatılmıştır.

b. Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi; Kongre Çalışma Grubunu, Avrupa bölgesi ve uluslararası işbirliği çerçevesinde dağlık bölgelerin sürdürülebilir kalkınması üzerine bir rapor taslağı hazırlamak için yetkilendirmiştir. Dağlık bölgelerdeki doğal ve endüstriyel felaketlerin önlenmesi konusunda ise faaliyetlerinin önceliklerini içeren Yerel ve Bölgesel Afet Yönetimi Avrupa Forumunu yapılması gerektiğini ifade etmiştir. Bununla birlikte, 2010-2011 Kongresi ve Avrupa'nın Ekolojik Anayasası hazırlıklarının öncelikleri çerçevesinde, Evrenin çevresel olarak korunması için bir Birleşmiş Milletler organı himayesi altında oluşan Ekolojik Anayasanın detaylandırması gerektiği belirtilmiştir. Yerel ve Bölgesel İdareler içinde “ Alp-Karpatyan Ekolojik Komisyonu” adı verilen özel bir çalışma kolu oluşturmak ve bunu idare etmek; Ekolojik durumları da dahil olmak üzere Avrupa dağ bölgeleri gelişiminin uzun süre izlenmesini uygulamak; Dağlık bölgeler gelişim uygulamasında ekolojik güvenliği sağlamak için genelleme ve yayılma konusunda destek olmak; Karpatya ülkeleri ve bunları AB standartlarına ulaştırma da dahil olmak üzere doğa koruma yasasında birliği desteklemek; Orman örtüsü, sel karşıtı hidroteknik yapı sistemleri ve toprak rekültivasyonu gerektiren alanlar dahil Avrupa dağlık bölgelerinde bilgi veri tabanı, ekolojik koruma için bilgisayarlı sistem ekolojik olarak riskli bölgelerin yıllık haritalarını oluşturmak gibi hususlar da Kongrenin üzerinde durduğu diğer konulardır.

c. Avrupa Konseyi üye devletlerinin merkezi otoriteleri; Dağlık bölgelerin sosyal ve ekonomik gelişmeleri ile ilgili sorumluluklarının gerçekleşmesi konusunda bölgesel otoriterlerin politikalarının yerel ve bölgesel düzeyde gerçekleştirmenin yanı sıra dağlık bölgelerin sürdürülebilir kalkınması alanında bilimsel araştırma sistemlerine yardım etmek ve onları desteklemek için vardır.

d. Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi; Dağlık bölgelerin sürdürülebilir kalkınması ile ilgili kongrede işbirliğini desteklemek için, dağlık bölgelerin gelişimi alanlarında tecrübe alışverişi yapmak ve aynı zamanda farklı Avrupa ülkelerinde kabul edilen yasal önlemlerin dikkate alınması için vardır.

Konferans, dağlık bölgelerin sürdürülebilir kalkınması ve Karpatya Bölgesi tecrübeleri hakkındaki Kongrenin öneri ve sonuçlarının ön taslağında belirlenen ve bu Bildirinin temelinde taslak haline getirilen Avrupa Konseyi Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi tarafından daha ileri bir revizyonu ve uyarlamayı yürürlüğe koymakta ve bunu desteklemektedir.

Ek 4: Türkiye’deki Milli Parklar

NO	İLİ	İLÇE	ADI	TARİHİ
1	Yozgat	Merkez	Yozgat Çamlığı	1958
2	Osmaniye	Kadirli, Düziçi	Karatepe - Aslantaş	1958
3	Ankara	Kızılcahamam	Soğuksu	1959
4	Balıkesir	Bandırma, Manyas	Kuşçenneti	1959
5	Bursa	Yıldırım, Kestel, Osmangazi	Uludağ	1961
6	Bolu	Merkez, Mengen	Yedigöller	1965
7	Aydın	Kuşadası	Dilek Yarımadası - Büyük	1966
8	Manisa	Merkez	Spil Dağı	1968
9	İsparta	Yenişarbademli, Şarkikaraağaç, Aksu	Kızıldağ	1969
10	Antalya	Merkez, Korkuteli, Döşemealtı	Güllük Dağı - Termessos	1970
11	İsparta	Eğirdir, Sütçüler	Kovada Gölü	1970
12	Tunceli	Merkez, Ovacık	Munzur Vadisi	1971
13	Antalya	Kemer, Kumluca	Beydağları Sahil MP	1972
14	Çanakkale	Eceabat	Gelibolu Yarımadası Tarihi	1973
15	Antalya	Manavgat, Serik	Köprülü Kanyon	1973
16	Kastamonu,	Merkez, İlgaz	İlgaz Dağı	1976
17	Afyon kara hisar, Kütahya,	Merkez, Sinanpaşa, Sandıklı, Dumlupınar, Altıntaş, Banaz	Başkomutan Tarihi MP	1981
18	Nevşehir	Merkez, Avanos, Ürgüp	Göreme TMP	1986
19	Trabzon	Maçka	Altındere Vadisi	1987
20	Çorum	Boğazkale	Boğazköy - Alaca höyük	1988
21	Adıyaman, Malatya	Kahta, Pötürge	Nemrut Dağı	1988
22	Konya	Beyşehir, Hüyük	Beyşehir Gölü	1993
23	Balıkesir	Edremit	Kazdağı	1994
24	Antalya	Başlar, Akseki	Altınbeşik Mağarası	1994
25	Artvin	Merkez	Hatila Vadisi	1994
27	Rize, Artvin	Çamlıhemşin, Yusufeli	Kaçkar Dağları	1994
26	Artvin	Şavşat	Karagöl - Sahara	1994
28	Niğde, Adana,	Çamardı, Aladağ, Yahyalı	Aladağlar	1995
29	Muğla	Marmaris, Köyceğiz	Marmaris	1996
30	Muğla, Antalya	Fethiye	Saklıkent	1996
31	Çanakkale	Ezine, Merkez	Troya Tarihi MP	1996
32	Denizli	Merkez, Honaz	Honaz Dağı	1998
33	Kastamonu,	Pınarbaşı, Cide, Şenpazar, Merkez,	Küre Dağları	2000
34	Kars, Erzurum	Sarıkamış, Selim, Şenkaya	Sarıkamış-Allahuekber	2004
35	Ağrı, Iğdır	Doğubeyazıt, Merkez, Aralık,	Ağrı Dağı	2004

36	Edirne	İpsala, Enez	Gala Gölü	2005
37	Kayseri	Yeşilhisar, Develi	Sultan Sazlığı	2006
38	Şanlıurfa	Merkez	Tek Tek Dağları	2007
39	Kırklareli	Demirköy	İğneada Longoz Ormanları	2007
40	Erzurum	Merkez	Nene Hatun Tarihi MP	2009

Kaynak: Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, **Milli Park Alanları**, <http://www.milliparklar.gov.tr/belge/mp.pdf>, (25.07.2014).

EK 5: : Tabiatı Koruma Alanları

No	İLİ	İLÇESİ	Adı	Tarih
1	Samsun	Çarşamba	Haciosman Ormanı	1987
2	Kırklareli	Vize	Kasatura Körfezi	1987
3	Hatay	Erzin	Tekkoz - Kengerli Düz	1987
4	İsparta	Eğirdir	Kasnak Meşesi	1987
5	Burdur	Bucak	Kargı Köyü Sığla Ormanı	1987
6	Sinop	Merkez, Erfelek	Sarıkum	1987
7	İstanbul	Beykoz	Beykoz Göknarlık	1987
8	Karabük	Yenice	Kavaklı	1987
9	Karabük	Yenice	Çitdere	1987
10	Bolu	Merkez	Kökez	1987
11	Kütahya	Tavşanlı	Vakıf Çamlığı	1988
12	Balıkesir	Edremit	Kazdağı Göknarı	1988
13	Bolu	Merkez	Akdoğan ve Rüzgârlar Ebe Çamı	1988
14	Muğla	Milas	Sırtlandağı Halep Çamı	1988
15	Bolu	Merkez	Kale - Bolu Fındığı	1988
16	Kırşehir	Mucur	Seyfe Gölü	1990
17	Antalya	Finike	Alacadağ	1990
18	Kütahya	Domaniç	Domaniç - Kaşalıc	1991
19	Antalya	Elmalı, Kaş	Çıglıkara	1991
20	Kahramanmaraş	Andırın	Körçoban	1993
21	Artvin	Arhavi	Çamburnu	1993
22	Antalya	Kumluca	Dibek	1993
23	Hatay	Merkez	Habibineccar	1993
24	Düzce	Akçakoca	Demirciönü	1994
25	Adana	Yumurtalık, Karataş	Yumurtalık Lagünü	1994
26	Afyon	Emirdağ	Dandindere	1994
27	Muğla	Köyceğiz	Kartal Gölü	1994
28	Konya	Ereğli	Akgöl) Ereğli Sazlığı)	1995
29	Gümüşhane	Kürtün	Örümcek Ormanı	1998
30	Artvin	Borçka	Camili-Efeler Ormanı	1998
31	Artvin	Borçka	Camili-Gorgit	1998

Kaynak: Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, **Tabiatı Koruma Alanları**, <http://www.milliparklar.gov.tr/belge/tka.pdf>, (25.07.2014)

EK 6: Avrupa Dağlık Bölgeler Şartı Taslağı²

ÖNSÖZ

Bu Şart'ı imzalayan Avrupa Konseyi üye devletleri ve diğer devletler,

1. Avrupa Konseyi'nin hedeflerinden birinin, üyeleri arasında ekonomik ve sosyal uyumu mümkün olan en üst seviyede sağlamak olduğunu düşünerek;
2. Dağlık bölgelerin Avrupa'da geniş alanlar kapladığını ve genel faydaya ait önemli çevresel, ekonomik, sosyal ve kültürel işlevler taşıdığını dikkate alarak,
3. Avrupa'nın dağlık bölgelerinin, çeşitliliklerine rağmen özel jeomorfolojik ve iklimsel konumlarından kaynaklanan ortak ekonomik, toplumsal ve çevresel sorunlar yaşadıklarının farkında olarak;
4. Bazı dağlık bölgelerin sınıraşan karakterde olduğunu ve sınırın her iki yakasında birbiriyle uyumlu politika uygulamanın güçlüklerini hesaba katarak;
5. Dağlık bölgelerin kendine özgü koşullarının, bölgede yaşayanların temel gereksinimlerini karşılamayı daha da güçleştirdiğine inanarak;
6. Dağlık bölgelerin nüfuslarının ve doğal çevrelerinin bu bölgelerin en temel mal varlığı olduğuna ve bu bölgelerin; arazi ve doğal kaynak yapısı muhafaza edilmediği, insan varlığı korunmadığı, ekonomik kalkınma gerçekleştirilip, yeterli çevre koruma ve yönetimi uygulanmadığı sürece genel faydaya yönelik işlevlerini yerine getiremeyeceğine kani olarak;
7. Dağ nüfuslarına; dağlarda yaşama ve çalışma, yerel çevrelerinin ve ortamlarının muhafaza edilmesi, daha iyi durumdaki kırsal ve kentsel bölgelerinkine eşit yaşam koşulları ve hayat standardı hakkı tanınması gerektiğini hatırlayarak;
8. Dağlık bölgelerdeki nüfusun idame ettirilmesinin, doğrudan doğruya, geleneksel ve kaçınılmaz olarak tarım, ormancılık ve zanaatkarlık şeklindeki ekonomik faaliyetlerin devamlılığıyla bağlantılı olduğunun bilincinde olarak;
9. Avrupa dağlarının muhafaza edilip zenginleştirilmesi gereken fevkalade zengin bir miras oluşturduğunu ve bu bölgelerin sosyal kimliğine, geleneklerine ve kültürüne saygı gösterip idame ettirilerek çeşitliliğin korunması ve desteklenmesi gerektiğini düşünerek;

²Sözleşmenin gayri resmi çevirisi için Zerrin Toprak tarafından yapılmıştır, Avrupa Dağlık Bölgeler Şartı Taslağı, **Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi Anlaşmalarında Avrupa Konseyi**, (Ed. Zerrin Toprak, Hikmet Yavaş, Mustafa Görün), Birleşik Yayıncılık, İzmir, 2004, ss.177-196; Metnin orijinali için bkz.

<http://assembly.coe.int/ASP/Doc/XrefViewHTML.asp?FileID=6971&Language=EN>, (07.07.2014).

10. Bu amacı gerçekleştirmek için, en önce bu bölgelere, bölge halkına ve bölge sorunlarına daha yakın olan Avrupa yerel ve bölgesel yönetimlerine güvenmek gerektiğini ve işbirliği ve yapabilecekleri girişimler konusunda destek vermek gerektiğini gözönüne alarak;

11. 1992 Rio de Janeiro Çevre ve Kalkınma Konferansı'nda alınan tavsiye kararlarını ve taahhütleri dikkate alarak;

12. Bu konularla ilgili Avrupa Bakanlar Konferansları'nda, Avrupa Yerel ve Bölgesel Yönetimler Daimi Konferansları'nda ve Avrupa Konseyi Parlamenter Asamblesi ve Bakanlar Komitesi'nde alınmış olan; dağlık alanlar, kırsal alanlar, bölgesel planlama ve çevre koruma konulu çok sayıda kararı ve tavsiye kararını dikkate alarak,

13. Avrupa Yerel ve Bölgesel Yönetimler Daimi Konferansı'nın, 202. Kararında, Avrupa Konseyi'ni, "Avrupa Dağlık Bölgeleri" kavramı oluşturması ve sınır oluşturan dağlık bölgelerin birbiriyle aynı muamele görmesini sağlayarak ilgili sorunları çözmeye yönelik politika ana hatları geliştirmesi için bir Avrupa Dağlık Bölgeler Şartı hazırlamaya davet ettiği dikkate alınarak;

Aşağıdakiler üzerinde anlaşmışlardır:

BÖLÜM I

Amaç ve Tanımlar

Madde 1

Amaç

Bu Şartın amacı, Avrupa Konseyi ülkelerine yönelik olarak ortak bir şekilde, dağlık bölgelerin idaresi, kalkındırılması ve korunması politikasının genel ilkelerini belirlemektir.

Madde 2

Dağlık bölgelerin tanımı

Bu şartın amaçları kapsamında Taraflar, "dağlık bölgeler" terimini; rakımı, eğimli yüzey yapısı ve iklimi insan faaliyetlerinin ifasını etkileyecek nitelikte özel koşullarda olan alanlar şeklinde anlayacaklardır.

Madde 3

Bölgenin kapsamı

Akit taraflar, önceki maddedeki tanıma girmeye uygun nitelikteki dağlık alanları bu Şart'ın 28. Maddesi'nde belirtildiği şekilde tayin edeceklerdir.

BÖLÜM II

Dağ politikasının ilkeleri ve amacı

Madde 4

Genel İlkeler

1. Dağlık bölgeler, sürdürülebilir kalkınma ilkelerine göre biçimlenen özel bir politika uygulanmasını gerektirirler. Bu tür bir politikanın, tüm ekonomik, toplumsal, kültürel ve çevresel sorunları muhatap alması gereklidir. Dağlık bölgelerde yaşayanlar ve daha elverişli bölgelerde yaşayanlar arasında, çeşitliliklerine saygı göstererek eşit yaşam koşulları sağlamayı hedeflemelidir.
2. Dağlık alanlar politikası, hizmette yerellik ilkesini (subsidiarity) uygulayacaktır. Yerel ve bölgesel yönetimler hizmette yerelliğin tanımlanmasında ve formüle edilmesinde yer alacak ve de güçleri oranında bunun uygulanmasından sorumlu olacaklardır.
3. Bunun sağlanması için akit Devletler, ulusal, sınıraşan ve sınırötesi bir çerçeve içinde yerel ve bölgesel yönetimler arasındaki işbirliğini kolaylaştıracaktır.

Madde 5

Genel ve sektörel politikalar

1. Taraflar, dağlık bölgelerde her bir bölgenin belirleyici durumuna uygun olarak ekonomik kalkınmayı teşvik edici, nüfusun kültürel ve sosyal haklarını geliştirici ve çevreyi koruyup yönetici çözümleri birlikte içeren, kapsamlı bir bölgesel/alansal planlama politikası uygulamayı taahhüt ederler.
2. Taraflar, yürürlükte olan çeşitli sektörel politikaların etkililiğini şartlara uyarlayacaklar veya güçlendireceklerdir ve koordinasyonlarını kapsamlı bir yaklaşımla bütünleştirmelerini sağlayacaklardır.

Madde 6

Amaçlar

1. Taraflar dağlık bölgelerle ilgili politikalarını, mevzuatlarını ve hareketlerini aşağıda yer alan hedeflere dayandıracaklardır:
 - a. dağlık bölgelerin ve özgül yapılarının açıkça tanınması;
 - b. mevcut ya da gelecekte oluşturulabilecek idari yönetim birimlerinin, dağlık politikası uygulanmasını engellemesini önlemek için her bir dağlık bölge alanı tarafından oluşturulan coğrafi tüzel kişiliğin tanınması ve saygı gösterilmesi;
 - c. nüfusu yerinde tutmak ve genç nüfusun dışarıya göçünü engellemek;

d. dağlık b6lgelelerin yaşam kalitesi için ve kalkınması için gerekli olan altyapı ve sosyal tesislerin oluşturulması ya da modernleştirilmesi;

e. yerel kamu altyapı hizmetlerinin temin edilmesi ve geliştirilmesi;

f. tarım ve mera arazilerinin korunması ve tarımsal faaliyetlerin, dağ tarımcılığına y6nelik 6zel bir yaklaşımla s6rd6r6l6p modernleştirilmesi;

g. yerel enerji kaynaklarının geliştirilmesi;

h. mevcut sanayi faaliyetlerinin korunması ve yeni teknolojilere dayalı sanayiler kurulması;

i. geleneksel geçim kaynaklarına ek olarak 66nc6 sekt6rlerin 6zellikle turizm olmak 6zere geliştirilmesi;

j. kimliğin korunması ve, her bir dağlık b6lgeye ve benzer dağlık b6lgelere 6zg6 k6lt6rel değerlerin tanıtılması.

2. Bu hedefler; insan kaynaklarının ve doğal kaynakların genel bir değerlendirmesinin sonucu olarak çevreye saygı g6sterilip, korunarak; ekonomik kalkınma ve doğal çevrenin korunması arasındaki geleneksel tercih terk edilerek ve insan faaliyetleri ile çevresel gerekler arasında denge sağlanarak gerçekleştirilecektir.

B6L6M III

Politika 6nlemleri

Madde 7

Politika izlencesi

1. Dağlık b6lgelelerde b6lgesel/mekansal planlama politikalarının uygulanması; ziraat, ormancılık, zanaatılık gibi geleneksel faaliyetlerin, doğal çevreyi koruyan ve diğer yan ekonomik faaliyetlere temel oluşturmayı sağlayan s6rd6r6lebilir kalkınma yoluyla y6r6t6lmesini m6mk6n kılmalıdır.

2. Dağlık b6lgelelerde uygulanan bir b6lgesel/alansal planlama politikası, 6ncelikle ve ilk olarak ilgili n6fusun gereksinimleri ve çıkarları doğrultusunda hazırlanmalı ve uygulanmalıdır.

3. Taraflar, dağlık b6lgelelerle ilgili b6lgesel/alansal planlama politikalarını, yukarıdaki 1. ve 2. paragraflardaki ilkelere uygun olarak ve daha iyi d6zeyde; beldeler arası, b6lgelelerarası ve sınır ařırđ koordinasyon, kaynakların verimli dağıtılması ve dağlık b6lge sorunlarının 6zel yapısının anlaşılması sağlanacak şekilde biçimlendirmeyi taahh6t ederler.

4. Dağlık b6lgelelerdeki b6lgesel/alansal planlama politikaları; s6z konusu dağlık b6lgeyi belirleyen t6m etkenleri dikkate alan ve diğer sekt6rel politikalar için de

standart referans olacak düzeyde olan genel kalkınma plan ve programlarının parçası olarak hazırlanmalıdır.

5. Önceki paragraflarda belirtildiği şekilde bölgesel/alansal bir planlama politikasının uygulanması amacıyla yönelik olarak Taraflar aşağıda sayılan alanlarda sektörel politikalar oluşturacaklar ve yasal, idari, ekonomik, mali ve bütçe ile ilgili önlemler alacaklardır.

Madde 8

Ziraat

1. Taraflar, aile işletmesi yapısını vurgulayarak, düşük rakımlı bölgelerde uygulanan belli standartlardan ayrılarak dağlık bölgelere uygun tarım politikaları uygulamayı taahhüt ederler.

2. Aşağıdaki hususları sağlayacak önlemler alabilirler:

a. tarım ve mera topraklarının özellikle yüksek rakımlarda korunması ve çiftliklerin yaşatılması ve modernleşmesi;

b. büyük doğal afetlerden kaynaklanan hasarın tazmin edilmesi ve dağlık alanların doğal ve ekolojik kısıtlılıklarının dengelenmesi;

c. terkedilmiş kurak alanlar ve çorak arazilerin çoğalmasına, meraların kullanım dışı kalmasına ve mal sahipliğinin parçalanmasına engel konulması ve mülk konsorsiyumlarının ve tarım topraklarını koruyan birliklerin teşvik edilmesi;

d. süt ve süt ürünleri endüstrisinin geliştirilmesi;

e. kaliteli malların çeşitlendirilmesi, üretimi ve pazarlanması; dağ ürünleri için kalite standartları ve etiketleri oluşturulması;

f. kırsal turizmin geliştirilmesi;

g. dağlık bölgelerde alternatif üretim şekillerinin bulunmadığı gözönüne alınarak üretim kotalarına kolaylık sağlanması;

h. genç çiftçilerin iş kurmasına yardımcı olarak ve veraset vergisi indirimleri sağlayarak çiftçilik faaliyetlerinin devamlılığının sağlanması;

i. çiftçi kooperatiflerinin, kooperatif yapılanmalarının ve örgütlerinin ve bölgeye özgü ürünleri işleyen iş kollarının geliştirilmesi.

3. Taraflar çevrenin muhafaza edilmesine, korunmasına ve iyileştirilmesine katkıda bulunacak tarımsal girişimleri desteklemeyi taahhüt ederler.

Madde 9

Ormancılık

1. Taraflar aşağıdaki önlemleri alacaklardır:

a. kerestecilik endüstrisinin geliştirilmesi;

b. dağ ormanlarının; üretim ve yararlanma koşullarının iyileştirilmesi, ormanda yetişen ağaçların çeşitlendirilmesi, hizmet ve ulaşım yollarının dikkatle planlanarak inşa edilmesi ve modernleştirilmesi yollarıyla daha iyi duruma getirilmesi;

c. ormanların, özellikle yüksek rakımlı yerlerde doğal afetlere karşı korunması;

d. gerekirse insan faaliyetlerinde ateş kullanımına kısıtlama getirerek, yangın önleyici ve yangınla mücadele edici programların uygulanması;

e. ağaçsız kalmış alanlarda toprağın yapısı izin veriyorsa yerel kuruluşlara danışılarak yeniden ağaçlandırma programları uygulamak, uygun bitki türlerinin ekilmesini sağlayıp, tek türlü ya da rasgele ağaçlandırmadan kaçınılması;

f. kullanılmayan tarım ve mera arazilerindeki doğal ormanlaşmanın denetlenerek, kırsal yolların kapatılmasını ve doğal güzelliklerinin bozmasının engellenmesi.

2. Taraflar ayrıca, orman işletmelerindeki doğal ve ekolojik kısıtlamaların dengelenmesini sağlayacaklar ve orman sahalarının bakımı için ve çevrenin korunması amacıyla, ormancılık potansiyelinden yararlanılmaması durumunda adil bir telafi uygulayacaklardır.

Madde 10

Endüstri, zanaat ve hizmetler

Dağlık bölgelerdeki iş alanlarını korumak için Taraflar aşağıdaki önlemleri alacaklardır:

a. altyapı ve genel koşulları etkileyerek özellikle vergi işlemlerini ve idari işlemleri basitleştirerek kirlilik yaratmayan sanayilerin ve var olan zanaatların sürmesini teşvik etmek;

b. kurulacak iş alanlarına, uygun kabul, rehberlik ve yardım hizmetleri sağlamak;

c. hizmetleri ve diğer üretim faaliyetlerini merkeziyetçilikten uzaklaştırmak ve yenilikçi, yüksek teknoloji ve yüksek katma değerli iş alanlarının kurulmasını sağlamak;

d. tarım ve orman ürünlerinin işlenme yöntemlerinin geliştirilmesi için dağlık bölgelerde endüstrinin ve zanaat şirketlerinin kurulmasını teşvik etmek;

e. orman ürünlerinin, özellikle ilk basamak işleminden geçen ürünler veya atık ürünlerin yerinde kullanılması; sosyal tesislerde, inşaatlarda ve turizmle ilgili belirli ürünlerde tahta işlemeciliğini teşvik etmek;

f. bölgesel dağ mallarında üretim, işleme ve pazarlama aşamalarının iyileştirmek ve kaliteli üretimi destekleyecek önlemleri almak.

Madde 11

Çok yönlü iş sahibi olma

Taraflar özellikle iş yasası, sosyal güvence, vergilendirme ve eğitim bakımından tüm gerekli önlemleri alarak birden fazla iş sahibi olmaya yardımcı olmayı ve kolaylaştırmayı taahhüt ederler. Çok sayıda iş alanı olan ailelerde kaynak ve gelirin çeşitliliğinden dolayı meydana gelen sorunlara özel dikkat gösterilmelidir.

Madde 12

Konut

Konut açısından Taraflar:

a. İkinci konut talebinin neden olacağı konut piyasasındaki çarpıklıklara rağmen, sürekli ikamet edenlerin konuta erişiminin güvence altına alınması;

b. İkinci konut yerleşiminin uygun bir şekilde düzenlenmesi;

c. Konutların bakım ve onarım ile yenilenmesini ve terkedilmiş yapıların kurtarılmasını geleneksel tarz ve malzemelere uyan bir şekilde özellikle mali yardım araçlarıyla desteklenmesinin teşvik edilmesi;

d. Yerleşmelerin niteliğinin ve mimari tasarımının doğal ortam ile uyum içinde olmasını sağlayacaklardır.

Madde 13

Turizm

1. Turizm politikası ve dağlık bölgelerdeki etkileri konusunda Taraflar aşağıdaki önlemleri alacaklardır:

a. turizmin geliştirilmesi ve mevcut altyapı hizmetlerinin kapasitesi arasında denge kurmak, arazi ve çevre kalitesinin korunması ve geleneksel mimari ve malzemelerin muhafaza edilmesini sağlamak;

c. turizm sektöründe çalışanların, günümüz turizminden beklenenleri verecek niteliklere sahip olmalarını ve kaliteli hizmet ve iş verebilmelerini sağlamak;

d. dağlık b6lgelelerin evre, doğal manzara, mimari ve k6lt6rel miras, 6r6nler ve gelenekler gibi 6st6nl6klerini gelire çevirmek.

e. s6rd6r6lebilir bir şekilde çok çeşitli iş sahibi olmayı g6vence altına almak ve mevsimsel yoğunluğun arttığı d6nemlerde dağların doğal kaynaklarının aşırı kullanılmasını engellemek için mevsimsel çeşitliliğe dayanan bir işletmeyi teşvik etmek;

f. doğal çevrenin dengesini bozabilecek nitelikteki rekreasyonel faaliyetler için denetim uygulamak ve bazı sporların yaratacağı tehlikelere karşı turistleri uyarmak.

2. Taraflar, evreye ve dağ mirasına saygılı dengeli bir biçimde turizmin gelişmesini sağlayabilmek için bu 6nlemleri almaya, yerel ve b6lgesel y6netimleri davet ederler.

Madde 14

Altyapı, ulaşım ve sosyal tesisler

1. Altyapı, ulaşım ve sosyal tesisler konusunda, Taraflar dağlık b6lgelelerin, diğer kırsal ya da kentsel b6lgelere kıyasla daha dezavantajlı durumda olmamalarını temin edeceklerdir. Benzer şekilde, yalnızca kârlılığı g6zeterek, dağlık b6lgelere sosyal tesis ya da kamu hizmeti g6t6rmekten kaçınmamaları gereklidir.

2. Taraflar, yerel y6netimlerin; yerel yol şebekelerinin, elektrik temini, su temini, çevresel sağlık hizmetleri, okul, hastane, katı atık yok etme tesisleri ve haberleşme gibi temel altyapı hizmetlerini, 6zellikle de dağlık b6lgelere tesis etmesi daha kolay olan yeni teknolojileri kullanarak temin etmelerini ya da diğer yerel y6netimlerdeki d6zeye getirilmelerini sağlayacaklardır. Dağlık b6lgelere altyapı g6t6rmekten kaynaklanan ek maliyetleri dengeleyecek 6nlemler alacaklardır;

3. Dağlık b6lgelelerdeki hareketliliğe yardımcı olmak için emek piyasasının işlerini akıcı ve kolay kılmak, yerli n6fusun ve diğer kullanıcıların g6venliğine katkıda bulunmak amacıyla b6lgelelerarası ve uluslararası transit trafikte, Taraflar evreye saygılı bir şekilde:

a. dağlık b6lgelere tamamen g6venli, yıl boyu s6ren erişim sağlayacaklardır;

b. dağlık b6lgeleleri, Avrupa iletişim ve ulaşım ağ g6zergahlarına dahil edeceklerdir;

c. uluslararası ve b6lgelelerarası trafikte demiryolu ulaşımına 6ncelik verecekler, istasyonları ve intermodal ulaşımı geliştirip, m6mk6n olduğu durumlarda dağlık b6lgelelerde demiryolu hattı kurup, mevcut hatları yenileyecek ya da doğal manzara ve toprak yapısı ile uyumlu modern hatlar kuracaklardır;

d. dağlık b6lgeleler boyunca iletişim ve ulaşım g6zergahları konusunda genel bir planlama ve geliştirme stratejisi oluşturacaklardır. Bazı dağlık b6lgelelerin yalıtılmış bir konumda bulunması ile ilgili sorunlar, alanın (toprağın) s6rekliliği ilkesi uygulanarak dikkate alınmalıdır;

e. Avrupa çevresel etki standartları ile uyum içinde bölgesel, bölgelerarası ve sınırötesi iletişim güzergahları geliştirecekler ve düzenli, verimli toplu taşımacılık hizmetleri gerçekleştireceklerdir;

4. Taraflar, dağlık bölgelerde sosyal tesis ve kamu hizmetlerinin devam ettirilip geliştirilmesi için, bölgede ikamet edenlerin sağlık, eğitim, yerel toplu taşımacılık, posta, haberleşme ve güvenlik gibi temel hizmetlere anında erişimini sağlayacak adımlar atacaktırlar. Bu amaçla uygun olduğu durumda kamusal hizmetlerin örgütlenmesi için bütüncül bir plan oluşturabilirler ya da onlara çeşitli işlevleri devredebilirler.

Madde 15

Enerji

Enerji konusunda Taraflar;

a. yerli kaynakları hesaba katacaklar ve hidroelektrik enerjiden çevresel gereklerle uyum içinde yararlanacaklardır;

b. santralleri, doğal çevreyi koruyacak şekilde kuracaklardır;

c. alternatif ve yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımını destekleyeceklerdir;

d. dağ topluluklarının kendi hidroelektrik kaynaklarından elde edilen kârdan yararlanmasını sağlayacaklardır.

Madde 16

Eğitim, kurs, araştırma ve bilinçlendirme

1. Eğitim alabilme ve eşit eğitim hakkını verebilmek için Taraflar dağlık bölgelerde okulların açık kalmasını ve öğrencilerin okul yolunda çok zaman harcamamaları için uygun yerlerde kurulmalarını sağlayacaklardır. Yeni eğitim teknolojileri geliştirip, koşullara uyarlayacaklardır.

2. Eğitim alanında, Taraflar dağlık bölgelerde yüksek öğreniminyanısına ilk ve orta öğrenimde de mesleki ve teknik eğitim olanakları sağlayıp yaygınlaştıracaktırlar.

3. Özellikle dağ ziraatı, zanaatları ve gelişmiş teknolojiler konularında olmak üzere, özel eğiticiler ve uygun kurs programları oluşturmaya gayret edeceklerdir.

4. Gerek görüldüğünde, Taraflar özellikle bölgelerarası işbirliği kapsamında olmak üzere araştırmalara yardımcı olmak için özel programlar uygulayabilirler.

5. Dağlık bölgelerin doğal, kültürel ve sosyal çevresinin korunması konusunda bilinçlendirme ve bilgilendirme programları uygulayacaklardır.

Madde 17

Kültür

1. Taraflar dağlık bölgelerin kültürel mirasının çeşitliliğine ve zenginliğine saygı göstermeyi, korumayı ve özendirmeyi şu önlemleri alarak taahhüt ederler:

- a. dağlık bölgelerin tarihi mirasını kayıtlara geçirmek, geliştirmek ve daha fazla bilinmesini sağlamak;
- b. tüm dağlık bölgelerde varsa Avrupa Bölgesel ve Azınlık Dilleri Şartı kapsamında yerel diller de dahil olmak üzere kültürel gelenekleri ve biçimleri korumak ve geliştirmek;
- c. dağ nüfusunun kültürel kimliğini kuvvetlendirmek ve gönüllü kuruluşların faaliyetlerini harekete geçirmek.

Madde 18

Çevre

1. Çevre ile ilgili olarak Taraflar aşağıdakileri taahhüt ederler:

- a. toprağın, suyun ve havanın korunması ve yönetilmesini, uygun durumlarda doğal manzaranın koruma altına alınmasını, fauna, flora ve yaşayan canlıların muhafaza edilmesini sağlamak;
- b. çevre için, kısıtlanmaları, kaçınılmaları ve gerekiyorsa yasaklanmaları gereken yapılaşma, kamu tesisleri, trafik ve diğer faaliyet alanlarını belirlemek;
- c. Avrupa dağlık bölgelerde çevrenin yönetilmesi ve korunması için uluslararası düzeyde bilimsel, teknik ve siyasal işbirliği yapmak;

2. Taraflar ayrıca özel önlemler alarak:

- a. biyogenetik rezerv ve tükenmekte olan canlı türleri ile ilgili bir ağ oluşturacaklar, mevcut olan işbirliğini artıracaklardır;
- b. altyapı, sanayi ya da turizm programlarında ve ayrıca dağlık bölgelerde çevresel kaynaklara ciddi çevresel hasarlar verebilecek program ve politikaların onay işlemlerinde uygulanmak üzere etki değerlendirmesi çalışması yaptıracak ya da takviye edeceklerdir;
- c. dağlık bölgelerde toprak kullanımı ile ilgili ekolojik sınırlarla ilgili ayrıntılı çalışma yapacaklardır;

d. tehlikeli bölgelerin listesini çıkarıp, çığ, sel, heyelan ve orman yangını gibi doğal afetlerde doğal çevreyi, insanları ve mal varlığını koruyacak etkili önlemler alacaklardır;

e. su akışından kaynaklanan erozyonu denetleme ve orman yangınlarını engelleme ve söndürme sistemleri ile ilgili olarak çalışıp tanıtım yapacaklardır;

f. çevre dostu olan dağlık bölge kalkındırma faaliyet ve projelerini teşvik edeceklerdir;

g. su kaynaklarının entegre idaresi konusunda, dağ gölleri ve ırmaklarındaki seviye düşmelerine özel önem atfederek uluslararası işbirliği kuracaklardır.

Madde 19

Bilimsel ve teknik işbirliği

1. Taraflar bilimsel ve araştırma deneyimlerini aşağıdaki yollarla ortak bir havuza aktarmayı taahhüt ederler:

a. ülkeler arasında uyumlu ve karşılaştırılabilir bir bilgi ve istatistik veri sistemi uygulayarak;

b. dağlık bölgelerdeki üniversiteler ve araştırma merkezleri arasında işbirliğini özendirip Avrupa çapında bir ağ kurulmasını teşvik ederek;

c. bir yandan küçük ve orta ölçekli işletmeler ve öte yandan eğitim ve araştırma merkezleri arasında düzenli bağlar kurarak, yeni bilişim teknolojilerinin potansiyelini ve diğer sosyokültürel faktörlerin yanında yaşama ve çalışma koşullarını iyileştirecek yöntemleri araştırmak ve bunlardan yararlanmak;

d. dağlık bölgelerin ihtiyacını karşılayacak teknoloji aktarımını destekleyip geliştirmek.

2. Taraflar, ilgili tüm kuruluşları bu teknolojik işbirliği ve geliştirme çabalarına katılmaya davet eder.

BÖLÜM IV

Kaynaklar

Madde 20

Politika araçları

Taraflar dağlık bölgelerde yukarıda çerçevesi çizilen politikaları uygulamak için uygun önlemleri almayı ve özellikle gelir düzeyi çok düşük olan bölgelere özel yardım şekilleri sağlamayı taahhüt ederler.

1. Genel bölgesel kalkınma programları içinde uygulanabilecek olan bu önlemler:

a. mekansal planlama, doğanın ve doğal yapının korunması, altyapı, ulaşım ve sosyo-ekonomik kalkınma konularıyla özellikle ilgilenmelidir;

b. konuyla ilgili en uygun alansal içerik, yerel veya bölgesel yönetimler tarafından ya da onlarla işbirliği içinde, kamu, sosyal ve ekonomik kuruluşların katılımıyla ve mümkün olduğunda yerel, bölgesel, ulusal ve/veya sınırötesi komşu yönetimlerle istişare yapılarak tanımlanacaktır;

c. işlevsel bakış açısından homojenlik ve bütünlük gösteren alanları kapsayacaktır;

d. sözkonusu dağlık bölgede belirli bir zaman diliminde sorumluluğu olan kuruluşların faaliyetlerini ve yatırımlarını koordine edecektir.

2. Madrid Sözleşmesi olarak bilinen, “Avrupa Sınırötesi İşbirliği Çerçeve Sözleşmesi” (The Council of Europe’s Outline Convention on Transfrontier Co-operation between Territorial Communities or Authorities - Madrid, 21 May 1980), bu bakımdan rehber olacaktır.

3. Taraflar, doğrudan dağlık bölgelerle ilgilendiklerinden bölgenin özel sorunlarına oldukça aşina olduklarından ve yerel güçleri sosyal, ekonomik, kültürel hayatın geliştirilmesine en iyi katabilecek durumda oldukları için yerel ve bölgesel yönetimlerin rolünün tam kapasite geliştirilmesini taahhüt ederler. Bu kapsamda, hizmetlerin yerinden yönetimi ilkesi uyarınca ve ilgili yerel ve bölgesel yönetimlerin gücü yettiği kadar, yukarıda 1. Paragraf’ta sözü edilen plan ve programların yönetilmesi ve uygulanması konusunda, yerel ve bölgesel yönetimler mümkün olduğu ölçüde temsil edilmelidir. Benzer şekilde, gerekli olduğunda dağlık bölgelere yönelik politikaları desteklemek için yerel ve bölgesel birimlerin güçleri ve mali kaynakları arttırılmalı ve daha da geliştirilmelidir.

4. Taraflar dağlık bölgelerde özellikle aşağıdaki amaçlarla ekonomik ve mali yardım ve vergi teşvik politikası uygulamayı taahhüt ederler:

a. daha az müreffeh dağlık bölgelere vergi eşitliği de dahil olmak üzere eşitlik sağlayıcı önlemler almak;

- b. ziraat işletmelerinin, zanaatların ve kirlilik yaymayan ticari ya da sanayi işletmelerin devamına ya da kurulmasına yardımcı olmak;
 - c. dağlık bölgelerdeki gençlerin özellikle ziraat, zanaat ve turizm ile uğraşmalarını kolaylaştırmak;
 - d. dağlık bölgelerin yapısında bulunan doğal ve ekolojik engelleri ve statü olarak ya da anlaşmalarla getirilen kısıtlamaları telafi etmek;
 - e. dağ nüfusları tarafından sağlanan, özellikle doğal manzaranın korunması ve doğal tehlikelere karşı koruma sağlama gibi ekolojik hizmetleri ödüllendirmek.
5. Taraflar, Avrupa düzeyinde dağlık alanlardaki bölgesel kalkınma ile ilgilenen kurum, kuruluş ve birliklerle işbirliği yapmayı taahhüt ederler.

BÖLÜM V

Daimi Komite

Madde 21

Yapısı ve işlevi

1. Bu Şart'ın amaçları için bir Daimi Komite kurulacaktır.
2. Akit taraflardan her biri Daimi Komite'de dağlık bölgelerin temsilcilerinden oluşan bir heyetle temsil edilebilir. Her bir heyetin bir oy hakkı olacaktır. Avrupa Yerel ve Bölgesel Yönetimler Kongresi (CLRAE) görevi gereği Komite'de yer alıp tüm haklara sahip olacaktır. [Uzmanlık alanı içinde Avrupa Birliği Şartı'na dahil edilmesi durumunda, oy hakkını, bu Şart'a taraf olan devletlerin sayısına eşit olarak kullanacaktır, Avrupa Birliği, üyesi devletlerin kendi oylarını kullandığı durumda oy hakkı kullanamayacaktır. Tersisi de geçerlidir].
3. Avrupa Konseyi üyesi olup Şart'a akit olmayan ülkeler Komite'de gözlemci olarak temsil edilebilirler. Daimi Komite, Şart'a akit olmayan ve Avrupa Konseyi üyesi olmayan bir ülkeyi oybirliğiyle toplantılardan birine gözlemci olarak davet etme kararını alabilirler. Bu alanda teknik olarak yeterli olan herhangi bir organ ya da ajans Daimi Komite'ye gözlemci statüsünde alınmak için başvurabilir. Daimi Komite bu tür talepleri çoğunluk oyuyla kabul edebilir.
4. Daimi Komite, Avrupa Konseyi Genel Sekreteri tarafından toplanacaktır. İlk toplantısı Şart'ın yürürlüğe girmesinden itibaren bir yıl içinde yapılacaktır. Daha sonra, en azından her iki yılda bir ve imzalayanların çoğunluğu talep ettiğinde toplanacaktır.
5. Daimi Komite toplantısı yapılabilmesi için gerek sayı akit tarafların çoğunluğu olacaktır.

6. Daimi Komite, kendi çalışma kurallarını bu Şart'ın hükümleri kapsamında belirleyecektir.

Madde 22

Yetkiler

1. Daimi Komite bu Şart'ın uygulanmasını ve yürürlüğe konmasını gözleyecektir. Özel olarak:

Bu Şart'ın hükümlerini gözden geçirebilir;

Akit taraflara Şart'ın amaçları için alınması gereken önlemlerle ilgili tavsiyelerde bulunabilir;

Bu Şart çerçevesinde yürütülen faaliyetlerle ilgili olarak halkı bilgilendirici önlemler tavsiye edebilir.

Bakanlar Komitesi'ne, Avrupa Konseyi'ne üye olmayan devletlerin Şart'a katılmaya davet edilmesi konusunda tavsiyede bulunabilir.

Bu Şart'ın etkililiğini artıracak çeşitli teklifler getirebilir.

2. Daimi Komite, işlevlerini yerine getirmek için kendi inisiyatifiyle uzman grupları toplantıları düzenleyebilir.

Madde 23

Şart'ın uygulanması ile ilgili rapor

Her toplantıdan sonra, Daimi Komite Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi'ne çalışmaları ve Şart'la ilgili işlevleri konusunda rapor gönderecektir.

Madde 24

Gelişmelerin Yayınlanması

Daimi Komite düzenli aralıklarla –en azından beş yılda bir- Parlamenterler Meclisine ve CLRAE'ye bu Şart'ın uygulanması ile ilgili ayrıntılı rapor hazırlayacaktır.

BÖLÜM VI

Son Hükümler

Madde 25

İmzalanma ve onay

Bu Şart Avrupa Konseyi üyesi tüm ülkelerin imzasına açılacaktır. Onay, kabul veya tasvibe tabi olacaktır. Onay, kabul veya tasvip belgeleri Avrupa Konseyi Genel Sekreterine tevdi edilecektir.

Madde 26

Yürürlüğe girme

1. Bu Şart, Avrupa Konseyi üyesi devletlerden beşinin bu Şart'la bağlı olmayı kabul ettiklerini, 25. Madde hükümlerine uygun olarak bildirdikleri tarihten üç ay geçtikten sonraki ayın ilk günü yürürlüğe girecektir.
2. Bu Şart'la bağlı olmayı kabul edeceğini daha sonra beyan eden herhangi bir üye devlet bakımından bu Şart, onay, kabul veya tasvip belgesinin tevdi tarihinden sonra geçecek üç aylık süreyi izleyen ayın ilk günü yürürlüğe girecektir.

Madde 27

Üye olmayan devletlerin katılımı

1. Şart'ın yürürlüğe girmesinden sonra Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesi üye olmayan bir devleti, Şart'ı tanımaya davet edebilir.
2. Şart'ı tanıyan bir devlet olması durumunda, Şart, katılım belgesinin Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne tevdiinden sonra üç ay geçtikten sonraki ayın ilk günü yürürlüğe girecektir.

Madde 28

Alansal (Topraksal) Hüküm

1. Herhangi bir devlet, imzalama sırasında ya da onay, kabul veya tasvip belgesini tevdi ederken bu Şart'ın uygulanacağı toprak ya da toprakları, söz konusu dağlık bölgelerin temsilcileriyle danışarak belirtebilecektir.
2. Akit taraflar, onay, kabul veya tasvip belgesini tevdi ederken ya da daha ileri bir tarihte Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne muhatap bir beyanla, beyanda belirtilen, uluslararası ilişkilerini yürütmeye ya da adına taahhütte bulunmaya yetkili olduğu

topraklara bu Şart'ın uygulanmasını, Şart'ın 3. Maddesi'ne uygun olarak teşmil edebilir.

Madde 29

Çekinceler

1. Devletler, imza sırasında ya da onay, kabul veya tasvip belgesini tevdi ederken bu Şart'ın 7. ve 20. Maddeleri ile ilgili olarak çekince belirtebilirler. Başka çekince konamaz.

2. Önceki maddeye göre çekince belirten akit devlet bu çekinceyi Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne muhatap bir bildirim ile kısmen ya da tümünden geri alabilirler. Bu tür bir çekinceden vazgeçme, bildirimin Genel Sekreter'ce alındığı tarihten itibaren geçerli olacaktır.

Madde 30

1. Herhangi bir akit taraf, herhangi bir tarihte, Avrupa Konseyi Genel Sekreteri'ne muhatap bir bildirim ile bu Şart'tan çekilebilir.

2. Çekilmenin yürürlük tarihi beyanın Genel Sekreterce alındığı tarihten altı ay geçtikten sonraki ayın ilk günü olacaktır.

Madde 31

Bildirimler

Avrupa Konseyi Genel Sekreteri, Avrupa Konseyi üye devletlerine ve Şart'ı kabul eden tüm devletlere şu bilgileri yazılı olarak haber verecektir:

- a. her imzalamayı,
- b. tüm onay, kabul veya tasvip belgelerinin tevdiini,
- c. 25. Madde ve 26. Madde'ye göre gerçekleşen tüm yürürlüğe giriş tarihlerini,
- d. 23. Madde ve 24. Madde hükümleri doğrultusunda hazırlanan tüm raporları,
- e. Bu Şart'la ilgili tüm diğer hareket, bildirim, beyan ve haberleşmeleri,

Yukarıdaki hükümleri kabul zımnında gereği gibi yetkili kılınmış aşağıda imzaları bulunanlar işbu şartı imzalamışlardır.

Avrupa Konseyi arşivlerinde saklanacak işbu sözleşme İngilizce ve Fransızca olarak ve her iki metin de aynı derecede geçerli olmak üzere, tek nüsha halinde,Strasbourg’da düzenlenmiştir. Avrupa Konseyi Genel Sekreteri, Avrupa Konseyi üyesi devletlerin her birine ve Şart’ı kabul etmeye davet edilen devletlere bu şartın aslına uygun suretlerini iletacaktır.